เรื่อง

การรถไฟไทย

ที่ระลึก

ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ

หม่อมเจ้า เสริมสวาสดิ์ กฤดากร

ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส..

วันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

เรื่อง

การรถไฟไทย

ที่ระลึก

ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ

หม่อมเจ้า เสริมสวาสดิ์ กฤดากร

ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

ม.ร.ว. เสริมสวาสดิ์ ๑๕ ม.ย. ๐๔

๔๑๐๔

คำนำ

ด้วยเจ้าภาพในงานพระศพหม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร ได้แจ้งกับข้าพเจ้าว่า ในการพระราชทานเพลิง คิดจะพิมพ์หนังสือแจกเป็นบรรณาการแก่ผู้ที่มีไมตรีจิตต์ไปในงานไว้เป็นที่ระลึก และโดยที่หม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ ได้ทรงรับราชการอยู่ในกรมรถไฟตลอดมา ตั้งแต่เสด็จกลับจากการศึกษาวิชา ณประเทศอังกฤษ ก็ทรงฝักใฝ่และหมกมุ่นอยู่กับงานเกี่ยวกับกิจการรถไฟเสมอมา ฉะนั้น หนังสือที่จะพิมพ์ขึ้นจึงไม่มีอะไรที่จะเหมาะไปกว่าการรวบรวมประกาศ, กฎกระทรวง, ข้อบังคับ, แจ้งความ, คำกราบบังคมทูลพระกรุณา, พระราชดำรัสตอบ, รายงานการก่อสร้าง และอื่นๆ กิจการเกี่ยวกับการรถไฟบางประการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับการรถไฟทั้งสิ้น มาพิมพ์ลงไว้ให้ชื่อว่า "เรื่องเกี่ยวกับการรถไฟไทย" และขอให้ข้าพเจ้าเขียน คำนำ ให้ด้วย เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบกุศลเจตน์จำนงอันดีของเจ้าภาพเช่นนั้น ประกอบด้วยท่านผู้สิ้นชีพิตักษัยไปแล้ว ก็เป็นที่ชอบพอด้วยอัธยาศัยกันกับข้าพเจ้าตามที่ได้รับราชการร่วมกันมา จึงรับสนองเขียน คำนำ นี้ให้ด้วยความยินดี และเห็นชอบด้วยการรวบรวมข้อความต่าง ๆ ตามที่เจ้าภาพได้นำมาพิมพ์เป็นหนังสือแจกในงานพระราชทานเพลิงพระศพหม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร เป็นอย่างมาก เพราะไม่แต่จะเชิดชูพระเกียรติของท่านผู้สิ้นชีพิตักษัย ซึ่งได้รับราชการมาในกรมรถไฟด้วยพระปรีชาสามารถทรงทำประโยชน์ให้แก่ราชการอยู่มากหลาย หนังสือนี้ยังเป็นประโยชน์แก่กรมรถไฟอีกมาก เพราะจะเป็นคู่มือได้อย่างดีในการค้นคว้าหาหลักฐานต่าง ๆ ตั้งแต่กรมรถไฟได้ตั้งมา และเป็นวิถีทางให้ผู้ที่บริหารต่อไป

ได้มีตำรับเป็นแบบอย่าง เท่ากับได้รวบรวมกิจการอันเป็นประวัติของกรมรถไฟ เท่าที่ได้ดำเนินมาไว้ในที่เดียวกัน นอกจากนี้ยังเป็นอนุสสร ถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศรวรฤทธิ์ ผู้เป็นพระชนกของหม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร ซึ่งในสมัยหนึ่งของพระองค์ท่านได้ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ทรงบังคับบัญชาการกรมรถไฟด้วย

อานิสงส์ผลใดอันพึงมีพึงได้ตามที่เจ้าภาพได้บำเพ็ญกุศลครั้งนี้ ขออุทิศอานิสงส์ผลนั้นถวายแด่หม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร และถ้ามีญาณวิถีทางใดของจงเป็นปัจจัยให้ ~~ได้~~ทรงอนุโมทนา เพื่อประโยชน์สุขตามควรแก่คติอุบัติในสัมปรายภพนั้น ๆ เทอญ

กรมรถไฟ

วันที่ ๗ มีนาคม ๒๔๘๔

พล.ต. สุรศักดิ์ ยุกตะนันท์

อธิบดีกรมรถไฟ

สารบาญ

๑. พระประวัติหม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร หน้า ๑—๖

๒. ประกาศเซอรเวทางรถไฟพร้อมทั้งสัญญา จุลศักราช ๑๒๔๙ (ร.ศ. ๑๐๖) . . . . . ,, ๗—๑๕

๓. ประกาศสร้างทางรถไฟแต่กรุงเทพ ฯ ถึงนครราชสีห์มา ร.ศ. ๑๐๙ . . . . . ,, ๑๖—๒๕

๔. ประกาศหอรัษฎากรพิพัฒน์เรียกผู้เข้าส่วนรถไฟนครราชสีห์มา ร.ศ. ๑๐๙ . . . . . ,, —๒๖

๕. ประกาศกรมโยธาธิการจัดที่ดินทำทางรถไฟหลวง ร.ศ. ๑๑๐ . . . . . ,, ๒๗—๓๑

๖. พระราชพิธีการเริ่มถมทางรถไฟกรุงเทพ ฯ—นครราชสีห์มา ร.ศ. ๑๑๐ . . . . . ,, ๓๑—๓๔

๗. รายงานการสร้างทางรถไฟกรุงเทพ ฯ — นครราชสีห์มา และพระราชดำรัสตอบ ร.ศ. ๑๑๐ . . . . . ,, ๓๕—๓๗

๘. ประกาศกระทรวงโยธาธิการเปิดการเดินรถจากกรุงเทพ ฯ ถึงกรุงเก่า ร.ศ. ๑๑๕ . . . . . ,, ๓๘—๔๑

๙. การเปิดทางรถไฟสายนครราชสีห์มา ระหว่างกรุงเทพ ฯ ถึงกรุงเก่า ร.ศ. ๑๑๕ . . . . . ,, ๔๒—๔๘

๑๐. คำกราบบังคมทูลของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น พิทยลาภพฤฒิธาดาในการเปิดทางรถไฟกรุงเทพ ฯ — กรุงเก่า ร.ศ. ๑๑๕ . . . . . ,, ๔๙—๕๑

๑๑. คำกราบบังคมทูลของมิสเตอร์เบทเกในการเบิดทางรถไฟ
กรุงเทพ ฯ—กรุงเก่า ร.ศ. ๑๑๕ ..... หน้า ๕๒—๖๒
๑๒. พระราชดำรัสตอบในการเบิดทางรถไฟกรุงเทพ ฯ—กรุง
เก่า ร.ศ. ๑๑๕ ..... ,, ๖๓—๖๔
๑๓. ข้อบังคับของทางรถไฟกรุงสยาม ร.ศ. ๑๑๖ .... ,, ๖๕—๗๗
๑๔. ประกาศกระทรวงโยธาธิการแผนกกรมรถไฟเบิดการ
เดินรถระหว่างกรุงเก่า—แก่งคอย ร.ศ. ๑๑๖ .... ,, ๗๘—
๑๕. กฎเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการว่าด้วยการจำหน่ายตั๋วโดย
สานโดยไม่ต้องเสียเงิน ร.ศ. ๑๑๗ ..... ,, ๗๙—๘๗
๑๖. ประกาศเพิ่มเติมข้อบังคับทางรถไฟกรุงสยาม ร.ศ. ๑๑๖
ร.ศ. ๑๑๗ ..... ,, ๘๘—
๑๗. รายงานการเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรทางรถไฟ
ตอนเหนือ ร.ศ. ๑๑๗ ..... ,, ๘๙—๙๐
๑๘. ประกาศกระทรวงโยธาธิการเรื่องที่ดินสร้างทางรถไฟ
สายเพ็ชรบุรี ร.ศ. ๑๑๘ ..... ,, ๙๑—๙๒
๑๙. แจ้งความกระทรวงโยธาธิการเบิดการเดินรถระหว่าง
แก่งคอย—ปากช่อง ร.ศ. ๑๑๘ ..... ,, ๙๓—
๒๐. พระราชกฤษฎีกาจัดซื้อที่ดินสร้างทางรถไฟสายเพ็ชรบุรี
ร.ศ. ๑๑๘ ..... ,, ๙๔—๙๗
๒๑. รายงานการเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรทางรถไฟ
ตอนเหนือ ร.ศ. ๑๑๘ ..... ,, ๙๘—๙๙

๒๒. ประกาศกระทรวงโยธาธิการเรื่องมิสเตอร์เบทเก ถึงแก่กรรม ตั้งมิสเตอร์เกิล เป็นเจ้ากรมแทน ร.ศ. ๑๑๙ . . . . . หน้า ๑๐๐—
๒๓. รายงานการเสด็จพระราชดำเนินเปิดทางรถไฟสายนครราชสีห์มา ร.ศ. ๑๑๙ . . . . . ,, ๑๐๐—๑๑๐
๒๔. รายงานการเปิดทางรถไฟสายนครราชสีห์มา และคำกราบบังคมทูลของเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ พร้อมทั้งพระราชดำรัสตอบ ร.ศ. ๑๑๙ . . . . . ,, ๑๑๑—๑๑๖
๒๕. ประกาศกระทรวงโยธาธิการขยายการเดินรถไฟจากคลองรังสฤษดิ์ถึงกรุงเก่า ร.ศ. ๑๒๐ . . . . . ,, ๑๑๗—
๒๖. พระราชกฤษฎีกาจัดซื้อที่ดินสร้างทางรถไฟสายเหนือ ร.ศ. ๑๒๑ . . . . . ,, ๑๑๘—๑๒๑
๒๗. พระราชกฤษฎีกาเพิ่มเติมในการจัดซื้อที่ดินสร้างทางรถไฟสายเหนือจากปากน้ำโพถึงอุตรดิษฐ ร.ศ. ๑๒๑ ,, ๑๒๒—
๒๘. การก่อสร้างทางสายฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาและการเปิดทางรถไฟสายเพ็ชรบุรี ร.ศ. ๑๒๒ ,, ๑๒๓—๑๓๓
๒๙. พระราชกฤษฎีกาจัดซื้อที่ดินสร้างทางรถไฟสายตวันออก ร.ศ. ๑๒๔ . . . . . ,, ๑๓๔—๑๓๕
๓๐. รายงานเสด็จพระราชดำเนินเปิดทางรถไฟสายเหนือตอนบ้านภาชี—ลพบุรี—ปากน้ำโพ ร.ศ. ๑๒๔ . . ,, ๑๓๖—๑๓๗
๓๑. รายงานกราบบังคมทูลการสร้างทางรถไฟสายเหนือและพระราชดำรัสตอบ ร.ศ. ๑๒๔ . . . . . ,, ๑๓๘—๑๔๕

๓๒. แจ้งความกระทรวงโยธาธิการ พแนกกรมรถไฟ เรื่อง เข้าไปในชานลำหรับขึ้นรถไฟตามสะเตชั่นต้องซื้อตั๋ว ร.ศ. ๑๒๕ ..... หน้า ๑๔๖–

๓๓. ประกาศพระราชกฤษฎีกาเพิ่มเติมห้ามแลกเปลี่ยนเจ้าของที่ดินซึ่งต้องการสร้างทางรถไฟแยกจากสายตวันออก ไปตั้งสถานีสินค้าที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ร.ศ. ๑๒๕ ..... ,, ๑๔๗–๑๔๘

๓๔. ประกาศเพิ่มเติมขยายเขตรที่ดินสร้างโรงงานใหม่ในทางรถไฟสายตวันออก ร.ศ. ๑๒๕ ..... ,, ๑๔๙–

๓๕. รายงานกราบบังคมทูลเรื่องสร้างทางรถไฟสายตวันออกตอนต่อปากน้ำโพถึงพิษณุโลก ร.ศ. ๑๒๖ พร้อมทั้งพระราชดำรัสตอบ ..... ,, ๑๕๐–๑๕๖

๓๖. ประกาศกรมรถไฟ เปิดเดินรถจากพิษณุโลกถึงบ้านดารา ร.ศ. ๑๒๗ ..... ,, ๑๕๗–

๓๗. การเปิดเดินรถไฟสายเหนือจากพิษณุโลก ถึงอุตรดิษฐและสวรรคโลก ร.ศ. ๑๒๘ ..... ,, ๑๕๘–๑๖๑

๓๘. คำกราบบังคมทูลรายงานการเปิดทางรถไฟตอนอุตรดิษฐและสวรรคโลก ร.ศ. ๑๒๘ พร้อมทั้งพระราชดำรัสตอบ ..... ,, ๑๖๒–๑๗๑

๓๙. พระราชกฤษฎีกาจัดที่ดินสร้างทางรถไฟสายใต้ ร.ศ. ๑๒๘ ..... ,, ๑๗๒–๑๗๔

๔๐. บันทึกการขยายทาง ..... หน้า ๑๗๕—
๔๑. ประกาศกระทรวงคมนาคม เปิดการเดินรถจาก
ตำบลปากบันถึงตำบลปากต้า พ.ศ. ๒๔๕๖ ... ,, ๑๗๖—
๔๒. ประกาศห้ามมิให้บันทุกผักดบชวาไปในรถไฟ
พ.ศ. ๒๔๕๖ ..... ,, ๑๗๗—
๔๓. ประกาศกระทรวงคมนาคม เปิดการเดินรถระหว่าง
บ้านบันถึงตำบลผาคอ พ.ศ. ๒๔๕๗ ..... ,, ๑๗๘—
๔๔. พระราชกฤษฎีกา จัดที่ดินสร้างทางรถไฟสายเหนือ
จากนครลำปางถึงเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๔๕๘ .... ,, ๑๗๙—๑๘๐
๔๕. ประกาศกระทรวงคมนาคม เปิดการเดินรถจาก
ตำบลผาคอไปตำบลแม่จาง พ.ศ. ๒๔๕๘ .... ,, ๑๘๑—
๔๖. ประกาศกระทรวงคมนาคม เปิดการเดินรถจาก
ตำบลแม่จางถึงนครลำปาง พ.ศ. ๒๔๕๘.... ,, ๑๘๒—
๔๗. แจ้งความกระทรวงคมนาคมเรื่องสร้างน้ำพุหน้าสถานี
รถไฟสายเหนือขึ้นเป็นอนุสาวรีย์ถวายพระพุทธเจ้าหลวง
พ.ศ. ๒๔๕๙ .... ,, ๑๘๓—
๔๘. ประกาศกระทรวงคมนาคมเปิดการเดินรถระหว่าง
นครลำปางถึงตำบลปางห้วยพง พ.ศ. ๒๔๕๙ .. ,, ๑๘๔—
๔๙. ประกาศตั้งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนกำแพงเพ็ชร์
อัครโยธินเป็นผู้บัญชาการรถไฟข้วครา
พ.ศ. ๒๔๖๐ ..... ,, ๑๘๕—

๕๐. ประกาศรวมกรมรถไฟสายเหนือกับสายใต้เป็นกรมเดียวกัน และตั้งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนกำแพงเพ็ชร์อัครโยธิน เป็นผู้บัญชาการกรมรถไฟ พ.ศ. ๒๔๖๐ ..... หน้า ๑๘๖—

๕๑. ประกาศรวมกรมทางเข้าอยู่ในกรมรถไฟหลวง พ.ศ. ๒๔๖๐ ..... ,, ๑๘๗—

๕๒. ประกาศใช้เวลารถไฟและโทรเลข พ.ศ. ๒๔๖๐ ,, ๑๘๘—๑๘๙

๕๓. พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตต์สร้างทางรถไฟหลวงต่อจากฉะเชิงเทราถึงอรัญประเทศ พ.ศ. ๒๔๖๒ ,, ๑๙๐—๑๙๒

๕๔. พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตต์สร้างทางรถไฟต่อสายรถไฟหลวงฝั่งตวันออกและฝั่งตวันตกแห่งแม่น้ำเจ้าพระยา พ.ศ. ๒๔๖๒ ..... ,, ๑๙๓—๑๙๕

๕๕. บันทึกการแปลงราง พ.ศ. ๒๔๖๓ ..... ,, ๑๙๖—

๕๖. บันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับพระราชบัญญัติจัดวางการรถไฟและทางหลวง พุทธศักราช ๒๔๖๔ .... ,, ๑๙๗—

๕๗. พระราชดำรัสตอบพระบรมวงศานุวงษ์และข้าราชการในพิธีเฉลิมพระชนม์พรรษา พ.ศ. ๒๔๖๔ ... ,, ๑๙๘—๒๐๒

๕๘. บันทึกการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา .... ,, ๒๐๓—

๕๙. พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตต์สร้างทางรถไฟต่อจากนครราชสีมาไปจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. ๒๔๖๖ ,, ๒๐๔—๒๐๖

๖๐. ประกาศเปลี่ยนนามแห่งกรมรถไฟ ให้ใช้ว่า "กรมรถไฟหลวงแห่งกรุงสยาม" พ.ศ. ๒๔๖๗ ,, ๒๐๗—

๖๑. ประกาศพระบรมราชโองการ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ใช้รถไฟหลวงทางขนาดย่อม ที่ตำบลหัวหวาย พ.ศ. ๒๔๖๗ ..... หน้า ๒๐๘–

๖๒. คำกราบบังคมทูลรายงานในการเปิดสะพานพระราม ๖ และพระราชดำรัสตอบ พ.ศ. ๒๔๖๙ ..... ,, ๒๐๙–๒๑๖

๖๓. พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตต์สร้างทางรถไฟแยกจากสายตวันออกเฉียงเหนือที่บ้านบุ่งหวายไปบ้านโพธิ์มูล พ.ศ. ๒๔๗๐ ..... ,, ๒๑๗–๒๑๙

๖๔. พระราชกฤษฎีกาขยายเขตต์ที่ดินรถไฟเพื่อทำการก่อสร้างสถานีรถไฟโคราชและสายตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. ๒๔๗๒ ..... ,, ๒๒๐–๒๒๒

๖๕. พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตต์สร้างทางรถไฟจากขอนแก่นไปจังหวัดนครพนม พ.ศ. ๒๔๗๒ ... ,, ๒๒๓–๒๒๕

๖๖. พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการซื้อที่ดินเพื่อสร้างสถานีสำหรับทางรถไฟตอนสถานีบางซื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ ..... ,, ๒๒๖–๒๒๙

๖๗. บันทึกการใช้รถดีเซลไฟฟ้า ..... ,, ๒๓๐–

๖๘. รถไฟสายปากน้ำ ..... ,, ๒๓๑–

๖๙. พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตต์ที่ดินในบริเวณที่ที่จะเวนคืนในท้องที่อำเภอท่าข้าม อำเภอท่าขนอน กิ่งอำเภอท้ายเหมือง อำเภอทับปุด อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงาและอำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ พ.ศ. ๒๔๘๑ เพื่อสร้างทางรถไฟแยกจากทางรถไฟสายใต้ไปยังจังหวัดพังงาและจังหวัดกระบี่ ,, ๒๓๒–๒๓๔

๗๐. ประกาศผู้อำนวยการป้องกันภัยทางอากาศเรื่องการปฏิบัติของรถไฟซึ่งเดินไปมาระหว่างจังหวัด พ.ศ. ๒๔๘๒ ..... หน้า ๒๓๕–
๗๑. บันทึกย่อเรื่องการสร้างทางรถไฟตอนชุมทางถนนจิระ (จังหวัดนครราชสีมา) ถึงจังหวัดอุดร พ.ศ. ๒๔๖๓ ,, ๒๓๖–๒๓๙
๗๒. บันทึกเรื่องการสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างอรัญญประเทศกับอินโดจีน พ.ศ. ๒๔๘๓ ... ,, ๒๔๐–
๗๓. บัญชีแสดงวัน เดือน ปี ซึ่งเปิดการเดินรถไฟ และระยะทางที่เปิด ..... ,, ๒๔๑–๒๔๕
๗๔. บัญชีแสดงเงินทุนในการสร้างทางรถไฟสายฝั่งตวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ..... หน้าสุดท้าย

พระประวัติ

หม่อมเจ้า เสริมสวาสดิ์ กฤดากร

นายช่างใหญ่

กรมรถไฟไทย

กรมวิชาการ

หม่อมเจ้า เสริมสวาสดิ์ กฤดากร

ประสูติ วันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๑
สิ้นชีพิตักษัย วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๓

หม่อมเจ้า เสริมสวาสดิ์ กฤดากร
ขณะเมื่อทรงศึกษาอยู่ในต่างประเทศ

พระประวัติ

ของหม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร

หม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร เป็นพระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศร์วรฤทธิ์ หม่อมเจ้ม กฤดากร เป็นมารดา ประสูติเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้ทรงรับการศึกษาในประเทศไทยที่โรงเรียนราชวิทยาลัย ซึ่งในขณะนั้นตั้งอยู่ที่โรงเลี้ยงเด็ก ครั้นเมื่อพระชันษาเจริญขึ้นพอสมควรแล้ว พระชนกได้ทรงส่งให้ ไปทรงศึกษาวิชา ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ โดยทุนส่วนของพระองค์ท่านเป็นเวลา ๑ ปี แล้วจึงได้ทรงโอนให้เป็นนักเรียนของรัฐบาล ในระหว่างที่หม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร ประทับอยู่ในประเทศอังกฤษนั้น ได้ทรงรับการศึกษาและอบรมเป็นอย่างดี กล่าวคือ ได้ทรงเข้าเล่าเรียนในโรงเรียนชั้นเด็ก • และเมื่อได้ทรงเรียนจบตามหลักสูตรของโรงเรียนชั้นเด็กแล้ว ได้เสด็จเข้าศึกษาวิชาชั้นมัธยมในโรงเรียนชาเตอร์เฮาส์ ซึ่งเป็นโรงเรียนชะนิดที่นิยมเรียกกันว่าบับลิคสะกูล และเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงโรงเรียนหนึ่งในประเทศอังกฤษ ในขณะที่ประทับอยู่ ณ โรงเรียนนี้ เป็นระหว่างเวลามหาสงคราม ฉะนั้น จึงได้ทรงมีโอกาสได้รับการฝึกหัดวิชาทหารประเภทยุวชนนายทหาร ซึ่งทางการได้จัดให้มีขึ้นตามโรงเรียนที่มีชื่อเสียงบางแห่ง หม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร ได้ทรงศึกษาจนจบหลักสูตรของโรงเรียนนี้ และได้รับประกาศนียบัตรซึ่งได้รับการยกเว้นในการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย.

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้เสด็จเข้าศึกษาวิชาวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการช่าง ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ และประทับอยู่ ณ สำนักวิทยาลัยทรินิตี้ ในระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่ ณ มหาวิทยาลัยนั้น ได้ทรงตั้งพระปณิธานแน่วแน่ว่าจะต้องทรงศึกษาให้สำเร็จ และได้รับปริญญาเกียรตินิยมดังเช่นพระเชษฐาทั้งหลาย ซึ่งได้เคยทรงผ่านการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์มาแล้ว ด้วยพระมานะและพระอุตสาหะประกอบการใฝ่พระหทัยในวิชาช่างนั้นเอง จึงได้ทรงสอบไล่ได้สำเร็จและได้ทรงรับปริญญาเกียรตินิยมดังได้ตั้งพระหทัยไว้ เมื่อ พ.ศ ๒๔๖๓

โดยที่พระองค์ท่านได้ทรงสนพระหทัยในวิชาช่างรถไฟอยู่ตั้งแต่เดิมครั้นเมื่อสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแล้ว พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจรูญศักดิ์ กฤดากร ผู้เป็นพระเชษฐา ซึ่งในขณะนั้นทรงเป็นอัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีส และทรงมีหน้าที่ควบคุมการศึกษาของหม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร อยู่ด้วย จึงได้ทรงจัดให้หม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร ได้เสด็จเข้าฝึกหัดการช่างรถไฟอยู่กับบริษัทรถไฟลอนดอนแลนด์นอร์ธเวสเติน ในประเทศอังกฤษ ในระหว่างที่ทรงฝึกหัดงานอยู่ นายช่างใหญ่ของบริษัทรถไฟนั้นเห็นว่าพระองค์ท่านทรงตั้งพระหทัยที่จะฝึกหัดงานให้มีความชำนาญจริง ๆ จึงเป็นที่ถูกอัธยาศัยและได้จัดให้ทรงฝึกหัดงานในแผนกต่าง ๆ อยู่เป็นเวลา ๒ ปี เมื่อได้ทรงรับการอบรมในภาคปฏิบัติการของการช่างรถไฟแล้ว ได้เสด็จกลับสู่ประเทศไทยและทรงเข้ารับราชการในกรมรถไฟเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ ในตำแหน่งนายช่างผู้ช่วย

การศึกษาของหม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร ณ ประเทศอังกฤษ นั้นนับว่าสมบูรณ์ เพราะได้ทรงศึกษาอยู่ตามโรงเรียนต่าง ๆ ตั้งแต่ชั้นเด็กจนถึงชั้น

มหาวิทยาลัย ฉะนั้น จึงทรงสันทัดในภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี ตลอดจนขนบธรรมเนียมต่างๆ และนิสัยใจคอของชนชาติอังกฤษ นอกจากจะทรงมีความรอบรู้ในภาษาอังกฤษแล้ว ยังทรงศึกษาภาษาฝรั่งเศสอีกตามสมควร เพราะถึงแม้ว่าทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษก็จริง แต่อยู่ในความควบคุมของสถานทูตณกรุงปารีส ฉะนั้น เมื่อถึงคราวที่โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยปิดภาคเรียน ทางผู้ปกครองนักเรียนก็ได้ให้ไปทรงพักผ่อนและศึกษาภาษาฝรั่งเศสอยู่เสมอ.

เมื่อได้ทรงเข้ารับราชการในกรมรถไฟแล้ว พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพ็ชรอัครโยธิน ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการรถไฟ ได้ทรงโปรดให้ประทับอยู่ในกองแบบแผน เพื่อทรงศึกษาวิธีปฏิบัติการและช่วยออกแบบแผนเกี่ยวกับการก่อสร้างกิจการรถไฟทั่วไปก่อนเป็นเวลา ๗ เดือนเศษ และเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้ตามเสด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพ็ชรอัครโยธินออกไปทอดพระเนตรกิจการรถไฟในประเทศอินโดจีน ครั้นเมื่อเสด็จกลับมายังประเทศไทยแล้ว จึงได้ทรงรับคำสั่งให้ไปประจำอยู่ยังกองก่อสร้างสายตวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมหาอำมาตย์ตรี พระยารำไพพงศบริพัตร์ เป็นนายช่างเอกก่อสร้างกำกับอยู่ และได้ทรงรับมอบหน้าที่ให้ทำการสำรวจทางเพื่อสร้างทางรถไฟจากสถานีชุมทางถนนจิระ จังหวัดนครราชสีมา ไปยังจังหวัดหนองคาย.

การสำรวจทางดังกล่าวแล้วนี้ได้ทรงเป็นหัวหน้าควบคุมอยู่ตลอดเวลาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งงานได้เสร็จเรียบร้อยบริบูรณ์ พร้อมที่จะดำเนินการก่อสร้างต่อไปได้ กิจการที่ได้ทรงจัดทำไปนั้นเป็นที่พอพระหทัยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพ็ชร ฯลฯ ซึ่งยังทรงเป็นผู้บัญชาการอยู่ยิ่งนัก จึงได้ทรงขอให้ทรง

พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเหรียญดุษฎีมาลาเข็มศิลปวิทยา เป็นพระเกียรติยศ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗ เมื่อการสำรวจทางเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ได้รับมอบให้ทรงเป็นนายช่างก่อสร้างทางรถไฟสายนั้นต่อไป คือ จากสถานีชุมทางถนนจิระถึงจังหวัดขอนแก่น ซึ่งแล้วเสร็จบริบูรณ์เปิดรับส่งคนโดยสาร และสินค้าได้เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ฉะนั้นจึงนับได้ว่าทางรถไฟจากสถานีชุมทางถนนจิระถึงสถานีขอนแก่นนั้น หม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ กฤดากร ได้ทรงเป็นผู้สร้างตลอดมาตั้งแต่ต้น ส่วนการก่อสร้างจากสถานีขอนแก่นไปถึงอุดรนั้น ถึงแม้ว่าจะมิได้ทรงอำนวยการก่อสร้างด้วยพระองค์เองก็ดี แต่การก่อสร้างนั้นก็คงดำเนินไปตามแนวที่ได้ทรงสำรวจไว้.

เมื่อต้น พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้ทรงรับคำสั่งให้ย้ายจากกองก่อสร้างเป็นการชั่วคราว เพื่อเสด็จออกไปทรงศึกษากิจการรถไฟเพิ่มเติมในประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปเป็นเวลาประมาณ ๙ เดือน เมื่อเสด็จกลับจากทวีปยุโรปแล้ว ก็ได้เสด็จกลับออกไปทรงรับหน้าที่ก่อสร้างทางรถไฟสายขอนแก่นตามเดิม.

กิจการรถไฟของประเทศต่าง ๆ ที่ได้เสด็จออกไปทอดพระเนตร์ในทวีปยุโรปนั้น ได้ทรงรวบรวมเป็นรายงานไว้อย่างละเอียด ซึ่งผู้บัญชาการรถไฟครั้งนั้น (พระยาสารศาสตร์ศิริลักษณ์) เห็นว่าย่อมเป็นประโยชน์แก่ราชการ จึงได้จัดให้พิมพ์ขึ้นแจกจ่ายแก่บรรดาข้าราชการในกรมรถไฟซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการช่าง.

เมื่อกรมรถไฟได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงการณ์ใน พ.ศ. ๒๔๗๕ หม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ กฤดากร ได้ทรงรับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายช่างเอกของกรมรถไฟ มีหน้าที่บังคับบัญชากองการช่าง ซึ่งมีกองบำรุงทางและสถานที่

กองโรงงานมักกะสัน กองแบบแผน กองสื่อสารและอาณัติสัญญาณ และกองพัสดุ สังกัดอยู่ นอกจากนั้นยังได้ทรงรับเลือกตั้งให้เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในสภากรรมการรถไฟ (ซึ่งภายหลังเรียกว่า คณะกรรมการรถไฟ) อีกด้วย ซึ่งทั้งสองตำแหน่งและหน้าที่นี้ ได้ทรงปฏิบัติกิจการมาด้วยความเรียบร้อย.

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ รถไฟสหรัฐมลายูได้มีหนังสือเชื้อเชิญให้กรมรถไฟส่งผู้แทนไปร่วมประชุมที่กัวลาลัมเปอร์ ในสหรัฐมลายู เพื่อปรึกษาหารือถึงการที่จะแก้ไขข้อความในสัญญาเกี่ยวแก่การเดินรถ ดังได้เคยมีมาแล้วแต่ก่อน ๆ โดยผลัดให้มีการประชุมกันในประเทศไทยและในสหรัฐมลายูสลับกันไป ในการประชุมครั้งนี้สภากรรมการรถไฟได้ตกลงให้มีผู้แทนของกรมรถไฟออกไปร่วมประชุม โดยให้พระยาไชยยศสมบัติเป็นหัวหน้า และหม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร ได้ทรงรับแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนร่วมอยู่ในคณะนี้ด้วย.

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงการณ์ของกรมรถไฟอีกครั้งหนึ่ง หม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร ได้ทรงรับแต่งตั้งให้มีภาระช่วยอธิบดี มีหน้าที่สั่งราชการแทนอธิบดีตามอำนาจที่มอบให้ กับรับปรึกษาราชการของกรมรถไฟทั่วไป และทรงดำรงตำแหน่งนายช่างใหญ่ของกรมรถไฟเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒

ตั้งแต่ที่ได้เสด็จเข้ารับราชการมา พระองค์ได้ทรงปฏิบัติหน้าที่ ๆ ทางราชการมอบหมายให้ด้วยความตั้งพระหทัยที่จะให้กิจการของกรมรถไฟเจริญก้าวหน้าจริง ๆ มิได้ทรงเห็นแก่ความเหนื่อยยากและตรากตรำ ถึงคราวที่ควรพักผ่อนก็หาได้ทรงถือโอกาสลาพักผ่อนไม่ เพราะทรงเป็นห่วงราชการอยู่เสมอ จึงทำให้พระสุขภาพลดน้อยลงเป็นลำดับ และเมื่อต้น พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้ประชวร

พระโรคความดันของโลหิตสูงและพระหทัยพิการ นายแพทย์จึงต้องถวายคำแนะนำให้หยุดรักษาพระองค์เป็นเวลา ๕ เดือน พระอาการจึงค่อยทุเลาลงพอที่จะเสด็จไปทรงรับราชการตามเดิมได้.

ครั้นเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ เวลา ๘.๓๐ น. พระโรคหทัยพิการได้กำเริบขึ้นโดยบ่จจุบัน และได้สิ้นชีพตักษัยโดยมิได้คาดหมาย ณ วังถนนเรศร์ สิริพระชนมายุได้ ๔๒ ปี.

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๘ หม่อมเจ้าเสริมสวาสดิ์ กฤดากร ได้ทรงเคกสมรสกับหม่อมหลวงแส สนิทวงศ์ ธิดาของนายพลเอก เจ้าพระยาวงษานุประพัทธ์ และท่านผู้หญิงวงษานุประพัทธ์ ทรงมีโอรส ๔ คน และธิดา ๑ คน.

ในระหว่างที่ได้ทรงรับราชการ ได้ทรงรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังนี้:—

พ.ศ. ๒๔๑๖ เข็ญหมาภรณ์ช้างเผือก
พ.ศ. ๒๔๑๗ เหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา
พ.ศ. ๒๔๗๔ จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย
พ.ศ. ๒๔๘๐ ทวีตยาภรณ์มงกุฎไทย
พ.ศ. ๒๔๘๓ ทวีตยาภรณ์ช้างเผือก.

รวมเรื่อง

เกี่ยวกับการรถไฟไทย

ตั้งแต่ ร.ค. ๑๐๖ (พ.ศ. ๒๔๓๐) ถึง พ.ศ. ๒๔๘๓

ประกาศเซอรเวทางรถไฟ

(พระราชหัตถเลขา) จุฬาลงกรณ์ ป ร ส (อาร์มแผ่นดิน)
(สำเนา)

สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ทั้งฝ่ายเหนือฝ่ายใต้แลดินแดนทั้งหลายที่ใกล้เคียง คือลาวเฉียง ลาวกาว มลายุกเหรียง ฯลฯ ฯลฯ

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ แต่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ ว่าด้วยเปนการสมควรที่จะให้รู้แน่ว่า การทำทางรถไฟขึ้นไปจากกรุงเทพ ฯ จะถึงเมืองนครเชียงใหม่ แลมีกิ่งทางแยกอื่น ๆ อีกด้วยนั้น จะทำเปนประโยชน์ใช้ได้ฤๅไม่ แลราคาที่จะทำทางรถไฟนั้น จะได้ประมาณดูให้รู้ด้วย แลเพื่อประโยชน์อันนี้ จึงจะให้ทำสัญญาในการเซอรเว (ตรวจดูแผนที่ทาง) ที่สมควรแก่การนั้น

แลด้วยได้ทำสัญญา ในการเซอรเวนี้ฉบับหนึ่งแล้วแลมีพระราชหฤไทยทรงเชื่อว่า เลฟเตแนนต์เยเนอราล เซอร์แอนดรูคลาก รอแยลอินยิเนีย กับนายห้างวิลเลียมเยนรี บันชาด วิลเลียมเบลแมกดัดคาด ฟรานซิส วิลเลียมเลาเถอ แลวิลเลียมซาลส์บันชาด ทั้งหลายเหล่านี้ เปนผู้สมควรที่จะรับทำการเซอรเวเช่นนี้ได้ โดยสุจริต

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า บัดนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชาน พระบรมราชทานุญาตให้ เลฟเตแนนต์

เยเนอราล เซอร์แอนดรูคลาก รอแยลอินซเนีย กับนายห้างวิลเลียมเสนรีบันซาด วิลเลียมเบล แมกดัดคาด ฟรานซิสวิลเลียมเลาเถอ แลวิลเลียมซาลส์บันซาด เหล่านี้ตระเตรียมทำการเซอรเวให้สำเร็จด้วยแผนที่สำหรับทำการพร้อมทั้งแบบอย่าง ที่สำแดงส่วนตัดต่อภายในแบบตัวอย่างต่าง ๆ รายชื่อสิ่งของแลรายงานที่จะทำกับบาญชีประมาณราคาสำหรับทางรถไฟใหญ่ที่จะไปจากกรุงเทพ ฯ ถึงเมืองนครเชียงใหม่ ผ่านไปตามทางบางปอินกรุงเก่า แลตามฝั่งซ้ายลำน้ำแควป่าศักไปยังพระพุทธบาทเมืองลพบุรี เมืองนครสวรรค์ เมืองอุตรดิฐ เมืองแพร่ เมืองนครลำปาง แลเมืองลำพูน แลมีทางแยกตามนี้ คือ

(๑) ตั้งแต่เมืองสระบุรี ไปถึงเมืองนครราชสีมา

(๒) ตั้งแต่เมืองอุตรดิฐไปยังด่านลำเดื่อ

(๓) ตั้งแต่เมืองนครเชียงใหม่ ไปยังเมืองเชียงรายแลเชียงแสน แลเพื่อประโยชน์นี้ จึงอนุญาตให้พวกนี้เดินทางกลับไปกลับมา ในดินแดนทั้งปวงซึ่งจะได้ทำการเซอรเวนั้นได้ กับทั้งคนใช้คนรับการแทนและคนทำงานที่จำเปนจะต้องใช้ สำหรับการอันนี้ บันดาผู้ว่าราชการ กรมการหัวเมืองทั้งหลายที่จะอยู่ในรถไฟทางใหญ่มาแล้วนี้ โดยยอมให้เดินทางกลับมาดังว่ามาแล้ว แลทั้งให้ช่วยจัดหาพาหนะเปนช้างเรือแลสิ่งอื่น ๆ ซึ่งพวกทำการเซอรเวฤาผู้ที่มีชื่อในหนังสือเดินทางหลวง ว่าเปนผู้รับทำการเซอรเวแกยนั้นจะเสียราคาค่าจ้างให้ครบตามที่จะต้องการใช้ทำการเซอรเวที่กล่าวมานั้น

หนังสือเดินทางใหญ่น้อยทั้งหลายนั้น จะให้ออกให้แก่พวกทำการเซอรเวนี้ เพื่อที่จะได้สามารถที่จะทำการให้สำเร็จเปนผลดีสด แลจะได้

ทำการตามอำนาจแล ผลประโยชน์ที่โปรดเกล้า ฯ พระราชทานให้ตามหนังสือประกาศนี้ ประกาศแต่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ณวัน ๖ เดือน ๕ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีชวดยังเปนนพศก จุลศักราช ๑๒๔๙ เปนวันที่ ๗๐๖๖ ฤาปีที่ ๒๐ รัชกาลประจุบันนี้ ฯ

สำเนาสัญญาเซอรเวทางรถไฟ

หนังสือสัญญา ในระหว่างพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ (จัดการแทนคอเวอนแมนต์ของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม แลเรียกว่าคอเวอนแมนต์ต่อไปในหนังสือฉบับนี้) ฝ่ายหนึ่งกับเลฟ์เตแนนต์เยเนอราล เซอร์แอนดรูคลาก รอยแยลอินซเนีย ผู้อยู่ที่ถนนชื่อปอดแลนด์เปลซที่ ๕๒ อยู่ในตำบลมิสเตอลเซกส์ ในเมืองอังกฤษ ทั้งนายห้างวิลเลียมเสนรีบันชาด วิลเลียมเบลแมกดัดคาด ฟรานซิส วิลเลียมเลาเถอ แลวิลเลียมชาลส์บันชาด ทั้งหลายผู้อยู่ที่ถนนชื่อแคนนอนที่ ๑๕๑ ในเมืองลอนดอนเมืองอังกฤษ (เรียกว่าผู้รับสัญญาทำการต่อไปในหนังสือฉบับนี้) อีกฝ่ายหนึ่ง

ด้วยมีประกาศลงวันนี้ว่า ผู้รับสัญญาทำการที่กล่าวมาแล้วนั้น ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ทำการเซอรเวทางรถไฟทางใหญ่ทางหนึ่ง กับกิ่งทางแยกอื่นอีกในกรุงสยามซึ่งมีชื่อรายทางนั้น ๆ อยู่ในประกาศ

แลเพื่อประโยชน์อันนั้น ผู้รับสัญญาทำการนี้จึงได้รับอำนาจ แลผลประโยชน์มีแจ้งอยู่ในประกาศนั้นแล้ว บัดนี้ได้ยินยอมพร้อมกันทำหนังสือสัญญานี้ไว้ดังนี้ว่า

ข้อ ๑ การทำเซอรเวที่กล่าวแล้วนั้น จะได้ทำเป็นตอน ๆ ดังที่จะว่าต่อไป คือตอนที่ ๑ มีทางส่วนที่ไปจากกรุงเทพ ฯ จนถึงกรุงเก่าจะได้ลงมือทำเซอรเว ตั้งแต่วันที่ใช้สัญญาฉบับนี้ได้ไป แลจะแล้วเสร็จภายใน ๑๘ เดือน ตั้งแต่วันนั้น ตอนที่ ๒ มีทางส่วนที่จะไปจากกรุงเก่าถึงเมืองลพบุรี จะได้ลงมือทำการภายใน ๔ เดือน แลจะให้แล้วเสร็จภายใน ๒๔ เดือน ตั้งแต่วันที่ลงไว้ในสัญญานี้ ตอนที่ ๓ มีทางที่จะไปจากเมืองลพบุรีตามริมน้ำถึงเมืองนครสวรรค์ จะได้ลงมือทำการภายใน ๖ เดือน และจะให้แล้วสำเร็จภายใน ๒๘ เดือน ตั้งแต่วันที่ลงไว้ในสัญญานั้น ตอนที่ ๔ มีทางส่วนที่จะไปจากเมืองนครสวรรค์ตามทางเมืองอุตรดิฐถึงเมืองแพร่ จะได้ลงมือทำภายใน ๖ เดือน จะให้แล้วเสร็จภายใน ๒๘ เดือน ตั้งแต่วันที่ลงไว้ในสัญญานั้น ตอนที่ ๕ มีทางที่จะไปจากเมืองแพร่ ไปตามทางเมืองนครลำปาง เมืองลำพูน จนถึงเมืองนครเชียงใหม่ จะได้ลงมือทำการภายใน ๖ เดือน แลจะให้แล้วเสร็จภายใน ๓๖ เดือนตั้งแต่วันที่ลงไว้สัญญานั้น

ข้อ ๒ การเซอรเวถึงทางแยก ที่คิดจะทำนั้นเป็นดังนี้ ตอนที่ ๖ มีทางส่วนที่จะไปจากสระบุรี จนถึงเมืองนครราชสีมา จะได้ลงมือทำภายใน ๔ เดือน แลจะให้แล้วเสร็จภายใน ๒๔ เดือนตั้งแต่วันที่ลงไว้ในสัญญานั้น ตอนที่ ๗ มีทางจะไปจากเมืองอุตรดิฐจนถึงท่าเดื่อ จะได้ลงมือทำภายใน ๖ เดือน

แลจะให้แล้วเสร็จภายใน ๓๖ เดือนตั้งแต่วันที่ลงไว้ในสัญญานี้ ตอนที่ ๘ มีทางส่วนที่จะไปจากเมืองนครเชียงใหม่ไปตามทางเมืองเชียงราย จนถึงเมืองเชียงแสน จะได้ลงมือทำการภายใน ๑๒ เดือน จะให้แล้วเสร็จภายใน ๔๘ เดือน ตั้งแต่วันที่ลงไว้ในสัญญานี้

ข้อ ๓ เงินค่าที่จะใช้สอยในการเซอรเว แลการประมาณเงินทำทางรถไฟที่กล่าวมานี้ จะใช้แต่อย่างน้อยที่สุดไม่ให้เปลืองมากสมควรกับที่จะทำการให้เปนผลให้ได้การเซอรเวอย่างเลอียดพิศดาร แลจะใช้เงินคิดถัวกันไม่เกินกว่าร้อยปอนด์ต่อไมล์หนึ่ง (คือ ๓๙ เส้น ๑๒ วา) ตามทางรถไฟที่จะมีไปนั้น แลเงินค่าที่จะใช้สอยนี้จะคิดอยู่ในจำนวนเงินที่ว่าเท่านั้น ไม่มีค่าใช้สรอยวิเศษอื่น ๆ อีกเปนอันขาด แลเงินค่าที่ใช้สอยนี้ได้ใช้จ่ายเท่าใด จะต้องทำบาญชีรายเลอียดยื่นต่อคอเวอนเมนต์ ก่อนเวลาที่คอเวอนเมนต์จะจ่ายเงินนั้นให้ แลถ้าเงินที่ใช้จ่ายรายใดปรากฏว่าเปนการเหลือเกิน แลไม่สมควรแก่เหตุแล้ว คอเวอนเมนต์จะรังเกียจไม่ใช้ก็ได้

ข้อ ๔ การเซอรเวที่กล่าวมานี้ จะชี้แจงรายงานทำทางรถไฟที่คิดขึ้นนั้นโดยพิศดาร แลจะมีพร้อมทั้งแผนที่ ๆ สำหรับทำการแบบอย่างที่สำแดงส่วนตัดต่อภายในภาพแผนตัวอย่าง กับรายชื่อสิ่งของแลรายงานที่จะทำแลให้พร้อมบริบูรณ์ทุกอย่างเหมือนหนึ่งว่า จะลงมือทำจริงเมื่อใดก็ให้ทำได้ในเวลานั้น ไม่ต้องทำการเซอรเวอีกต่อไป

ข้อ ๕ การเซอรเวที่กล่าวมานี้ จะมีบาญชีประมาณเงินที่จะใช้ในการทำทางรถไฟทุก ๆ ตอน คิดคำนวนโดยคเนว่าทางรถไฟนั้น ทางเหล็ก

กว้างเมเตอร์หนึ่ง (คือ ๒ ศอก) แต่ว่าจะให้มีบาญชีประมาณราคาคำนวนโดยคเนว่าทางเหล็กกว้าง ๔ ฟุต ๘ อินซกึ่ง (คือ ๒ ศอกคืบ ๘ นิ้ว) แลบาญชีประมาณคำนวนโดยคเนว่า ทางเหล็กกว้าง ๖๐ เซนติเมเตอ (คือศอกกับ ๕ นิ้ว) นั้นด้วย

ข้อ ๖ เปนการเข้าใจด้วยกันว่า ถ้าคอเวอนแมนต์จะให้ผู้รับสัญญาทำการนี้ ทำทางรถไฟนี้ผู้รับสัญญาทำการนี้ก็จะรับทำทางรถไฟนั้น ได้ตามราคาในบาญชีประมาณที่กล่าวมาแล้วนั้น แต่ในสัญญาไม่มีความข้อหนึ่งข้อใดที่จะเปนเหมือนหนึ่งว่า ฤๅที่จะทำให้เปนการจำเปนว่า คอเวอนแมนต์จะต้องให้ ฤๅขอให้ผู้รับสัญญาทำการนี้ทำทางรถไฟที่กล่าวนั้น ฤๅแต่ส่วนใดส่วนหนึ่งของทางรถไฟนั้นได้

ข้อ ๗ ถ้าผู้รับสัญญาทำการนี้ จะทำการเซอรเวแลทำบาญชี ประมาณดังกล่าวมาแล้วไม่สำเร็จบริบูรณ์ภายในเวลาที่กำหนดไว้ ในสัญญานี้ในทางรถไฟตอนหนึ่งตอนใดก็ดี คอเวอนแมนต์ไม่ต้องใช้ค่าอันใด ในการเซอรเวฤๅการประมาณราคาของทางตอนที่ไม่สำเร็จบริบูรณ์นั้น แลผู้รับสัญญาทำการนี้ จะคิดเอาเงินค่าป่วยการค่าทำการค่าใช้จ่ายฤๅค่าอะไร ๆ ในการที่ทำทางตอนที่ไม่แล้วนั้นต่อคอเวอนแมนต์ไม่ได้

ข้อ ๘ ถ้าคอเวอนแมนต์ไม่ใช้เงินที่ควร คอเวอนแมนต์จะได้ใช้แก่ผู้รับสัญญาทำการนี้ เพื่อการเซอรเวแลการประมาณราคาทางรถไฟตอนหนึ่งตอนใดเมื่อเสร็จบริบูรณ์แล้ว ผู้รับสัญญาทำการนี้ จะพึงเรียกเอาเงินค่าที่ต้องใช้จ่ายเปลืองไปแล้วนั้นได้

ข้อ ๙ เมื่อการเซอรเว แลการประมาณราคาทางรถไฟตอนใดบริบูรณ์

แล้วเสร็จเมื่อใด จะได้ใช้เงินเสร็จเมื่อนั้น เมื่อได้ใช้เสร็จเมื่อใดบันดาแผนที่ต่าง ๆ สำหรับทำการแบบอย่างที่สำแดงส่วนตัดต่อภายใน ภาพแผนตัวอย่าง และรายชื่อสิ่งของและรายงานที่จะทำ กับทั้งบาญชีประมาณราคาโดยพิศดารเหล่านี้ จะได้มอบให้แก่แล่เปเสมบัติของคอเวอนแมนต์เมื่อนั้น

ข้อ ๑๐ คอเวอนแมนต์จะตั้งให้เจ้าพนักงานเซอรเวผู้หนึ่งฤๅผู้รับการแทนเจ้าพนักงานเซอรเวนั้น ให้ไปกับพวกทำการเซอรเวแลตรวจดูการทำนั้นเมื่อใดก็ได้ ผู้รับสัญญาทำการนี้แลผู้ทำการของผู้รับสัญญา ทั้งผู้รับการแทนผู้รับสัญญานี้ จะช่วยให้ผู้ซึ่งคอเวอนแมนต์แต่งตั้งไปนั้นตรวจดูการที่ทำการได้โดยสดวก แลผู้แทนคอเวอนแมนต์ไปนั้นจะช่วยเกื้อกูลพวกเซอรเวนั้นโดยชี้แจงข้อความซึ่งจะเปนประโยชน์ แลที่จะบอกให้แก่ผู้ทำการเซอรเวนั้นได้ ในเวลาที่ไปตรวจดูด้วยกันนั้น

ข้อ ๑๑ เมื่อก่อนคอเวอนแมนต์ จะรับแผนที่เซอรเวแลบาญชีประมาณราคานั้น ฤๅก่อนเวลาที่จะใช้เงินค่าเซอรเวนั้น ผู้รับสัญญาทำการนี้ต้องสำแดงให้คอเวอนแมนต์ ฤๅผู้รับการแทนเจ้าพนักงานเซอรเวนั้น เห็นเปนที่พอใจว่าทางรถไฟที่คิดจะทำทางนั้น เปนทางสมควรที่จะทำเหมือนกัน ทุกทางที่คิดไว้ถ้าแลคอเวอนแมนต์ ฤๅผู้รับการแทนเจ้าพนักงานเซอรเวนั้นจะไม่เห็นชอบด้วยกับทางที่ผู้รับสัญญาทำการนี้คิดจะทำตามนั้นโดยเหตุที่สมควรแล้ว แผนที่เซอรเวแลบาญชีประมาณราคาทางนั้น ก็จะต้องแก้ไขฤๅเปลี่ยนแปลงใหม่ เพื่อจะให้พ้นข้อรังเกียจดังกล่าวมาแล้วนั้นได้ ผู้รับสัญญาทำการนี้จะคิดเอาค่าอันใด ซึ่งจำเปนจะต้องใช้ในการที่ต้องเปลี่ยนแปลง ฤๅเติมเพราะเหตุเช่นนี้ต่อคอเวอนแมนต์นั้นไม่ได้

ข้อ ๑๒ ข้อความซึ่งจะต้องประพฤติต่อกันก็ดี จะต้องรักษาไว้ก็ดี และจะต้องให้กันก็ดี ซึ่งมีอยู่ทั้งสองฝ่ายในสัญญานี้ ในส่วนคอเวอนแนนต์นั้นผู้รับราชการแทนต่อไป และผู้ที่จะได้รับมอบราชการก็จะต้องถือตามนั้น ในส่วนผู้รับสัญญาทำการนี้ผู้จัดการทรัพย์มรฎกและผู้รับมอบการ ก็จะต้องถือตามนั้น

ข้อ ๑๓ ถ้าเกิดข้อสงไสย ข้อวิวาทฤาข้อเถียงกันขึ้นในระหว่างผู้ทำสัญญาทั้งสองฝ่ายเมื่อใด ที่เป็นการเกี่ยวข้องกันข้อความในหนังสือสัญญานี้ ฤาเกี่ยวกับความส่วนหนึ่งส่วนใด ในหนังสือสัญญาก็ดี ฤาเกี่ยวกับการที่จะทำฤาสิ่งของที่จะใช้ตามหนังสือสัญญาก็ดี ฤาเกี่ยวกับอำนาจฤาผลประโยชน์ ที่ควรจะได้จะเสียต่อกันในสัญญาก็ดี ฤาเกี่ยวกับสิ่งของฤาการเซอวิเว ที่ตกลงกันว่าจะทำตามสัญญาก็ดี ข้อความทั้งหลายเหล่านี้จะมิให้พ้องต้องกันในโรงศาลหนึ่งศาลใด แต่จะให้คนกลางตัดสินตามแบบอย่างที่จะว่าต่อไปนี้ คือว่าเรื่องความซึ่งเห็นไม่ต้องกันนั้นจะยกขึ้นให้คนกลางสองคน ผู้ซึ่งเห็นไม่ต้องกันในสัญญานี้เลือกตั้งคนกลางนั้นฝ่ายละคน แล้วแต่ก่อนเวลาที่จะพิจารณาเรื่องความที่จะให้ตัดสินนั้น คนกลางทั้งสองคนที่กล่าวมาแล้วนั้น จะได้เลือกตระลาการกลาง (ซึ่งเรียกตามกฎหมายว่าอนุญาโต) อีกคนหนึ่ง แล้วภายหลังจึงนำเรื่องความซึ่งวิวาทกันนั้น มาว่ากล่าวกันต่อหน้าคนกลาง และตระลาการกลางผู้ซึ่งมีอำนาจที่จะสืบพยานและตรวจหนังสือสำคัญต่าง ๆ และได้ส่วนคำพยานได้ ถ้าและผู้ทำสัญญานี้ฝ่ายใดได้รับหนังสือบอกของฝ่ายหนึ่งว่า ให้เลือกคนกลางฝ่ายตนมาแล้ว และไม่เลือกตั้งคนกลางมาฤาละเลยเสียถึง ๓๐ วันแล้วคนกลางฝ่ายที่ตั้งแล้วนั้น จะพิจารณาเรื่องความที่วิวาทกันนั้นผู้เดียวและตัดสินได้ แต่ยังดาความทั้งปวงคนกลางต้องตัดสินเป็นหนังสือลงชื่อด้วยลายมือคนกลางนั้นและยังดา

ความทั้งปวงที่คนกลางจะเห็นความไม่ตกลงกันได้ ก็จะต้องให้ตระลาการกลางตัดสิน คำตัดสินนั้นจะเป็นการเด็ดขาด และคำตัดสินของคนกลางหลายคนฤๅคนเดียวฤๅของตระลาการกลางนั้น เมื่อได้ตัดสินลงชื่อแล้ว ผู้ทำสัญญาทุกฝ่ายจะต้องทำตามทุกข้อ เว้นไว้แต่ว่าเป็นการผิดฤๅน้อยกันมากมายนัก และผู้ทำสัญญานี้รับว่าจะทำตามคำตัดสินนั้นทั้งสองฝ่าย ถึงแม้ว่าจะมีคดีความเกิดขึ้นในโรงศาลใด ถ้าผู้สัญญานี้จะรับว่าคำตัดสินนั้นตนจะต้องทำตาม เว้นไว้แต่ข้อที่ยกมาข้างต้นแล้ว คำตัดสินนั้นจะใช้ได้เหมือนหนึ่งว่าเป็นคำตัดสินของศาลที่สมควร จะพิจารณาคดีนั้น และบันดาข้อความทั้งปวง ซึ่งไม่ได้กล่าวเฉพาะลงไว้ในหนังสือสัญญานี้ ผู้ทำสัญญาฝ่ายยอมตกลงว่าการตัดสินเปรียบเทียบด้วยคนกลางนี้ จะได้ทำตามข้อความที่ว่าไว้ในกฎหมายอังกฤษ ซึ่งว่าด้วยกระบวนพิจารณาความแพ่ง ซึ่งออกเมื่อปีคฤสตศักราช ๑๘๕๔ ตรงกับปีขาน นพศก ๑๒๑๖ นั้น ให้ใกล้ข้อความนั้นตามแต่เหตุการที่จะทำได้ และค่าฤชาธรรมเนียมของการตัดสินด้วยคนกลางนี้ จะได้เสียกันตามคำสั่งของคนกลางหลายคนฤๅคนเดียว ฤๅของตระลาการกลางนั้น

หนึ่งหนังสือสัญญานี้ทำเป็นสองฉบับที่กรุงเทพ ฯ มหานคร และเพื่อที่จะให้มีสำคัญมั่นคงเป็นพยานนั้น ผู้ทำสัญญาทั้งสองฝ่ายได้ลงชื่อไว้แต่ณวันที่ ๑๖ เดือนมาฆคฤสตศักราช ๑๘๘๘ ตรงกับวัน ๖ เดือน ๕ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีชวดยังเป็นนพศกจุลศักราช ๑๒๔๙

ลงวัน ๖ เดือน ๕ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีชวดยังเป็นนพศก จุลศักราช ๑๒๔๙ ตรงกับวันที่ ๑๖ เดือนมาฆ คฤสตศักราช ๑๘๘๘

พยาน (เซน) เทวะวงษ์วโรประการ (เซน) สวัสดิโสภณ

แอนดรูคราก เฟรเดอริก วิลเลียมชาลส์บันชาด

ประกาศสร้างรถไฟสยาม

แต่กรุงเทพ ฯ ถึง เมืองนครราชสีห์มา

มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูลสุรสิงหนาทดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศแก่มหาชนทั้งปวงทราบทั่วกันว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชหฤไทยรำพึงถึงเหตุการซึ่งจะทรงทนุบำรุงกรุงสยาม ให้รุ่งเรืองเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นไป ทรงพระราชดำริห์เห็นว่าการสร้างหนทางรถไฟ เดินไปมาในระหว่างหัวเมืองไกล เป็นเหตุให้เกิดความเจริญแก่บ้านเมือง ได้เป็นอย่างสำคัญอันหนึ่งเพราะทางรถไฟ อาจจะชักย่นหนทางหัวเมือง ซึ่งตั้งอยู่ไกลไปมาถึงกันยากให้กลับเป็นหัวเมืองใกล้ ไปมาถึงกันได้โดยสดวกเร็วพลันการย้ายขนสินค้าไปมาซึ่งเป็นการลำบาก ก็สามารถจะย้ายขนไปมาถึงกันได้โดยง่าย เมื่อเป็นดังนี้หัวเมืองใดซึ่งทำดินอุดมดี แต่สินค้ายังไม่บริบูรณ เพราะขัดหนทางไปมายาก ไม่สามารถที่จะย้ายขนสินค้า ที่จะบังเกิดขึ้นไปค้าขายแลกเปลี่ยนกันกับหัวเมืองอื่นได้ ก็คงมีผู้อุสาหคิดสร้างทำแลเพาะปลูกสิ่งสินค้านั้นให้มากยิ่งขึ้นเป็นการ เปิดโอกาศให้ อาณาประชาราษฎร มีทาง ตั้งการทำมาหากินกว้างขวางออกไป แลทำทรัพยสมบัติกรุงสยามให้มากมียิ่งขึ้นด้วย ทั้งเป็นคุณประโยชน์ในการบังคับบัญชาตรวจตราราชการบำรุงรักษา พระราชอาณาเขตร ให้ราษฎรอยู่เย็นเป็นศุกขได้โดยสดวกอาไศรยเหตุทั้งปวงนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจงทรงพระราชดำริห์ พร้อมด้วยความคิดท่านเสนาบดี เห็น

สมควรจะสร้างทางรถไฟตั้งแต่กรุงเทพ ฯ ถึงเมืองนครราชสีห์มาเปนสายแรก จึง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดำรัสสั่งให้เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จัดการรวบรวมเงินแผ่นดิน ซึ่งเหลือจ่ายราชการเปนทุนส่วนหนึ่งสำหรับสร้างทาง รถไฟสายนี้ขึ้นเปนของหลวง แลส่วนทุนสำหรับสร้างทางรถไฟสายนี้อีก นอกนั้น สมควรจะเฉลี่ยให้เปนประโยชน์ แม่ไปถึงมหาชนผู้มีทุนเต็มใจรับออกช่วย ราชการแผ่นดินสมกับความมุ่งหมายทั้งเปนอุบาย ที่จะได้ชักนำให้หว่านทรัพย ลงในที่ชอบ ซึ่งจะประกอบการนำให้เกิดผลประโยชน์โดยสมควรนั้นด้วย จึง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานบรมราชานุญาต ให้เจ้าพนักงานกระ ทรวงพระคลังมหาสมบัติ จำหน่ายส่วนให้แก่มหาชนผู้สมัครรับตามสมควร แล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดการแบ่งเงินทุนเปนส่วนเพื่อมหาชน ซึ่งได้ ออกทุนอุดหนุนทางรถไฟนี้ จะได้รับผลกำไรโดยเที่ยงธรรมตามมากแลน้อยใน ส่วนแห่งเงินทุนนั้น จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราช กฤษฎีกา สำหรับการที่จะสร้างรถไฟสายนี้ไว้ ๑๐ ข้อดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานกระทรวงโยธา ธิการสร้างรถไฟขนาดใหญ่ตามอัตรา ตั้งแต่กรุงเทพ ฯ ไปทางบางปอินกรุงเก่า แลเมืองสระบุรี ถึงเมืองนครราชสีห์มาสายหนึ่ง อยู่ในพระราชกำหนดกฎหมาย สยามขึ้นไว้สำหรับแผ่นดินเรียกชื่อว่ารถไฟนครราชสีห์มา กำหนดเงินทุนไม่เกิน สองแสนชั่ง (๒๐๐๐๐๐ ชั่ง) ถ้วนกำหนดเวลาสร้างลงมือไม่ช้ากว่ากันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ แล้วเสร็จไม่ช้ากว่าสิ้นรัตนโกสินทรศก ๑๑๕

มาตรา ๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานกระทรวง พระคลังมหาสมบัติจัดการเงินทุน ซึ่งจะสร้างรถไฟเมืองนครราชสีห์มา เงินทุน

นั้นจะแบ่งเปนส่วนกำหนด ส่วนละหนึ่งชั่งยี่สิบบาท (๑ ชั่ง ๒๐ บาทถ้วน) ไม่เกินแสนหกหมื่นส่วน (๑๖๐๐๐๐ ถ้วน) จำนวนส่วนซึ่งเหลือจากออกเงินแผ่นดินรับไว้แล้วจะจำหน่ายให้แก่มหาชนผู้สมัครรับเข้าส่วน ตั้งแต่วันผู้เข้าส่วนส่งเงินแล้วไป จนถึงสิ้นรัตนโกสินทรศก ๑๑๙ คือกำหนดภายใน ๑๐ ปี ถ้าผลกำไรรถไฟยังแบ่งไม่ได้ ฤๅได้แบ่งต่ำกว่าร้อยละ ๕ ต่อปี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติรับประกัน จะจ่ายเงินแผ่นดินออกใช้เปนผลกำไรให้แก่ผู้ถือส่วนจนครบร้อยละ ๕ ต่อปี ถ้าผลกำไรรถไฟในระหว่าง ๑๐ ปี ซึ่งเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติรับประกันจะใช้ให้ครบร้อยละ ๕ นั้น ได้มากกว่าร้อยละ ๕ ขึ้นไปอีกเท่าใดก็ดี ผู้ถือส่วนได้ส่วนแบ่งเปนสิทธิของตนทั้งสิ้น เปนแต่เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติไม่ต้องออกร้อยละ ๕ ให้อีก แลเมื่อพ้นกำหนด ๑๐ ปีไปแล้ว ผลกำไรรถไฟนั้นจะได้มากน้อยเท่าใดก็เปนสิทธิของผู้ถือส่วนทั้งสิ้นตามแต่จะได้ ถ้าแลถึงกำหนดทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตำรัสสั่งให้เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติซื้อส่วนกลับ ผู้ถือส่วนต้องยอมขายส่วนคืนให้ตามพระราชกฤษฎีกา อนึ่งเมื่อการสร้างรถไฟแล้วสำเร็จบริบูรณ์สิ้นเงินทุนน้อยลงมาเพียงเท่าใด เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะตั้งจำนวนเงินทุนแน่แท้แต่เพียงเท่านั้น ไม่คิดเอาส่วนเปล่าเปนของหลวงเลย

มาตรา ๓ ผู้ใดจะซื้อส่วนเท่าใดต้องทำหนังสือสัญญารับส่วนไว้ ต่อเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติฝ่ายละฉบับ เมื่อเจ้าพนักงานกระทรวง

พระคลังมหาสมบัติ จะต้องการเก็บเงินจ่ายให้เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการครั้งละเท่าใด จะได้เฉลี่ยเก็บเงินจากผู้เข้าส่วนเรียกเป็นครั้งละส่วน ๆ โดยส่วนร้อยตามผู้เข้าส่วนน้อยแลมาก ผู้ถือส่วนได้ส่งเงินแล้วก็ส่วนเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ต้องออกใบสำคัญสำหรับส่วนให้ทุกส่วน ผู้ถือส่วนจะต้องการใบสำคัญสำหรับส่วนฉบับละส่วนฤๅหลาย ๆ ส่วนต่อฉะบับ เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติต้องออกให้ตามปรารถนา เมื่อการรถไฟแล้วสำเร็จบริบูรณสิ้นเงินน้อยลงเป็นต้นว่า ๑ ส่วนใน ๔ ส่วนผู้รับสัญญาซื้อส่วนไว้ร้อยส่วนจะได้ส่วนเพียง ๗๕ ส่วนเท่านั้น เพราะเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติจะออกส่วนได้แต่เท่าทุนแท้ อนึ่งถ้าเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะเก็บเงินส่วนซึ่งได้ประกาศบอกล่วงหน้าก่อน ๑๕ วันไปในหนังสือพิมพ์แลมีหนังสือส่งไปด้วยแล้ว ผู้รับสัญญาเข้าส่วนไม่ได้ส่งเงินจนช้ากว่า ๑๕ วัน เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะคิดเอาดอกเบี้ยร้อยละ ๑๕ ต่อปี ถ้าพ้นกำหนดไปถึงปีหนึ่ง เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติจะริบส่วนซึ่งได้ให้เงินแล้วเสีย แลส่วนซึ่งรับสัญญาจะเข้าไว้เหลืออีกนอกนั้นเท่าใด เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติจะจำหน่ายให้แก่ผู้อื่นต่อไป

มาตรา ๔ ผู้ถือส่วนรถไฟนครราชสีห์มานี้ จะซื้อขายให้บันแลกเปลี่ยนส่วนของตนย้ายเจ้าของ ให้เป็นของผู้อื่นได้ตามความปรารถนา ฤๅจะจำนำส่วนของตนไว้ต่อผู้อื่นก็ได้ แลถ้าผู้ถือส่วนตายฤๅเสียจริต ส่วนนั้นก็คงตกเป็นของผู้รับทรัพย์มรฎกตามพระราชกำหนดกฎหมาย แลลักษณที่จะย้ายเจ้าของส่วนจากคนเก่าตกเป็นสิทธิของคนใหม่นั้น เจ้าของส่วนเดิมต้องมีหนังสือปฏิญาณ ยอม

ยกส่วนของตนให้แก่คนใหม่ ส่งตั๋วสำคัญสำหรับส่วนเดิมมายังเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ๆ จะได้ถอนชื่อถอนบาญชีคนเก่า แลลงบาญชีเปนของคนใหม่ แล้วตั๋วสำคัญสำหรับส่วนลงชื่อคนใหม่มอบให้ไป ถ้าเจ้าของส่วนเดิมมิได้มีหนังสือปฏิญาณยอมยกส่วนของตนให้แก่คนใหม่โดยเหตุที่ตายฤๅเสียจริต ฤๅเหตุอย่างอื่นบรรดาซึ่งคนใหม่ ผู้มีหนังสือปฏิญาณนำตั๋วสำคัญนั้นมายื่นต่อเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ มีหลักฐานพอเปนที่มั่นคง ได้ว่าคนใหม่ควรจะเปนเจ้าของส่วน โดยยุติธรรมถูกต้อง ตามพระราชกำหนดกฎหมายแล้ว เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ก็จะถอนชื่อถอนบาญชีคนเก่าแลลงบาญชีเปนของคนใหม่ แล้วออกตั๋วสำคัญสำหรับส่วนลงชื่อคนใหม่มอบให้ไปเหมือนกัน แต่ถ้าผู้ถือส่วนเดิมจะซื้อขายให้ขั้นแลกเปลี่ยนแก่ผู้ใด ฤๅจำนำแก่ผู้ใด แลตกเปนทรัพยมรฎกของผู้ใดต่อไปก็ดี ผู้เปนเจ้าของส่วนเก่าแลผู้เปนเจ้าของส่วนใหม่ ยังมิได้ทำตามลักษณะย้ายเจ้าของส่วนตามพระราชกฤษฎีกานี้อยู่เพียงใด เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติต้องถือว่าส่วนนั้น ยังตกเปนสิทธของเจ้าของผู้มีชื่ออยู่ในบาญชีตรานั้น บรรดาหนังสือมีไปหาแลข้อซึ่งจะเกี่ยวข้องต่าง ๆ เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติจะพูดแลส่งหนังสือถึงผู้มีชื่ออยู่ในบาญชีเก่าเท่านั้น

มาตรา ๕ เมื่อถึงกำหนดกึ่งปีคือสิ้นเดือนมิถุนาคมครั้งหนึ่ง สิ้นเดือนกันยายนครั้งหนึ่ง เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ต้องทำบาญชีแลรายการในระหว่างหกเดือนนั้น ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ที่เปิดเผย แลแจกผู้ถือส่วนให้ทั่วกันแล ในลำดับนั้นต้องแจกผลกำไร ฤๅเงินรับประกันร้อยละห้าให้แก่ผู้ถือส่วนกึ่งปีครั้งหนึ่งเสมอไป

อนึ่งถ้ามีประกาศพระราชบัญญัติ ฤๅกฎข้อบังคับกับความเหนอันใด ซึ่งเกี่ยวข้องด้วยเรื่องรถไฟนครราชสีห์มาที่เปนการเปิดเผยครั้งใด เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ต้องลงในหนังสือพิมพ์เปิดเผย แลคัดสำเนาแจกผู้ถือส่วนให้ทรายด้วยทุกครั้งทุกคราว

อนึ่งถ้าผู้ถือส่วนเหนเจ้าพนักงานทำการผิดฤๅมิพอใจ แลสงไสยการข้อใดข้อหนึ่งฤๅมีความเหนฉันใด ผู้ถือส่วนอาจจะมีหนังสือมาต่อว่าฤๅไต่ถาม แลแสดงความเหนต่อเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ฤๅถ้าเพราะเหนว่าเจ้าพนักงานทำผิดพระราชกฤษฎีกา จะร้องพ้องณโรงศาลตามกระบิลเมืองก็ได้ ถ้าเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้รับหนังสือผู้ถือส่วนต่อว่าฤๅไต่ถามความสงไสย แลชี้แจงความเหนต้องไต่สวนแลตอบชี้แจงไปตามสมควร

มาตรา ๖ ส่วนรถไฟนครราชสีห์มา ซึ่งจำหน่ายแก่มหาชนนั้น เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะยังไม่ซื้อกลับคืนก่อนห้าสิบปี คือวันที่ ๓๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เว้นแต่ในระหว่างนั้นผู้ถือส่วนสมัครจะขายให้แก่ผู้อื่น เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติจะรับซื้อไว้เองก็ได้ ถ้าพ้นกำหนดห้าสิบปีแล้ว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ดำรัสสั่งให้เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ซื้อส่วนกลับคืนเมื่อใดเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะเรียกส่วนซื้อกลับคืน คราวเดียวหมดฤๅคราวละเท่าใด กำหนดตามสมควรนั้น ถ้าจะแบ่งเรียกส่วนซื้อกลับคืนเปนกำหนดคราว ๆ จะได้ตัดสินขบวนจับฉลากว่าควรจะเรียกส่วนที่เท่าใด ซื้อกลับคืนก่อนโดยยุติธรรม เมื่อ

เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะเรียกส่วนของใครซื้อกลับคืน ผู้ถือส่วนต้องยอมขายให้ทั้งสิ้น ถ้าเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ มีหนังสือเรียกจะซื้อส่วนใดกลับคืน ผู้ถือส่วนนั้นไม่ส่งมาขายคืนผลกำไรแบ่งคราวหน้าก็คงเป็นของหลวง ผู้ถือส่วนนั้นไม่ได้รับอีกต่อไป

อนึ่งราคาส่วนซึ่งเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะเรียกซื้อกลับคืนนั้น จะตีราคาตามราคาส่วนนั้นขึ้นลงสูงฤาต่ำกว่าส่วนละ ๑ ชั่ง ๒๐ บาท ตามที่เป็นราคาตลาดซื้อขายกันอยู่ในพื้นบ้านพื้นเมืองเวลานั้นโดยตามสมควรแก่ยุติธรรม

มาตรา ๗ ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตำรัสสั่งให้เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการสร้างทางรถไฟสายนี้ต่อออกไปอีกในหัวเมืองฝ่ายเหนือแต่ให้จัดการดังเช่นรถไฟนครราชสีมานี้ เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการจะได้เรียงความเห็นสมควรจะรวมทุนกำไรเป็นรายเดียวกันฤาแยกเป็นคนละรายกันรายนี้จะเป็นผลประโยชน์ดีด้วยกันทั้งสองฝ่ายนั้น มายื่นต่อพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ๆ จะได้มีหนังสือชี้แจงไปยังผู้ถือส่วนรถไฟนครราชสีมานี้เมื่อได้รับตอบความเห็นอย่างไหนมาก เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการจะได้จัดการตามความเห็นข้างมากนั้น การชั่งความเห็นผู้ถือส่วนนี้จะพึงตามน้ำเสียงคือมีส่วนมากก็มีน้ำเสียงมากตามจำนวนส่วนที่มี แต่ถึงอย่างไร การสร้างรถไฟสายนี้ต่อไปอีกเท่าใดจะหักทุนกำไรพวกส่วนนี้ไปทำไม่ได้ ต้องให้เรียกส่วนเงินทุนเข้าใหม่ แลในเวลากำลังสร้างรถไฟสายใหม่อยู่นั้น จะชักเนื้อกำไรรถไฟสายเก่าไปเจือจานกันไม่ได้

มาตรา ๘ การสร้างแลจัดการรักษารถไฟนครราชสีห์มานี้ เปนน่าที่เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการรับผิดรับชอบทั้งสิ้น ตั้งแต่การคิดแบบแผนประมาณการ แลเงินจนการสร้างทำการจัดซื้อสิ่งของการรับจ่ายเงิน แลทำบาญชีการวางเจ้าพนักงานแลนายจักรกลแลการอื่น ๆ ทั้งสิ้น อนึ่งเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการต้องรักษาผลประโยชน์ รถไฟนครราชสีห์มานี้โดยเต็มกำลังสุดแต่จะทำได้ เมื่อเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการเห็นสมควรจะจัดการสถานใดจะได้นำความขึ้นกราบบังคมทูล พระกรุณาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เมื่อทรงพระราชดำริห์พร้อมด้วยท่านเสนาบดีทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการจะได้จัดการไปตามกระแสพระบรมราชโองการ

มาตรา ๙ ในชั้นเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการต้องคัดบาญชีรายประมาณเงินที่จะต้องการใช้จ่าย กำหนดเดือนละเท่าใดรวมทั้งสิ้นเท่าใด ซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้วนั้นมายื่นต่อเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ๆ ต้องจ่ายเงินให้ตามกำหนด เมื่อสิ้นกึ่งปีคือสิ้นเดือนมิถุนาคมครั้งหนึ่ง สิ้นเดือนกันยายนครั้งหนึ่ง เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการต้องงบยอดบาญชี และสมบัติพัศดุซึ่งเปนทุนคง แลเงินรับเงินจ่ายรวมเปนเสร็จเท่าใด หักเก็บเปนเงินเผื่อขาดเผื่อเหลือแล้วคงเปนส่วนแบ่งเท่าใด นั้นเปนบาญชีมายื่นต่อเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ พร้อมกับรายงานต่าง ๆ ในการรถไฟนั้น เมื่อเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติได้รับบาญชีแลรายงานแล้ว ต้องไปตรวจบาญชีที่เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการรับเงินส่วนแบ่งมาแล้ว ลงชื่อในงบบาญชีแลรายงานซึ่งเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการจะได้นำ

ขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายทุกกึ่งปี ตามที่ได้ตรวจเหนถูกต้องแล้วนั้น อนึ่งถ้าเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการ จะจัดการในเรื่องรถไฟนครราชสีห์มานี้ประการใด ต้องแจ้งความมาให้เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติทราบ เพื่อจะได้แจ้งแก่ผู้ถือส่วนทั้งหลาย อนึ่งถ้าเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติไต่ถามการในเรื่องรถไฟนครราชสีห์มานี้ เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการต้องตอบชี้แจงโดยละเอียด เพื่อจะได้แจ้งให้ผู้ถือส่วนทราบตามพระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๑๐ ทางรถไฟซึ่งจะผ่านไปในที่ใด ๆ ก็ดี ฤๅโรงพัก โรงจักร โรงงาน ในการรถไฟจะต้องสร้างขึ้นในที่ใด ๆ ก็ดี ถ้าที่นั้นเปนที่บ้านคนอยู่ ฤๅเปนที่ห้างร้านโรงจักรโรงงานแลสวนผลไม้มีราคา เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการต้องคิดเงินทำขวัญให้เปนค่าที่ดิน แลค่ารื้อเรือนและค่าผลไม้ ต้องเสียตามสมควร แต่ถ้าเปนที่ไร่นาย่ำทุ่งไม่มีราคา เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการต้องคิดเงินทำขวัญให้เปนค่ารื้อเรือนเท่านั้น ไม่ต้องให้ค่าที่ดินด้วย กำหนดเงินทำขวัญซึ่งเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการ จะต้องให้นั้น ไม่จำเปนต้องตีราคาให้มากมายจนถึงเปนผลกำไรแก่เจ้าของที่ เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการต้องให้แต่พอช่วยทุนพอสมควร เจ้าของที่ต้องยอมรับตามราคาที่เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการตีให้ แลต้องไปจากที่นั้นตามกำหนดซึ่งเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการกะให้ ถ้าที่ใดจำเดิมแต่วันลงมือจับการสร้างรถไฟนครราชสีห์มานี้ ยังไม่มีเจ้าของหวงแหนที่สองฟากทางรถไฟ

กำหนดห่างข้างละห้าเส้นนั้น คงตกเป็นที่หลวง ผู้ใดจะถือเอาเป็นเจ้าของเข้าไปทำการในที่ตามกำหนดนี้ ต้องประพฤติตามพระราชกำหนดกฎหมายเรื่องที่ดินเก่าใหม่ซึ่งมีอยู่แล้ว แลจะมีอีกต่อไปภายน่าด้วย

ประกาศมาณวันอาทิตย์ที่ ๑ เดือนมีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ณ วันที่ ๘๑๔๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศเข้าส่วนรถไฟ

ประกาศให้มหาชนทราบทั่วกัน ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดำรัสสั่งให้เจ้าพนักงานโยธาธิการจัดการสร้างทางรถไฟนครราชสีห์มา แลทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติออกส่วนทุนการสร้างรถไฟนครราชสีห์มา ซึ่งเหลือจากออกเงินแผ่นดินแล้ว ให้แก่ผู้ซึ่งมีความปรารถนาจะใคร่รับส่วน แจ้งอยู่ในประกาศกระแสพระบรมราชโองการ แลพระราชกฤษฎีกาลงวันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ นั้นแล้ว ถ้าผู้ใดมีความพอใจจะใคร่รับส่วนด้วยกี่ส่วนก็ให้แจ้งความมายังเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติณหอรัษฎากรพิพัฒน์ ในพระบรมมหาราชวังกรุงเทพ ฯ เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติจะจำหน่ายส่วน ให้แก่ผู้มาขอรับก่อนโดยลำดับ จนกว่าจะหมดส่วนซึ่งสำหรับจะจำหน่าย

ประกาศมาแต่หอรัษฎากรพิพัฒน์ ณวันที่ ๕ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙

กรมหมื่นนราธิประพันธ์พงษ์ รองเสนาบดี
กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

ประกาศกรมโยธาธิการ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้กรมโยธาธิการประกาศให้ทราบทั่วกันว่า การจัดที่แผ่นดินทำทางรถไฟหลวง ซึ่งได้มีอยู่ในประกาศเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ศก ๑๐๙ นั้น ไม่ได้กล่าวถึงข้อยังคับในการจัดที่ดินนั้นโดยชัดเจน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศข้อยังคับสำหรับการจัดที่แผ่นดินทำทางรถไฟหลวงนั้น มาให้ทราบโดยชัดทั่วกันดังนี้

ข้อ ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งข้าหลวงผู้หนึ่ง พร้อมด้วยเจ้าพนักงานในกรมรถไฟหลวง ออกตรวจจัดที่แผ่นดินซึ่งต้องการใช้ทำทางรถไฟ

ข้อ ๒ ข้าหลวงผู้ตรวจจัดที่แผ่นดิน กับเอนยิเนียตรวจทางรถไฟหลวง ฤๅผู้แทนเอนยิเนียนั้น จะพร้อมกันเป็นผู้ไปกำหนดจัดที่แผ่นดินที่ต้องการมีน่าที่ที่จะต้องเป็นผู้จัดการทั้งปวงให้ตกลงกับเจ้าของที่ดิน แลกับเจ้าพนักงานผู้รักษาท้องที่นั้น แต่ฝ่ายการที่จะต้องใช้เอนยิเนีย แล้วเอนยิเนียผู้ที่ได้รับตำแหน่งน่าที่อยู่นั้น จะต้องทำการนั้น ๆ ให้สำเร็จไป แล้วแลข้าหลวงกับเอนยิเนียทั้งสองฝ่าย จะต้องพร้อมกันจดหมายความเห็นในส่วนราคาค่าถ่ายที่ซึ่งเป็นราคาสมควรจะใช้ทดแทนให้แก่เจ้าของที่นั้น

ข้อ ๓ ในการที่จะตกลงกับเจ้าของที่แผ่นดินนั้น จะต้องจัดแลทำการโดยสุขุมเด็มสติปัญญา ให้การนั้นเป็นไปโดยเรียบร้อย อย่าให้เสื่อมเสียพระเกียรติยศแลผลประโยชน์แผ่นดินอย่างหนึ่งอย่างใดได้ ถ้าเมื่อจะตกลงกันไม่ได้โดยเรียบร้อยแน่ แล้วจึ่งควรใช้อำนาจขับไล่เจ้าของที่ให้ออกเสียจากที่นั้น

ข้อ ๔ ธรรมเนียมที่จะต้องรักษาในการที่จะจัดเอาที่แผ่นดินนั้นมีต่อไปดังนี้ คือ ถ้าเขตรแดนที่แผ่นดินที่ต้องการนั้นยังไม่ได้กำหนดหมายลงไว้โดยชัดเจนแล้ว จะต้องเรียกเอนยิเนียส่วนทางรถไฟมากำหนดเขตรแดนให้เป็นการแน่ลงไว้ แล้วข้าหลวงผู้ตรวจจัดที่ดินกับเอนยิเนียส่วนทางรถไฟ จะตรวจสอบที่ดินซึ่งต้องการนั้นต่อหน้าเจ้าของที่ และแจ้งความให้เจ้าของที่ทราบเขตรแดนที่ได้กำหนดลงไว้ ฝ่ายการที่จะนัดเจ้าของที่ให้อยู่พร้อมกันด้วยในเวลาไปตรวจสอบที่นั้น จะแจ้งความด้วยวาจาแก่เจ้าของที่เอง ฤๅจะมีหนังสือนัดไปยังเจ้าของที่นั้นก็ได้ แต่ให้มีพยานรู้เห็นด้วย แล้วให้แจ้งความต่อไปให้เจ้าของที่ทราบว่า ถ้าแม้นเจ้าของที่นั้นไม่มาอยู่ในเวลาเจ้าพนักงานไปตรวจสอบที่แล้วเจ้าของที่จะต้องเปนผู้รับผิดชอบในสรรพสิ่งของของตนซึ่งมีอยู่ในที่นั้น เมื่อจำเปนจะต้องขับไล่ให้พ้นไปเสียจากที่ เมื่อได้ตรวจสอบส่วนที่แผ่นดินเสร็จแล้ว ให้ปฤกษาพูดจาตกลงกับเจ้าของที่เสียให้เสร็จ แล้วให้เจ้าพนักงานทั้งสองกำหนดราคาค่าที่ซึ่งเปนราคาควรจะใช้ให้แก่เจ้าของที่นั้น เมื่อได้ตกลงกันเสร็จเปนประการใด ก็ให้จดรายงานลงไว้ในสมุดสารบบ ซึ่งมีไว้สำหรับจดข้อความ แล้วให้นำความขึ้นแจ้งต่อผู้บังคับการกรมรถไฟให้ทราบการโดยเลอียดในสมุดสารบบนั้น ให้จดกำหนดวันซึ่งเจ้าของที่จะควรขอผัดได้โดยชอบธรรม ในการที่ยกมอบที่นั้น ๆ ให้เปนการเสร็จกันนั้นด้วย เมื่อมีกำหนดยกมอบที่นั้นแล้ว จึงเขียนตรอกเพิ่มเติมลงไว้ในหนังสือใบที่หมายเลข ๑ แล้วเอาหนังสือนั้นติดต่อไว้กับข้อความนั้น ๆ ซึ่งมีแจ้งอยู่ในสมุดสารบบ ถ้าแม้นว่าเจ้าของที่ไม่ยอมรับเงินตามจำนวนที่คิดให้เปนค่าถ่ายที่ของตนแล้ว ก็ให้จดจำนวนเงินรายซึ่งผู้เจ้าของที่จะต้องการนั้น ลง

ไว้ในตารางที่มีอยู่สำหรับจดความเห็นนั้น แลในตารางนี้ได้จดความเห็นในส่วนเนื้อที่ดินดีแลเลวเปนประการใด มีสิ่งที่ปลูกสร้างลงไว้อย่างใด แลความข้ออื่น ๆ ที่จะแนะนำให้เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการกำหนดราคาค่าถ่ายให้ได้ แลเมื่อมีกำหนดแล้วเมื่อใดจะต้องแจ้งความให้เจ้าของที่นั้นทราบโดยทันทีด้วย

ข้อ ๕ เมื่อได้ตรวจข้อความในสารบบนั้น เห็นว่ายังเปนที่ยกพ่องที่จะกำหนดราคาที่นั้นยังไม่ได้แล้ว เจ้ากรมรถไฟจะไปตรวจดูที่นั้นเอง แล้วจะทำตามความเห็นประมาณเงินที่ควรถ่ายที่นั้นยื่นต่อเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ๆ จะได้ตัดสินกำหนดเงินให้ตามควร แลบังคับการที่จะเอาที่ดินนั้นต่อไป เมื่อท่านเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการตกลงแน่อย่างใดแล้ว กรมรถไฟจะใช้เงินค่าที่ให้แก่เจ้าของที่ แลรับหนังสือโอนเสร็จไว้เปนคู่มือตามแบบอย่างหมายเลข ๒ นั้น

ข้อ ๖ แลถ้าเจ้าของที่ไม่ยอมตามคำที่ท่านเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการได้ตกลงตัดสินไว้นั้นแล้ว ก็ให้เจ้าของที่ไปฟ้องศาลตามเหตุที่ถูกต้องด้วยพระราชกำหนดกฎหมายได้ แต่กรมรถไฟจะยึดเอาที่ดินแห่งนั้นไว้ก่อน แลจะต้องจดสรรพสิ่งของที่มีอยู่ในบริเวณที่นั้นโดยเลอียดให้ถูกต้อง แล้วต้องให้เจ้าของที่ลงชื่อไว้เปนสำคัญด้วย เพื่อที่นั้นจะเปลี่ยนแปลงเปนประการใดต่อไปจะได้เก็บไว้เปนสักขีพยาน ศาลจะได้สามารถตีราคาตัดสินให้สมควรแก่ค่าที่นั้นได้

ข้อ ๗ ในการที่จะตีราคาค่าที่นั้น จะต้องประพฤติตามแบบอย่างที่มีต่อไปดังนี้ คือที่แผ่นดินทั้งสิ้นที่ไม่มีในโฉนดตราแดง แลหนังสือฤๅข้อความอันหนึ่งอันใด ที่จะเปนพยานได้ว่า ที่นั้นเปนของ ๆ ผู้ใดอยู่นั้นแล้ว จะต้องคิด

เอาว่าเปนที่ของหลวง แลจะไม่คิดเงินค่าที่นั้นให้ แต่ถ้าแลในที่นั้นมีการก่อสร้างลงไว้ ฤามีต้นไม้ผลไม้แลสิ่งอื่น ๆ ที่มีราคาแล้ว จะคิดค่าบ่วยการรื้อถอน แลค่าปลูกสร้างที่จะทำขึ้นใหม่ให้ แต่เงินค่าสิ่งของต่าง ๆ ที่จะคิดให้นี้มิให้เกินกว่าราคาค่าปลูกสร้างต้นผลไม้แลสิ่งอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้วนั้น เจ้าของที่ซึ่งมีสิ่งที่เปนพยานตามกฎหมายได้ว่า ที่ซึ่งต้องการนั้นเปนของตนแล้ว จะได้รับเงินค่าถ่ายที่ไม่เกินกว่า ๒๐ เท่าเงินที่ได้มาโดยที่มีที่นั้นเปนผลประโยชน์อันแท้ทุกปี ผลประโยชน์อันแท้ที่ได้ทุก ๆ ปีนั้น จะต้องพึงเข้าใจว่าเปนเงินยังคงเหลืออยู่จากค่าจ้างค่าทำงานค่าภาษีอากรแลค่าธรรมเนียมอื่น ๆ การปลูกสร้างที่ได้กระทำลงไว้โดยมั่นคงในที่แผ่นดินแห่งนั้น จะต้องตีราคาตามราคาก่อสร้างเช่นนั้นในเวลาสมัยเมื่อไปตรวจดู แลที่จะรื้อถอนการปลูกสร้างนั้น ก็จะคิดให้ตามราคาที่ได้ตีไว้นั้น แต่ต้องหักเงินค่าสิ่งของที่ได้รื้อถอนเหลืออยู่ ซึ่งเจ้าของจะต้องรับเอาไว้นั้นออกเสียก่อน แลสิ่งของที่เหลืออยู่เหล่านั้นจะตีราคาเอาตามราคาซื้อขายกันในเวลานั้น ตามหมายประกาศทางรถไฟหลวงลงวันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ นั้น มีกำหนดอยู่ว่า ให้ใช้เงินค่าถ่ายที่แผ่นดินให้แก่เจ้าของที่นั้นแต่พอคุ้มค่าผลประโยชน์ที่เจ้าของที่ต้องเสียไปเท่านั้น แลเจ้าของที่นั้นไม่มีอำนาจที่จะร้องขอเงินเกินขึ้นไปอีกได้ อนึ่งต้องพึงเข้าใจกันว่า ที่แผ่นดินทั้งสิ้นเปนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อต้องพระราชประสงค์แล้วจะถ่ายถอนคืนเอาในเวลาหนึ่งเวลาใดก็ได้ ผู้ซึ่งอาไศรยอยู่ในที่นั้น จะควรได้ก็แต่ค่าซึ่งตัวไปปลูกสร้างลงไว้ให้เปนประโยชน์ขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะเอาข้อความเหตุอื่น ๆ มาเปรียบเทียบเถียงต่อไปนั้นก็ไม่ควร เมื่อการเปนเช่นนี้อยู่แล้ว ที่จะ

เอาเหตุการณ์อื่นมาคิดก็ไม่ควร แลที่จะกล่าวว่าที่หนึ่งที่ใดคืออย่างหนึ่งอย่างใดนั้นไม่ได้ แต่จะอนุญาตให้ร้องขึ้นได้ก็แต่บางเรื่อง แต่ข้อความที่ร้องกล่าวขึ้นนั้นจะต้องเป็นข้อความมีหลักฐานชัดเจน

ประกาศมาณวันที่ ๑๓ มกราคม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๐

(เซ็นพระนาม) นริศรานุวัดติวงษ์

การเริ่มถมทางรถไฟ

การที่เราทั้งหลายคอยอยู่ว่า เมื่อไรจะได้ขึ้นรถไฟไปเมืองนครราชสีห์มา แลต่างปรารถนาจะได้เห็นความเจริญของบ้านเมืองซึ่งจะมีขึ้นในระหว่างที่ได้อาไศรยหนทางไปมาคุ้ยบรรทุกสินค้าขึ้นล่องได้ง่าย ได้เร็วพลันนั้น บัดนี้เราก็ได้เห็นการฤๅได้รับข่าวอันดีซึ่งเปนเวลาควนอยู่แล้ว ที่จะได้สมความมุ่งมาดดังข้างต้นนั้น ด้วยกระทรวงโยธาธิการได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ว่าจ้างมิสเตอร์ยีมูเรแคมป์เบลล์ ซึ่งเปนพ่อค้าใหญ่ ณ เมืองอังกฤษทำทางรถไฟแต่กรุงเทพ ฯ ไปถึงเมืองนครราชสีห์มาตกลงกันเรียบร้อยแล้ว จึงได้เริ่มการทำทางรถไฟต่อไป กำหนดว่าวันที่ ๙ มีนาคม เปนวันที่จะได้เริ่มถมทางรถไฟ กระทรวงโยธาธิการ ได้จัดการที่จะเชิญเสด็จพระราชดำเนินไปในเวลาพระฤกษ์ซึ่งจะทรงชุดดินถมทางรถไฟนั้น คือได้ปลูกปรำเปนโรงพระราชพิธี ณ ฝั่งคลองผดุงกรุงเกษมตรงท้ายวัดเทพศิรินธราวาศข้าม แลอัญเชิญพระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการ ราชทูต กงซุลผู้แทนคอเวอนเมนต์ต่างประเทศ คนผู้ดีชาวยุโรปไปประชุมพร้อมกันในเวลาพระฤกษ์ทรงชุดดินถมทางรถไฟนั้นเปนอันมาก

ครั้นถึงกำหนดวันที่ ๙ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๐ เจ้าพนักงานได้เชิญพระไชยวัฒน์ประจำรัชกาลประจุบันนี้ไปประดิษฐานใน โรงพระราชพิธี แลนิมนต์พระสงฆ์ ๑๐ รูป มีพระธรรมวโรดมเปนต้น ไปประชุมณโรงพระราช

พิธีนั้น แลพระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการ คนชาวต่างประเทศทั้งหลาย ซึ่งได้รับหนังสือเชิญ ก็ได้มาพร้อมกันตามกำหนด

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องครึ่งยศอย่างจอมพลทหาร ประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์มหาจักรกรีบรมราชวงษ์ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนรถพระที่นั่ง แต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาประสาท พร้อมด้วยกระบวนทหารแห่นำตามเสด็จพระราชดำเนินออกประตูวิเศษไชยศรี เลี้ยวบ้อมเผด็จดัษกรเลี้ยวลงถนนบำรุงเมือง ประทับที่โรงพระราชพิธี ทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธรูปแล้ว ถึงเวลาพระฤกษ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับที่พระราชบัลลังก์ พระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการ คนต่างประเทศเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงษ์ อธิบดีกระทรวงโยธาธิการ ได้กราบบังคมทูลรายงานที่ได้จัดการ ซึ่งจะทำรถไฟแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบแล้วเสด็จพระราชดำเนินจากพระราชบัลลังก์ ประทับที่ตรงดินซึ่งจะขุดเปนพระฤกษ์ มิสเตอร์มิสเชล ผู้แทนมิสเตอร์แคมปเบลล์ จึ่งกราบบังคมทูลพระกรุณาทูลเกล้า ฯ ถวายเสียมเงินแลเกวียนเล็กสำหรับพระฤกษ์ขุดดินนั้น มีพระราชดำรัสตอบแสดงพระราชหฤทัยยินดีพอสมควรแล้ว ทรงหลั่งน้ำลงเหนือแผ่นดินที่จะขุดเปนพระฤกษ์นั้นแล้ว ทรงตักดินเทลงในเกวียนเล็ก ขณะนั้นพระสงฆ์ถวายไชยมงคล ชาวประโคม ๆ ดุริยดนตรีทหารถวายคำนับแลทำเพลงแตรสรรเสริญพระบารมีพร้อมกัน ครั้นทรงตักดินเทลงในเกวียนพอสมควรแล้ว โปรดให้สมเด็จพระ

บรมโอรสาธิราชทรงไสเกวียนดินไปตามรางที่ซึ่งขอดไปโดยทางปรำ ครั้นถึงที่ต้นทางที่จะทำทางรถไฟแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเทดินลงถมที่นั้น แล้วคนงานทั้งหลายได้ลงมือขุดดินตามทางที่กระทรวงโยธาธิการได้ปักกรุยไว้แล้วนั้น เมื่อทรงเทดินเสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ เสนาบดีและเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการได้เชิญบันดาผู้ที่ไปประชุมนั้น รับพระราชทานอาหาร เมื่อเสร็จแล้ว มิสเตอร์เบทเกเจ้ากรมรถไฟกล่าวคำแสดงความยินดีที่จะมีรถไฟขึ้นในกรุงสยาม แลถวายสวัสดิมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วมีพระราชดำรัสตอบตามสมควรแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับสู่พระบรมมหาราชวัง

เวลายามเศษ นายห้างผู้รับเหมาทำทางรถไฟได้เชิญเสด็จพระบรมวงษานุวงษ์ เสนาบดี และผู้แทนคอนเวอนเมนต์ต่างประเทศทั้งปวงไปประชุมรับประทานอาหารที่ออลเรียนเต็ลโฮเตลเป็นการแสดงความรื่นรมย์ ในการสร้างทางรถไฟนั้น

รายงานการสร้างทางรถไฟ

วันที่ ๙ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาในรายงานการสร้างทางรถไฟให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

ในการก่อนอันล่วงมาช้านานแล้ว ได้ทรงพระราชดำริห์ที่จะบำรุงพระราชอาณาจักร์ให้เจริญยิ่งขึ้นโดยการสร้างทางรถไฟ ให้เป็นความสดวกดีในการเดินทางไกลให้เหมือนในกล้ำ ครั้นเมื่อมีโอกาศอันควร จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศทำสัญญาจ้างห้างบั้นซาดแอนด์กอมปนี ทำการตรวจทางอันควรจะสร้างทางรถไฟไปทางทิศเหนือ จากกรุงเทพพระมหานครไปโดยทางกรุงเก่าแลลพบุรีตลอดถึงเมืองอุตรดิฐ แล้วตัดต่อไปถึงเมืองเชียงใหม่และเมืองเชียงแสนสายหนึ่ง และให้ตรวจทางไปในทิศตะวันออก อันเป็นกิ่งแยกจากกรุงเก่าไปสระบุรีตลอดถึงนครราชสีห์มาอีกสายหนึ่ง พวกห้างบั้นซาดแอนด์กอมปนี ได้จัดตรวจการมาตั้งแต่รัตนโกสินทรศก ๑๐๗

ภายหลังมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งกระทรวงโยธาธิการขึ้น มีน่าที่สำหรับคิดการทำการก่อสร้าง สิ่งทั้งปวง ตลอดถึงการสร้างทางรถไฟนี้ด้วย แลได้โปรดเกล้า ฯ พระราชทานกระแสพระราชดำริห์ไว้ให้คิดจัดการสร้างทางรถไฟไปนครราชสีห์มาก่อนทางอื่น ข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระบรมราชโองการแล้ว

จึ่งได้พร้อมด้วยเจ้าพนักงานทั้งหลายในกระทรวงโยธาธิการ รับแบบแผนจากห้างบันซาดแอนด์กอมปนีที่เขาได้ตรวจแล้วนั้น มาตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง ที่แห่งใดควรยักย้ายหรือสิ่งใดควรลดหย่อนหรือเพิ่มเติม อันจะให้การดีขึ้นกว่าเก่านั้นก็ได้แก้ไขใหม่โดยเรียบร้อยตลอดทุกประการ ทางรถไฟสายนี้ ตั้งแต่กรุงเทพพระมหานครไปถึงนครราชสีห์มาคิดเป็นทางยาวประมาณ ๒๖๕ กิโลเมตรกับ ๗ ทศางค์ คิดเป็น ๖๔๔๒ เส้น ๑๐ วา คิดทุนที่จะทำการประมาณเป็นเงินไม่เกินกว่า ๑๗๘๗๕๐ ชั่ง การเป็นแล้วเสร็จบริบูรณ์เมื่อได้คิดการนี้พร้อมเสร็จแล้ว จึ่งได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จับการสร้างทางรถไฟสายนี้ ตามที่ได้คิดกะการแล้วเสร็จนั้น และพระราชทานชื่อว่า "ทางรถไฟนครราชสีห์มา" ข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระบรมราชโองการแล้ว จึ่งพร้อมด้วยเจ้าพนักงานทั้งหลายในกระทรวงโยธาธิการ เตรียมการที่จะได้ลงมือสร้างทางรถไฟนั้น บัดนี้การนั้นก็ได้เตรียมพร้อมแล้ว สามารถที่จะลงมือทำการได้ในวันนี้

เวลานี้ก็เป็นสุภฤกษ์อันดี ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลเชิญให้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงขุดเสียมขุดดินถมเทอนทางรถไฟให้เป็นมงคลในครั้งแรก เป็นที่ชักจูงให้เกิดความนิยมยินดีแห่งนายช่างและคนงานทั้งหลาย อันจะได้ทำการต่อตามรอยพระราชหัตถ์นี้ไปโดยแข็งแรงให้การแล้วสำเร็จได้โดยพลัน ดังพระบรมราชประสงค์

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

พระราชดำรัสตอบ

เรามีความยินดีไม่น้อยเลย ที่ได้มาอยู่ ณ ที่นี้ อันเป็นที่จะได้เริ่มลงมือทำการก่อสร้างทางรถไฟ ซึ่งเราได้คิดอ่านจะทำให้สำเร็จมาช้านานแล้ว เราได้รู้สำนึกแน่ อยู่ว่าธรรมดาความเจริญรุ่งเรือง ของประชุมชนย่อมอาไศรย ถนนหนทางไปมาหากัน เปนใหญ่เปนสำคัญ เมื่อมีหนทางคนจะไปมาได้ง่ายได้ไกล ได้เร็วขึ้นเพียงใดก็เปนการขยายประชุมชนให้ไพศาลยิ่งขึ้นเพียงนั้น บันดาการค้าขายอันเปนสมบัติของบ้านเมืองก็จะรุ่งเรืองวัฒนาขึ้น โดยส่วนหนทางนั้น เราจึ่งได้อุสาหคิดจะทำทางรถไฟให้สมกับกำลังบ้านเมืองก็ได้คิดทำทางรถไฟไปเมืองนครราชสีห์มานี่ก่อน บัดนี้เปนมงคลสมัยที่เราและท่านทั้งหลาย จะได้เห็นลงมือทำทางรถไฟนี้ ซึ่งเราเชื่อว่าท่านทั้งหลายที่ได้มาพร้อมกัน ณ ที่นี้ จะมีความยินดีเหมือนกับเราด้วย เรามีความชอบใจท่านทั้งหลาย ที่ได้เต็มใจช่วยทำการนี้ ให้สำเร็จประสงค์ของเรา ๆ หวังใจว่าการนี้จะมีผลอันสำเร็จบริบูรณ์เปนประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป เราเต็มใจที่จะได้ลงมือขุดดินทางรถไฟในเดี๋ยวนี้

ประกาศ

กระทรวงโยธาธิการ

แผนกรถไฟ

มิศเตอร์เบตเกเจ้ากรมรถไฟ ขอแจ้งความให้มหาชนทั้งปวงซึ่งมีกิจธุระจะโดยสารไปมาทางรถไฟในระหว่างกรุงเทพ ฯ แลกรุงเก่า ทราบทั่วกันว่า ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดำรัสว่า การก่อสร้างทางรถไฟนครราชสีห์มานี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กระทรวงโยธาธิการ จัดการสร้างขึ้นเมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๑๐ โดยทรงพระราชดำริห์เห็นว่าจะเปนคุณเปนประโยชน์แก่ไพร่ฟ้าข้าราชการแลคนต่างประเทศทั้งปวง ซึ่งมีกิจธุระจะไปมาในหนทางอันนี้ได้โดยสดวก แลเปนประโยชน์แก่การค้าขายทั้งปวงได้ โดยมากเมื่อการค้าขายเจริญขึ้นโดยเหตุที่ได้อาไศรยความสดวกดีแห่งทางรถไฟสายนี้ ก็จะเปนที่รุ่งเรืองแก่บ้านเมือง ในพระราชอาณาเขตร แลเปนที่ชูเชิดเฉลิมพระเกียรติยศต่อไปในภายภาคน่าชั่วกาลนาน บัดนี้การก่อสร้างทางรถไฟสายนี้ เป็นอันแล้วสำเร็จลงตอนหนึ่ง คือตั้งแต่กรุงเทพ ฯ ถึงกรุงเก่า ควรที่จะเปิดให้มหาชนทั้งปวงโดยสารไปมาได้ตามประสงค์แล้ว จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เปิดการรถไฟ ตั้งแต่วันที่ ๒๖ มีนาคม แลให้มหาชนได้ใช้ตามปราถนาตั้งแต่วันที่ ๒๘ มีนาคม ศก ๑๑๕ นี้ไป

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ใดมีประสงค์จะโดยสารรถไฟไปมาในระยะทางตอนกรุงเทพ ฯ ถึงกรุงเก่า แล้วก็เชิญไปยังกรมรถไฟ เจ้าพนักงานกรมรถไฟจะได้จัดให้ ไปมาตามประสงค์ตามกำหนดเวลาและอัตราราคา แจ้งอยู่ในท้ายประกาศนี้

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๕

โดยรับสั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา

เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ

ก. เบทเก

เจ้ากรมรถไฟ

กำหนดเวลารถไฟจะออก

กรุงเทพฯ ถึงกรุงเก่า					กรุงเก่าถึงกรุงเทพฯ			
รถนำเบอร์ ๒		รถนำเบอร์ ๔		โรงพัก	รถนำเบอร์ ๑		รถนำเบอร์ ๓	
ชั้นที่ ๑	๓	ชั้นที่ ๑	๓		ชั้นที่ ๑	๓	ชั้นที่ ๑	๓
เช้า		เย็น			เช้า		เย็น	
ย่ำรุ่ง	๔๕	๓ โมง	๑๙	ออก กรุงเทพฯ	ถึง ๓ โมง	๑๖	๕ โมง	๔๐
,, ,,	๕๘	๓ ,,	๓๒	,, บางซื่อ	ออก ๓ ,,	๔	๕ ,,	๓๘
๑ โมง	๑๙	๓ ,,	๕๓	,, หลักสี่	,, ๒ ,,	๔๓	๕ ,,	๑๗
๑ ,,	๓๗	๔ ,,	๑๑	,, หลักหก	,, ๒ ,,	๒๕	๔ ,,	๕๙
๑ ,,	๔๔	๔ ,,	๑๘	,, คลองรังสิต	,, ๒ ,,	๑๘	๔ ,,	๕๒
๒ ,,	๐๐	๔ ,,	๓๔	ถึง เชียงราก	,, ๒ ,,	๐๑	๔ ,,	๓๕
๒ ,,	๐๙	๔ ,,	๔๓	ออก เชียงราก	ถึง ๑ ,,	๕๒	๔ ,,	๒๖
๒ ,,	๒๗	๕ ,,	๐๑	,, เชียงรากน้อย	ออก ๑ ,,	๓๕	๔ ,,	๙
๒ ,,	๕๑	๕ ,,	๒๑	ถึง บางปะอิน	ถึง ๑ ,,	๑๐	๓ ,,	๔๔
๒ ,,	๔๕	๕ ,,	๒๘	ออก บางปะอิน	,, ๑ ,,	๐๗	๓ ,,	๔๑
๓ ,,	๒๐	๕ ,,	๕๔	ถึง กรุงเก่า	ออก ย่ำรุ่ง ,,	๔๑	๓ ,,	๑๕

คำอธิบาย

๑. เวลาที่ได้แจ้งอยู่ข้างซ้ายโรงพักนั้นต้องอ่านลงมา แลที่ได้แจ้งอยู่ข้างขวานั้นต้องอ่านขึ้นไป

๒. ตามโรงพักที่อยู่กึ่งกลางซึ่งบอกแต่กำหนดเวลาออกนั้น รถไฟจะหยุดรออยู่ประมาณนาทีเดียว

ราคาในตารางนี้ เปนราคาแต่กรุงเทพ ฯ ไปฤๅมาจากที่นั้นถึงกรุงเทพ ฯ ถ้าออกจากสเตชั้นในระหว่างใดต้องคิดราคาตามระยะสเตชั้นนั้นหักเสีย

ระยะกิโลมิเตอร์ ฤๅ ๒๕ เส้น		สเตชั้น	ที่ ๑		ที่ ๒		ที่ ๓	
			บาท	อัฐ	บาท	อัฐ	บาท	อัฐ
๐		ตั้งแต่กรุงเทพ ฯ ถึง						
๖ ,	๕๕	บางซื่อ	—		๓๒	—	๑๖	— ๘
๑๖ ,	๓๐	หลักสี่	๑		—	—	๓๒	— ๑๖
๒๔ ,	๙๐	หลักหก	๑		๓๒	—	๔๘	— ๒๔
๒๘ ,	๐๐	คลองรังสิต	๑		๔๘	—	๕๖	— ๓๒
๓๖ ,	๑๐	เชียงราก	๒		๒๔	๑	๑๖	— ๔๐
๔๔ ,	๖๕	เชียงรากน้อย	๒		๕๖	๑	๓๒	— ๔๘
๕๖ ,	๔๕	บางปอิน	๓		๔๐	๑	๕๖	๑ —
๖๙ ,	๕๕	กรุงเก่า	๔		๒๔	๒	๑๖	๑ ๘

ฤๅจะคิดตามอัตราบังระยะ ๆ

ละ ๒๕ เส้น ระยะ ๑

เศษต่ำกว่าเฟื้องบวกเปนเฟื้อง ๑

การเปิดทางรถไฟนครราชสีห์มา ระหว่างกรุงเทพ ฯ กับกรุงเก่า แลเปิดที่ว่าการข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า

ทางรถไฟนครราชสีห์มา ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สร้างขึ้นตั้งแต่รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ โดยมีผู้รับเหมาทำ แลให้กรมรถไฟเปนผู้กำกับตรวจการนั้น ภายหลังผู้รับเหมาทำการไม่แล้วตามกำหนด กรมรถไฟจึงได้รับทำเองต่อมา บัดนี้การแล้วพอจะเปิดให้มหาชนไปมาได้ ในระหว่างกรุงเทพ ฯ กับกรุงเก่า จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานจัดการที่จะทรงเปิดทางรถไฟตอนนี้ ให้เปนประโยชน์แก่มหาชนทั่วไป เจ้าพนักงานได้จัดการปลูกพลับพลาโรงพิธีใหญ่ ในที่ซึ่งต่อไปจะปลูกเปนพลับพลาหลวงในที่กลางสถานของรถไฟนั้น กลางเปนโรงพิธีใหญ่มีมุงสองข้าง แลปรำสำหรับเลี้ยงเครื่องดื่มต่าง ๆ อยู่ด้านใต้ แลปลูกปรำตลอดทางริมรางรถไฟให้ร่มตลอดถึงที่หยุดรถริมออฟฟิศกรมรถไฟซึ่งทำการอยู่ในเวลานี้ มีที่ขายตั๋วเดินทางแลที่พักคนโดยสานติดต่อกันอยู่ริมที่พักรถม้านั้น ในบริเวณเหล่านี้ได้ตกแต่งด้วยผ้าแดงผ้าขาว ธงช้างเผือกแลใบไม้โคมยีบุ่นตลอดไป เชิญพระไชยวัฒน์ประจำรัชกาลบัดยุบัดนี้กับพระไชยเนาวโลหไปประดิษฐาน บนที่นมัสการด้านเหนือแห่งโรงพระราชพิธีนั้น

ครั้นวันที่ ๒๕ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๕ เวลาบ่าย ๔ โมง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าวุฒิไชยเฉลิมลาภเสด็จไป ทรงจุดเทียน นมัสการ พระสงฆ์ราชาคณะผู้ใหญ่ ๑๕ รูป เจริญพระพุทธมนต์

ครั้นรุ่งขึ้นวันที่ ๒๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๕ เวลาเช้า ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนารถ โดยขบวนรถพระที่นั่งออกจากพระบรมมหาราชวังเลี้ยวลงถนนบำรุงเมือง ไปเลี้ยวทางถนนน่าวัดเทพศิรินทราวาส ถึงสะพานกรมรถไฟข้ามสะพานไปเทียบรถพระที่นั่ง ณ ที่พักรถในบริเวณรถไฟ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ กับเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการ แลกรมรถไฟพร้อมกันคอยรับเสด็จอยู่ที่นั้น เมื่อเสด็จลงจากรถพระที่นั่ง หม่อมเจ้าหญิงสุมณฑาลย์ ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา ได้ทูลเกล้า ฯ ถวายดอกไม้หลายมัด แด่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนารถแล้ว แล้วมีพระราชดำรัสตามสมควรแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปตามทาง ซึ่งตาดปรำตกแต่งนั้น ระยะทาง ๓ เส้น ถึงที่โรงพระราชพิธี พระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการ หม่อมห้ามเจ้านายแลภรรยาข้าราชการ แลท่านผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศกับทั้งภรรยา ทั้งผู้มีบรรดาศักดิ์แลพ่อค้าบรรดาที่ได้รับเชิญของเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ได้มาพร้อมกันอยู่ในที่นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสกับท่านที่มาคอยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่นั้นบางท่านแล้ว ทรงจุดเทียนนมัสการ แล้วเสด็จพระราชดำเนินสู่ที่ซึ่งจะได้ทำพระราชพิธีที่น่าพลับพลาหลวงตรงที่ได้เทมูลดินซึ่งทรงขุดเมื่อครั้งเริ่มการ ใน

รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ นั้น ทรงตรึงหมุดที่รางทองรางเงินส่วนข้างเหนือให้ติดกับหมอนไม้มริด คาดเงินมีอักษรจารึกนั้นเป็นพระฤกษ์ พระสงฆ์ราชาคณะผู้ใหญ่ ๑๕ รูป มีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเป็นประธาน สวดคาถาไชยมงคล เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรพิณพาทย์และแตรวงขึ้นพร้อมกัน เมื่อทรงตรึงรางทองรางเงินด้านเหนือแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนารถ จึงทรงตรึงรางทองรางเงินลงเหนือไม้หมอน ไม้มริดคาดเงินมีอักษรจารึก ซึ่งทอดไว้ด้านใต้นั้น แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการ และชาวต่างประเทศทั้งชายหญิง ซึ่งมาประชุมอยู่ในที่นั้นช่วยกันตรึงต่อไปจนแล้วเสร็จตลอดทั้ง ๓ ราง เป็นอันว่าทางรถไฟในระหว่างกรุงเทพ ฯ กับกรุงเก่าติดต่อกันแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนารถ เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่โรงพระราชพิธีประทับฝ่ายราชบัลลังก์ ซึ่งจัดตั้งพระราชอาสน์คนึงอยู่ภายใต้เพดานแพรมีธงบรมราชธวัชดาดอยู่ด้านหลังนั้น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นทิพยลาภพฤฒิธาดาเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ทรงอ่านคำกราบบังคมทูลพระกรุณา (ดังได้ลงต่อไปแล้วนั้น) แล้วมิสเตอร์เบลเก เจ้ากรมรถไฟอ่านรายงานกราบบังคมทูลพระกรุณาต่อไป (ดังได้ลงไว้ข้างท้ายนี้เหมือนกัน) แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัส (ดังได้คัดลงต่อไปข้างท้ายนี้แล้ว) ครั้นมีพระราชดำรัสเสร็จแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เป็นบำเหน็จแก่เจ้าพนักงาน กระทรวงโยธาธิการและกรมรถไฟดังได้ลงรายนามต่อไปในส่วนพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์นั้นแล้ว เจ้าพนักงานกรมรถไฟได้เลื่อนรถไฟสายซึ่งจะได้เสด็จพระราชดำเนินเป็นพระฤกษ์

นั้น เข้ามาเทียบที่ท่าพลับพลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราช
ดำเนินไปสู่ที่รถไฟ ทรงเจิมรถพระที่นั่งแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
ให้เจ้าพนักงานเชิญพระไชยเนาวโลหขึ้นสู่รถนำ พร้อมด้วยพระราชาคณะผู้ใหญ่
๓ รูป คือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ๑ หม่อมเจ้า
พระสมเด็จพระพุฒาจารย์ ๑ หม่อมเจ้าพระศรีสุคตคติยานุวัตร ๑ กับพระ
ราชาคณะฝ่ายรามัญ ๑ รูป ฝ่ายวิปัสนาธุระ ๑ รูป สำหรับประพรมน้ำพระ
พุทธมนต์ แล้วโปรยทรายไปในรถนำ ซึ่งต่ออยู่น่ารถพระที่นั่งนั้น แล้วพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่รถพระที่นั่ง พระบรมวงษานุวงษ
ข้าราชการผู้ใหญ่ แลทูตานุทูตต่างประเทศ ตามเสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่รถ
พระที่นั่ง ข้าราชการแลกงสุลผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ แลหัวน่าพ่อค้าบาง
คน ก็ขึ้นสู่รถพ่วงต่อ ๆ ไปในสายรถพระที่นั่งนั้น ครั้นพร้อมแล้ว เจ้าพนักงาน
กรมรถไฟใช้จักรเลื่อนรถไฟพระที่นั่งออกจากที่ พระสงฆ์ที่ยังเหลืออยู่อีก ๑๐ รูป
มีสมเด็จพระวันรัตเปนประธานสวดคาถาถวายไชยมงคลอีกครั้งหนึ่ง ชาวประโคม
ก็ประโคมสังข์แตรพิณพาทย์พร้อมกัน รถพระที่นั่งแล่นไปข้างเหนือ ผ่านที่
พักรายทางซึ่งตกแต่งประดับด้วยธง แลใบไม้ทุกระยะไป จนเวลาบ่ายโมงเศษ
ถึงพลับพลาหลวงที่พักพระราชวังบางปอิน หยุดรถพระที่นั่งเทียบกับพลับพลา
หลวงแล้ว เสด็จพระราชดำเนินลงจากรถพระที่นั่ง ประทับทอดพระเนตร
พลับพลาหลวงนั้น เจ้าพนักงานกรมทหารเรือ ได้จัดโต๊ะสำหรับเสวยเลี้ยงพระบรม
วงษานุวงษ ข้าราชการไว้ในที่พลับพลาหลวงนั้นพร้อมแล้ว พระบาทสมเด็จ
พระเจ้าอยู่หัวประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ ราชทูตผู้แทน

รัฐบาลต่างประเทศ แลข้าราชการผู้ใหญ่ชั้นพานทองรวมโต๊ะหลวงจำนวน ๕๐ ตั้งข้างฝ่ายเหนือ ยังฝ่ายใต้ ตั้งโต๊ะสำหรับเลี้ยงข้าราชการผู้น้อย แลกงซุลพ่อค้าชาวต่างประเทศอีก ๒ โต๊ะ รวม ๑๐๐ คน รวม ๓ โต๊ะ เปน ๑๕๐ ด้วยกัน ครั้นเสวยแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ จึ่งกราบบังคมทูลพระกรุณา ถวายไชยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ได้ทรงเริ่มแลบำรุงรถไฟในกรุงสยาม พระยรมวงษานุวงษ ข้าราชการแลชาวต่างประเทศ พร้อมกันถวายไชยมงคล แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพรแก่เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ แลกรมรถไฟแล้ว เปนเสร็จการเลี้ยง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นสู่รถพระที่นั่ง พร้อมด้วยผู้ซึ่งจะตามเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปกรุงเก่าทั้งปวง เลื่อนรถไฟพระที่นั่งเดินต่อไป ส่วนผู้ซึ่งมิได้ตามเสด็จไปกรุงเก่านั้น เจ้าพนักงานจัดรถลงมาส่งอีกสายหนึ่ง เมื่อรถพระที่นั่งออกจากชานชลาหลวงนั้น ข้าราชการแลชาวต่างประเทศที่มิได้ตามเสด็จขึ้นไปกรุงเก่านั้น ได้โห่ถวายไชยมงคล ๓ ลา ครั้นรถพระที่นั่งถึงที่พักกรุงเก่าแล้ว เสด็จลงจากรถพระที่นั่งประทับตรัสกับพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมรุพงษศิริพัฒน์ ข้าหลวงเทศาภิบาลมลฑลกรุงเก่า แลพระยาไชยวิชิตผู้รักษาราชการ แลข้าราชการหัวเมืองตามสมควรแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์แก่มิสเตอร์สไมท์ เซกชันอินยินเนียกรมรถไฟ ซึ่งมีน่าที่จัดการรับเสด็จอยู่กรุงเก่า หาได้ลงไปรับพระราชทานที่กรุงเทพ ฯ ไม่ แล้วพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย นำพระเจ้าน้องยาเธอ

กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงพิเศษต่างพระองค์มณฑลลาวพวน กราบถวายบังคมลาขึ้นไปรักษาราชการในมณฑลนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเหรียญจักรมาลาแลพระราชทานพร แลทรงแสดงพระราชอัธยาไศรยอาไลย แด่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมตามสมควร แลพระราชทานพรแก่หม่อมนวม ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ซึ่งกราบถวายบังคมลาในที่นั้นเหมือนกัน แล้วเสด็จพระราชดำเนินสู่ท่าน้ำ น่าที่พักรถไฟประทับในเรือพระที่นั่งกลไฟประพาสทัศนาการ พร้อมด้วยเรือนำเรือตาม ไปประทับพระราชวังจันทเกษม เสด็จพระราชดำเนินขึ้นบนที่ว่าการข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า แล้วพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมรุพงษ์ศิริพัฒน์ ข้าหลวงเทศาภิบาลทรงอ่านคำถวายไชยมงคล (ดังได้นำมาลงต่อไปนี้) แล้วพระยาพหลเดชพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสตอบชอบใจ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมรุพงษ์ศิริพัฒน์ตามสมควร แล้วทรงเบิดคลุมพระบรมรูปที่พระราชทานมาไว้ สมมติว่าได้ทรงเบิดที่ว่าการมณฑลนี้แล้ว ในเวลานั้นพระสงฆ์สวดไชยมงคล แล้วเสด็จพระราชดำเนินหอดพระเนตร ณ สถานที่ต่างๆ ในที่ว่าการข้าหลวงเทศาภิบาลทั่วแล้ว

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินกลับมาถึงท่าน้ำน่าที่พักกรมรถไฟ เสด็จจากเรือพระที่นั่งขึ้นสู่รถไฟพระที่นั่งแล้ว ใช้จักรกลับลงมาตามระยะทางถึงกรุงเทพ ฯ เวลาย่ำค่ำเศษ เสด็จพระราชดำเนินจากรถไฟขึ้นสู่รถพระที่นั่ง กลับเข้าสู่พระบรมมหาราชวัง

อนึ่งในตอนเช้า เมื่อรถพระที่นั่งออกจากพลับพลาหลวงไปแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนารถ เสด็จขึ้นทรงพระวอกลับตามทางซึ่งดาดปรำ

ตกแต่งนั้น ถึงที่เทียบรถพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินลงจากพระวอขึ้นสู่รถพระที่นั่ง หม่อมห้าม เจ้านาย และภรรยาข้าราชการซึ่งไปในที่นั้นตามเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระบรมมหาราชวัง

อนึ่งเมื่อรถพระที่นั่งกลับจากกรุงเก่าแล้ว เจ้าพนักงานกรมรถไฟได้จัดรถไฟขึ้นไปส่งเสด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ถึงเมืองสระบุรีในวันนั้น.

คำพระเจ้าน้องยาเธอ
กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา
อ่านกราบบังคมทูล

วันที่ ๒๖ มีนาคม รัตนโกสินทร์ ๑๑๕

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส ในมงคลสมัยที่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททั้งสองพระองค์ ได้ทรงพระอุสาหเสด็จพระราชดำเนินมาทรงกระทำทางรถไฟในระหว่างพระมหานครเก่ากับใหม่นี้ ให้ติดต่อกันเป็นอันแล้วสำเร็จในเวลานี้ ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณา แสดงความยินดี ของข้าพระพุทธเจ้าในสมัยนี้เป็นเค้าเงื่อนปกเกล้าปกกระหม่อม

รถไฟสายนครราชสีห์มา ส่วนที่ได้ทรงกระทำให้สำเร็จแล้วนี้ ถึงว่าเป็นส่วนหนึ่งของสายนั้นก็ดี แต่เป็นส่วนสำคัญที่สุดในพระราชอาณาเขตร เพราะเหตุว่าบรรดารถไฟ ซึ่งจะมีต่อไปในฝ่ายเหนือแลฝ่ายตวันออกแห่งพระมหานครนี้ ย่อมจะต้องอาไศรยส่วนที่ได้ทรงกระทำให้สำเร็จแล้วนี้ เป็นต้นทางแยกทุกสายไป เพราะฉะนั้น ทางรถไฟส่วนที่ได้ทรงกระทำให้สำเร็จในเวลานี้ หาใช่เป็นแต่เพียงส่วนหนึ่ง ในรถไฟนครราชสีห์มานั้นไม่ ต้องควรถือว่าเป็นทางรถไฟต้นทางของสายเหนือทั้งปวง แลฝ่ายตวันออกบางสายตลอดพระราชอาณาเขตร

เปนส่วนสำคัญ สมควรที่จะเปนที่ยินดีของมหาชนทั่วไป ในการที่ได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ตั้งแต่ได้ทรงพระราชดำริห์ ริเริ่มให้มีรถไฟขึ้นในกรุงสยาม แลได้ทรงพยายามพระราชทานพระราชทรัพย์จำหน่ายสร้างขึ้นจนในเวลานี้ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทั้งสองพระองค์ ทรงกระทำให้สำเร็จเปนเครื่องหมายให้เห็นได้ว่าใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาททั้งสองพระองค์ ได้ทรงพระอุสาหอยู่เปนนิตย์ ที่จะทรงทำนุบำรุงความเจริญของบ้านเมือง ให้วัฒนาการถาวรยิ่งขึ้นไปทุกเมื่อ เปนพระเดชพระคุณ อันล้นพ้นแก่ประชาชนทั่วไป ในพระราชอาณาจักร

อนึ่งเปนที่น่ายินดียิ่งอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งข้าพระพุทธเจ้า จะงดเว้นเสียไม่กล่าวถึงไม่ได้ เพราะน้ำใจข้าพระพุทธเจ้า เวลานี้เต็มไปด้วยความยินดี ที่ได้เห็นสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนารถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงกระทำการอันเปนสิ่งเจริญของบ้านเมืองในวันนี้เปนครั้งแรก ตั้งแต่ได้ประกาศเฉลิมพระปรมาภิไธย ในพระราชอิศริยยศอันนี้มาเปนพยาน ให้เห็นว่าพระราชจริยานุวัตรในเวลาที่จะทรงดำรงในพระเกียรติยศ ในน่าที่ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ ในเวลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จจากพระนครนั้นก็ดี แลลับไปภายน่าก็ดี คงจะเปนที่หวังของข้าพระพุทธเจ้าได้ว่า มีแต่จะตั้งพระราชหฤไทย บำรุงความเจริญของพระนครตามพระราชจริยานุวัตร อันเปนปรกติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นเนืองนิตย์แลการอันนี้ ก็นับว่าเปนมงคลอันอุดมของกระทรวงโยธาธิการ ที่ได้รับพระราชทานเกียรติยศ อันใต้ฝ่าลองธุลีพระบาทได้ โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาทรงกระทำพิธีเปนครั้งแรกนี้ เปนพระเดชพระคุณแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงหาที่สุดมิได้

บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส ในมงคลสมัยอันนี้ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้มิสเตอร์เบทแก เจ้ากรมรถไฟ ได้อ่านรายงานการสร้างทั้งปวง กราบบังคมทูลพระกรุณาใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทั้งสองพระองค์ ในที่ประชุมพระบรมวงษานุวงษ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทแล ท่านผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ ทั้งผู้ซึ่งเป็นหัวน่าพ่อค้าทั้งปวง ซึ่งมาประชุมพร้อมกันเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในเวลานี้

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม ขอเดชะ

คำมิสเตอร์เบทเก เจ้ากรมรถไฟ

อ่านกราบถวายบังคมทูลพระกรุณา
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
แลสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนารถ
เมื่อเวลาเสด็จพระราชดำเนิน
มาเบิดทางรถไฟวันที่ ๒๖ มีนาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๑๕

ขอเดชะฝ่าลอองธุลีพระบาทปกเกล้า ฯ

ด้วยเมื่อวันที่ ๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๖ ประมาณล่วงมากว่า๙ ปีแล้ว รัฐบาลของใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทมีความประสงค์อยากให้มีทางรถไฟขึ้นในพระนครนี้ จึ่งได้โดยเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศทำหนังสือสัญญาตกลงกันกับห้างรับเหมา ทำทางรถไฟข้างฝั่งตะวันตกห้างหนึ่ง เพื่อจะทำการเซอรเวแลตระเตรียมเครื่องมือ และทำบาญชีประมาณการก่อสร้างทางรถไฟในระหว่างกรุงเทพมหานครแลหัวเมืองฝ่ายเหนือ ในพระราชอาณาเขตรไปทางกรุงเก่า ลพบุรี นครสวรรค์ แพร่ เชียงใหม่ แลเชียงราย ไปจนกระทั่งถึงเชียงแสน กับในระหว่างกรุงเทพมหานครแลเขตรแขวงแม่น้ำโขง จนตลอดพระราชอาณาเขตรฝ่ายตวันออกถึงเอาเมืองโคราชซึ่งเปนนครราชสีห์มาเก่า แลเปนประธานท่ากลางแห่งพานิชกรรมในชั้นที่ ๑ เปนที่สุดปลายทางในชั้นต้นแห่งทางรถไฟสายตวันออก

ทางรถไฟเหล่านี้ ซึ่งมีระยะยาวมากกว่า ๑๐๖๐ กิโลมิเตอร์นั้น เจ้าพนักงานได้เซอรเวทั่วไป กับได้ทำแบบแผนบาญชีกะประมาณขึ้นเสนอต่อรัฐบาลของใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทในต้นกึ่งปีคฤษศักราช ๑๘๙๑

ราคาค่าเซอรเวตรวจทางรถไฟมีจำนวนประมาณกิโลมิเตอร์ละ๓๕ ปอนด์ แลเงินที่ได้เสียไปรวมหมดด้วยกันเปน ๓๘๒๑๔ ปอนด์ คิดราคาค่าเอกส์เชนในเวลานี้ ตรงกับเงินประมาณ ๖๓๐๐๐๐ บาท

ในขะณะนั้น ในเดือนธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ พระเจ้าน้องยาเธอ เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ จึ่งได้ทรงเรียกช่างกลหลวงกรุงปรุเซียผู้ที่ได้ทำการตลอดทางรถไฟในประเทศจีนแล้วเสร็จ เข้ามาคนหนึ่ง เพื่อจะให้ออกไปตรวจทางที่จะขึ้นไปนครราชสีห์มาแลแสดงความเห็นด้วย เรื่องที่จะสร้างทางรถไฟในระหว่างนครราชสีห์มา แลมหานครหลวง กับเพื่อจะได้ตรวจดูว่าการที่จะสร้างทางรถไฟให้ติดต่อกันดังนี้ ควรจะสร้างข้างตวันตก ทางกรุงเก่าแลสระบุรีฤๅไปข้างทิศใต้ ทางเมืองกรมบิลแลน้ำรอง

ครั้นในเดือนกุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ . ได้มีรายงานทำขึ้นเสนอเสนาบดี ว่าการต่างประเทศ ในใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท ฉะบับหนึ่งมีเนื้อความกล่าวว่า ทางที่จะสร้างไปข้างตวันตก ทางกรุงเก่าแลสระบุรีนั้นเปนที่ชอบดี กับผู้เจ้าของรายงานนั้นก็ได้แสดงความเห็นของตนว่า ทางรถไฟไปนครราชสีห์มา จะสร้างขึ้นได้โดยขนาด นอร์แมลเคช ๑๔๓๕ มิลิมิเตอร์ (กว้าง ๔ ฟิต ๘ นิ้วกึ่ง อังกฤษ) โดยราคาตามสมควร

ในรายงานนี้ได้กล่าวถึงภูมถานแห่งพานิชกรรมในสมัยบัดยุบัน แลความ

รุ่งเรืองแห่งทางรถไฟสายนี้ต่อไปในอนาคตด้วย ซึ่งเป็นที่ชอบใจ และเป็นที่ประกันความที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ทรงพระราชดำริห์ว่า ทางรถไฟสายแรกสร้างไปนครราชสีห์มานี้ จะเป็นคุณประโยชน์และสมควรแก่การเป็นอันมาก

ครั้นในเดือนตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ได้มีพระบรมราชโองการทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งกรมรถไฟขึ้น เป็นกรมขึ้นอยู่ในกระทรวงโยธาธิการ เพื่อเป็นน่าที่จัดการทางรถไฟในพระราชอาณาเขตรสยามทั่วไป และบังคับบัญชา ตรวจตราทางรถไฟไปรเวตซึ่งได้โปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตไปแล้ว และซึ่งยังมีผู้มาขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาตอยู่ก็ยังในที่สุดเพื่อเป็นน่าที่จัดการ และดูแลการก่อสร้างทางรถไฟสายโคราช ฤา นครราชสีห์มานั้นด้วย

อนึ่งได้มีความมุ่งหมาย ที่จะเรียกผู้รับเหมาทำทางรถไฟต่างประเทศให้ส่งคำขอ (แตนเดอร์) รับเหมาทำการก่อสร้างและส่งเครื่องต่าง แต่โดยว่าแบบแผนที่ทำไว้แต่เดิมเป็นแต่แบบแผนชั้นต้น ไม่ได้แจ้งความเลียดพอกับการที่ได้ทรงพระราชดำริห์ กรมรถไฟจึ่งได้จัดทำหนังสืออัตราต่าง ๆ ฉบับหนึ่งก่อนที่จะขอให้ส่งหนังสือขอรับทำการ (แตนเดอร์) นั้นมาได้

ครั้นในเดือนเมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ จึ่งได้มีหนังสือแตนเดอร์ทำออก และได้ยื่นขึ้นเสนอในวันที่ ๑๕ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐

คำขอรับทำการ ๒ ราย ได้ยื่นเสนอในวันนี้ มีจำนวนเงินผิดกันประมาณ ๒๐๐๐๐๐ บาทเศษ ซึ่งถึงกระนั้นก็ดี ได้ลดลงคงอยู่เพียงแต่ ๑/๑๐ แห่ง

จำนวนข้างขนฤาประมาณ ๒๐๐๐๐๐ บาท โดยเมื่อคิดเปรียบเทียบ คำขอทั้งสองรายนี้เข้าด้วยกัน

รัฐบาลของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงได้ตกลงรับคำขอรับทำการ ที่มีราคาถูกกว่ารายอื่นแล้ว ครั้นวันที่ ๑๒ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ จึงได้ทำหนังสือสัญญาตกลงกันกับห้างรับเหมาชาติอังกฤษ ฉบับหนึ่ง ในสัญญานี้ ผู้รับเหมาสัญญาจะสร้างทางรถไฟให้แล้วเสร็จถึงนครราชสีห์มา ภายในกำหนด ๕ ปี ตั้งแต่วันที่ได้ทำหนังสือสัญญาตกลงกัน จนถึงวันที่ ๑๒ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๕ ตามราคาที่ได้แจ้งอยู่ในหนังสืออัตราราคา และตามอัตรานี้ ผู้รับเหมาต้องได้รับเงินรวม ๙๙๕๖๑๖๔,๘๑ บาท เป็นค่างานต่าง ๆ ๑๔๒ ราย ตามที่ได้แจ้งอยู่ในหนังสือนั้น นอกจากเงินนี้อีก ๑๖๘๑๗๔,๘๕ บาท เป็นค่าส่งดินและหินเกินกว่าระยะ ๕๐ มิเตอร์ขึ้นไป รวมหมดด้วยกันเป็นเงิน ๑๐๑๒๔๓๓๙,๖๖ บาท

นอกจากเงินจำนวนนี้ ต่อมาภายหลังยังมีเงินอีก ๖๒๐๔๐๒,๖๓ บาท เป็นค่าสะพานเหล็กถาวรอง ด้วยอิฐ ๓๓ สะพาน แทนสะพานไม้ ซึ่งได้แจ้งอยู่ในบาญชีกะประมาณฉบับก่อน เพราะฉนั้นจำนวนงานทั้งหมด และสิ่งของต่าง ๆ ที่ผู้รับเหมาจะส่งมารวมเสร็จสิ้นเป็นเงิน ๑๐๗๔๔๗๔๒,๙๙ บาท

นอกจากจำนวนเงินที่กล่าวมานี้ กรมรถไฟยังต้องเสียเงินซื้อที่ดินค่าก่อสร้าง จัดการและยังค้ายการ การย่ายวิชาค่าทำโรงพักและอพัฟพัดจัดการทางรถไฟในกรุงเทพฯ เรือนสำหรับเจ้าพนักงานผู้บังคับการ และพนักงานรถไฟการบ้องกัน

รักษาแลหมอพยาบาล ดอกเบี้ยเงินทุนในระหว่างเวลาทำการก่อสร้างแลเงินที่จะเสียไปในทางต่าง ๆ ที่ไม่ได้รู้เห็นแต่ล่วงน่า

รวมจำนวนราคาเหล่านี้เสร็จสิ้น บาญชีกะประมาณของกรมรถไฟจึงคิดได้ ๑๖๐๐๐๐๐๐ บาท ซึ่งใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตในหนังสือพระราชบัญญัติ ทางรถไฟนครราชสีห์มา (เปนจำนวนอย่างมากจะไม่ให้เกินไปได้)

หนังสือพระราชบัญญัตินี้ ออกเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ มีเนื้อความโปรดเกล้า ฯ ให้กระทรวงโยธาธิการของใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท เปนพนักงานน่าที่จัดการทางรถไฟนครราชสีห์มา แลโปรดเกล้า ฯ ให้กระทรวงพระคลัง มีอำนาจเก็บเงินทุนที่จะใช้สำหรับการก่อสร้าง โดยให้ออกหุ้น (แชร์) ๑๖๐๐๐๐ หุ้น ๆ ละ ๑๐๐ บาท ให้กระทรวงพระคลังยึดไว้ส่วนหนึ่ง แลที่ยังเหลืออยู่นั้นยอมให้ชนท้าวไปลงชื่อซื้อ

บาญชีรายชื่อก็ได้ทำออก แลเก็บเงินตามผู้ที่ลงชื่อไว้ได้มาก แต่มาจนบัดนี้กระทรวงพระคลัง หาจำเปนที่จะต้องเรียกเงินเพิ่มจากหุ้นเหล่านั้นขึ้นอีกไม่ แลเงินทุนทั้งสิ้นที่สำหรับใช้ในการก่อสร้างทางรถไฟนครราชสีห์มานั้น กระทรวงพระคลังของใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท ก็ได้จัดจ่ายให้

ครั้นเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ คือภายหลังเวลาที่ได้ทรงเซ็นหนังสือพระราชบัญญัติ ๘ วัน ใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท ได้ทรงกระทำงานพระฤกษแห่งการทางรถไฟ ในที่ซึ่งอยู่ห่างจากนี้ไปประมาณ ๖๐ ก้าว แลถ้าข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย กลับไประฤกถึงวันอันเปนมงคลรุ่งเรืองใน

สมัยนั้นแล้ว ใจของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็เต็มไปด้วยความเศร้าสลดอย่างยิ่ง โดยเมื่อระลึกถึงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร พระบรมบิยะโอรส ของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ผู้ซึ่งได้เสด็จสู่สวรรคต ในขณะนั้นกำลังทรง เจริญประกอบไปด้วยพละวรรณะ ตามสมัยที่ยังทรงพระเยาว์อยู่ ได้ทรงฉุด ก้อนดินซึ่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ทรงตักใส่ในระแทะ แลทรงลากไปจนถึง ที่ ๆ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทั้งสองพระองค์ได้ทรงตรึงตะปูแลหมุดอันสุดท้าย ในเวลานี้

ตามบรรดาผู้ซึ่งได้มาประชุม ในการพิธีคราวนั้น ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดจะได้ ล่วงน่าเล็งเห็นความดับสูญ อันเป็นที่น่าเศร้าสลดซึ่งได้เกิดขึ้นต่อใต้ฝ่าละอองธุลี พระบาทแลพระบรมวงษานุวงษ ผู้ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายร่วมจิตรใจเศร้า โศรกด้วยเปนอันมาก ก็ยังไม่มีผู้หนึ่งผู้ใด จะล่วงน่าเล็งเห็นได้ว่าการทำทาง รถไฟจะไม่แล้วเสร็จไปได้ในเวลา ๕ ปี ภายหลังพิธีคราวนั้น

อนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้มุ่งหมายที่จะกล่าวต่อไปในมงคลสมัยนี้ถึงเหตุ แห่งความช้าเวลาที่ทำให้มีความติดขัดโดยมาก แลถึงความยากลำบากหลาย อย่าง ซึ่งเปนการขัดขวาง ต่อการที่จะทำงานทางรถไฟให้แล้วเสร็จตามเวลาที่ ได้กล่าวมาข้างต้นนี้

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส ในมงคลสมัยนี้ กราบทูลว่า กรมรถไฟได้กระทำการเต็มกำลังที่จะให้การงานทั้งปวงดำเนินไปได้ สดวกแต่มีเหตุต่าง ๆ เกิดขึ้น ขัดต่อความมุ่งหมายของกรมรถไฟ เหลืออำนาจ

กรมรถไฟที่จะระงับได้ กับทั้งความติดขัดซึ่งเป็นธรรมดาหลายอย่างซึ่งจะต้องถือเอาว่าเป็นเหตุเพื่อมาจากอำนาจใหญ่ (โฟศเมเยอร์)

การที่ใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาททั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินมาถึงที่นี่วันนี้ เพื่อจะทรงกระทำการเบิดทางรถไฟ ซึ่งเป็นแต่ส่วนหนึ่งของทาง ซึ่งใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทได้ทรงหวังพระไทยที่จะทอดพระเนตรทางรถไฟแล้วเสร็จในวันนี้นั้น เป็นพะยานให้เห็นว่า มีพระราชหฤไทยเที่ยงธรรมแลความอดทนกรมรถไฟจึงขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส แสดงความขอบพระเดชพระคุณเป็นล้นเกล้า ฯ ที่ว่าโดยใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาททั้งสองพระองค์ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาที่นี่วันนี้ เป็นที่ประกันว่าใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทมิได้ติโทษข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายในการช้าเวลา กับได้ทรงหวังพระราชหฤไทยในความกตัญญูแลมุ่งหมายของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายด้วย

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ขอพระราชทานปฏิญาณตนสัญญาว่า ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะอุสาหเต็มกำลัง ที่จะทำทางรถไฟสนองพระเดชพระคุณให้แล้วเสร็จทั้งสาย จนถึงนครราชสีห์มา ในเวลาโดยเร็ว แลโดยเสียเงินน้อยที่สุดตามที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะจัดไปได้ตามเหตุการที่จัดอยู่ในเวลานี้ แลตามความยากลำบากต่าง ๆ ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ประจนในการที่รับงานการทั้งปวง คือมาจากผู้รับเหมา

เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๕ กรมรถไฟจำเป็นต้องเลิกสัญญารับเหมา ซึ่งทำไว้เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ พราะข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้เห็นด้วยเกล้า ฯ ว่าผู้รับเหมาไม่ได้ทำการตาม

สัญญา แลตามการผลประโยชน์แห่งรัฐบาล ของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

ด้วยเรื่องราคาทางรถไฟสายนครราชสีห์มานี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบทูลให้ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท สักน้อย ๓, ๓, คำ

ราคาเหล่านี้เป็นอย่างต่ำมาก เมื่อเปรียบเข้ากับราคาทางรถไฟในทวีปอาเซียและประเทศอื่น ๆ ตามที่ข้าพระพุทธเจ้าได้กล่าวไว้ในหนังสือรายงานครั้งที่ ๓ ของข้าพระพุทธเจ้าที่ได้ส่งไปถวายพระเจ้าน้องยาเธอ เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ในเดือนมิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๔

ในยอดเงิน ๑๖๐๐๐๐๐๐ บาทนั้น ทางรถไฟนครราชสีห์มาจะมีราคาแต่กิโลมิเตอร์ละ ๖๒๐๐๐ บาทเท่านั้น เมื่อทางรถไฟในอาณาเขตต์อังกฤษฝ่ายอินเดีย มีราคาคิดได้ถึงกิโลมิเตอร์ละ ๑๓๒๐๐๐ บาท ทางรถไฟหลวงประเทศเยอรมัล กิโลมิเตอร์ละ ๑๕๕๐๐๐ บาท ทางรถไฟขนาดเล็กกรุงญี่ปุ่น กิโลมิเตอร์ละ ๑๒๕๖๒๐ บาท ทางรถไฟขนาดเล็ก กรุงซะวา กิโลมิเตอร์ละ ๑๐๐๕๖๐ บาท

เพราะฉนั้น ทางรถไฟนครราชสีห์มามีราคาถูกกว่าทางรถไฟในประเทศอินเดียถึง ๕๖ เปอร์เซนในราคาเฉลี่ยกัน แลถูกกว่าทางรถไฟหลวงในประเทศเยอรมัล ๖๑ เปอร์เซน ถูกกว่าทางรถไฟขนาดเล็กในกรุงญี่ปุ่น ๕๑ เปอร์เซน ถูกกว่าทางรถไฟหลวงในกรุงซะวา ๔๕ เปอร์เซน

ตามบาญชีประมาณไว้แต่เดิม ทางรถไฟสายนครราชสีห์มาต้องมีราคาประมาณถึง ๑๘๐๐๐๐๐ ปอนด์ เพราะฉนั้น บาญชีประมาณของกรมรถไฟ

ซึ่งมีจำนวน ๑๖๐๐๐๐๐๐ บาท ฤๅล้านปอนด์นั้น ถูกกว่าการที่ได้เซอรเว แต่เดิมถึง ๔๔ เปอร์เซน

ข้าพระพุทธเจ้าต้องกราบทูลให้ทรงทราบใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทด้วยว่า เงินที่ได้กะประมาณนี้ บางทีจะยังหาพอไม่ แลจะเกินบ้างเล็กน้อย เพราะเหตุว่าเงินลงราคา แต่ถึงอย่างไรก็ดี ราคาทางรถไฟคงจะยังต่ำอยู่กว่าราคาทางรถไฟประเทศร้อน ในเมืองต่าง ๆ ในทวีปอาเซีย ตามที่ได้กล่าวมาข้างบนนั้น เพราะฉนั้นใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทแลผู้มีหุ้นส่วนต่อไป ไม่ควรจะมีความหวาดเสียวอย่างใดเลยว่า โดยที่การงานแห่งทางรถไฟที่ทำมาจนถึงเวลานี้เปนที่ติดขัดส่วนการเงิน ในเวลาภายหน้า จะเปนที่น่าขาดทุนมาก

ทางรถไฟไปกรุงเก่า ซึ่งใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาททรงกระทำการเบิดวันนี้ เพื่อให้มหาชนไปมานั้น มีระยะยาว ๗๐ กิโลมิเตอร์ แลข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายหวังว่า ในอีก ๒, ๓, เดือนคงจะเบิดอีกตอนหนึ่งมีระยะยาว ๕๔ กิโลมิเตอร์ ขึ้นไปจนถึงแก่งคอย ให้มหาชนไปมาได้

ราคาทางรถไฟจนถึงปลายทางแขวงกรุงเก่า ระยะยาว ๗๙ กิโลมิเตอร์ ประมาณ ๔๘๐๐๐๐๐ บาท รวมทั้งค่าใช้สอยต่าง ๆ ทั้งหมด เว้นแต่ค่าดอกเบี้ยแห่งเงินทุนที่ใช้ ในระหว่างเวลาทำการก่อสร้าง

ข้าพระพุทธเจ้าจะกราบทูลถึงจำนวนราคาเหล่านี้เปนอย่างแน่นอนในเวลานี้ยังไม่ได้ เพราะยังมีความเปนอยู่ในระหว่างกรมรถไฟแลผู้รับเหมาคนก่อน ซึ่งศาลอนุญาโตตุลาการที่ในเวลานี้กำลังประชุมกันในประเทศยุโรปนั้น ยังหาได้ตัดสินตกลงไม่ แลเงินค่าใช้สอยหลายรายซึ่งได้จ่ายใช้ไป ในงบทางรถไฟ

ตลอดสาย เป็นต้นว่าค่ากองจัดการ ค่าส่งแลค่าใช้สอยทั่วไป จะต้องเฉลี่ยแบ่งออกตามส่วน ฝ่ายทางรถไฟสายกรุงเก่าก็ต้องลดแต่ในส่วนหนึ่งของเงินเหล่านั้น งานตามทางรถไฟก็ยังดำเนินไปโดยสดวกแลจะทำต่อไปได้บางเดือนกับเป็นการที่ต้องอาไศรยผลแห่งระดูฝนคราวน่า เมื่อข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะถือเอาได้ว่า งานเหล่านั้นสำเร็จ

โดยพระบรมราชานุญาตแห่งใต้ฝ่าลอองธุลีพระยาท ข้าพระพุทธเจ้าหมายจะเดินรถไฟทุก ๆ วันทางละ ๒ คน ในระหว่างกรุงเทพ ฯ แลกรุงเก่าซึ่งจะออกจากโรงพักทั้งสองแห่ง ประมาณเวลา ๖ โมง ๔๕ นาที ย่ำรุ่ง แลประมาณเวลาบ่าย ๓ โมง ๑๕ นาที รถเที่ยวตอนบ่ายนี้จะมาถึงที่ได้ก่อนพลบค่ำ

ตามการที่จัดนี้ คนที่มีการจะได้ไปตั้งแต่หัวเมืองหนึ่ง ถึงหัวเมืองหนึ่งจัดการธุระของตน แลกลับมาในวันเดียวกันได้

ราคาค่าคนโดยสารนั้นคือ

ในชั้นที่ ๓ กิโลมิเตอร์ละ ๑ อัฐ

" " ๒ " " " ๒ "

" " ๑ " " " ๔ "

แลเด็กที่มีอายุต่ำกว่า ๓ ขวบ จะเอาไปได้ไม่ต้องเสียเงิน ตั้งแต่ ๓ ขวบ ถึง ๑๒ ขวบต้องเสียกึ่งราคา

คนที่ไปกันมาก ๆ ฤๅพวกกุลีที่ไปเป็นพวกเดียวกันมากแล้ว จะได้ราคาลด ๕๐ เปอร์เซน

ธรรมเนียมใช้ตั๋วแฝดคือ ตั๋วสำหรับเที่ยวไปมานั้น ยังหาได้จัดขึ้นไม่

แต่เพื่อจะใช้แทนตัวนั้น กรมรถไฟจึงเห็นสมควรที่จะลดราคาค่าโดยสานตามธรรมเนียม ให้ลงอยู่เท่ากันกับราคาซึ่งได้เสียในทางรถไฟอื่น ๆ สำหรับตัวเที่ยวไปมา ที่จริงนั้นราคาค่าโดยสานของเราในชั้นที่ ๓ และชั้นที่ ๒ ถูกกว่าราคาแห่งทางรถไฟเล็กปากน้ำ ได้เสียลงในกิโลเมเตอร์หนึ่งนั้น เปนแต่ส่วนหนึ่งในสามของเงินทุนแห่งทางรถไฟนครราชสีห์มา

การเดินรถไฟ บันทุกของในทางรถไฟนครราชสีห์มานั้น จะได้เปิดใช้ในอีก ๒, ๓, เดือนพร้อมกับทางรถไฟตอนขึ้นไปแก่งคอย การเดินรถไฟบันทุกของขึ้นไป กรุงเก่าต้องคิดได้ว่า เปนอย่างน้อยที่สุด เพราะเปนการประชันกันกับทางน้ำ ซึ่งมีอยู่ตลอดทั่วปี

ในที่สุดข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาศแสดงความปรารภอย่างยิ่งของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายต่อใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทว่า การทำทางรถไฟซึ่งใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทได้ทรงกระทำต่อทางรถไฟนครราชสีห์มานั้น จะเปนการสำเร็จไปได้โดยเร็วพลัน แลการเดินรถไฟในทางรถไฟสายนี้จะเปนที่เปิดเผยความเจริญแห่งชนทั้งหลายที่เกี่ยวข้องด้วยทั่วไปแลจะเปนที่ชักนำรัฐบาลของใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทถึงการที่จะสร้างทางรถไฟสายแยกต่อไปในพระราชอาณาเขตรเพื่อเปนประโยชน์แห่งพานิชกรรมแลการมัทยัดต่าง ๆ ของอาณาประชาราษฎรทั่วไป

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ขอเดชะ

พระราชดำรัสตอบ

เรารู้สึกว่าการที่จะทำวันนี้ เป็นเกียรติยศแก่ตัวเรา และเป็นที่ยินดีด้วยที่จะได้ทำการให้รถไฟสายนี้สำเร็จได้ ถึงแม้แต่เป็นส่วนหนึ่งตอนหนึ่ง เพราะเหตุว่าได้ทำการเพื่อเป็นประโยชน์แก่พระราชอาณาจักร์ ไม่เฉพาะแต่คนในประเทศของเรา แต่ได้เป็นประโยชน์ทั่วไปแก่มนุษย์ทั้งปวง ด้วยเมื่อได้ฟังรายงานแห่งเจ้ากรมรถไฟ พรรณาถึงการที่เป็นมาโดยลำดับ ตั้งแต่แรกคิดทำการจนถึงเวลาที่จะได้เปิดในบัดนี้ ก็ได้รู้ถึงการที่เป็นล่วงมาแล้ว คือการที่มีความปรารถนาโดยความมุ่งหมายยิ่งดี มีความหวังใจว่าจะสำเร็จได้สมประสงค์บ้าง รู้สึกที่เกิดความรำคาญบ้าง มีความวิตกที่กลัวการจะไม่ตลอดไปบ้าง มีเหตุที่ควรเศร้าสลดใจบ้าง แต่เมื่อตัดความคิดที่นึกมาตามลำดับเหล่านั้นเสียแล้ว คิดแต่ถึงการที่จะได้ทำบัดนี้ ก็เป็นเหตุให้เกิดความชื่นชมยินดีว่า ถึงแม้ว่าการที่จะได้ทำในวันนี้ ไม่ได้เต็มที่ดังความมุ่งหมายแต่เดิมก็ยังเป็นที่พึงพอใจแลเห็นได้ว่าเป็นพยานแห่งความอุตสาหของกรมรถไฟ และเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการด้วย ซึ่งได้อุส่าห์พยายามลำบากมาแต่แรกจนถึงบัดนี้ เป็นผู้ที่สมควรซึ่งจะได้รับความชอบใจของเราแท้ และเป็นเครื่องให้มั่นหมายว่า ด้วยความอุสาหเช่นนี้คงจะได้ปลดเปลื้องความรำคาญเมื่อรถถึงให้สูญหายได้ ด้วยทำการให้สำเร็จตลอดได้ โดยไม่ช้า

เราขออำนวยพรแก่ทางรถไฟนี้ และกรมรถไฟซึ่งจะได้ทำการต่อไปภายน่า ขอให้การทั้งปวงสำเร็จเป็นประโยชน์ แพร่หลายยั่งยืนสืบไป

พระบรมราชินีนารถได้พร้อมด้วยเรา ขอขอบใจเสนาบดี กระทรวงโยธา แลกรมรถไฟที่ได้เห็นจัดการทั้งปวงในเวลาวันนี้ เปนที่พึงพอใจ แลทั้งถ้อยคำที่ได้กล่าวถึงเราทั้งสองนั้นด้วย

ยังอีก จะได้ให้ยำเหน็จแก่เจ้าพนักงานทั้งหลาย ซึ่งได้ทำให้การอันนี้สำเร็จได้ เพื่อจะให้เปนเครื่องหมายแห่งความพอใจของเรา แลความดีของเขาซึ่งได้ทำไว้ในการอันเปนประโยชน์ยิ่งใหญ่นี้ ตามที่เขาสมควรจะได้รับนั้น.

ข้อบังคับของทางรถไฟ

กรุงสยาม

ด้วยสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนารถ ซึ่งสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระราชานุญาต ให้เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ทำกฎเปนข้อบังคับสำหรับการรถไฟนครราชสีห์มาขึ้นไว้ เพื่อให้ผู้ที่โดยสานฤๅที่เกี่ยวข้อง ด้วยการรถไฟนี้ประพฤติตามข้อทั้งหลายดังต่อไปนี้

ข้อบังคับของทางรถไฟกรุงสยาม

ข้อ ๑ ห้ามมิให้คนโดยสานคนหนึ่งคนใดนั่งในรถหรือบนรถ ๆ หนึ่งรถใดที่ใช้ในทางรถไฟ นอกจากผู้นั้นได้เสียค่าโดยสานแล้ว

ข้อ ๒ คนโดยสานทั้งหลาย ต้องเอาตั๋วของตนออกให้เจ้าพนักงานรถไฟดู เมื่อเจ้าพนักงานเรียกร้องขอดู แลต้องมอบตั๋วนั้นให้แก่เจ้าพนักงานผู้ที่มีน่าที่ ๆ จะรับก่อนเวลาจะออกจากโรงพักสเตชั่น

กล่าวด้วยตั๋วแฝดใช้ทั้งไปมา หรือตั๋วประจำปีจะให้ผู้อื่นใช้ไม่ได้

ข้อ ๓ ตั๋วประจำปีนั้นจะให้ผู้อื่นใช้ไม่ได้ ต้องใช้แต่จำเพาะตัวผู้ที่จะไปมาในตำบลหนึ่งตำบลใด ที่มีชื่อตำบลแจ้งอยู่ในตั๋วนั้น ว่าตั้งแต่ตำบลนั้นไปถึงตำบลนั้น แลถ้าผู้อื่นผู้หนึ่งผู้ใด ลักลอบเอาตั๋วประจำปีไปใช้ หรือคิดจะใช้

จะต้องถูกปรับจนถึง ๓๐ บาท นอกจากค่าโดยสานตามธรรมเนียม แห่งระยะทางทั้งหมดที่แจ้งอยู่ในตั๋วนั้น และค่าธรรมเนียมพิเศษที่แจ้งอยู่ใน ข้อ ๕ แห่งข้อบังคับเหล่านี้ด้วย

ถ้าเจ้าพนักงานได้ภายปะผู้หนึ่งผู้ใด ลักลอบเอาตั๋วประจำปีไปใช้ เจ้าพนักงานจะเก็บริบเอาตั๋วนั้นเสียโดยทันที ไม่ให้ใช้ต่อไปอีก เว้นแต่ผู้เจ้าของจริง ๆ จะแสดงให้เห็นได้โดยสัจจริง ว่ามิผู้ลักลอบเอาตั๋วนั้นไปโดยเขามิได้รู้เห็นเลย กับจะติโทษเขาว่าไม่ระมัดระวังนั้นไม่ได้

ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดลักลอบเอาตั๋วนั้นไปใช้โดยผู้เจ้าของตั๋วทราบแล้วก็ดี ผู้เจ้าของตั๋วจะต้องถูกปรับจนถึง ๓๐ บาท กับทั้งเจ้าพนักงานจะไม่ให้ใช้ตั๋วนั้นได้อีก

กล่าวด้วยโทษสำหรับคนโดยสาน ที่ไม่ได้เอาตั๋วออกให้ดู

ข้อ ๔ ถ้าคนโดยสานคนหนึ่งคนใดไม่เอาตั๋วออกให้ดู หรือไม่มอบตั๋วให้เจ้าพนักงานแล้ว จะต้องเสียค่าโดยสานนับตั้งแต่ตำบลที่รถไฟออก หรือตั้งแต่โรงพักสะเตชั่นที่ตรวจตั๋วครั้งหลังนั้นกับจะต้องถูกปรับตามที่หมายไว้ในกฎข้อ ๕ ที่แจ้งอยู่นั้น

กล่าวด้วยคนโดยสานที่ไม่มีตั๋ว หรือที่นั่งชั้นสูงเกินไป

ข้อ ๕ คนโดยสานไปในรถไฟไม่มีตั๋วหรือไปเกินระยะที่แจ้งอยู่ในตั๋วนั้น หรือนั่งในชั้นสูงกว่าที่แจ้งอยู่ในตั๋วนั้น ถ้าจับได้จะต้องยึดเอาตั๋วไว้ ให้

เสียเงินนอกจากค่าโดยสานที่กล่าวในข้อ ๔ นั้นอีกตามชั้นที่ตนไป คือชั้นที่ ๑ สี่บาท ชั้นที่ ๒ แลชั้นกลางกึ่งตำลึง ชั้นที่ ๓ หนึ่งบาท

แต่ถ้าคนโดยสานไปรถไฟ ไม่มีตั๋วหรือไปชั้นสูงกว่าที่ตนควรจะไป แต่ได้แจ้งแก่เจ้าพนักงานรถไฟ ว่าตนมิได้มุ่งหมายจะฉ้อโกงรถไฟ แล้วต้องเสียค่าปรับลดลงมาคือ ชั้นที่ ๑ หนึ่งบาท ชั้นที่ ๒ สองสลึง ชั้นที่ ๓ หนึ่งสลึง นอกจากที่ต้องเสียค่าโดยสานตามธรรมเนียม หรือค่าโดยสานที่ผิดกัน เมื่อตนไปในชั้นสูงนั้น

กล่าวด้วยการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือกระทำให้ลบเลือนในหนังสือเบิกล่องหรือตั๋ว

ข้อ ๖ ถ้าคนโดยสานผู้หนึ่งผู้ใดเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือกระทำให้ลบเลือนในหนังสือเบิกล่อง หรือตั๋วโดยความตั้งใจเพื่อจะให้กำหนดวัน เลขหมายหรือข้อความสำคัญสิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่แจ้งอยู่ในนั้นให้เป็นที่อ่านไม่ได้ จะต้องถูกปรับไม่เกินกว่า ๓๐ บาทขึ้นไป

กล่าวด้วยคนมีโรคอันเป็นที่จะติดต่อกันได้

ข้อ ๗ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดมีโรคอันเป็นที่น่าเหม็น หรือที่จะติดกันได้ไปในรถไฟโดยไม่ได้รับอนุญาตพิเศษ จากเจ้าพนักงานมายโรงพักก่อน แลผู้หนึ่งผู้ใดที่เป็นผู้ดูแลคนโรคชนิดนี้ที่ไปในรถไฟนั้น เจ้าพนักงานในรถไฟจะไล่ออกเสียด้วยกัน

กล่าวด้วยการฉ้อโกงรถไฟ

ข้อ ๘ ถ้าคนหนึ่งคนใดกระทำการเพื่อจะฉ้อโกงรถไฟ โดยอาการ

อย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อจะหลบหลีกไม่เสียค่าโดยสานจะต้องถูกปรับไม่เกินกว่า ๕๐ บาทขึ้นไป

กล่าวด้วยเงินที่คืนให้แก่ผู้โดยสาน โดยเหตุว่าที่นั่งในรถไม่มี

ข้อ ๙ เมื่อผู้โดยสานได้ซื้อตั๋วแล้ว ครั้นมาถึงรถไม่มีที่นั่ง จะไปไม่ได้ ผู้นั้นจะได้เงินค่าตั๋วคืน แต่ต้องนำตั๋วไปคืนและร้องขอในกำหนด ๓ ชั่วโมง ตั้งแต่เวลาที่ได้รับตั๋วไป

ผู้โดยสานทั้งหลายที่ได้ซื้อตั๋วชั้นสูงแล้ว แต่ต้องไปชั้นต่ำกว่ากำหนดที่แจ้งอยู่ในตั๋ว โดยเหตุว่าไม่มีที่นั่งชั้นนั้นในรถ ผู้โดยสานเหล่านั้นจะได้เงินซึ่งเป็นราคาค่าที่นั่งที่ผิดกันนั้นกลับคืนเมื่อเวลาส่งตั๋วคืนนั้น แต่ต้องบอกกล่าวให้ผู้กำกับรถทราบไว้ก่อนเวลาที่รถจะออก

กล่าวด้วยการขึ้นรถและลงจากรถ เมื่อเวลากำลังรถเดิน

ข้อ ๑๐ ถ้าคนโดยสานผู้หนึ่งผู้ใดขึ้นรถหรือลงจากรถ หรือกระทำการเพื่อจะขึ้นรถหรือลงรถ ๆ หนึ่งรถใดเวลารถเดิน หรือขึ้นรถลงรถตามในที่อื่นนอกจากข้างรถที่เทียบอยู่กับที่จอด หรือที่ ๆ เจ้าพนักงานรถไฟได้จัดทำไว้สำหรับคนขึ้นรถและลงจากรถ หรือเปิดประตูเมื่อวลารถเดินก็ดี ผู้นั้นจะต้องถูกปรับมีจำนวนถึง ๒๐ บาทได้

กล่าวด้วยคนไปกับรถเครื่องจักรและอื่น ๆ

ข้อ ๑๑ ถ้าคนหนึ่งคนใดไปกับรถเครื่องจักรรถไว้ถ่าน หรือรถพ่วงที่

สำหรับใช้ในการรถไฟไม่ใช่รถสำหรับคนโดยสาร เมื่อตนไม่มีน่าที่ ๆ จะไปเช่นนั้น จะต้องถูกปรับไม่เกินกว่า ๒๐ บาทขึ้นไป กับจะต้องไล่ออกเสียจากทางรถไฟด้วย

กล่าวด้วยการสูบบุหรี่

ข้อ ๑๒ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดสูบบุหรี่ในรถหรือบนรถที่ได้จัดไว้สำหรับเฉพาะแต่ผู้ที่ไม่สูบบุหรี่แล้ว จะต้องถูกปรับไม่เกินกว่า ๕ บาทขึ้นไป แลถ้าผู้หนึ่งผู้ใดขืนสูบบุหรี่ เมื่อตนได้ทราบความแล้วว่าต้องห้าม เจ้าพนักงานจะไล่ออกเสียจากรถแลจากบริเวณของทางรถไฟก็ได้

กล่าวด้วยการเมาสุรา
หรือการกระทำให้เป็นที่รำคาญแก่คนอื่น

ข้อ ๑๓ ถ้าเจ้าพนักงานพบเห็นผู้หนึ่งผู้ใดเมาสุรา กระทำให้เป็นที่รำคาญแก่ผู้อื่น หรือประพฤติกิริยาช้าหรือพูดจาคำต่ำทีช้าหรือหยาบคาย หรือแกล้งกระทำวุ่นวายรบกวน ไม่ให้คนอื่นได้ความสบายหรือดับไฟ จะต้องถูกปรับไม่เกินกว่า ๑๐ บาทขึ้นไป กับจะเก็บริบเอาค่าโดยสานที่จะได้เสียไปแล้วนั้น หรือใบเบิกล่องที่ได้รับแล้วนั้น กับจะไล่ออกเสียจากทางรถไฟด้วย

กล่าวด้วยกระทำการขัดขวาง
ต่อเจ้าพนักงานรถไฟ

ข้อ ๑๔ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดตั้งใจกระทำการขัดขวางต่อเจ้าพนักงาน ผู้หนึ่งผู้ใดในการที่เจ้าพนักงานผู้นั้น จะบริหารการในน่าที่ของตนอยู่แล้ว จะต้องถูกปรับไม่เกินกว่า ๕๐ บาทขึ้นไป

กล่าวด้วยกระทำการขัดขวางต่อการบอกข่าว

ข้อ ๑๕ คนโดยสานผู้หนึ่งผู้ใดไปเล่นไปลองแลวุ่นกับเครื่องต่าง ๆ ที่กรมรถไฟได้จัดทำขึ้นไว้ สำหรับบอกข่าวไปมาในระหว่างคนโดยสาน แลเจ้าพนักงานผู้กำกับรถ โดยเหตุที่ไม่จำเป็นแล้ว จะต้องถูกปรับไม่เกินกว่า ๕๐ บาทขึ้นไป

ข้อ ๑๖ กล่าวด้วยการกระทำการขัดขวางวุ่นวายต่อทางรถไฟหรือสิ่งของต่าง ๆ ที่ใช้สำหรับทำการ คงมีโทษตามกฎหมายอาญาโทษหลวง

ข้อ ๑๗ กล่าวด้วยการขว้างปาสิ่งของไปที่รถ คงมีโทษตามกฎหมายอาญาโทษหลวง

กล่าวด้วยชายขึ้นรถที่ได้จัดไว้ เฉพาะสำหรับหญิง

ข้อ ๑๘ ชายผู้หนึ่งผู้ใด ขึ้นรถหรือเข้าไปในห้องพัก หรือที่ซึ่งได้จัดไว้เฉพาะสำหรับผู้หญิง โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันสมควรแล้ว จะต้องถูกปรับไม่เกินกว่า ๕๐ บาทขึ้นไป กับทั้งจะริบเอาเงินค่าโดยสานที่ได้เสียไปแล้วนั้น หรือค่าใบเบิกล่องที่คนได้ซื้อแล้ว แลเจ้าพนักงานรถไฟจะไล่เสียจากทางรถไฟด้วยก็ได้

กล่าวด้วยการขัดขืนไม่ยอมไป จากห้องรถซึ่งเต็มแล้ว

ข้อ ๑๙ คนโดยสานผู้หนึ่งผู้ใดไม่ยอมไปจากห้องรถ ซึ่งเป็นที่หวง

ห้ามหรือห้าม ซึ่งมีคนโดยสารอยู่เต็มครบจำนวนอย่างมากแล้ว หรือขัดขืนกั้นกาง มิให้ผู้อื่นผู้ที่ควรจะต้องเข้าไปได้ เข้าไปในห้องที่กรมรถไฟไม่ได้ หวงห้ามไว้สำหรับผู้ซึ่งห้ามนั้น หรือห้องที่ยังไม่มีคนโดยสารเต็มครบจำนวน อย่างมากก็ดี จะต้องถูกปรับไม่เกินกว่า ๒๐ บาทขึ้นไป

กล่าวด้วยการบุกรุก

ข้อ ๒๐ คนหนึ่งคนใดบุกรุกหรือเข้าไปโดยไม่ชอบธรรมในรถไฟหรือในเขตรที่ทางรถไฟ เว้นแต่ที่นั้นเป็นที่ได้จัดไว้สำหรับมหาชนทั่วไปแล้ว จะต้องถูกปรับไม่เกินกว่า ๑๐ บาทขึ้นไป และผู้นั้นยังขัดขืนอยู่ เมื่อเจ้าพนักงานรถไฟร้องขอให้ออกไปแล้วจะต้องถูกปรับขึ้นอีก ๕๐ บาท

กล่าวด้วยคนขับรถ

ข้อ ๒๑ คนขับรถหรือเวียนล้อเลื่อนต่าง ๆ อย่างใด ๆ ก็ดี หรือรถอื่น ๆ ก็ดี ในเวลาที่อยู่ในบริเวณของทางรถไฟ ไม่ประพฤติตามคำสั่งเจ้าพนักงาน ในข้ออันควรอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว จะต้องถูกปรับไม่เกินกว่า ๑๐ บาทขึ้นไป

กล่าวด้วยการปล่อยสรรพสัตว์ให้เดินบนทางรถไฟ

ข้อ ๒๒ ถ้าคนหนึ่งคนใดต้อนสัตว์หรือปล่อยให้สัตว์เดินผ่านทาง หรืออยู่ในทางรถไฟนอกจากเวลาและด่านที่ ๆ ได้กำหนดไว้แล้ว จะต้องถูกปรับจนถึงตัวละ ๕ บาท

กล่าวด้วยสัตว์พาหนะเที่ยวอยู่ตามทางรถไฟ

ข้อ ๒๓ เจ้าของสัตว์พาหนะปล่อยให้สัตว์พาหนะของตน เที่ยวอยู่ในเขตรที่ทางรถไฟตอนหนึ่งตอนใด เมื่อเจ้าพนักงานพบเห็นเข้า จะต้องถูกปรับจนถึงตัวละกึ่งตำลึง

กล่าวด้วยการจำเปนต้องรับใบเสร็จสำคัญ

ข้อ ๒๔ เจ้าพนักงานรถไฟจะไม่รับผิดชอบในการเสียหาย หรือชำรุดทรุดโทรม แลอันตรายอย่างหนึ่งอย่างใด ที่จะเกิดขึ้นแก่สิ่งของต่าง ๆ แลเครื่องภาชนะใช้สอยเดินทาง ซึ่งเปนของคนโดยสานเอง หรือที่คนโดยสานนั้นเปนผู้ระวังรักษานั้นเลย เว้นไว้แต่เจ้าพนักงานรถไฟได้รับมอบหมายแลได้ให้ใบเสร็จไว้เปนสำคัญ

กล่าวด้วยความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานรถไฟ มีกำหนดเว้นไว้แต่ได้มีการรับประกัน

ข้อ ๒๕ (๑) เจ้าพนักงานรถไฟไม่รับผิดชอบในเหตุเสียหาย หรือชำรุดทรุดโทรม หรืออันตรายอย่างหนึ่งอย่างใดที่เกิดขึ้นแก่สิ่งของต่าง ๆ ที่มีซ่อแซงอยู่ต่อไปนี้ หรือจะเปนห่อ หรือหีบเครื่องบ้องกันอย่างใดก็ดี ซึ่งมีของอยู่ในนั้น คือ

(ก) ทองหรือเงิน จะเปนเงินตราทองตราหรือไม่มีตราก็ตาม จะเปนรูปพรรณหรือไม่ใช่รูปพรรณก็ตาม

(ข) ของที่ชุบแช่ต่าง ๆ

(ค) เสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม และผ้าโปร่งที่เจือไปด้วยทองเงิน ซึ่งไม่ใช่เครื่องยศ หรืออยู่ในส่วนเครื่องยศของนายทหารพลทหาร ลูกเรือ พนักงาน พลตระเวน และข้าราชการทั่วไปในราชการสยาม หรือต่างประเทศ ซึ่งเป็นผู้มีตำแหน่งจะใช้เครื่องยศเหล่านั้น

(ฆ) ไข่มุกเพ็ชร์พลอยต่าง ๆ และเครื่องประดับต่าง ๆ

(ง) น้ำหอมพก น้ำหอมคลอก หรือน้ำหอมทุกชนิดไป

(จ) เครื่องบริคณห์ประกันของหลวง

(ฉ) ตั๋วตราหลวงต่าง ๆ

(ช) ตั๋วแลกเงินตั๋วสัญญากำหนดใช้เงินตั๋วแบงก์โน๊ต หรือตั๋วรับประกันสัญญาใช้เงินต่าง ๆ

(ซ) แผนที่ หนังสือเขียนต่าง ๆ และหนังสือสำคัญต่าง ๆ

(ฌ) รูปภาพและลายทางรูปพิมพ์ด้วยแกะสลัก รูปพิมพ์หินรูปถ่าย รูปพรรณลายเลื่อย รูปสลักหรือปั้น และเครื่องต่าง ๆ ที่ประดิษฐ์ทำขึ้นโดยวิจิตรต่าง ๆ

(ญ) เครื่องถ้วย และเครื่องแก้วต่าง ๆ ของเคลือบหรือทำด้วยศิลาต่าง ๆ ทุกอย่าง

(ฎ) ไหมที่ทอเป็นผืนผ้าแล้ว และที่ยังไม่ได้ทอ จะมาด้วยกันกับของอื่น ๆ หรือมาต่างหาก

(ฏ) ผ้าห่มกันหนาว

(ฐ) ผ้าโปร่งและขนนกและสัตว์ต่าง ๆ

(ท) ผึ้น

(ธ) ของทำด้วยงาช้าง ไม้ดำ หิน ฟองน้ำ ไม้จันทน์

(น) ชมดน้ำมันจัน แลน้ำมันหอมอื่น ๆ ที่ใช้ทำเครื่องหอม

(บ) หีบเพลงแลเครื่องมือวิชาต่าง ๆ

(ป) ของอื่น ๆ ที่มีราคาวิเศษ ซึ่งท่านเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการจะประกาศแจ้งความในหนังสือราชกิจจา เพิ่มเติมลงในรายชื่อนี้ เมื่อสิ่งของเหล่านั้นมีราคาเกินกว่า ๑๐๐ บาทขึ้นไป เว้นไว้แต่ราคาแลชนิดของ ๆ เหล่านั้นห่อหรือมัดของเครื่องเหล่านั้น ผู้ฝากจะได้แจ้งความให้เจ้าพนักงานตรวจตราดูก่อนแลได้เสียเงินค่ารับประกัน หรือค่าทำขวัญที่รถไฟต้องระวังในเหตุอันตราย ทวีขึ้นมากเกินกว่าที่เจ้าพนักงานได้กะไว้ เงินค่ารับประกัน แลเงินค่าทำขวัญเหล่านี้จะต้องเสียให้แก่เจ้าพนักงานผู้รับ ที่กรมรถไฟได้ตั้งไว้โดยสมควร ให้เปนผู้รับเงินนั้นแทนกรมรถไฟ แลเมื่อผู้นั้นได้ตรวจตราหรือกะทำอย่างใดให้เห็นเปนที่พอใจอยู่แล้วว่าห่อมัดเหล่านั้น มีของถูกต้องตามที่เจ้าของได้แสดง

กล่าวด้วยการห่อหรือบันจุของแลหมายสำคัญ ที่ห่อหีบต่าง ๆ ไม่เรียบร้อยเลื่อน ๆ

(๒) เจ้าพนักงานรถไฟจะไม่รับผิดชอบในการเสียหายหรือเปนอันตรายอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเกิดขึ้นแก่ของซึ่งผูกมัดห่อบันจุแลหมายสำคัญ หรือชี้แจงแสดงชื่อตำบลแลวัตถุที่ห่อไม่พอ หรือไม่เรียบร้อยหรือมีของต่าง ๆ รวมอยู่ด้วยกัน ซึ่งจะทำให้กระทบกัน แตกเปนอันตราย หรือโดยว่าของนั้นรั่ว เปนมาใน

ภาชนะไม่ดี หรืออัดไม่เรียบร้อย หรือโดยว่าของนั้นจะเสียไปเพราะการเน่าเปื่อยขึ้นอย่างหนึ่งอย่างใดเลย

กล่าวด้วยการเสียหายหรืออันตราย ที่เกิดขึ้นแก่ของที่ได้รับประกันไว้

(๓) ของทั้งหลายที่มีราคาวิเศษที่ได้รับประกันดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น เสียหายหรือเป็นอันตราย ชำรุดหักพังไปก็ดี เงินค่าทำขวัญที่เจ้าพนักงานจะเสียให้นั้น จะไม่เกินกว่าราคาที่ผู้ฝากได้แจ้งแสดงไว้แต่เดิมนั้น แลถ้าที่ ๆ จะชันสูตรว่าราคาที่ได้แสดงไว้นั้น จะเป็นราคาของนั้นจริงหรือไม่จริงนั้น ถึงจะได้ทำหนังสือบอกกล่าวแสดงไว้อย่างใดก็ดี ต้องเป็นเท่าที่ให้ผู้ร้องขอค่าทำขวัญนั้น จะต้องกระทำให้ปรากฏ

กล่าวด้วยกำหนดเวลาจะร้องขอค่าทำขวัญที่สมควร

ข้อ ๒๖ เจ้าพนักงานจะไม่รับฟังคำขอร้องเอาค่าทำขวัญอย่างหนึ่งอย่างใดนอกจากได้ร้องขอภายในกำหนด ๖ เดือน ตั้งแต่เวลาที่เกิดเหตุขึ้นเท่านั้น

กล่าวด้วยของที่จะเกิดอันตรายหรือของเน่าเหม็น

ข้อ ๒๗ (๑) ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดนำของเน่าเหม็น หรือของที่จะเป็นอันตรายขึ้นรถไฟไปเอง หรือให้เจ้าพนักงานรถไฟนำเอาของนั้นไปในรถไฟลำพังเป็นอันขาด

(๒) ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดเอาของอย่างที่กล่าวนั้นไปด้วยในรถไฟ นอก

จากได้แจ้งความโดยชัดเจนให้นายโรงพัก หรือเจ้าพนักงานรถไฟ ผู้ที่ดูแลกำกับอยู่ในที่ ๆ คนได้นำเอาของไปขึ้นรถนั้น ทราบชนิดของนั้นก่อน หรือขอมอบ หรือสิ่งของอย่างนั้นไปบันทุกรถไฟ เมื่อคนไม่ได้หมายชื่อบอกชนิดของให้จะแจ้งไว้ข้างนอกห่อ หรือมัดนั้น ถ้าไม่ได้มีหนังสือแจ้งชนิดของนั้นให้เจ้าพนักงานรถไฟ ซึ่งเป็นผู้รับของนั้นทราบก่อนไม่ได้ทั้งสิ้น

(๓) เจ้าพนักงานรถไฟทุก ๆ คนอาจที่จะไม่ยอมรับของ เช่นที่กล่าวแล้วเหล่านั้นขึ้นไว้ในรถ แลถ้าเจ้าพนักงานเหล่านี้ได้ทราบความว่าของเหล่านี้ได้รับไว้แล้วโดยไม่ได้มีผู้แจ้งความล่วงหน้าตามที่กล่าวไว้ตอน ๒ ข้อนี้แล้ว เจ้าพนักงานอาจที่จะไม่ยอมพาเอาไป หรือหยุดไม่รับส่งอีกต่อไปก็ได้

(๔) ถ้าเจ้าพนักงานมีเหตุที่น่าสงสัยว่า ของเช่นที่กล่าวแล้วนี้ สิ่งหนึ่งสิ่งใดจะมีอยู่ในห่ออันหนึ่ง ซึ่งเปิดของยังไม่มีผู้แจ้งความล่วงหน้าตามที่กล่าวไว้ในตอน ๒ ข้างบนนี้ เจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะให้เปิดห่อของนั้นออก เพื่อจะได้ตรวจของในห่อนั้นได้

กล่าวด้วยการลักลอบ

เอาของที่จะเป็นอันตรายแลของเน่าเหม็นขึ้นรถไฟ

ข้อ ๒๘ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดประพฤติขัดขืนต่อข้อ ๒๗ ได้นำเอาของที่เกิดอันตรายแลของเน่าเหม็นขึ้นรถไฟ หรือเอาของอย่างนั้นมาฝาก หรือมอบให้บันทุกรถไฟก็ดี จะต้องถูกปรับตั้งแต่ ๕๐๐ บาทลงมา กับจะต้องรับผิดชอบในเหตุเสียหายแลอันตรายทั้งสิ้นซึ่งเกิดขึ้น เพราะของนั้นไปในรถไฟทุกอย่าง

กล่าวด้วยตั้งใจกระทำอันตราย
แก่สรรพสิ่งของๆ รถไฟ

ข้อ ๒๙ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดทำรถไฟหรือของอื่นๆ ซึ่งเป็นของรถไฟให้เสียหายเปื่อยเปรอะอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี จะต้องถูกปรับให้ใช้ราคาของที่เสียไปนั้น กับจะต้องถูกปรับอีกตั้งแต่ ๕ บาท ถึง ๑๐ บาท

กล่าวด้วยการเกาะกุมผู้กระทำผิด

ข้อ ๓๐ เจ้าพนักงานและคนใช้ของกรมรถไฟต้องเป็นธุระดูแลให้คนทั้งปวงประพฤติตามที่กล่าวมาข้างบนนี้โดยเคร่งครัดแข็งแรง และมีอำนาจที่จะเกาะกุมจับผู้กระทำผิดได้ เมื่อเป็นการจำเป็น

ข้อ ๓๑ การรับผิดชอบของเจ้าพนักงานรถไฟในสิ่งของทั้งสิ้นนั้น ท่านว่าเข้าใจว่าจะหมดสิ้นเมื่อพ้น ๒๔ ชั่วโมง ตั้งแต่เวลาที่ของเหล่านั้น ได้ส่งมาถึงโรงพักปลายทางที่จะส่งของนั้นไปแล้ว ต่อเวลานี้ไปผู้เป็นเจ้าของจะต้องดูแลระวังรักษาเอาเองทั้งสิ้น เมื่อของนั้นเจ้าพนักงานรถไฟจะเก็บเข้าไปในโรงแล้วก็ดี เจ้าของจะต้องดูแลระวังเอาเองทั้งสิ้น

ข้อ ๓๒ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดได้กระทำผิดต่อข้อบังคับเหล่านี้ กับไม่ยอมเสียค่าปรับไหมตามที่ได้ตราไว้ ในข้อบังคับนั้นแล้ว จะต้องถูกจับนำมายังกระทรวง ผู้มีน่าที่ เพื่อจะได้ชำระตามกฎหมาย

พระราชทานพระราชานุญาต ณ วันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๖

เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ

พิทยลาภพฤฒิธาดา

ผู้รับพระราชานุญาต

ประกาศกระทรวงโยธาธิการ

แผนกกรมรถไฟ

ด้วยการเดินรถไฟสายนครราชสีห์มาซึ่งเปิดให้มหาชนโดยสาน ไปมาตามความปรารถนาตอน ๑ ระหว่างกรุงเก่ากับกรุงเทพ ฯ ซึ่งได้เดินไปมาทุกวันนั้น บัดนี้ กรมรถไฟหลวงได้ทวีการก่อสร้างทางรถไฟ ต่อจากกรุงเก่าถึงตำบลแก่งคอยแล้วเสร็จบริบูรณ์ รถเดินไปมาได้อีกตอน ๑ กระทรวงโยธาธิการจึงได้นำความกราบบังคมทูล พระกรุณาแด่สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนารถ ซึ่งสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ ทรงรับใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระราชานุญาต ให้เปิดรถไฟเดินถึงตำบลแก่งคอยแลให้มหาชนได้ใช้ตามปรารถนา เช่นตอนกรุงเทพ ฯ กับกรุงเก่าตั้งแต่วันที่ ๑ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ เป็นต้นไป กรมรถไฟจะได้จัดการตามพระราชเสาวนีย์นั้น

เพราะเหตุนี้จึงแจ้งความมาให้ทราบ เมื่อว่าท่านผู้ใดที่ประสงค์จะโดยสานรถไฟไปมาในระยะแต่กรุงเทพ ฯ ตลอดไปถึงตำบลแก่งคอยแล้ว ก็จะได้ไปมาโดยสดวก

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๕ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๖

โดยรับสั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา

เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ

(เซน) ก. เบทเก

เจ้ากรมรถไฟ

กฎเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ
สำหรับกรมรถไฟหลวง
ว่าด้วยการจำหน่ายตั๋วใบอนุญาต
ให้โดยสารทางรถไฟไม่ต้องเสียเงิน
กำหนดให้ใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน
รัตนโกสินทรศก ๑๑๗

ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ตั้งกฎเปนข้อบังคับสำหรับกรมรถไฟหลวง ว่าด้วยการจำหน่ายตั๋วใบอนุญาต ให้คนโดยสารในรถไฟหลวงโดยไม่ต้องเสียค่าโดยสาร มีเนื้อความดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ การอนุญาตให้โดยสารไปในรถไฟหลวง โดยไม่ต้องเสียเงินค่าโดยสารนั้น ตั้งแต่นี้ต่อไปให้มีกำหนดแลตรวจตราโดยการออกใบอนุญาต ซึ่งเจ้าพนักงานในที่ว่าราชการนั้น ๆ คือเจ้าพนักงานรถไฟซึ่งได้รับอำนาจตามกฎข้อบังคับนี้ฤๅตามคำสั่งพิเศษของเจ้ากรมรถไฟให้เปนผู้จำหน่ายตั๋วอนุญาตเช่นนั้นจะออกให้

ข้อ ๒ ตั๋วฤๅใบอนุญาต ดังกล่าวมาในข้อ ๑ นั้นมีดังนี้ คือ

อย่างที่ ๑ ตั๋วอนุญาตให้โดยสารไม่ต้องเสียเงิน ซึ่งใช้ได้ไม่มีกำหนดเที่ยว แลไม่มีกำหนดรถชั้นใด ๆ แลเปนตั๋วอนุญาตชั่วการ มีเวลากำหนดใช้ได้เฉภาะภายในปีนั้น ฤๅให้ใช้ได้ตลอดปีนั้นอย่างหนึ่ง

อย่างที่ ๒ ตั๋วอนุญาตโดยสานไม่ต้องเสียเงินซึ่งใช้ได้มีกำหนด ในเฉภาะรถชั้นใดชั้นหนึ่ง แลเพียงระยะใดระยะหนึ่งแลให้ใช้ได้อย่างนานที่สุดไม่ยืงกว่าเฉภาะในเดือนนั้นเท่านั้นอย่างหนึ่ง

อย่างที่ ๓ ใบอนุญาตให้โดยสานไม่ต้องเสียเงินซึ่งใช้ได้เฉภาะคราวเดียวสำหรับเดินทางได้ชั่วแต่เที่ยวเดียว ฤๅทั้งกลับด้วยเท่านั้นอย่างหนึ่ง

เจ้าพนักงานรถไฟผู้ซึ่งได้รับคำสั่งให้ไปยังสะเตชั้นอื่น โดยธุระราชการฤๅจะกลับมายังน่าที่ราชการของตน ในเวลาเมื่อกระทำการภายนอกสะเตชั้นของตนเสร็จแล้วก็ดี จะต้องให้มีใบอนุญาตโดยสาร ไม่ต้องเสียเงินอย่างที่ ๓ เช่นกล่าวแล้วนั้นมาสำหรับตัวด้วย จึงจะโดยสานได้

ข้อ ๓ การออกตั๋วฤๅใบอนุญาต ให้โดยสานไม่ต้องเสียเงินเหล่านี้นอกจากการที่ได้มอบอำนาจไปให้ท่านในระยะต่างต่าง ๆ ให้ออกได้แล้ว จะต้องให้ได้รับอนุญาตจากเจ้ากรมรถไฟเสียก่อน จึงจะออกได้

ข้อ ๔ ตั๋วฤๅใบอนุญาตให้โดยสานไม่ต้องเสียเงินนั้น ให้ออกให้แก่คนจำพวกต่าง ๆ ดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

จำพวกที่หนึ่งให้ใช้ได้ตลอดทางรถไฟนั้น คือ

๑ เสนายดี แลผู้แทนเสนายดีกระทรวงโยธาธิการ กับทั้งปลัดทูลฉลองฤๅผู้แทนปลัดทูลฉลองในกระทรวงนั้น

๒ ข้าราชการในกรมอื่น ๆ ฤๅผู้มียรรดาศักดิ์ ในราชการบรรดาที่มีน่าที่ราชการเกี่ยวข้องกับการรถไฟตามที่สมควร ซึ่งเสนายดีกระทรวงโยธาธิการจะได้สั่งให้อนุญาตให้นั้น

๓ เจ้ากรมรถไฟ ฤๅผู้แทนเจ้ากรมรถไฟ

๔ อินยินเนียนายเซกชั้นทั้งหลาย

๕ สมห์บาญชีใหญ่

๖ เจ้าพนักงานใหญ่ผู้จัดการเดินรถไฟ

๗ เจ้าพนักงานใหญ่ ผู้จัดการโรงงานทำการรถไฟ

๘ หัวน่ากองรักษาพัศดุ

๙ ผู้ตรวจบาญชีเงินรับจ่ายตามสะเตชั่นต่าง ๆ แลผู้ตรวจรถทั้งปวง

๑๐ เจ้าพนักงานแพทย์ทั้งหลายของกรมรถไฟ

๑๑ เจ้าพนักงานตรวจการโทรเลข

จำพวกที่ ๒ ให้ใช้ได้เฉภาะมีกำหนดระยะ

๑๒ นายตรวจการทั้งหลาย ซึ่งจะโดยสานไปมาในระยะอันเปนน่าที่ซึ่งตนทำการอยู่ ฤๅโดยสานไปยังที่อยู่ของอินยินเนีย นายเซกชั้นผู้บังคับการตำบลนั้น

การออกตั๋วฤๅใบอนุญาต ให้โดยสานไม่ต้องเสียเงินชนิดตั้งแต่ ๑ ถึง ๑๑ นั้น ให้เจ้ากรมรถไฟเปนผู้ออกให้เอง นอกจากนั้นให้เจ้าพนักงานหัวน่าซึ่งมีน่าที่ในระยะตำบลนั้น ๆ เปนผู้ออกให้

ข้อ ๕ ตั๋วอนุญาตให้โดยสานไม่ต้องเสียเงินเฉภาะเที่ยวเดียวนั้นให้ออกจำหน่ายให้ได้ แก่คนจำพวกที่จะกล่าวต่อไปนี้ด้วย คือ

จำพวกที่ ๑ คนทำราชการฤๅคนที่รับราชการทดรองผักหัดในราชการของรถไฟหลวงให้ใช้

๑ สำหรับตัวผู้นั้นเองกับทั้งครอบครัวบ่าวไพร่ แลคนใช้การเย่าเรือนของผู้นั้น ในเวลาเมื่อจะโดยสานไปถึงตำบลที่ให้ผู้นั้นไปทำการ

๒ สำหรับตัวผู้นั้นเอง ในเวลาเมื่อโดยสานไปมาด้วยธุระราชการ

๓ สำหรับตัวผู้นั้นเอง กับทั้งครอบครัวบ่าวไพร่ และคนที่รับใช้การเย่าเรือนของผู้นั้นด้วย ในเวลาเมื่อต้องย้ายที่อยู่ไปทำการแห่งอื่น

๔ สำหรับตัวผู้นั้นเอง เมื่อเวลาผู้นั้นป่วยไข้ฤๅสำหรับครอบครัวของผู้นั้น คนใดคนหนึ่งซึ่งป่วยไข้ลง เพื่อจะให้ได้โดยสานไปถึงสะเตชั่นใกล้ที่สุดซึ่งจะหายาแก้โรคพยาบาลไข้นั้นได้ ฤๅเพื่อจะให้ได้โดยสานไปถึงโรงพยาบาลฤๅหมอที่รักษาชำนาญเฉภาะโรคที่ป่วยนั้น ในเวลาเมื่อหมอของกรมรถไฟได้สั่งให้ไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล ฤๅหมอที่ชำนาญรักษาเฉภาะโรคเช่นนั้น แลถ้าเปนการจำเปนต้องการจริง ๆ แล้ว ก็ให้ออกตั๋วอนุญาตสำหรับคนที่เกี่ยวข้องกับคนไข้นั้นคนใดคนหนึ่งซึ่งจำเปนต้องการจะให้ไปกับคนไข้นั้นได้ด้วย

๕ สำหรับคนทำราชการรถไฟ ในเวลาเมื่อได้อนุญาตให้หยุดพักราชการไปจากที่นั้น กับทั้งสำหรับครอบครัว ซึ่งอยู่กินด้วยกันกับผู้นั้น และบ่าวไพร่ของผู้นั้นด้วย กับทั้งสำหรับให้โดยสานไปยังโรงศาลแห่งใด ๆ ซึ่งผู้นั้นจะต้องไปให้การเปนพยาน ฤๅเปนผู้ชี้แจงการที่คนเข้าใจชำนาญฤๅเปนจำเลยได้ด้วย

๖ สำหรับลูกของคนที่ทำราชการรถไฟซึ่งต้องอยู่ในตำบลที่ไกล ให้ได้มาเล่าเรียนถึงโรงเรียน ถ้าแม้ว่าลูกของคนทำราชการรถไฟเหล่านั้นเปนนักเรียนซึ่งหลับนอนอยู่ในโรงเรียนในเวลาที่เล่าเรียนเช่นนั้น จะออกใบอนุญาตให้โดยสานไม่ต้องเสียเงิน ให้ไปในคราวแรกที่โรงเรียนเปิด แลให้กลับในคราวที่โรงเรียนนั้นปิด ตามกำหนดคราวของโรงเรียนนั้นก็ได้

๗ ถ้าไม่มีวัดซึ่งเปนที่นับถือ ตามสาศนาของคนทำราชการรถไฟ ผู้ใด

ตั้งอยู่ในตำบลซึ่งผู้นั้นทำการอยู่เช่นนั้นแล้ว จะออกใบอนุญาตให้ผู้นั้นโดยสานไม่ต้องเสียเงิน สำหรับตัวผู้นั้นกับทั้งครอบครัว แลผู้ทำการเย่าเรือนของผู้นั้นให้มากระทำการสักการะบูชาในส่วนสาศนาของผู้นั้นก็ได้

๘ ถ้าการซื้อจ่ายเสบียงอาหาร แลสิ่งของที่จำเปนจะต้องใช้ทั้งปวงในสะเดชันทั้งหลายนั้น จะเปนการผิดเคืองลำบาก จะออกใบอนุญาตเช่นที่กล่าวแล้วนั้นให้ภรรยา ฤๅผู้อื่นซึ่งทำการเย่าเรือนของคนที่รับราชการรถไฟเหล่านั้น เพื่อจะให้ได้ไปซื้อจ่าย ส่งของมาจากตลาดที่ขายของ อันตั้งอยู่ใกล้ที่สุดกับที่นั้น มาไว้ใช้สอยเพียงเดือนละ ๔ ครั้งก็ได้

๙ ในเวลาเมื่อให้คนที่รับราชการรถไฟนั้นออกเสียจากน่าที่ทำการจะออกตั๋วอนุญาตให้โดยสานไม่ต้องเสียเงิน สำหรับตัวผู้นั้นเองกับทั้งครอบครัวแลคนทำการเย่าเรือนของผู้นั้นให้ก็ได้ แต่ต้องออกภายในกำหนดเดือนหนึ่งตั้งแต่วันที่ให้ผู้นั้นออกจากราชการเพื่อจะให้เดินทางกลับไปยังตำบล ซึ่งผู้นั้นแรกเข้ารับราชการในกรมรถไฟเท่านั้น

๑๐ ถ้าคนรับราชการ ในกรมรถไฟคนใดถึงแก่กรรมลง จะออกตั๋วอนุญาตเช่นกล่าวแล้วนั้น ให้แก่คนทั้งหลายบรรดาที่ทำการอยู่ในเย่าเรือนของผู้นั้น ก็ได้แต่ภายในเดือนหนึ่ง เพื่อจะให้ไปยังที่ทำการใหม่ของคนเหล่านั้น

จำพวกที่ ๒ คนใช้การหลวง ซึ่งคนที่รับราชการรถไฟ ได้มอบหมายการให้กระทำ บรรดาที่สงเคราะห์เข้าในจำพวกที่ ๑ ในข้อยังค้นไม่ได้ กับทั้งคนทำการเครื่องจักร เครื่องมือต่าง ๆ แลคนงานซึ่งเกี่ยวกับการรถไฟ

๑ ในเวลาเมื่อเรียกผู้นั้นให้มา ฤๅย้ายไปยังสะเดชันใหม่ แห่งใดแห่งหนึ่งสำหรับตัวผู้นั้นเอง แลคนทำการเย่าเรือนของผู้นั้นได้โดยสานไปด้วย

๒ ในเวลาเมื่อมอบให้ผู้นั้นทำการหลวงนอกออกไปจากตำบลที่ผู้นั้นตั้งอยู่โดยปรกติ

อนึ่ง จะออกด้วยอนุญาตให้ โดยสานไม่ต้องเสียเงินให้แก่ผู้ทำการ เครื่องจักรเครื่องมือ ฤๅผู้รับเหมาทำการรถไฟ อันไม่ใช่เจ้าพนักงานคนรับราชการเหล่านั้น ถ้ามีข้อสัญญาที่จะอนุญาตเช่นนั้นก็ออกได้

กับจะออกด้วยอนุญาตเช่นนั้น ให้แก่ผู้แทนของหมอในกรมรถไฟ ในเวลาที่เดินทาง เพื่อประโยชน์ราชการของกรมรถไฟก็ออกได้

จำพวกที่ ๓ คนสามัญทั้งหลาย เมื่อมีเหตุต้องถูกบาดเจ็บเป็นอันตรายโดยการเดินรถไฟ เมื่อเป็นการจำเป็นแล้วจะออกด้วยอนุญาตเช่นนั้นให้ ตลอดถึงผู้ที่ดูแลมาด้วยกับผู้ที่ต้องบาดเจ็บนั้น เพื่อจะให้ได้ไปหาที่พยาบาลด้วยก็ออกได้

ภรรยาฤๅญาติสนิท ของผู้ที่ต้องบาดเจ็บเช่นนั้น จะให้รับใบอนุญาตให้โดยสานไม่ต้องเสียเงิน ให้ไปจากที่อยู่ของคนถึงที่ซึ่งคนที่ต้องบาดเจ็บอาไศรยรักษาพยาบาลอยู่นั้น เป็นครั้งเป็นคราวภายในเวลากำหนดอันสมควร ก็ออกได้

ข้อ ๖ ตั๋วฤๅใบอนุญาต ให้โดยสารไม่ต้องเสียเงินเหล่านี้ ให้อำนาจแก่ผู้ที่ถือตั๋ว ฤๅใบอนุญาตนั้น เฉภาะแต่ให้ใช้ไปในรถชั้นที่กล่าวไว้ในตั๋ว ฤๅใบอนุญาตฉบับนั้นเท่านั้น ตามธรรมเนียมของข้อบังคับนี้ คือ ว่าบรรดาคนจำพวกที่ได้กล่าวพรรณาไว้ในข้อ ๔ ตั้งแต่หนึ่งถึงสิบนั้น จะไปรถชั้นใด ๆ ก็ได้ทั้งสิ้น ส่วนจำพวก ๑๑ กับ ๑๒ แลคนทำราชการรถไฟทั้งปวงนอกนั้นกำหนดให้ใช้ไปในรถชั้นที่ ๒ แต่คนงานทั้งปวง ให้ไปได้แต่ในรถชั้นที่ ๓ เท่านั้น

คนที่ต้องบาดเจ็บโดยการเดินรถไฟ กับคนพยาบาลของผู้บาดเจ็บนั้นจะรับ

ขึ้นรถชั้นใด ๆ ในชั้นที่ ๑ ที่ ๒ ฤๅที่ ๓ ตามเหตุผลอันสมควรเฉภาะการนั้น ๆ ก็ได้

ญาติฤๅผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่คนรับราชการรถไฟทั้งปวงเหล่านั้น จะรับให้ขึ้นรถชั้นเดียวกับชั้นที่คนรับราชการรถไฟผู้นั้นสมควรจะไปในคราวนั้น ฤๅสมควรจะไปในเวลาเมื่อมีชีวิตรอยู่ ย่าวไพร่ทั้งปวงจะรับให้ขึ้นไปได้ช้วแต่ในรถชั้นที่ ๓ เท่านั้น ยกเสียแต่เปนการจำเปนต้องการให้มารับใช้การงานที่ขาดไม่ได้โดยแท้ของนาย ฤๅเพื่อจะให้มาระวังรักษาลูกอ่อนในรถที่นายไปฤๅเมื่อนายไปในรถสำหรับตรวจการซึ่งมีที่จัดไว้สำหรับย่าวไพร่ให้ไปในรถนั้นด้วย

บรรดาผู้ซึ่งถือตั๋วฤๅใบอนุญาตให้โดยสานไม่ต้องเสียเงินในรถชั้นใดชั้นหนึ่งไม่มีอำนาจที่จะไปขึ้นรถชั้นที่สูงขึ้นไป โดยใช้เงินเพิ่มราคาขึ้นจากตั๋วของตน ที่ตำบลอยู่นั้นได้เลย แต่ถ้าผู้นั้น ปรารถนายากจะไปในรถชั้นที่สูงขึ้นไปแล้วก็ต้องซื้อตั๋วโดยสานธรรมดาต่างหากโดยเต็มราคาทีเดียว

ข้อ ๗ เด็กอายุต่ำกว่า ๔ ขวบในเวลาที่ญาติจูงไปนั้น ถ้าญาติผู้นั้นได้รับอนุญาตให้โดยสานไม่ต้องเสียเงินแล้ว ก็ให้ไปในรถนั้นได้ ไม่ต้องเสียเงินค่าโดยสาน

ข้อ ๘ บรรดาคนทำราชการรถไฟแลคนงานทั้งปวงของกรมรถไฟหลวงจะได้รับอนุญาตที่จะบรรทุกภาชนะเครื่องใช้ลอย สำหรับเย่าเรือนไปโดยไม่ต้องเสียเงินค่าระวาง ได้ตามสมควรตามการที่จะกล่าวต่อไปนี้ คือ

๑ ในเวลาแรกเข้ารับราชการ

๒ ในเวลาที่ต้องย้ายจากตำบลหนึ่ง ไปยังตำบลอื่น

๓ ในเวลาที่ต้องออกจากราชการ ให้ได้บรรทุกไปยังที่ ซึ่งผู้นั้นได้เริ่มเข้ารับราชการ แลให้บรรทุกไปได้แต่ภายในเดือนหนึ่ง ตั้งแต่วันที่ให้ออกจากราชการนั้น

๔ ญาติฤๅผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ทำราชการซึ่งถึงแก่กรรมลงในเวลารับราชการอยู่ ให้ได้บรรทุกไปถึงที่อันจะไปอยู่ใหม่ ภายในเดือนหนึ่ง ตั้งแต่วันถึงแก่กรรมของคนที่รับราชการนั้นไป

คนทำการเครื่องจักรเครื่องมือ แลคนงานทั้งปวงบรรดาที่ทำการรถไฟเหล่านั้น จะรับอนุญาตที่จะให้ขนสิ่งของ เครื่องใช้สอยในเย่าเรือนบรรทุกไปในรถไฟได้ ไม่ต้องเสียเงินค่าระวางในเวลาที่ต้องการ เพื่อให้ไปใช้การในโรงงานตำบลใดตำบลหนึ่ง ฤๅย้ายไปทำการอยู่ที่แห่งอื่น

ข้อ ๙ เมื่อคนรับราชการรถไฟ คนใดถึงแก่กรรมลงในเวลาที่กำลังรับราชการอยู่ในตำบลนอกออกไปจากที่ ซึ่งคนอาไศรยอยู่รับราชการนั้น แลญาติฤๅผู้ที่เกี่ยวข้องจะขอเปนการพิเศษเฉภาะให้ทำการศพของผู้นั้น ในตำบลที่ผู้นั้นอาไศรยอยู่รับราชการ จะบรรทุกศพของผู้นั้นมาในรถไฟหลวงไม่ต้องเสียเงินก็ได้

ข้อ ๑๐ บรรดาข้าราชการในกรมรถไฟผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งใช้ หรือพยายามจะใช้รถไฟหลวง เพื่อจะโดยสารหรือบรรทุกสิ่งของผิดจากกฎข้อบังคับนี้ หรือเปนใจอุดหนุนให้ผู้อื่นใช้ หรือพยายามจะใช้เช่นนั้นก็ดี จะต้องได้รับโทษอันหนักแลจะต้องถูกขับไล่เสียจากราชการในทันทีตามเหตุการนั้น ๆ คนนอกจากนถ้ากระทำการที่ผิดเช่นนั้นก็จะต้องกระทำตามข้อบังคับสำหรับการเดินรถไฟนั้นทุก

ประการ จะต้องถูกพ้องเป็นความอาญาทุกข้อ ตามข้อความที่ว่าด้วยไปในรถไฟ โดยไม่มีอำนาจ หรือรับอนุญาตอันควรจะไปได้ ตามข้อบังคับของกรมรถไฟหลวงนั้นทุกประการ

ข้อ ๑๑ กฎข้อบังคับทั้งปวงอันกล่าวมาข้างบนนี้ ให้ใช้ได้ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๗ นี้เป็นต้นไป

(ลงพระนาม) พิทยลาภพฤฒิธาดา

เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ

เพิ่มเติมข้อบังคับทางรถไฟกรุงสยาม

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า ข้อบังคับ สำหรับทางรถไฟนครราชสีห์มา ที่ได้พระราชทานพระราชานุญาตแล้ว แต่วันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ อันได้ลงพิมพ์ในหนังสือราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๑๔ แผ่นที่ ๒๙ เช่นใช้อยู่ทุกวันนี้ นั้นยังขาดข้อความที่จำเปนจะต้องมี เพื่อป้องกันการซื้อขาย หรือลักพาเอาผ้นเถื่อนเข้ามาในบริเวณทางรถไฟ อันผิดด้วยพระราชบัญญัติภาษีผ้น ซึ่งเจ้าพนักงานจะตรวจจับกุมได้โดยยาก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการกำหนดข้อ ๒๘, เพิ่มเติมในพระราชบัญญัติสำหรับทางรถไฟนครราชสีห์มา ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ข้อ ๒๘ ข, ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดซื้อขายผ้นเถื่อน ฤนำพาเอาผ้นเถื่อนเข้ามาในบริเวณ กรมรถไฟเลยเปนอันขาด ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดประพฤติละเมิดต่อข้อบังคับนี้ จะต้องถูกปรับ ๕๐ เปอร์เซน แห่งราคาผ้น กับทั้งผ้นนั้นจะต้องถูกริบด้วย อนึ่งถ้าผู้หนึ่งผู้ใดนำความมาแจ้งต่อเจ้าพนักงานรถไฟ ได้ว่ามีผู้ทำการซื้อขายผ้นเถื่อนจริงแล้ว ผู้นั้นจะได้รางวัล ๒๕ เปอร์เซน แห่งราคาผ้นซึ่งต้องริบ แลเงินรางวัลนี้เจ้าภาษีจะต้องเสียเมื่อเวลาตนได้รับผ้น ซึ่งต้องริบนั้น

พระราชทานพระบรมราชานุญาต วันที่ ๑๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๗

(ลงพระนาม) พิทยลาภพฤฒิธาดา
เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ
ผู้รับพระบรมราชโองการ

เสด็จพระราชดำเนิน
ทอดพระเนตรทางรถไฟตอนเหนือ

วันที่ ๒๑ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๗ เวลาเช้า ๓ โมง ๒๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จส่งเคานต์ออฟตริน แล้วเสด็จประทับเรือพระที่นั่ง โยด ๖ แจว ไปประทับรถไฟที่สะเดาะห์นางปอิน พระยรมวงษานุวงษ แล ข้าราชการที่ตามเสด็จ ได้ขึ้นสู่รถไฟพร้อมแล้ว รถไฟพระที่นั่งใช้จักรออกจากสะเดาะห์นางไปหยุดที่ปากเพรียว พระยาเทเวศรวงษวิวัฒน์ เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ รับเสด็จอยู่ที่นั้น แล้วเสด็จขึ้นทอดพระเนตรเรืออินเยเนียนายเซกขันซึ่งจัดเปนที่รับเคานต์ออฟตริน และเสวยเครื่องว่าง ซึ่งพระยาเทเวศรวงษวิวัฒน์จัดถวาย พร้อมด้วยพระยรมวงษานุวงษ แล้วประทับอยู่ประมาณ ๑๕ นาที แล้วเสด็จขึ้นประทับรถไฟพระที่นั่งต่อไป ถึงแก่งคอยเปลี่ยนรถพระที่นั่งเปนรถโถงต่อไป จนถึงหมวกเหล็กประทับโต๊ะเสวยกลางวัน ซึ่งเปนของมิสเตอร์เบทเกเจ้ากรมรถไฟจัดถวายเสวยแล้วทรงรถโถงต่อไปจนถึงสุดราง พระยาประสิทธิ์ศัลการข้าหลวงเทศาภิบาลลำเร็จราชการมณฑลนครราชสีห์มา กับพระยาสุริยเดชวิเศษฤทธิ ปลัดเมืองนครราชสีห์มา รับเสด็จอยู่ที่นั้น มีพระราชดำรัสด้วย พระยาประสิทธิ์ศัลการ และพระยาสุริยเดชวิเศษฤทธิ พอสมควรแล้ว ทรงฉายพระรูปพร้อมด้วยพระยรมวงษานุวงษ และข้าราชการที่ตามเสด็จพระราชดำเนิน แล้วเสด็จกลับมาถึงแก่งคอยเปลี่ยนรถพระที่นั่ง เหมือนเมื่อเวลาเสด็จไป แล้วเสด็จกลับถึงบางปอินเวลา ๒ ทุ่ม

เสด็จพระราชดำเนิน
กลับจากพระราชวังบางปอิน

วันที่ ๒๓ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๗ เวลาบ่าย ๒ โมง เสด็จออกทางพระที่นั่งวโรภาษพิมาน ประทับเรือพระที่นั่งโยค ๖ แจว ไปประทับสะเตชั่นรถไฟ เสด็จพระราชดำเนินขึ้นรถไฟพระที่นั่ง เวลาบ่าย ๒ โมง ๓๐ นาที รถไฟพระที่นั่งใช้จักรออกจากสะเตชั่นถึงกรุงเทพ ฯ เวลาบ่าย ๔ โมง ๑๕ นาที เสด็จลงจากรถพระที่นั่ง มีพระราชดำรัสด้วยพระบรมวงษานุวงษ และข้าราชการที่มารับเสด็จ แล้วเสด็จประทับรถพระที่นั่ง กลับพระบรมมหาราชวัง เวลาบ่าย ๔ โมง ๔๕ นาที

ประกาศกระทรวงโยธาธิการ
เรื่องที่ดินสร้างทางรถไฟสายเพ็ชรบุรี

เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กระทรวงโยธาธิการจัดการสร้างทางรถไฟสายหนึ่ง ต้นแต่ลำน้ำเจ้าพระยาริมปากคลองบางกอกน้อยกรุงเทพ ฯ ปลายถึงเมืองเพ็ชรบุรี เรียกว่ารถไฟเพ็ชรบุรี บัดนี้กระทรวงโยธาธิการได้ให้กรมรถไฟจัดการตรวจทางทำแผนที่ตลอดแล้ว กับได้ยกกรุยหมายเขตร ๒ ข้างทางรถไฟ ตั้งแต่ต้นจนถึงเมืองราชบุรีตอนหนึ่ง แล้วบรรดาที่ดินซึ่งยื่นออกจากแนวกรุยทาง ข้างละ ๑๕ วา ตลอดทางที่กรุยไว้แล้ว ฤาที่จะได้กรุยต่อไปจนตลอดถึงเมืองเพ็ชรบุรีนั้น บางทีเจ้าพนักงานจะต้องการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องแก่การรถไฟ บ้างตามตำบลที่สมควร แต่เวลานี้ยังรู้ไม่ได้เปนแน่ว่า จะต้องการเฉภาะที่แห่งใดบ้าง เพราะฉนั้นห้ามมิให้ผู้ใดผู้หนึ่งจับจองที่ดินซึ่งเปนที่ว่างเปล่าไม่มีเจ้าของไว้เปนของ ๆ ตน ส่วนที่ดินซึ่งมีเจ้าของแล้ว ห้ามมิให้เจ้าของที่ดินเอาที่ซึ่งอยู่ในกำหนดนี้ไปยกให้ฤาซื้อขายแลกเปลี่ยนกับผู้ใดผู้หนึ่ง และห้ามมิให้ปลูกสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นในที่เหล่านี้ก่อนเจ้าพนักงาน ถ้าเจ้าของที่ดินเดิมจะต้องการขายที่ดินฤาจะปลูกสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นในที่ดินแห่งใดในกำหนดเขตรทางรถไฟนี้ ให้นำความมาแจ้งแก่กระทรวงโยธาธิการก่อน เพื่อว่าเจ้าพนักงานจะจัดซื้อไว้สำหรับ

ทำการก่อสร้างทางรถไฟ ฤาจะปลูกสร้างตึกเรือนโรงแลกระทำการต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวแก่การรถไฟนั้น เจ้าพนักงานจะได้รับซื้อไว้เปนของหลวง ถ้าเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการ ไม่ต้องการที่นั้นแล้ว จะได้อนุญาตให้ซื้อขายฤาปลูกสร้างแล้ว จึ่งจะซื้อขายหรือปลูกสร้างได้ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเอาที่ดินในกำหนดเขตรทางรถไฟนี้ ไปลักลอบยกให้ฤาซื้อขายแลกเปลี่ยนกับผู้ใด โดยมิได้อนุญาตจากเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการก่อนแล้ว ให้ถือว่าการยกให้ฤาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันนั้นเปนอันใช้ไม่ได้ ต้องถือว่าที่ดินนั้นยังคงเปนของเจ้าของเดิมอยู่ หนึ่งถ้าผู้หนึ่งผู้ใดปลูกสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นในที่กำหนดเขตรทางรถไฟนี้ ภายหลังวันที่ได้ออกประกาศนี้ โดยมิได้อนุญาตจากเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการก่อนแล้ว ถ้าเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการจะต้องการที่นั้นทำการอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งเกี่ยวแก่การรถไฟนี้แล้ว เจ้าพนักงานจะไม่ใช้ค่าสิ่งของเหล่านั้นให้ เพราะผู้ก่อสร้างเปนผู้ทำผิดประกาศนี้ ของเหล่านั้นต้องเปนพับแก่เจ้าของ ส่วนการที่เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการจะได้จดซื้อที่ดินแลจ่ายเงินให้เปนการทำขวัญในค่ารื้อเรือนโรงแลต้นผลไม้ต่าง ๆ นั้น จะมีแจ้งในประกาศพระราชกฤษฎีกาต่อไป

ประกาศมาณวันเสาร์ที่ ๘ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๘

(ลงนาม) เทเวศรวงษวิวัฒน์

เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ

แจ้งความกระทรวงโยธาธิการ

แผนกกรมรถไฟ

ขอแจ้งความให้มหาชนทั้งหลายทราบทั่วกันว่า ในทางรถไฟสายนครราชสีห์มา ตอนระหว่างแก่งคอยและปากช่อง ซึ่งยังไม่ได้เปิดเดินให้มหาชนโดยสานไปมา บัดนี้ ได้จัดให้รับส่งคนโดยสาน และสรรพสิ่งสินค้าต่างๆ ไปมาโดยรถที่เดินใช้ทำการตั้งแต่วันที่ ๑ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๘ เป็นต้นไป แต่ต้องมีข้อสัญญาบางอย่าง คือ เมื่อมีที่พอในรถที่จะรับของเหล่านั้น กับคนโดยสานไปได้ เจ้าพนักงานก็จะได้รับส่งไป ผู้โดยสานจะร้องขอให้บรรทุกส่งของไปในทางตอนนี้เหมือนอย่างเช่นทางตอนที่ได้รีดการ เรียบร้อยตลอดแล้วไม่ได้ กับต้องเข้าใจว่า การส่งของไปในทางตอนนี้นั้น ผู้ส่งต้องรับผิดชอบเอง กรมรถไฟจะไม่รับผิดชอบ และจะไม่ใช้เงินให้ในส่วนที่ของจะชำรุดหรือสูญหายไป หรือในการที่ช้าเวลาด้วย

แจ้งความมา ณ วันที่ ๑ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๘

โดยบัญชาท่านเสนาบดี
กระทรวงโยธาธิการ
ก, เบทเก
เจ้ากรมรถไฟ

ประกาศพระราชกฤษฎีกา
ในการจัดซื้อที่ดินสร้างทางรถไฟสายเพชรบุรี

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาให้ทราบทั่วกันว่ารถไฟเพชรบุรีอันได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กระทรวงโยธาธิการจัดสร้าง ตั้นแต่ลำน้ำเจ้าพระยาริมปากคลองบางกอกน้อยกรุงเทพ ฯ ปลายถึงเมืองเพชรบุรี ซึ่งได้มีประกาศเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ลงวันที่ ๘ กรกฎาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๘ ห้ามมิให้เจ้าของที่ดินซึ่งถูกทางรถไฟนี้เอาที่ดินไปยกให้ฤาขายซื้อแลกเปลี่ยน กับผู้หนึ่งผู้ใดก่อนได้รับอนุญาตแต่เจ้าพนักงานไว้ชั้นหนึ่งแล้ว บัดนี้ถึงเวลาที่จะใช้ที่ดินเหล่านั้นทำการสร้างทางรถไฟ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เรียกเอาที่ดินเหล่านั้นทำการสร้างทางรถไฟ ให้ใช้ค่าที่ดินกับทั้งค่ารื้อเรือนโรงแลค่าต้นผลไม้ให้แก่เจ้าของที่ตามสมควร เจ้าของที่ทั้งปวงต้องฟังเข้าใจว่า ที่แผ่นดินย่อมเป็นของหลวงทั้งสิ้น เมื่อต้องพระราชประสงค์แล้ว จะถ่ายถอนคืนเมื่อใดก็ได้ ผู้ซึ่งอาไศรยอยู่ในที่นั้นจะควรได้ก็แต่ค่าสิ่งซึ่งตนได้ปลูกสร้างลงไว้ให้เปนประโยชน์เท่านั้น ซึ่งจะคิดไปอย่างอื่น อันเปนทางขัดขวางแก่ความรุ่งเรืองของบ้านเรือนนั้นไม่สมควร โดยเหตุที่จะให้เปนที่เข้าใจชัดเจน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาไว้ต่อไปดังนี้

ข้อ ๑ จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งข้าหลวงสำหรับจัดที่ดินสองฝ่าย คือข้าหลวงโยธาฝ่ายหนึ่ง ข้าหลวงท้องที่ฝ่ายหนึ่ง ข้าหลวงโยธา

นั้น ให้เลือกคัดพนักงานตั้งไปแต่กรมรถไฟ ข้าหลวงท้องที่นั้น มณฑลกรุงเทพฯ ให้เลือกคัดพนักงานตั้งไปแต่กระทรวงนครบาล ส่วนมณฑลนครไชยศรีและราชบุรี ให้เลือกคัดกรมการตั้งไปแต่ที่ว่าการมณฑล ผู้ใดเป็นข้าหลวงทำการแขวงใด จะได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ทราบทั่วกัน

ข้อ ๒ ให้ข้าหลวงโยธาและข้าหลวงท้องที่พร้อมกันตรวจจัดที่ดินซึ่งต้องการใช้สร้างทางรถไฟตามระเบียบดังต่อไปนี้

ข้อ ๓ ถ้าเขตรที่แผ่นดินซึ่งต้องการนั้น ยังไม่ได้หมายกรุยลงไว้ชัดเจนแล้ว ฤๅหมายแล้วหลุดถอดเสีย ก็ให้ข้าหลวงโยธาฤๅอินยิเนีย ส่วนทางรถไฟบัคกำหนดลงไว้ให้ชัดเจน

ข้อ ๔ ให้ข้าหลวงสองฝ่าย ตรวจที่ดินซึ่งต้องการนั้นต่อหน้าเจ้าของที่ แลชี้แจงให้เจ้าของที่ทราบโดยชัดเจนว่าจะต้องการเพียงใดในการที่จะนัดเจ้าของที่ให้อยู่พร้อมกันในเวลาตรงจำที่นั้น จะแจ้งความแต่วาจาแก่เจ้าของเองฤๅจะมีหนังสือไปก็ได้ แต่ให้มีพยานรู้เห็นด้วย แลในข้อความที่บอกนัดเจ้าของที่นั้น ต้องให้เข้าใจชัดว่า ถ้าเจ้าของที่ไม่มาเองแลไม่ให้ผู้แทนมา ต้องถือว่าเจ้าของที่ไม่มีข้อคิดใจในการที่ข้าหลวงจะตีราคาให้ จะพ้นร้องภายหลังไม่ได้

ข้อ ๕ เมื่อได้ตรวจที่ดินเสร็จแล้ว ให้ข้าหลวงทั้งสองฝ่ายปฤกษาหาความตกลงกับเจ้าของที่ กำหนดราคาที่สมควรเจ้าของจะได้รับนั้น จดลงในตรางบาญชี เว้นแต่ที่ซึ่งเจ้าของไม่เอื้อเฟื้อที่จะมาเองฤๅตั้งผู้แทนมาตามนัด ก็ให้ข้าหลวงกำหนดราคาลงโดยไม่ต้องปฤกษาหาความตกลงกับเจ้าของที่ด้วย เมื่อที่ใดได้ตรวจเสร็จกำหนดราคาตกลงแล้ว ให้ส่งรายงานมายังเจ้ากรมรถไฟพิจารณาก่อน เมื่อได้รับตอบเห็นชอบแล้วจึงนับว่าเป็นใช้ได้

ข้อ ๖ ถ้าแม้ว่าการกำหนดราคาที่ดินกับทั้งสิ่งที่อยู่ในเนื้อที่ตกลงกันกับเจ้าของที่ไม่ได้ ก็ให้เจ้าของที่กับข้าหลวงเลือกคนกลางฝ่ายละคนปฤกษากันตัดสินไป ถ้าคนกลางทั้งสองฝ่ายปฤกษาแก่งแย่งกัน ก็ให้คนกลางทั้งสองฝ่ายนั้นเลือกผู้ตัดสินคนหนึ่ง ถ้าแลผู้ตัดสิน ๆ อย่างไร ต้องพังเอาคำนั้นเป็นเด็ดขาดจะมีคำร้องพ้องอีกไม่ได้

ข้อ ๗ เมื่อการว่าราคาตกลงกันแล้วโดยปรานีปรานอมก็ดี โดยคนกลางตัดสินก็ดี ให้เจ้าของที่ทำจดหมายบรรทึกลงลายมือติดไว้ในตราบาญชี แลให้มีชื่อพยานลงไว้ด้วยเป็นสำคัญ ครั้นเมื่อได้รับคำสั่งกรมรถไฟให้รับเงินแห่งใด ก็ให้ข้าหลวงออกตั๋วสำคัญให้แก่เจ้าของที่ไปรับเงินแห่งนั้นเป็นราย ๆ ไป

ข้อ ๘ กำหนดที่ซึ่งเจ้าของที่จะขอผัดผ่อนเวลามอบที่นั้น ก็ย่อมจะให้ผ่อนผัดได้ตามที่สมควร ให้พังจดกำหนดผัดไว้ในสารบบด้วย

ข้อ ๙ ที่ดินแห่งใด ซึ่งเจ้าของไม่มีสิ่งสำคัญ ฤาข้อความอันใดอันหนึ่งซึ่งจะเป็นพยานได้ว่าที่นั้นเป็นของคนแล้ว จะต้องถือว่าที่นั้นเป็นที่หลวง จะคิดค่าที่ให้ไม่ได้ ถ้าหากว่ามีเรือนโรงฤาต้นผลไม้อยู่ในที่นั้นก็จะได้แต่ค่าสิ่งที่ปลูกสร้างไว้เท่านั้น

ข้อ ๑๐ สิ่งที่ปลูกสร้างไว้ในเนื้อที่ทั้งนั้น ต้องตีราคาค่าปลูกสร้างตามไสมย เมื่อไปตรวจแต่การรื้อล้างสิ่งที่ปลูกสร้างนั้น ถ้าเจ้าของไม่ได้สิ่งใดไป ก็ให้ได้รับราคาเต็ม ถ้าเจ้าของรับสิ่งใดไปบ้าง ก็ให้หักเงินราคาสิ่งนั้นออกเสียตามราคาที่ซื้อขายกันเวลานั้น

ข้อ ๑๑ เจ้าของที่ผู้ใด แกล้งขัดขวางไม่ยินยอมให้ใช้ที่สร้างทางรถไฟโดยไม่มีเหตุอันจำเป็น ก็ให้ขับไล่ออกเอาที่ทำทางรถไฟในทันใด

ข้อ ๑๒ พระราชกฤษฎีกานี้ ให้ใช้ได้แต่ด้วยเจ้าของที่ ผู้ซึ่งได้เป็นเจ้าของก่อนประกาศเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ซึ่งลงวันที่ ๘ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๘ อันได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น จะใช้ด้วยเจ้าของที่ผู้ได้เป็นเจ้าของภายหลังวันในประกาศนั้น ฤๅจะใช้ด้วยสิ่งปลูกสร้าง อันเจ้าของที่ได้ปลูกสร้างขึ้นภายหลังวันในประกาศนั้นไม่ได้

ประกาศพระราชกฤษฎีกามา ณ วันจันทรที่ ๔ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๘ เป็นวันที่ ๑๑๓๔๖ ในรัชกาลบัดยุบันนี้

เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร ทางรถไฟตอนเหนือ

วันที่ ๑๑ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๘ เวลาย่ำรุ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งวโรภาษพิมาน ทรงพระดำเนินไปตามทางแต่พระราชวังถึงสเตชั่นรถไฟ เสด็จขึ้นประทับบนรถไฟพระที่นั่ง พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการที่ตามเสด็จก็ได้ขึ้นรถไฟพร้อมกัน รถพระที่นั่งใช้จักรออกจากสเตชั่นไป เวลาเช้า ๓ โมงหยุดที่ตำบลหมวกเหล็ก เสด็จลงจากรถพระที่นั่งเสด็จทอดพระเนตรที่พ้าแลที่น้ำตกในลำหมวกเหล็ก ซึ่งเจ้าพนักงานจัดรับปรินศเฮนรี แลปรินควัลดิมาร์ ประทับสวยเข้าที่ปราที่น้ำตกแล้ว เสด็จขึ้นทรงรถไฟโถงซึ่งกรมรถไฟแต่งเปนรถพระที่นั่งสำหรับทอดพระเนตรทางได้ณัด เช้า ๓ โมงครึ่ง ออกรถไฟต่อไปจนหมดรางตำบลลีคัวเวลาเที่ยงครึ่ง (ระยะทางตั้งแต่สเตชั่นกรุงเทพ ฯ จนถึงที่นี้ ๕๖๐๐ เส้น) เสด็จทอดพระเนตรพวกกุลีทำทาง แลวางหมอนทางรถไฟแล้ว เสด็จกลับมาประทับที่ตำบลลีคัว ซึ่งข้าหลวงแลกรมการเมืองนครราชสีห์มาจัดรับเสด็จ พระยากำแหงสงคราม แทนข้าหลวงเทศาภิบาล สำเร็จราชการมณฑล แลว่าราชการเมืองนครราชสีห์มา แลพระยาสุริยเดชวิเศษฤทธิปลัดพร้อมด้วยข้าหลวง ผู้ว่าราชการเมือง กรมการในมณฑลนั้น แลนายพันตรีหม่อมเจ้าศรีไสยเฉลิมศักดิ์ ผู้บังคับการกองทหารราบที่ ๕ พร้อมด้วยนายทหารแลพลทหารกรมนั้น แลมีกรมทหารวรภูธรขี่ม้าเข้าแถวรับเสด็จอยู่ที่นั้นพร้อมกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสด้วย พระยากำแหงสงครามแลพระยาสุริยเดชวิเศษฤทธิ แลผู้บังคับการทหาร แลผู้ว่าราชการเมืองกรมการตามสมควรแล้ว เสด็จทอดพระเนตรตรวจแถวทหารแล้วเสด็จประทับพักที่นั้น จนเวลาบ่าย โมงเศษเสด็จขึ้นรถไฟโดงออกจากที่นั้นกลับมาถึงตำบลหมวกเหล็ก เวลาบ่าย ๔ โมงครึ่งประทับเสวยที่ๆ พักตำบลหมวกเหล็กเสวยแล้วเสด็จทรงรถไฟอย่างเมื่อเวลาเสด็จไป ออกจากตำบลหมวกเหล็ก บ่าย ๕ โมง ๔๐ นาที กลับถึงพระราชวังบางปอิน เวลายาม ๑ แล้วเสด็จลงประทับเรือพระที่นั่งกลับสู่พระราชวัง

ประกาศกระทรวงโยธาธิการ

ด้วยมีพระบรมราชโองการ ตำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า มิศเตอร์เบทเก เจ้ากรมรถไฟถึงแก่กรรม

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายมิศเตอร์เกิ๊ดอินเยอเนียใหญ่กรมรถไฟ เปนเจ้ากรมรถไฟต่อไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๗ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๙

นวิศวานุวัดติวงษ

เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ

การเสด็จประราชดำเนินเปิดทางทางรถไฟ สายนครราชสีห์มา

ด้วยทางรถไฟตั้งแต่กรุงเทพ ฯ ถึงเมืองนครราชสีห์มา ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมรถไฟหลวงจัดสร้างขึ้น แลได้เปิดเดินตั้งแต่กรุงเทพ ฯ ถึงกรุงเก่า และเมืองสระบุรีโดยลำดับนั้น บัดนี้ทางรถไฟสำเร็จตลอดถึงเมืองนครราชสีห์มาแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีการเปิดรถไฟสายนี้ แลเสด็จพระราชดำเนินประพาสเมืองนครราชสีห์มาด้วย เจ้าพนักงานได้จัดการทั้งปวงพร้อมเสร็จ

วันที่ ๒๑ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๙ เวลาย่ำรุ่งแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องเต็มยศทหารบกเสด็จออกทางพระทวารกลาง

พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสด็จพระราชดำเนินลงทางบันไดด้านตะวันออก ทรงรถพระที่นั่งมีกระบวนทหารม้าตำรวจราชองครักษ์ แห่นำตามเสด็จออกประตูพิมานไชยศรี ประตูวิเศษไชยศรีไปตามถนนน่าพระลาน เลี้ยวขึ้นเฉลียงด้านทิศใต้ลงถนนสนามไชย เลี้ยวลงถนนบำรุงเมืองถึงประตูสำราญราษฎร์ เลี้ยวไปถนนมหาไชยข้ามสพานรพีพัฒนภาค ไปตามถนนหลวงข้ามสพานเภวงษ์ถึงที่พักรถไฟหยุดรถพระที่นั่ง หน้าโรงพระราชพิธีอันเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการ แลกรมรถไฟหลวงได้ตกแต่งประดับประดาด้วยธง แลใบไม้ลดเปนการวิจิตรงดงาม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินลงจากรถพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่พระราชบัลลังก์ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนารถ พระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยแต่งพระองค์แลแต่งตัวเต็มยศทั้งผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ แลหัวน่าพ่อค้าทั้งปวง ซึ่งกรมรถไฟได้เชิญมาประชุมเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทพร้อมกันในที่นั้น พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงษ์ เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการอ่านรายงานการสร้างรถไฟตั้งแต่ได้ทำมาแล้วเปนตอนๆ จนตลอดที่สุดทางถึงเมืองนครราชสีมา กราบบังคมทูลพระกรุณา (ดังจะได้นำลงต่อไป) ครั้นอ่านจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสตอบ (ดังจะได้ลงต่อไป) เมื่อมีพระราชดำรัสแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แก่เจ้าพนักงานกรมรถไฟเสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินมาทรงมีพระราชปฏิสันถาร ด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ ผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ ข้าทูลลอองธุลีพระบาท แลเจ้าพนักงานกรมรถไฟหลวงตามสมควร พอถึงเวลากำหนดพระฤกษ์ เสด็จ

พระราชดำเนินไปประทับรถพระที่นั่ง เจ้าพนักงานได้ใช้จักรออกจากที่พักเข้าเวลา ๑ โมง ๒๕ นาที ตามระยะทางที่เสด็จพระราชดำเนินนั้นในที่พักทุก ๆ แห่ง ได้ตกแต่งประดับด้วยธงแถบใบไม้ลด ตามเสาโทรเลขมีธงช้างไขว้เป็นคู่ ๆ กับตรา จักรกลางเป็นรูปล้อรถมีปีกติดเสาละคู่ ตั้งแต่ที่พักถึงกรุงเทพ ฯ ตลอดจนถึงเมืองนครราชสีมาทั้งมีกรมการอำเภอผู้ใหญ่บ้าน แลราษฎรมาคอยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท โห่ร้องถวายไชยมงคลตลอดหนทางที่เสด็จพระราชดำเนินในที่บางแห่งซึ่งมีหมู่บ้านใหญ่ ๆ ที่มีโรงเรียน มีเด็กนักเรียนมาร้องสรรเสริญพระบารมีเลพระสงฆ์สวดชัยมงคลถวายไชยมงคล เมื่อถึงที่พักกรุงเก่าหยุดรถพระที่นั่ง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมรุพงษ์ศิริพัฒน์ ข้าหลวงเทศาภิบาลลำเร็จราชการมณฑลกรุงเก่า แลผู้รักษาราชการกรมการอำเภอ ผู้ใหญ่บ้านราษฎรมาคอยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทโห่ร้องถวายไชยมงคล พิณพาทย์ทำเพลงสรรเสริญพระบารมี พระสงฆ์สวดถวายไชยมงคล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินลงจากรถพระที่นั่ง มีพระราชดำรัสด้วยผู้ที่มารับเสด็จตามสมควร แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นประทับรถพระที่นั่ง เจ้าพนักงานใช้จักรเดินต่อไป เวลาเช้า ๔ โมงเศษ ถึงที่พักแก่งคอยหยุดรถพระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินจากรถพระที่นั่ง มีพระราชดำรัสด้วยข้าราชการ แล้วประทับโต๊ะเสวยกลางวัน พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ แลมีการเลี้ยงข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ที่ตามเสด็จด้วยทั่วไป เมื่อเสร็จการเลี้ยงแล้ว เสด็จขึ้นประทับรถพระที่นั่ง รถใช้จักรเดินต่อไปถึงที่พักปากช่องหยุดรถพระที่นั่งรถจักรรับน้ำลงหม้อในเวลาที่หยุดนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่เจ้าพนักงานกรมรถไฟ ซึ่งไปจัดการรับเสด็จอยู่ในที่นั้น ๑ นาย ครั้นรถจักรรับน้ำลงหม้อเสร็จแล้วใช้เดินต่อไป เมื่อถึงหลักศิลาอันเป็นที่รฤกในการเสด็จพระราชดำเนิน ซึ่งปักอยู่ข้างทางถัดสี่วาขึ้นไปหยุดรถพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินลงจากรถ ขึ้นไปยอดพระเนตรหลักศิลาแล้ว เสด็จกลับมาประทับรถพระที่นั่งรถใช้จักรออกจากที่นั้น ในระยะนี้ไปหยุดรถในระยะสำหรับโคกกรวด เจ้าพนักงานกรมรถไฟจุดดินระเบิดศิลาถวายทอดพระเนตร แล้วออกเดินรถต่อไป พอเวลาบ่าย ๔ โมงเศษถึงที่พักเมืองนครราชสีห์มา อันเป็นที่สุดของทางรถไฟ ในที่นั้นพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสรรพสิทธิประสงค์ ซึ่งมาจัดการรับเสด็จ พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช ซึ่งมาจัดการทหาร แลพระยากำแหงสงคราม ผู้แทนข้าหลวงเทศาภิบาล แลข้าหลวงผู้รักษาราชการเมืองกรมการอำเภอ ข้าราชการมณฑลนครราชสีห์มา แลมณฑลที่ใกล้เคียง มาคอยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเป็นอันมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน ลงจากรถพระที่นั่งมีพระราชปฏิสันถารด้วยผู้ที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามสมควรแล้ว ในขณะนั้นกองทหารบกใหญ่ แลกองทหารราบที่ ๕ ซึ่งมาคอยตั้งแถวคอยรับเสด็จได้ทำวันทยาวุธแลยิงปืนใหญ่ถวายคำนับ ๒๑ นัด แตรวงทำเพลงสรรเสริญพระบารมี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินตรวจแถวทหารแล้ว เสด็จทรงม้าพระที่นั่งเสด็จมาตามทางถนนเข้าในตลาด ไปออกถนนราชดำเนินน่ากำแพงเมืองตรงมาพลับพลาค่าย หลวงเสด็จลงจากม้าพระที่นั่ง ประพาสตามสนามหญ้าในบริเวณน่าพลับพลาค่ายหลวงแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเสมาผูกคอเด็ก ทำด้วยเงินมี

อักษรพระบรมนามาภิธัย จารึกโดยรอบกลางมีอักษร จ, ป, ร, ข้างบนเป็นพระเกี้ยว แก่เด็กบุตรข้าราชการและราษฎรชาวเมือง ซึ่งมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในเวลานั้นแล้ว เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พลับพลาในค่ายหลวง ตามระหว่างหนทางที่เสด็จพระราชดำเนิน ตั้งแต่ที่พักรถไฟตลอดถึงพลับพลาค่ายหลวงมีการตกแต่งตั้งซุ้มประดับด้วยธงและใบไม้สดเป็นระยะตลอดไป พระสงฆ์วัดต่าง ๆ ในเมืองนั้น ได้ปลูกปรำตั้งเครื่องบูชา คอยสวดชยันโตถวายไชยมงคล จนถึงที่สุดทางจะเข้าตลาด และมีการเล่นเต้นรำ ของชนชาวเมืองตลอดทางที่เสด็จพระราชดำเนิน เป็นการครึกครื้นรื่นเริงของราษฎรชาวเมืองทั่วไป จนถึงวันเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพ ฯ ทั้งพวกจีนพ่อค้าชาวบ้านตลาด ก็ได้ตั้งโต๊ะเครื่องบูชาตลอดทาง ในเวลาค่ำวันนั้นเสด็จออกทอดพระเนตรเพลง เสด็จขึ้นเวลา ๔ ทุ่ม

วันที่ ๒๒ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๘ เวลาเช้า ๒ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพลับพลาในค่ายหลวงทรงม้าพระที่นั่งเสด็จไปทางถนนราชดำเนิน น่ากำแพงเมือง เลี้ยวเข้าประตูชุมพลประพาสตามถนนในเมือง ตรงไปเลี้ยวถนนกำแหง ไปประทับที่ศาลาว่าการมณฑล ทอดพระเนตรที่ต่าง ๆ ในบริเวณนั้นแล้ว เสด็จทรงพระราชดำเนินไปประพาสวัดกลาง เสด็จขึ้นบนวิหารใหญ่ อันเป็นที่สำหรับประชุมถือน้ำพระพิพัฒน์ ของข้าราชการในเมืองมณฑลนั้น มีพระสงฆ์ราชาคณะ ซึ่งขึ้นไปจากกรุงเทพ ฯ มีพระราชกระวี ผู้อำนวยการศึกษาเป็นประธาน และพระครูถานานุกรมอันดับในวัดต่าง ๆ มาคอยสวดชยันโตถวายไชยมงคล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธรูปแล้ว เสด็จมาประทับ มีพระราชดำรัสด้วยพระสงฆ์ราชาคณะประมาณ

ครู่หนึ่ง พระราชทานบำเหน็จรางวัลแก่พระสงฆ์ที่มารับเสด็จตามสมควรแล้ว เสด็จพระราชดำเนินข้ามสพานไปทอดพระเนตรอุโบสถ อันตั้งอยู่กลางสระบัวด้านตวันออก เสด็จเข้าในอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธรูปเสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรศาลเทวะรูปต่าง ๆ ซึ่งชาวเมืองนั้นเรียกกันว่าหอนารายน์ ในหอนั้นมีรูปพระอิศวร พระนารายน์ พระพิฆเนศวร ทำด้วยศิลาอันเป็นของโบราณ และมีเทวะรูปอื่น ๆ อีกหลายองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดเทียนทองเทียนเงินบูชาเทวะรูป มีเจ้าพนักงานสำหรับรักษาหอนั้นจัดเครื่องสังเวยมายาวงสรวงแล้ว เสด็จพระราชดำเนินประพาสตามร้านขายผ้าและสิ่งของต่าง ๆ โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเสมาผูกคอแก่เด็กบุตรชาวบ้านอย่างวันก่อนแล้ว เสด็จไปประพาสโรงทหารกองทหารราบที่ ๕ มณฑลนครราชสีห์มา ซึ่งได้จัดตั้งเป็นกองขึ้น ในเวลาทหารนั้นแถวยู่กลางสนามที่หัด ทำวันทยาวุธถวายคำนับ แตรวงทำเพลงสรรเสริญพระบารมีแล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นประทับบนเรือนผู้บังคับการ แล้วเสด็จไปทอดพระเนตรที่ยู่พลทหารและโรงเลี้ยงอาหาร โรงม้า ทอดพระเนตรที่ต่าง ๆ ในบริเวณโรงทหารเสร็จแล้ว เสด็จขึ้นทรงม้าพระที่นั่งเสด็จกลับ พอถึงศาลหลักเมือง ทรงจุดเทียนบูชาเทพารักษ์แล้วเสด็จทรงม้าพระที่นั่งกลับทางเดิม ออกประตูชุมพล มาตามถนนเข้าสู่พลับพลาค่ายหลวง เวลาย่าย ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องเต็มยศทหารบก เสด็จออกที่พลับพลาในค่ายหลวงประทับพระราชอาศน์ พระบรมวงศานุวงษ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท ฝ่ายทหารพลเรือนแต่งพระองค์แล

แต่งตัวเต็มยศเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ผู้ว่าราชการเมืองกรมการเมืองกรมการ อำเภอผู้ใหญ่บ้าน และราษฎรชาวเมืองทั้งพวกจีนพ่อค้า นำดอกไม้ธูปเทียน มาถวายไชยมงคล พระยากำแหงสงครามอ่านคำถวายไชยมงคลแทนราษฎร ชาวเมืองทั้งปวง เมื่ออ่านจบแล้วโห่ ๓ ลาแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสตอบ พอมีพระราชดำรัสแล้วโห่อีก ๓ ลา แตรวงทำเพลง สรรเสริญพระบารมี แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราช อิศริยาภรณ์ แก่ข้าราชการหัวเมืองและนายทหาร ซึ่งประจำกองทหารรายที่ ๕ มณฑลนครราชสีมาเสร็จแล้วเสด็จขึ้น เวลาบ่าย ๔ โมง เสด็จออกพระราชทาน ธงประจำกองกรมทหารรายที่ ๕ (ดังจะได้ลงต่อไป) แล้วเสด็จขึ้น เวลา บ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงม้าพระที่นั่ง แต่พลับพลา ค่ายหลวงไปประพาสบ้านหัวทะเล พอสุดระยะบ้านแล้วเสด็จพระราชดำเนิน กลับ ทางริมกำแพงเมืองด้านใต้ มาออกถนนราชดำเนินเสด็จกลับเข้าสู่พลับพลา เวลา ค่ำเสด็จออกประทับน่าพลับพลาในค่ายหลวง พระศรีสิทธิสงคราม นำละคร มาเล่นถวายทอดพระเนตรที่น่าพลับพลา ประทับทอดพระเนตรละครอยู่จนเวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่ ๒๓ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๙ เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงม้าพระที่นั่งแต่พลับพลาในค่ายหลวง ไปตามถนนพระราชดำเนินเลี้ยวเข้าในตลาดพัน เสด็จลงจากม้าพระที่นั่งทรงพระ ดำเนิน ประพาสตามร้านขายผ้าและสิ่งของต่าง ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเสมาผูกคอ แก่บุตรจีนชาวตลาด และบุตรราษฎรชาวบ้านอย่างวัน

ก่อน ๆ แล้วเสด็จพระราชดำเนินแวะเข้าในบ้านพระเจริญราชกิจ อำเภอจีน เมืองนครราชสีห์มา ทอดพระเนตรทำไหม สำหรับทอผ้าต่าง ๆ และทอดพระเนตรบ้านเรือนพระเจริญราชกิจ ในที่นั้นขุนฉายาสาทิศกร ได้ตั้งกล้องฉายพระบรมรูปเสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินออกจากบ้านพระเจริญราชกิจ ประพาสตามร้านตลาดต่อไปจนสุดตลาดแล้ว เสด็จทรงม้าพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินต่อไปถึงบ้านมิสเตอร์โคกเซกชันอินยิเนีย เสด็จเข้าไปทอดพระเนตรลำประหุ ซึ่งเป็นลำธารชักน้ำมาใช้ในเมือง แล้วเสด็จกลับทางบุ่งตาหลั่ว มาทางหนองบัวรองออกถนนราชดำเนินกลับเข้าสู่พลับพลาในค่ายหลวง

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกที่พลับพลาในค่ายหลวง บรรดาข้าราชการและพวกจีนพ่อค้าราษฎร ในเมืองมณฑลนครราชสีห์มา ได้นำสิ่งของและสัตว์ต่าง ๆ มาทูลเกล้าฯ ถวาย ส่วนหนึ่งภริยาข้าราชการและราษฎรทูลเกล้าฯ ถวาย สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินจากพลับพลา ประทับทอดพระเนตรมวยชาวโคราชที่สนามหน้าค่ายหลวง ทอดพระเนตรมวยแล้ว ทรงม้าพระที่นั่งเสด็จมาทางถนนราชดำเนิน เข้าในเมืองทอดพระเนตรที่ขังนักโทษ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงที่นั้น เป็นเวลาค่ำไม่ได้ทอดพระเนตรทั่ว แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปออกประตูด้านใต้ เลียบไปตามถนนริมกำแพงเมืองข้างใน เลี้ยวผ่านมาทางถนนหน้าที่พักตำรวจภูธร ตรงไปเข้าถนนกำแหง เลี้ยวลงถนนยมราช ถึงบ้านพระยากำแหงสงคราม เสด็จลงจากม้าพระที่นั่ง เสด็จทรงพระราชดำเนินขึ้นไปประทับบนเรือนพระยากำแหงสงคราม ทรงทอดพระเนตรบ้านเรือน และการตกแต่งบ้าน แล้วมีพระราชดำรัสด้วยพระยา

กำแหงสงครามจนเวลาทุ่มเศษ เสด็จออกจากบ้านทรงม้าพระที่นั่งไปออกทางเดิม เสด็จกลับเข้าสู่พลับพลา

เวลาค่ำเสด็จออกประทับน่าพลับพลา ทอดพระเนตรเกวียนขับลำฤาเรียกตามชาวเมืองนั้นว่า "ข่าแจะ" แล้วทอดพระเนตรลาวแคนอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินแก่พวกที่มาเล่นทั้งทุกคน

วันที่ ๒๔ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๙ เวลาเช้าโมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงม้าพระที่นั่งแต่พลับพลาค่ายหลวงไปตามถนนราชดำเนินเลี้ยวเข้าประตูชุมพล ไปทางถนนในเมืองออกประตูพลแสนด้านเหนือ ตามทางที่เสด็จพระราชดำเนินมีพระสงฆ์วัดต่าง ๆ ปลูกปรำตั้งเครื่องบูชา คอยสวดถวายไชยมงคลในเวลาที่เสด็จพระราชดำเนินผ่านไปถึง เมื่อเกือบใกล้จะถึงพลับพลาที่ประทับร้อนที่กระทาเกลือ มีนางมดเขมรมาทรงผีถวายทอดพระเนตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหยุดม้าพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินลงทอดพระเนตรนางมดแล้ว ทรงม้าพระที่นั่งต่อไปถึงพลับพลา ประทับร้อนที่กระทาเกลือหยุดม้าพระที่นั่ง เสด็จไปทอดพระเนตรพวกหญิงรามัญโหนผ้าตบิดเป็นเชือกลงผี เต้นรำโดยวิธีต่าง ๆ แล้วเสด็จพระราชดำเนินประทับพลับพลาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเสมาเงินฝูกคอแก่บุตรราษฎรชาวบ้านเสร็จแล้ว เสด็จไปทรงทอดพระเนตรชาวบ้านทำเกลือสินเทาว์ แล้วเสด็จทรงม้าพระที่นั่งไปประพาสวัดพนมวัน ทอดพระเนตรวิหาร อันเป็นของโบราณทำด้วยศิลาแท่งใหญ่ ๆ ประดับช้อนขึ้นไป แล้วทรงจารึกพระบรมนามาภิไธยเป็นอักษรย่อ จ,ป,ร, ในแผ่นศิลาฝาผนังวิหาร แลมีอักษรว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสด็จพระราชดำเนินประพาสเมืองรัตนโกสินทรศก ๑๑๙ แล ลงวันตามจันทรคติ วัน ๒ เดือน ๒ ขึ้น ๔ ค่ำ พุทธศักราช ๒๔๔๓ จุลศักราช ๑๒๖๒ เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนิน มาประทับพลับพลาที่ประทับร้อน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้แจกเสมาแก่บุตรราชฎรแล้ว เสวยกลางวันพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ ที่ตามเสด็จ และมีการเลี้ยงข้าราชการด้วย เสวยเสร็จแล้วเสด็จประทับทอดพระเนตรแห่บ้องไฟ และดีกลองประชันกัน เรียกว่าดีกลองเสงเป็นของข้างมณฑลภูวันออกเฉียงเหนือ แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงจากพลับพลาทอดพระเนตรจุดกรวดลาว สร็จแล้ว เสด็จขึ้นประทับบนพลับพลา มีพระราชดำรัสด้วยเจ้านายข้าราชการที่ตามเสด็จ พอเวลาบ่ายทรงม้าพระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินกลับตามทางเดิมมาพลับพลาค่ายหลวง เวลาค่ำเสด็จออกประทับน่าพลับพลา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่ข้าราชการ และพระราชทานสัญญาบัตรผ่ายทหาร สัญญาบัตรพลเรือน แล้วประทับทอดพระเนตรการเล่นต่าง ๆ ของคนชาวประเทศนั้นอยู่จนเวลา ๔ ทุ่ม เสด็จขึ้น

วันที่ ๒๕ ธันวาคม รตนโกสินทรศก ๑๑๙ เวลาเช้าย่ำรุ่งแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพลับพลา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรแก่ข้าราชการเสร็จแล้ว ทรงม้าพระที่นั่งเสด็จออกจากค่ายหลวงไปประทับที่พักรถไฟ มีพระราชดำรัสด้วยผู้ที่ไปเฝ้าทูลลองธุลีพระบาทส่งเสด็จในที่นั้นตามสมควร แล้วเสด็จพระราชดำเนินตรวจแถวทหารตลอดแล้วเสด็จขึ้นประทับรถพระที่นั่ง เจ้าพนักงานใช้จักรออกจากที่พักเมืองนครราชสีห์มาเวลาเช้าโมงเศษ ทหารขึ้นใหญ่ยิงขึ้นถวายคำนับ รถไฟพระที่นั่งเดินมาตามระยะทาง ถึงที่พักตำบลสุงเนิน รถหยุดรับน้ำลงหม้อ ครั้นเสร็จแล้วใช้จักรเดิน

ต่อไปถึงที่พักตำบลแก่งคอยเวลาเช้า ๕ โมงเศษ หยุดรถเสด็จพระราชดำเนินลงจากรถพระที่นั่ง ไปประทับโต๊ะเสวยกลางวัน พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ และมีการเลี้ยงข้าทูลละอองธุลีพระบาทด้วยเหมือนเมื่อวันก่อน เมื่อเสร็จการเลี้ยงแล้ว ทรงพระดำเนินมาทรงรถพระที่นั่ง รถใช้จักรออกจากที่พักแก่งคอยเวลาเที่ยงแล้ว ถึงที่พักกรุงเก่าเวลาบ่ายโมงเศษหยุดรถ เสด็จพระราชดำเนินลงจากรถพระที่นั่ง มีพระราชดำรัสด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมรุพงษศิริพัฒน์ ข้าหลวงเทศาภิบาลลำเร็จราชการมณฑลกรุงเก่า และพระสงฆ์ราชาคณะซึ่งมาคอยรับเสด็จประมาณรู่หนึ่งแล้วเสด็จขึ้นประทับรถพระที่นั่ง รถใช้จักรเดินต่อมาถึงที่พักสามเสนเวลาบ่าย ๒ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินลงจากรถพระที่นั่ง ทรงรถม้าเสด็จพระราชดำเนินไปสวนดุสิต และวัดเบญจมบพิตร จนเวลาค่ำเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง.

ในเวลาเสด็จพระราชดำเนิน กลับจากเมืองนครราชสีห์มา มาตามระยะทางในตำบลที่พักต่าง ๆ มีกรมการอำเภอผู้ใหญ่บ้าน ราษฎรคอยโห่ร้องถวายไชยมงคล และเด็กนักเรียนร้องสรรเสริญพระบารมี พระสงฆ์สวดชยันโตอย่างวันเสด็จทุก ๆ แห่ง เป็นเสร็จการพระราชพิธี เสด็จพระราชดำเนินเปิดทางรถไฟสายนครราชสีห์มาเท่านี้

รายงานการเปิดทางรถไฟ

สายนครราชสีห์มา

ซึ่งพระเจ้าน้องยาเธอ
เจ้าพ่ากรมขุนนริศรานุวัดติวงษ์เสนาบดี
กระทรวงโยธาธิการกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาศ กราบบังคมทูลพระกรุณาถึงการสร้างทางรถไฟสายนครราชสีห์มา อันเป็นทางแรก ที่ได้จัดทำขึ้นในประเทศสยาม โดยพระราชดำริห์ แลพระบรมราชโองการแห่งใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท จำเดิมตั้งแต่เดือนมีนาคม ร.ศ. ๑๐๖ ได้มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้สัญญาช่างชาวต่างประเทศ ทำการตรวจทางที่จะสร้างรถไฟสายนี้ เมื่อการตรวจทางได้ทำยุ่ ถึงเดือนตุลาคม ร.ศ. ๑๐๙ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งกรมรถไฟขึ้น สำหรับอำนวยการสร้างทางรถไฟ ได้ตรวจเตรียมการที่จะลงมือ สร้างพร้อมเสร็จ ถึงวันที่ ๙ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๐ ใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท ได้ทรงพุนดุ่เฉมทางครั้งแรกเปนพระฤกษ์แล้วช่างได้กระทำการต่อไป จนการพร้อมเพรียงพอที่จะเดินรถได้พลาง ในระยะตั้งแต่กรุงเทพ ฯ ถึงกรุงเก่า ใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทจึงได้เสด็จพระราชดำเนินเปิดทางรถไฟ แต่กรุงเทพ ฯ ถึงกรุงเก่า ในวันที่ ๖ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๕ ทาง ๗๐ กิโลเมเตอร์เปนพระฤกษ์ก่อน แล้วเปิดให้มหาชนโดยสาน

แลส่งสินค้าไปมาค้าขายต่อไป แลต่อแต่นั้นมาเมื่อทางรถไฟได้ทำแล้ว ยาวออกไปเพียงเท่าใดก็ได้มีพระบรมราชโองการ ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ขยายการเดินรถยาวออกไปเพียงเท่านั้น คือเมื่อ ณ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๖ มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้เดินรถต่อขึ้นไปถึงแก่งคอย คิดเป็นทาง ๑๒๕ กิโลเมเตอร์ นับตั้งแต่กรุงเทพ ฯ ถึง ณ วันที่ ๓ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๖ มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้เดินรถต่อขึ้นไปถึงหมวกเหล็ก แล ณ วันที่ ๒๕ พฤศภาคม ร.ศ. ๑๑๘ มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้เดินรถต่อขึ้นไปถึงปากช่อง นับตั้งแต่กรุงเทพ ฯ เป็นระยะทาง ๑๘๐ กิโลเมเตอร์

ในบัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้ามีความยินดีที่จะกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า การสร้างทางรถไฟสายนี้เป็นอันพร้อมเพียงพอที่จะเปิดรถให้เดินได้ตลอดถึงนครราชสีห์มาแล้ว นับตั้งแต่กรุงเทพ ฯ ถึงนครราชสีห์มา เป็นระยะทาง ๒๖๕ กิโลเมเตอร์ แลในระยะกิโลเมเตอร์ ๑๖๘ ถึง ๑๖๙ กิโลเมเตอร์นั้น เป็นที่สูงสุดกว่าทุกแห่งในทางนี้ มีประมาณสูงกว่าระดับน้ำทะเล ๔๓๕ เมเตอร์ ส่วนที่สุดทางข้างนครราชสีห์มานั้น ต่ำลงกว่าตอนนี้ แต่ก็ยังมีประมาณสูงกว่าระดับน้ำทะเล อยู่อีกถึง ๒๒๗ เมเตอร์

ความยากลำบากในการทำรถไฟนี้ ย่อมเป็นอยู่ในตอนต้นแต่หนึ่งไปจนถึงคลองไม่มากกว่าทุกแห่ง ความยากลำบากนั้นย่อมเป็นไปในการก่อสร้างแลทั้งการต่อสู้ความไข้ด้วย

เครื่องล้อเลื่อนซึ่งมีอยู่ในเวลานี้ คือ รถจักร ๑๙ คัน รถสำหรับคนโดยสาน ๓๘ คัน รถสำหรับบันทุกสินค้า ๒๑๑ คัน

ตามทางรถไฟแต่กรุงเทพ ฯ ถึงนครราชสีห์มา มีสเตชั่นชั้นที่หนึ่ง ๓ แห่ง ชั้นที่สอง ๔ แห่ง ชั้นที่สาม ๒๐ แห่ง ที่หยุดรถ ๑๑ แห่ง

จำนวนเงินที่ได้ใช้จ่าย ในการสร้างรถไฟนี้มีจำนวน ๑๗,๕๘๕,๐๐๐ บาท คิดเฉลี่ยเป็นกิโลเมเตอร์ละ ๖๖,๓๖๐ บาท เมื่อคิดเทียบเคียงกับราคารถไฟ อันได้สร้างในเมืองต่างประเทศฝ่ายตวันออกด้วยกันในบางสายซึ่งทรายเกล้า ฯ ในราคาได้ รถไฟสายนี้ก็หาได้มีราคาแพงไปกว่ารถไฟเหล่านั้นไม่

ในเวลานี้ กรมรถไฟเตรียมรถพระที่นั่งพร้อมที่จะได้รับเสด็จใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เสด็จพระราชดำเนินไปยังนครราชสีห์มา ที่สุดทางเป็นผะเดิม แล้วจะได้เดินรถรับคนและสินค้าติดต่อไป ตามกระแสพระบรมราชโองการ ให้พระราชประสงค์และพระราชดำริห์แห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ผู้ทรงพระราชอุตสาหะกระทำให้ทางรถไฟ ได้มีขึ้นในประเทศสยามเป็นครั้งแรกนั้น ได้สำเร็จพระราชประสงค์บริบูรณ ในวันนี้ ประโยชน์แห่งการอันได้มีรถไฟขึ้นนั้นไม่ต้องพรรณา คงจะเป็นสิ่งที่หมายอันดี ในพระวิริยะบารมีแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เป็นพระเกียรติยศไปสิ้นกาลนาน เพราะฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทาน กราบบังคมทูลพระกรุณาในนามของกรมรถไฟ ในสมัยอันเป็นพระฤกษ์ เสด็จพระราชดำเนินเปิดทางรถไฟครั้งนี้ ด้วยความตั้งใจอันดีพร้อมกัน ขอให้ความเจริญ จงมีแก่รถไฟและแก่บ้านเมืองด้วย กับทั้งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่แห่งทางรถไฟและบ้านเมือง จงทรงพระเจริญด้วยพระเกียรติยศสิ้นกาลนาน ดังข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ได้ถวายไชยมงคลนี้ ด้วยเกล้า ฯ ด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

พระราชดำรัสการเปิดทางรถไฟ

สายนครราชสีห์มา

เราคิดเห็นว่าวันนี้ ที่ได้เชิญให้มาเปิดทางรถไฟ อันเปนสายสำคัญอย่างหนึ่งในพระราชอาณาจักรของเรานี้ ควรนับว่า เปนวันอันเปนมหามงคลสมัยวันหนึ่งในรัชกาลของเราได้ แม้ว่าได้มีความขัดข้องยากลำบากเปนอันมากอย่างใด ๆ ที่ไม่ได้คิดเห็นแต่ก่อนนั้น มาขัดขวางไม่ให้การรถไฟนี้สำเร็จบริบูรณ์เร็วขึ้นกว่าเวลานี้ก็ดี บัดนี้ก็พ้นเปนที่ยินดีของเราทั้งหลายได้แล้ว ว่าเปนอันหมดสิ้นไปแล้ว แลในกาลที่สุดอันนี้ พระมหานครแห่งพระราชอาณาจักรของเรา ก็ได้มีทางตรงไปมาถึงต่อกับนครเก่าแก่แต่โบราณของกรุงสยามเมืองหนึ่งแล้ว กับทั้งติดกับหัวเมืองชั้นในของเราบางเมืองที่เห็นได้ว่าจะเปนการเจริญขึ้นไปในภายน่าหลายเมืองด้วย ในการที่กระทำให้เปนผลสำเร็จขึ้นนี้ เราขอชมชอบใจเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ อันเปนที่รักใคร่ของเรา แลขอแสดงความยินดีแลชมชอบใจอย่างยิ่ง แก่ท่านทั้งหลายในกรมรถไฟทั้งสิ้น

ในไม่ช้าก็โมงนัก รถไฟที่คอยรับพวกเราอยู่บัดนี้ ก็จะได้เร็วรี่ไปตลอดทางตอนซึ่งทำใหม่ ในตำบลที่เมื่อเร็ว ๆ นี้ คนเดินทางแลคนค้าขายทั้งหลายต้องไปมาอยู่โดยช้ามาก แลโดยความลำบากยากเย็นเข็ญใจ ตลอดในบ่าอันหนึ่งซึ่งเพียงแต่ชื่อของบ่านั้นก็ทำให้คิดเห็นเปนความร้อนอย่างเผาไฟ

แลมีไข้เปนโรคร้ายติดต่อกันด้วย เมื่อถึงที่นั้นแล้ว เราก็จะคำนึงได้โดยความยินดีว่า ตั้งแต่นี้สืบไปหนทางไปมาในระหว่างประชาชนทั้งหลาย ที่เมืองนครราชสีห์มา ที่กรุงเก่า ที่กรุงเทพ ฯ กับตำบลทั้งปวงอันตั้งอยู่ในท่ามกลางแถบนี้ จะดีขึ้นได้เพียงไร ค่าใช้สอยเดินทางจะถูกลงกว่าแต่ก่อนเท่าไร แลจะไม่เปนที่น่ากลัวอันตรายเหมือนแต่ก่อนเพียงไรด้วยแล้ว แลจะเห็นได้เหมือนกันว่าจะเปนการสดวก แลมีผลขึ้นได้อีกเพียงไร ในการที่จะไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ทำการเพาะปลูก ฤๅทำการค้าขายอย่างใด ๆ ในแถบที่ใกล้กับทางรถไฟนี้แห่งหนึ่งแห่งใดเหมือนกันหมด แต่ในขณะเดียวกันเมื่อไปถึงบ้านนั้น เราก็จะไปมีความสลดจิตรอันหนึ่ง เมื่อคำนึงถึงชีวิตของคนทั้งหลาย ซึ่งต้องเสียไปเปนอันมากในระหว่างเวลาที่ทำลาง ทำการอันหนักอย่างยิ่งในทางตอนนั้น อันนี้แลเปนสิ่งซึ่งนับว่าเปนราคาอย่างสูงที่สุด ซึ่งต้องเสียไปสำหรับให้มีทางรถไฟอันเปนประโยชน์นี้

เรามีความสลดใจนัก ด้วยอินยิเนียแลพนักงานอื่น ๆ อันมีพยายามมากผู้ซึ่งเราได้เคยเห็นกระทำการมา ตั้งแต่เริ่มโดยความอุสาหะแล้วนั้น ไม่ได้มาอยู่เห็นการงานที่ทำไว้ได้สำเร็จบริบูรณ์ ณ ที่นี้ด้วย เรายังมีความระลึกถึงคุณความดีของเขาทั้งหลายเหล่านั้นอยู่ทุก ๆ คน มีเปนต้นคือ มิสเตอร์เบทเก เจ้ากรมรถไฟคนเก่า ผู้มีชื่อเสียงอันปรากฏ ผู้มีใจถือแต่สิ่งที่ชอบแลผู้มีความเพียรยิ่งนัก

เราหวังใจว่าทางรถไฟสายนี้ที่ฝ่ายเราได้ทำสำเร็จ เพราะความแคล่วคล่องว่องไวแลความพยายามต่อการงานของอินยิเนีย แลพนักงานชาวต่างประเทศทั้งหลาย ซึ่งรับราชการอยู่เปนอันมากฉนี้แล้ว คงจะกระทำให้มีผล

เหมือนกัน ให้ประชาชนคนของเราเจริญขึ้น ในความแคล่วคล่องว่องไว แล ในความพยายามต่อการงาน เหมือนดังเช่นทางรถไฟ ได้กระทำให้เกิดขึ้นใน ประเทศอื่น ๆ แล้ว เราหวังใจอีกด้วยว่า เมื่อประชาชนได้คบหาไปมาถึงกัน มากยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนโดยมีทางรถไฟใช้ได้ง่ายแล้ว คงจะกระทำน้ำใจที่มีความ รักใคร่ซึ่งกันและกันนั้นก็ดี และความรักบ้านเมืองของตนด้วยก็ดี ให้แข็งแรงยิ่ง ขึ้นอีก และเมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว คงจะเป็นที่อุดหนุน และกระทำให้เจ้าแผ่นดินของ ตนรีบเร่งขยายทางรถไฟ แผ่ไปในภูมิภาคแห่งอื่น ๆ ในกรุงสยามนี้ด้วย

เราขอประกาศว่าตั้งแต่วันนี้สืบไป ให้เปิดทางรถไฟตั้งแต่กรุงเทพ ฯ ถึงเมืองนครราชสีห์มาสายนี้ สำหรับรับใช้กิจการของคนทั้งปวง เทอญ

ประกาศกระทรวงโยธาธิการ

แผนกกรมรถไฟ

ด้วยกรมรถไฟจะได้จัดขยายการเดินรถสายไปคลองรังสฤษดิ์ ให้ยาวออกไปถึงกรุงเก่า ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคมศกนี้ เปนต้นไป ตามกำหนดเวลารถออกแลถึงดังนี้ คือ

รถไฟออกจากกรุงเทพ ฯ บ่าย ๓ โมง ๔๒ นาที ถึงคลองรังสฤษดิ์ บ่าย ๔ โมง ๔๔ นาที ถึงกรุงเก่าบ่าย ๕ โมง ๕๕ นาที

รถไฟออกจากกรุงเก่าย่ำรุ่ง ๔๐ นาที ถึงคลองรังสฤษดิ์เช้า ๑ โมง ๕๒ นาที ถึงกรุงเทพ ฯ เช้า ๒ โมง ๕๖ นาที

ประกาศมา ณ วันที่ ๑ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๐

โดยรับสั่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ

(เซ็น) เสถียรฐาปนกิตย์

ปลัดทูลฉลอง

ประกาศพระราชกฤษฎีกา
ในการจัดซื้อที่ดินสร้างทางรถไฟสายเหนือ

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาให้ทราบทั่วกันว่า รถไฟสายเหนืออันได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กระทรวงโยธาธิการ จัดสร้างต่อกับรถไฟสายนครราชสีมา ตำบลบ้านภาชีฝ่ายเมืองลพบุรีตลอดขึ้นไป ถึงปากน้ำโพมณฑลนครสวรรค์ตอนหนึ่ง เรียกว่ารถไฟสายเหนือ ซึ่งมีประกาศเลนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ลงวันที่ ๑๑ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ ห้ามมิให้เจ้าของที่ดินซึ่งถูกทางรถไฟนี้ เอาที่ดินไปยกให้หรือขายซื้อแลกเปลี่ยนกับผู้หนึ่งผู้ใดก่อนได้รับอนุญาตแต่เจ้าพนักงานไว้ชั้นหนึ่งแล้ว บัดนี้ถึงเวลาที่จะใช้ที่ดินเหล่านั้นทำการสร้างทางรถไฟ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เรียกเอาที่ดินเหล่านั้นทำการสร้างทางรถไฟ ให้ใช้ค่าที่ดินกับทั้งรื้อเรือนโรง แลต้นผลไม้ให้แก่เจ้าของตามสมควร เจ้าของที่ทั้งปวงต้องฟังเข้าใจว่าที่แผ่นดินย่อมเป็นของหลวงทั้งสิ้น เมื่อต้องพระราชประสงค์แล้วจะถ่ายถอนคืนเมื่อใดก็ได้ ซึ่งผู้อาไศรยอยู่ในที่นั้น จะควรได้ก็แต่ค่าสิ่งซึ่งตนได้ปลูกสร้างลงไว้ให้เป็นประโยชน์เท่านั้น ซึ่งจะคิดไปอย่างอื่นอันเป็นทางขัดขวางแก่ความรุ่งเรืองของบ้านเมืองนั้นไม่สมควร โดยเหตุที่จะให้เป็นที่เข้าใจชัดเจน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาไว้ต่อไปดังนี้

ข้อ ๑ จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งข้าหลวงสำหรับจัดที่ดินสองฝ่าย คือ ข้าหลวงโยธาฝ่ายหนึ่ง ข้าหลวงท้องที่ฝ่ายหนึ่ง ข้าหลวงโยธานั้น

ให้เลือกคัดพนักงานตั้งไปแต่กรมรถไฟ ข้าหลวงท้องที่นั้น มณฑลกรุงเก่า แล มณฑลนครสวรรค์ ให้เลือกคัดกรรมการไปแต่ที่ว่าการมณฑล ผู้ใดเปนข้าหลวงทำการแขวงใดจะได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ทราบทั่วกัน

ข้อ ๒ ให้ข้าหลวงโยธาแลข้าหลวงท้องที่พร้อมกันตรวจจัดที่ดิน ซึ่งต้องการใช้สร้างทางรถไฟตามระเบียบต่อไปดังนี้

ข้อ ๓ ถ้าเขตร์ที่แผ่นดินซึ่งต้องการนั้นยังไม่ได้หมายกรุยลงไว้ชัดเจนแล้ว ฤๅหมายแล้วหลุดลอนเลือน ก็ให้ข้าหลวงโยธาฤๅอินยิเนียส่วนทางรถไฟบ่กำหนดลงไว้ให้ชัดเจน

ข้อ ๔ ให้ข้าหลวงสองฝ่ายตรวจที่ดินซึ่งต้องการนั้นต่อหน้าเจ้าของที่ แลชี้แจงให้เจ้าของที่ทราบโดยชัดเจนว่าจะต้องการเพียงใด ในการที่จะนัดเจ้าของที่ให้อยู่พร้อมกันในเวลาตรวจที่ดินนั้น จะแจ้งความด้วยวาจาแก่เจ้าของที่เองฤๅจะมีหนังสือไปก็ได้ แต่ให้มีพยานรู้เห็นด้วย แลในข้อความที่บอกนัดเจ้าของที่นั้นต้องให้เข้าใจชัดว่า ถ้าเจ้าของที่ไม่มาเอง แลไม่ให้ผู้แทนมา ต้องถือว่าเจ้าของที่ไม่มีข้อคัดใจ ในการที่ข้าหลวงจะตีราคาให้ จะพ้องร้องภายหลังไม่ได้

ข้อ ๕ เมื่อได้ตรวจที่ดินเสร็จแล้ว ให้ข้าหลวงทั้งสองฝ่ายปฤกษาหาฤๅทำความตกลงกับเจ้าของที่ กำหนดราคาที่สมควรเจ้าของจะได้รับนั้นจดลงในตารางบาญชี เว้นแต่ที่ซึ่งเจ้าของไม่เอื้อเฟื้อ ที่จะมาเองฤๅตั้งผู้แทนมาตามนัด ก็ให้ข้าหลวงกำหนดราคาลงโดยไม่ต้องปฤกษาหาความตกลงกับเจ้าของที่ด้วย เมื่อที่ใดได้ตรวจเสร็จ กำหนดราคาตกลงแล้ว ให้ส่งรายงานมายังเจ้ากรมรถไฟพิจารณาก่อน เมื่อได้รับตอบเห็นชอบแล้วจึงนับว่าเปนใช้ได้

ข้อ ๖ ถ้าแม้ว่าการกำหนดราคาที่ดินกับทั้งสิ่งที่อยู่ในเนื้อที่ตกลงกันกับเจ้าของที่ไม่ได้ ก็ให้เจ้าของที่กับข้าหลวงเลือกคนกลางฝ่ายละคนปฤกษาตัดสินกันไป ถ้าคนกลางทั้งสองฝ่ายปฤกษาแก่งแย่งกัน ก็ให้คนกลางทั้งสองฝ่ายนั้นเลือกผู้ตัดสินชี้ขาดคนหนึ่ง ถ้าแลผู้ตัดสินชี้ขาดตัดสินอย่างไร ต้องฟังเอาคำนั้นเปนเด็จขาด จะมีคำร้องพ้องอีกไม่ได้

ข้อ ๗ เมื่อการว่าราคาตกลงกันแล้ว โดยปราณีปรานอมก็ดี โดยคนกลางตัดสินก็ดี ให้เจ้าของที่ทำจดหมายบรรทึกลงลายมือติดไว้ในตราบาญชี แลให้มีชื่อพยานลงไว้ด้วยเปนสำคัญ ครั้นเมื่อได้รับคำสั่งกรมรถไฟให้รับเงินแห่งใด ก็ให้ข้าหลวงออกตั๋วสำคัญให้แก่เจ้าของที่ไปรับเงินแห่งนั้น เปนราย ๆ ไป

ข้อ ๘ กำหนดซึ่งเจ้าของที่จะขอผัดผ่อนเวลามอบที่นั้น ก็ย่อมจะให้ผ่อนผัดได้ตามที่สมควร ให้พึงจดกำหนดผัดไว้ในสารบบด้วย

ข้อ ๙ ที่ดินแห่งใดซึ่งเจ้าของไม่มีสิ่งสำคัญฤๅข้อความอันใดอันหนึ่งซึ่งจะเปนพยานได้ว่าที่นั้นเปนของตนแล้ว จะต้องถือว่าที่นั้นเปนที่หลวงจะคิดค่าที่ให้ไม่ได้ ถ้าหากว่ามีเรือนโรง ฤๅต้นไม้อยู่ในที่นั้นก็จะได้แต่ค่าสิ่งที่ปลูกสร้างไว้เท่านั้น

ข้อ ๑๐ สิ่งที่ปลูกสร้างไว้ในเนื้อที่ทั้งนั้น ต้องตีราคาค่าปลูกสร้างตามสมัย เมื่อไปตรวจแต่การรื้อถ้วงสิ่งที่ปลูกสร้างนั้น ถ้าเจ้าของไม่ได้สิ่งใดไปก็ให้ได้รับราคาเต็ม ถ้าเจ้าของรับสิ่งใดไปบ้าง ก็ให้หักเงินราคาสิ่งนั้นออกเสียตามราคาที่ซื้อขายกันในเวลานั้น

ข้อ ๑๑ เจ้าของที่ผู้ใดแกล้งขัดขวางไม่ยินยอมให้ใช้ที่สร้างทางรถไฟโดยไม่มีเหตุอันจำเปน ก็ให้ขับไล่ออกเอาที่ทำทางรถไฟในที่นั้นใด

ข้อ ๑๒ พระราชกฤษฎีกานี้ ให้ใช้ได้แต่ด้วยเจ้าของที่ผู้ซึ่งได้เป็นเจ้าของก่อนประกาศเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ซึ่งลงวันที่ ๑๑ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ อันได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น จะใช้ด้วยเจ้าของที่ผู้ได้เป็นเจ้าของภายหลังวันประกาศนั้น ฤๅจะใช้ด้วยสิ่งปลูกสร้าง อันเจ้าของที่ได้ปลูกสร้างขึ้นภายหลังวันประกาศนั้นไม่ได้

ประกาศพระราชกฤษฎีกามาณวันที่ ๒ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ เป็นวันที่ ๑๒๒๕๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศพระราชกฤษฎีกาเพิ่มเติม ในการจัดซื้อที่ดินสร้างทางรถไฟสายเหนือ

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาเพิ่มเติมให้ทราบทั่วกันว่า แต่เดิมได้ออกประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดการจัดซื้อที่ดินสร้างทางรถไฟสายเหนือ ต้นต่อรถไฟสายนครราชสีมา ตำบลบ้านภาชี ผ่านเมืองลพบุรีตลอดขึ้นไปถึงปากน้ำโพ มณฑลนครสวรรค์ตอนหนึ่ง ซึ่งลงวันที่ ๒ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ มีเนื้อความ ๑๒ ข้อ ความแจ้งอยู่แล้ว

บัดนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กระทรวงโยธาธิการจัดการสร้างทางรถไฟขยายออกไปตั้งแต่ปากน้ำโพถึงเมืองอุตรดิฐ ตามประกาศเลขาธิการกระทรวงโยธาธิการ ห้ามการแลกเปลี่ยนเจ้าของที่ดิน ซึ่งลงวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑ นั้นแล้ว เพราะเหตุนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ใช้ความในประกาศพระราชกฤษฎีกา ในการจัดซื้อที่ดินสร้างทางรถไฟ ซึ่งลงวันที่ ๒ มิถุนายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑ นั้นตลอดไปถึงเมืองอุตรดิฐด้วยทุกประการ

ประกาศพระราชกฤษฎีกามาณวันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ เปนวันที่ ๑๒๕๒๘ ในรัชกาลบัดยุบันนี้

การก่อสร้างทางสายฝั่งตะวันตก ของแม่น้ำเจ้าพระยา

ทางตอนนี้เริ่มก่อสร้างตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๔๓ ตั้งต้นจากสถานีบางกอกน้อยเป็นสถานีต้นทาง ไปถึงสถานีเพ็ชรบุรี มีระยะทางยาว ๑๕๑ กิโลเมตร และได้สร้างแล้วเสร็จเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ ต่อมาวันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงกระทำพระราชพิธีเปิด

การเปิดรถไฟเพ็ชรบุรี

ด้วยการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมรถไฟได้สร้างทางรถไฟหลวง ตั้งแต่ปากคลองบางกอกน้อยไปเมืองเพ็ชรบุรีนั้น บัดนี้การสร้างทางรถไฟสายนี้สำเร็จตลอดถึงเมืองเพ็ชรบุรี และได้ทดลองเดินรถไฟได้โดยเรียบร้อยแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดการเปิดรถไฟสายนี้ เพื่อให้มหาชนโดยสานไปมาได้โดยสดวกต่อไป เจ้าพนักงานได้จัดการตกแต่งสเตชั่นที่น่าวัดอมรินทรารามด้วยธงรูปจักร์บ้างแลต้นไม้ ภายในสเตชั่นตั้งม้าหมู่ประดิษฐานพระไชยวัฒน์ประจำรัชกาลบัดยุบันนี้ แลพระไชยหลังข้างมีเครื่องทรงนมัสการ, พระแท่นทรงกราบ, อาศนสงฆ์, เปนต้น ต่อออกมาตั้งพระราชบัลลังก์ แลที่สะพานท่าน้ำสเตชั่นรถไฟปากคลองบางกอกน้อยก็ได้จัดตั้งปรำประดับธงรูปบักจักร์เหมือนกัน เปนการครึกครื้นยิ่งนัก

วันที่ ๑๙ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๒ เปนวันกำหนดเปิดทางรถไฟ เวลาเช้าโมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องอย่างจอมพลทหารบก ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาจักรีบรมราชวงษ์ เสด็จออกทรงรถม้าพระที่นั่งพร้อมด้วยกระบวนทหารราชองครักษ์ มหาดเล็ก แห่น่าตามเสด็จ ๆ พระราชดำเนินออกจากพระบรมมหาราชวัง เลี้ยวถนนน่าพระลาน แล้วไปเลี้ยวข้อมอินทรังสรรค์ ไปตามถนนริมกำแพงพระนคร หยุดรถพระที่นั่งที่ชาลาพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงประทับเรือพระที่นั่งกลไฟชื่อชลยุทธ์ที่ท่าราชวรดิฐ มีเรือกลไฟเปนเรือแห่น่าตามเสด็จ เรือพระที่นั่งกลไฟใช้จักร์แล่นขึ้นไปตามลำน้ำเจ้าพระยา เทียบท่าสเตชั่นท่าการะเกดแล้ว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปประทับรถพระที่นั่ง ซึ่งเจ้าพนักงานกรมรถไฟได้จัดไว้รับเสด็จนั้น แล้วรถไฟใช้จักรลากรถพระที่นั่งไปหยุดที่สเตชั่นน่าวัดมหาธาตุราม เสด็จลงจากรถพระที่นั่งเข้าไปประทับในสเตชั่น พระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการ แลราชทูต กงซุล ผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ แลพ่อค้าชาวต่างประเทศ คอย ๆ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนชนวนสักการแล้วประทับ ณ พระราชบัลลังก์ พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพี่กรมขุนนริศรานุวัดติวงษ์ เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ได้กราบบังคมทูลรายงานในการที่โปรดเกล้า ฯ ให้จัดสร้างทางรถไฟสายนี้ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบ ทรงแสดงพระราชหฤไทยทรงชื่นชมยินดีในการที่ได้รัดสร้างทางรถไฟสายนี้สำเร็จจบแล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และสัญญาบัตร์ แก่ข้าราชการในกรมรถไฟ แล้วเสด็จไป

ประทับที่รางรถไฟตรงหน้าสเตชั่น ทรงตรึงหมุดที่รางรถไฟ ซึ่งสมมุติว่าเป็นอันเสร็จสำเร็จบริบูรณ์นั้น ในเวลานั้นพระสงฆ์สำรวมสมณะศักดิ์ ๕ รูป มีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเป็นประธานสวดชยันโต เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์ ฆ้องไชย พิณพาทย์ เมื่อทรงตรึงหมุดเสร็จแล้ว เจ้าพนักงานกรมรถไฟได้เลื่อนรถไฟแลรถพ่วงที่สำหรับเดินตามธรรมดาซึ่งจะโปรดเกล้า ฯ ให้เดินเป็นฤกษ์นั้นมาหยุดที่หน้าพระที่นั่ง แล้วเจ้าพนักงานกรมภูษามาลาได้เชิญพระไชยหลังช้างขึ้นประดิษฐานในรถพ่วง พระอมรโมฬีเจ้าคณะมณฑลราชบุรีได้ขึ้นรถไฟสำหรับโปรยทรายไปจนตลอดถึงที่สุดทางเมืองเพ็ชรบุรี พอการพร้อมเพรียงแล้ว แฮร์เกิลส์เจ้ากรมรถไฟได้กราบบังคมทูลพระกรุณา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานกรมรถไฟใช้จักรเดินรถไฟเป็นฤกษ์ไปตลอดถึงเมืองเพ็ชรบุรี แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสปฏิสันถารด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ และราชทูตกงซุล พ่อค้าชาวต่างประเทศตามสมควรแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอเจ้าพ้ากระษัตรานุวัตติวงษ์ได้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จประทับโต๊ะเสวยณะที่สเตชั่นนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสวยพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ ส่วนข้าราชการ ราชทูตกงซุล พ่อค้าชาวต่างประเทศก็รับพระราชทานเลี้ยงด้วย ในเวลาที่เสวยนั้นได้มีพระราชดำรัสแสดงพระราชหฤไทยยินดี ทรงอำนวยพรพระราชกรมรถไฟเสร็จการเสวยแล้ว ได้มีพระราชดำรัสกับผู้ที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในที่นั้นต่อไปตามสมควร แล้วเสด็จทรงรถพระที่นั่ง รถไฟใช้จักรลากรถพระที่นั่งกลับมาประทับท่าเสด็จลงเรือพระที่นั่งกลไฟ แล้วเรือพระที่นั่งกลไฟใช้จักรล่องกลับมาเทียบท่าราชวรดิฐ เสด็จพระราชดำเนินทรงรถม้าพระที่นั่งกลับเข้าสู่พระบรมมหาราชวัง เวลาเช้า ๓ โมงเศษ

เป็นเสร็จการเท่านี้ ฯ

รายงานการจัดสร้างทางรถไฟเพชรบุรี

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

โดยกระแสรับสั่งพระบรมราชโองการ ดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งให้กระทรวงโยธาธิการจัดการถ่ายถอนพระบรมราชานุญาต อันได้พระราชทานไปแล้วแก่ผู้คิดจะสร้างทางรถไฟเพชรบุรีนั้นกลับคืน แล้วให้คิดจัดการสร้างเสียใหม่ให้เป็นการของแผ่นดิน ด้วยเหตุว่าผู้ซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตไปแล้วไม่ได้จัดการให้สมควรที่จะหวังพระราชหฤทัยได้ว่าจะทำการให้เป็นประโยชน์สมพระราชประสงค์นั้น

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา ซึ่งเวลานั้นได้ทรงดำรงตำแหน่งอยู่ในตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ได้รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ว่ากลาวถ่ายถอนพระบรมราชานุญาตคืนได้แล้ว จึงได้เสด็จตรวจท้องที่ควรจะทำทางรถไฟแต่กรุงเทพ ฯ ไปถึงเพชรบุรี กะเส้นทางลงตั้งต้นแต่ปากคลองบางกอกน้อยตรงไปในทิศตวันตกใกล้แนวคลองมหาสวัสดิ์ ข้ามแม่น้ำท่าจีนตรงตำบลบ้านเชมว ไปจนถึงฝั่งแม่น้ำแม่กลองตรงตำบลบ้านโป่ง จึงโอนเส้นทางเลี้ยวไปข้างทิศใต้เลียบไปใกล้ฝั่งน้ำ ข้ามแม่น้ำแม่กลองที่เมืองราชบุรี แล้วตรงไปตามทางบกตลอดจนถึงเมืองเพชรบุรีเป็นที่สุด เมื่อได้ทรงพระราชดำริห์เห็นชอบตามนี้แล้ว จึงได้ลงมือจัดการตรวจทำแผนที่ซึ่งจะได้ทำการสร้างนั้นต่อไป

เมื่อการตรวจทำแผนที่ทางเสร็จแล้ว จึงได้ลงมือจัดการสร้างตั้งแต่เดือนเมษายน รัตนโกสินทร ศก ๑๑๙ เป็นต้นมา จนถึงวันที่ ๓๑ เดือนมีนาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑ การสร้างแล้วพอใช้การได้ไม่สำเร็จพร้อมเพราะรถที่สั่งไปทำที่ประเทศยุโรปมาถึงช้า เหตุว่ามีความยากลำบากในเรื่องเรือบรรทุก การจึงได้ล่าช้ามาจนถึงบัดนี้ แลถึงกระนั้นก็ดียังได้จัดเครื่องล้อเลื่อนซึ่งมีอยู่แก้ไขใช้เดินไปพลางตั้งแต่วันที่ ๑ เดือนเมษายนมาแล้ว

รถไฟสายนี้ได้ทำรางขนาดกว้างเมเตอร์ ๑ มีระยะยาว ๑๕๑ กิโลเมเตอร์ การขุดดินต้องทำมากกว่า ๒ ล้านคิวเมเตอร์ เกินกว่าที่ได้ประมาณไว้เดิม ด้วยเหตุเกิดแต่ที่ดินอ่อน เป็นต้นว่าที่เชิงสะพานใหญ่ ๆ ถมดินไม่ยืนอยู่ได้ขุดลงต้องถมเพิ่มเติมได้ความในการอันนี้มาก

สะพานในทางรถสายนี้ มีสะพานใหญ่ ๓ ทำด้วยเหล็ก คือที่ ๑ สะพานข้ามคลองตลิ่งชัน มีช่องเดียวกว้าง ๕๐ เมเตอร์ ที่ ๒ สะพานข้ามแม่น้ำท่าจีน มี ๓ ช่อง ๆ กลางกว้าง ๙๐ เมเตอร์ ช่องริมกว้างช่องละ ๒๑ เมเตอร์ เป็นสะพานอันมีช่องกว้าสะพานอื่นหมดที่ได้ทำแล้วในประเทศนี้ ได้พระราชทานนามว่า "สะพานเสาวภา" ที่ ๓ สะพานข้ามแม่น้ำแม่กลอง มี ๓ ช่อง กว้างช่องละ ๕๐ เมเตอร์ รวมเป็นยาว ๑๕๐ เมเตอร์ เป็นสะพานยาวกว่าสะพานอื่นหมดที่ได้ทำแล้วในประเทศนี้ ได้พระราชทานนามว่า "สะพานจุฬาลงกรณ์" ความยากลำบากในการทำสะพานทั้ง ๓ นี้มีเป็นอันมาก รากสะพานเหล่านี้ต้องทำต่ำกว่าระดับรางรถแห่งหนึ่งถึง ๒๐ เมเตอร์ แห่งหนึ่ง ๑๙ เมเตอร์ อีกแห่งหนึ่ง ๑๖ เมเตอร์ ยังสะพานเล็กมีอีก ๑๒๑ สะพานทำด้วยไม้ล้วนบ้าง ทำด้วยไม้ปนก่ออิฐบ้าง

เงินใช้จ่ายในการสร้างทางรถไฟสายนี้จะเป็นราคาแพงอยู่สักหน่อยด้วยถูกเวลาโซคร้าย เครื่องเหล็กทั้งหลายที่ได้สั่งจากประเทศในยุโรปก็เป็นเวลากำลังราคาเหล็กแพงแลทั้งเป็นเวลาที่เงินลงราคามากด้วย ข้าพระพุทธเจ้ามีปรารถนาที่จะกราบบังคมทูลถึงราคารถไฟสายนี้ แต่ยังไม่สามารถที่จะกราบบังคมทูลในขณะนี้ได้ ด้วยว่างานที่จะต้องทำเพิ่มเติมยังมีอยู่บ้างเล็กน้อย แต่อย่างไรก็ดี ราคาทั้งหมดคงจะไม่เกินไปกว่า ๓๘๘๐๐๐๐ บาท ถ้าคิดเฉลี่ยราคาลงในระยะยาวแห่งทางตกเป็นกิโลเมเตอร์ละ ๕๒๐๐๐ บาท ถ้าเทียบกับราคาทางรถไฟชนิดเดียวกันในประเทศอื่น ก็ยังไม่มีประเทศใดทำได้ราคาถูกกว่านี้

บัดนี้การคมนาคมได้ทำสำเร็จจะเปิดใช้ในวันนี้ ข้าพระพุทธเจ้าไม่มีความสงไสยอย่างใดเลย ผลประโยชน์แห่งทางรถไฟสายนี้จะมีเป็นอันมาก ด้วยทางได้ดำผ่านไปในแผนที่อันได้มีราษฎรประกอบการทำมาหารับพระราชทานด้วยการเพาะปลูกอยู่แล้วเกือบจะตลอดทาง แลถูกที่ประชุมชนอันใหญ่อยู่ถึง ๖ ตำบล คือ กรุงเทพ ฯ, พระปฐมเจดีย์, บ้านโป่ง, โพธาราม, ราชบุรี, กับทั้งเพชรบุรีเป็นที่สุด แลยังมีช่องที่จะขยายการสร้างต่อไปในหัวเมืองปักใต้ฝ่ายตวันตกอันมีเมืองทิยริบูรณ์อยู่แล้วอีกมากนั้นก็ได้ในภายน่าด้วย เพราะฉนั้นทางรถไฟสายนี้ต้องนับว่าเป็นต้นรากแห่งทางรถไฟทั้งหลายในพระราชอาณาจักร์ซีกตวันตกเป็นทางสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งจะมีความเจริญเกิดขึ้นในภายน่าหาประมาณมิได้

อนึ่งการสร้างรถไฟสายนี้ กรมรถไฟทำการไปได้สดวกดี ก็ด้วยอาไศรยเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยแลเสนาบดีกระทรวงนครบาล พร้อมทั้งข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลราชบุรีแลนครไชยศรี ได้ช่วยอุดหนุนตลอดกันไป

ในการปกป้องรักษา ทั้งการจัดหาสิ่งของแลจัดที่ดินซึ่งต้องการใช้ในการสร้างทางรถไฟนี้ มิได้มีความขัดขวางอย่างหนึ่งอย่างใด

การสร้างทางรถไฟนี้แล้วในไม่ช้าเวลานัก เช่นนี้ก็ด้วยอาไศรยพระบารมีปกเกล้า ฯ ข้าพระพุทธเจ้ากับทั้งข้าทูลลอองธุลีพระบาททั้งหลายในกระทรวงโยธาธิการ มีความยินดีเปนล้นเกล้า ฯ ที่ได้ผ่านลอองธุลีพระบาทได้ทรงพระอุสาหเสด็จพระราชดำเนินมาถึงที่นี้ในเวลาอันเปนฤดูฝนตกชุก ก็ด้วยพระราชประสงค์ที่จะทอดพระเนตรการงานอันได้มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายกระทำนั้น เมื่อเปนอันสำเร็จบริบูรณ์สมพระราชประสงค์แล้ว ก็จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เปิดทางเดินรถให้มหาชนไปมาได้สดวกตั้งแต่วันนี้เปนต้นไป ข้าพระพุทธเจ้าได้ละหมุดตรึงทางอันสุดท้ายไว้ทูลเกล้า ฯ ถวายทรงตรึงด้วยพระราชหัตถ์ เพื่อเปนมงคลแก่ทางรถไฟสายนี้ให้เปนอันแล้วสำเร็จด้วยพระราชหัตถ์ แลข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้เตรียมพร้อมที่จะรับพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งให้เดินรถต่อไป ด้วยเกล้า ฯ ด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

พระราชดำรัสเปิดทางรถไฟเพ็ชรบุรี

เจ้าพ้ากรมขุน

เรามีความยินดีเปนอันมาก ที่ได้ทรายความตามรายงานของเธอว่าทางรถไฟแต่กรุงเทพ ฯ ไปเมืองเพ็ชรบุรีสายนี้ได้สร้างขึ้นสำเร็จบริบูรณ์เพื่อจะเปิดให้คนทั้งปวงใช้ได้ทั่วไปแล้ว

เราได้สังเกตเห็นด้วยความพอใจเปนอันมาก ในการที่กรมรถไฟได้สร้างทำรางรถไฟสายนี้ ว่าเจ้าพนักงานได้เอาใจใส่ระวังมากเพียงไรในการที่คิดใช้จ่ายเงินแต่ที่พอควรแก่การซึ่งเปนข้อสำคัญนักของประเทศนี้ จนเหนได้ว่าเงินค่าก่อสร้างทางรถไฟสายนี้ สมควรที่จะจดหมายไว้ได้ ว่าเปนอย่างต่ำที่สุดอันหนึ่งของการทำรถไฟชนิดเดียวกันที่ได้สร้างขึ้นในประเทศอื่น ๆ แล้ว เราขอแสดงความชื่นชมยินดีด้วยกับกรมรถไฟในผลสำคัญอันสำเร็จไปได้อย่างนี้ด้วย

เรามีความรู้สึกแน่ในใจว่า ความที่เอาใจใส่ระวังในการใช้จ่ายเงินเช่นนี้ กรมรถไฟจะคงได้มีอยู่ต่อไปในการบังคับบัญชารักษาการ สำหรับทางรถไฟสายนี้ เพื่อที่จะได้รับผลอันดีอย่างเดียวกันต่อไปในภายน่า

การที่มีทางไปมาถึงกันได้โดยเร็วอย่างนี้ ย่อมเปนหนทางอันแน่ว่าให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้นได้ทุกประเทศแล้ว เราจึงควรคิดที่จะให้มีทางรถไฟแผ่ไพศาลออกไปทั่วพระราชอาณาเขตร์ ตามกำลังของบ้านเมืองเราที่จะกระทำได้ในเวลาอันสมควร แต่อย่างไร ๆ ก็ดี เมื่อจำเปนต้องคิดอยู่ถึงการ

ที่จะไม่ให้เปลืองเงินแผ่นดินแล้ว เราจะคิดสร้างทำทางรถไฟที่ไม่มีประโยชน์อันใดในทางค้าขายนั้นก็ไม่ได้อยู่ด้วย

เรามีความพอใจเปนอันมาก ในการงานที่เธอได้กระทำให้สำเร็จได้แล้วนี้ แลในขณะเมื่อเรามีความประสงค์อยู่ว่า ขอให้ทางรถไฟสายนี้จงมีความสำเร็จตลอดทุกอย่างนั้น เรามีความยินดีที่จะลงมือกระทำการเพื่อให้เปนอันเสร็จงานที่สุดของการก่อสร้างทางรถไฟนี้ แลมีความยินดีที่จะประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ตั้งแต่นี้สืบไปทางรถไฟสายนี้เปนอันเปิดให้คนทั้งปวงใช้ได้ทั่วกันแล้ว

พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์
แลเหรียญช้างเผือกเหรียญมงกุฎสยาม

วันที่ ๑๙ มิถุนายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับณที่สเตชั่นรถไฟในการเปิดทางรถไฟเพ็ชรบุรี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ คือ

มงกุฎสยามชั้นที่ ๒ จุลสุราภรณ์

แฮร์เกิดส์ เจ้ากรมรถไฟ

มงกุฎสยามชั้นที่ ๓ มัณฑนาภรณ์

แฮร์โคลกชิพ อินเยอเนียกรมรถไฟ

มงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ภัทราภรณ์

มิสเตอร์ทิล ผู้บังคับการออฟพิศกลางกรมรถไฟ

มงกุฎสยามชั้นที่ ๕ วิจิตราภรณ์

หลวงนรพรรคพฤฒิกร (ทองอยู่)

แลทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงษ์รับพระราชทาน คือ

ช้างเผือกชั้น ๔ ภูษนาภรณ์

มิสเตอร์โก๊ตส์ อินเยอเนียชั้นใหญ่กรมรถไฟ

มิสเตอร์คาโนวา อินเยอเนียชั้นใหญ่กรมรถไฟ

มงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ภัทราภรณ์

หลวงรถาจารณ์ประจักษ์ (โมรา) กรมรถไฟ

เหรียญช้างเผือกเงิน

เอ เปค็ตอนยี หัวน่าการรถจักร์

อาร์ แฟนเซโล พนักงานใช้เครื่องจักร์

ดับปลิว รัยค์ พนักงานพัศดุ

แอล เอช. กรีเนีย นายสเตชั้น

เอช. เย. สมิท นายสเตชั้น

บี. เอ. เปค็ตอนยี นายสเตชั้น

เย. ปอนเซน นายสเตชั้น

เหรียญมงกุฎสยามเงิน

เย. ปร๊อกเตอร์ หัวน่าในการรถพ่วง

เอช. เลฟเวอร์ พนักงานใช้เครื่องจักร์

เอช. รอบินซัน	พนักงานใช้เครื่องจักร์
เอช. เยมส์	พนักงานใช้เครื่องจักร์
นายเบี๊ยวเล็ก	พนักงานกำกับรถ
เย. บี. วิกเตอรามาชิง	นายสเตชั่น
นายอั๊น	พนักงานกำกับรถ
นายตันกิมฮวด	นายสเตชั่น
นายปลื้ม	นายสเตชั่น
เอ. เอมส์	พนักงานพัดุ
ย. บามันยี	เสมียนใหญ่
เอ. กอเดโร	นายสเตชั่น

ประกาศพระราชกฤษฎีกา

ในการจัดซื้อที่ดินสร้างทางรถไฟสายตวันออก

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาให้ทราบทั่วกันว่า ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กระทรวงโยธาธิการสร้างทางรถไฟสายตวันออก ต้นต่อกับรถไฟสายนครราชสีห์มาตำบลเหนือคลองมหานาคตลอดขึ้นไปถึงแม่น้ำบางปกงตอนหนึ่ง เรียกว่ารถไฟสายตวันออก บัดนี้กระทรวงโยธาธิการได้ให้กรมรถไฟจัดการตรวจทางทำแผนที่ตลอดแล้ว กับได้บักกรุยหมายเขตร์ ๒ ข้างทางรถไฟ ตั้งแต่ต้นจนถึงแม่น้ำบางปกงในมณฑลปราจิณ บรรดาที่ดินซึ่งยังนอกจากแนวกรุยทางข้างละ ๒๐ วา และถ้าตำบลที่ตั้งสะเตชั่นข้างละ ๔๐ วาตลอดทางที่กรุยไว้แล้ว หรือที่จะได้กรุยต่อไปนั้น บางทีเจ้าพนักงานจะต้องการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องแก่การรถไฟบ้างตามตำบลที่สมควร แต่เวลานี้ยังรู้ไม่ได้เป็นแน่ว่าจะต้องการเฉพาะที่แห่งใดบ้าง เพราะฉนั้นห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดจับจองที่ดินซึ่งเป็นที่ว่างเปล่าไม่มีเจ้าของไว้เป็นของ ๆ ตน ส่วนที่ดินซึ่งมีเจ้าของแล้วห้ามมิให้เจ้าของที่ดินเอาที่ซึ่งอยู่ในกำหนดนี้ไปยกให้หรือซื้อขายแลกเปลี่ยนกับผู้ใดผู้หนึ่ง และห้ามมิให้ปลูกสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นในที่เหล่านี้ก่อนได้รับอนุญาตเจ้าพนักงาน ถ้าเจ้าของที่เดิมจะต้องการขายที่ดินหรือจะปลูกสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นในที่ดินแห่งใดในกำหนดเขตร์ทางรถไฟนี้ ให้นำความมาแจ้งต่อกระทรวงโยธาธิการก่อน เพื่อว่าเจ้าพนักงานจะจัดซื้อไว้สำหรับ

ทำการก่อสร้างทางรถไฟ หรือจะปลูกสร้างตึกเรือนโรงและกระทำการต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวแก่การรถไฟนั้น เจ้าพนักงานจะได้รับซื้อไว้เป็นของหลวง ถ้าเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการไม่ต้องการที่นั้นแล้ว จะได้อนุญาตให้ซื้อขายหรือปลูกสร้างแล้วจึงจะซื้อขายหรือปลูกสร้างได้ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเอาที่ดินในกำหนดเขตร์ทางรถไฟนี้ไปลักลอบยกให้หรือซื้อขายแลกเปลี่ยนกับผู้ใด โดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการก่อนแล้ว ให้ถือว่าการยกให้หรือซื้อขายแลกเปลี่ยนกันนั้นเป็นอันใช้ไม่ได้ ต้องถือว่าที่ดินนั้นยังคงเป็นของเจ้าของเดิมอยู่

อนึ่งถ้าผู้หนึ่งผู้ใดปลูกสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นในที่กำหนดเขตร์ทางรถไฟนี้ภายหลังวันที่ได้ออกประกาศนี้ โดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการก่อนแล้ว ถ้าเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการจะต้องการที่ดินนั้นทำการอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งเกี่ยวแก่การรถไฟนี้แล้ว เจ้าพนักงานจะไม่ใช้ค่าสิ่งของเหล่านั้นให้ เพราะผู้ก่อสร้างเป็นผู้ทำผิดประกาศนี้ ของเหล่านั้นก็ต้องเป็นภัพแก่เจ้าของ ส่วนการที่เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการจะได้จัดซื้อที่ดิน และจ่ายเงินให้เป็นการทำขวัญให้ค่ารื้อเรือนโรงและต้นผลไม้ต่าง ๆ นั้น จะมีแจ้งในประกาศเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการต่อไป

ประกาศพระราชกฤษฎีกามาณวันที่ ๒๐ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๔ เป็นวันที่ ๑๓๔๓๑ ในรัชกาลบัดยุบันนี้

การเปิดรถไฟสายเหนือ

วันที่ ๓๑ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๔ เปนวันกำหนดที่จะทรงเปิดรถไฟสายเหนือ เวลาเช้า ๓ โมง ๑๓ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินแต่วังสวนดุสิตไปประทับรถไฟพิเศษ ซึ่งเจ้าพนักงานจัดเปนรถพระที่นั่งถวายที่สะเตชั้นสามเสน พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ ข้าทูลลอองธุลีพระบาทแห่นำตามเสด็จ รถไฟจูงรถพระที่นั่ง แต่สะเตชั้นสามเสน ขึ้นไปตามทางสายนครราชสีห์มา ถึงสะเตชั้นบางปอิน เวลาเช้า ๔ โมงครึ่ง หยุดรถพระที่นั่งประมาณครู่หนึ่งแล้ว รถไฟใช้สักร์ต่อไป ครั้นเวลาเช้า ๕ โมง ๓๕ นาที ถึงทางแยกเข้าทางรถไฟสายเหนือตำบลบ้านพาชี หยุดรถพระที่นั่งที่หน้าโรงราชพิธี มีกำนันผู้ใหญ่บ้านนำโห่ขึ้น ๓ ลา พิณพาทย์ประโคมขึ้นพร้อมกัน เพื่อเปนการถวายไชยมงคลในที่นี้ เจ้าพนักงานกระทรวงและกรมโยธา ได้ล่วงหน้ามาจัดการรับเสด็จปลูกเปนพลับพลายก ๓ มุข มุขเหนือจัดเปนที่ประทับและเลี้ยงพระบรมวงษานุวงษข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ แลพระบรมวงษานุวงษข้าราชการฝ่ายใน ซึ่งแบ่งเปนตอนหนึ่งต่างหาก มุขกลางเปนที่ประทับสำหรับประชุมในการพิธีเปิดรถไฟ มีพระราชอาศน์ตั้งในท่ามกลาง มุขใต้จัดเปนที่เลี้ยงข้าราชการชั้นผู้น้อย โต๊ะซึ่งจัดเปนที่ประทับเสวยนั้น เจ้าพนักงานได้ทำเปนรูปรถไฟเดินในน้ำ และทำเปนออฟฟิศโทรเลขตั้งอยู่ในดงด้วย บนโต๊ะและข้าง ๆ โต๊ะมีแจกันทำด้วยกระบอกไม้ไผ่ ประดับปักด้วยดอกอ้อและดอกหญ้าต่าง ๆ อย่างวิจิตรงดงาม ซึ่งควรชม ตะกร้าหมากพลูบุหรี่ก็จัดประดับด้วยดอกหญ้าเหมือนกัน เมื่อเสด็จลง

จากรถแล้วทรงฉายรูป ที่หน้าพลับพลา แล้วเสด็จเข้าไปในห้องมุขกลาง ประทับบน พระราชอาศน์ พระบรมวงษานุวงษข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าทูลละอองธุลี พระบาทพร้อมกัน พระยาสุริยานุวัตร์แทนเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ อ่านรายงานการก่อสร้างทางรถไฟสายเหนือ กราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีกระแสพระราชดำรัสตอบพอสมควรแล้ว ได้พระราชทานตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ และสัญญาบัตร์และเหรียญเครื่องอิศริยาภรณ์แก่ข้าราชการกรมรถไฟแล้ว. ประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการ ครั้นเสวยแล้วประทับตรัสแก่พระบรมวงษานุวงษข้าราชการ และทรงฉายรูปห้องเลี้ยงข้าราชการ จึงเสด็จประทับรถพระที่นั่งเวลาเที่ยงเศษเสด็จพระราชดำเนินประพาศเมืองลพบุรีต่อไป ฯ

รายงานสร้างทางรถไฟสายเหนือ

วันที่ ๓๐ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๔

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระยาทปกเกล้าปกกระหม่อม

โดยกระแสพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าพ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงษ เมื่อยังดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการให้จัดการสร้างทางรถไฟสายเหนือนี้ ตั้งต้นแต่ตำบลบ้านพาชี ที่แห่งนี้เป็นทางแยกออกจากสายนครราชสีห์มา โดยพระบรมราชประสงค์จะให้รถไฟสายเหนือนี้ขึ้นไปทางเมืองลพบุรี. ปากน้ำโพ. พิศณุโลกย์. อุตรดิษฐ์. นครลำปาง. เปนลำดับไปจนถึงเมืองนครเชียงใหม่และเชียงแสน เพื่อเปนการบำรุงผลประโยชน์ของอาณาประชาราษฎรในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ให้จำเริญยิ่งขึ้นในสรรพการหาผลประโยชน์เลี้ยงชีพทั้งปวง มีการค้าขายการเพาะปลูกเปนต้น และเมื่อมีหนทางอันดีซึ่งจะไปมาถึงกรุงเทพ ฯ ได้โดยเร็วและสดวกเช่นรถไฟสายนี้แล้ว การที่รัฐบาลจะปกครองบ้องกันรักษาความศุขของประชาราษฎรที่จะสดวกดียิ่งขึ้นด้วยการซึ่งได้ทำขึ้นโดยพระบรมราชประสงค์ครั้งนี้ นับได้แท้ว่าเปนพระคุณอันประเสริฐสำคัญใหญ่ในแผ่นดินอย่างหนึ่งในสมัยนี้

ทางสายนี้กรมรถไฟได้เริ่มทำการตั้งแต่เมื่อเดือนธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ ทำไปถึงเมืองลพบุรีเปนหนทาง ๔๒ กิโลมิเตอร์ได้ตอนหนึ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ราษฎรได้ใช้รถไฟตอนนี้ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ทางในระหว่างบ้านพาชีกับเมืองลพบุรีผ่านไปกลางทุ่งนาโดยมาก ต้องตัดเข้าบ่าละเมาะเป็นหย่อม ๆ ไปตามระยะทางบ้าง ทำสพานเหล็กข้ามแม่น้ำบ่าสักที่ท่าเรือยาว ๑๐๓ เมตรสพานหนึ่ง โดยที่พื้นแผ่นดินเป็นที่ลาดเสมอไปมีที่ดอนแต่ที่เมืองลพบุรีแห่งเดียวซึ่งสูงกว่าบ้านพาชีเพียง ๓ วาเท่านั้น ทางโค้งจึงมีอยู่แต่น้อย ด้วยเหตุนี้จึงมีการพูนดินมากถึง ๔๖๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร์ เป็นราคาเงิน ๓๓๒,๐๐๐ บาท คิดเป็นค่าพูนดินกิโลมิเตอร์ละ ๗๘๐๐ บาท แต่ค่าซื้อที่ดินนั้นโดยเหตุที่ทางไม่ได้ผ่านที่สวนและที่มีราคาทั้งปวง จึงลงทุนสิ้นเงินแต่เพียง ๑๔๔๒ บาทคิดเป็นราคากิโลมิเตอร์ละ ๓๔ บาท

สพาน นอกจากสพานใหญ่ข้ามแม่น้ำบ่าสักซึ่ง พระราชทานนาม แล้วว่าสพานจักกีนั้น ยังมีสพานเหล็กอีก ๒ สพาน สพานไม้ ๒๘ สพาน

ราง รางเหล็กรถไฟสายนี้ก็เท่ากันกับรถไฟสายนครราชสีมา หมอนรองรางได้ใช้ไม้จากมณฑลนครราชสีมาเป็นพื้น ได้ไม้ที่ในท้องที่ตามทางบ้างแต่เล็กน้อย แต่ในทางตอนหนึ่งยาว ๗ กิโลมิเตอร์ กรมรถไฟได้ใช้หมอนเหล็กเป็นการทดลอง หมอนนี้ยาว ๒.๒๕ เมเตอร์ หนัก ๕๔ กิโลแกรมครึ่งแน่แล้ว หมอนเหล็กนั้นคงใช้ได้ทนทานดีกว่าหมอนไม้เสมอ แต่ราคาคิดถึงกรุงเทพ ฯ แพงถึงท่อนละ ๖ บาท ๒ สลึง ส่วนหมอนไม้มีราคาเพียงท่อนละ ๖-๗ สลึง ใช้ศิลาปากเพรียวเป็นเครื่องถมทาง

ได้ตั้งต้นวางรางในเดือนพฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๗ วางไปถึงเมืองลพบุรี เสร็จเมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๘

ในตอนตั้งแต่ลพบุรีถึงปากน้ำโพ มีระยะทางยาว ๑๑๘ กิโลมิเตอร์ ได้ลงมือทำเมื่อปลายปี ร.ศ. ๑๑๙ แต่มาหยุดเสียเมื่อปลายปี ร.ศ. ๑๒๐ พักหนึ่ง เพราะต้องวางการสายนี้ไปรับระดมทำสายเพ็ชร์บุรี

ได้มาตั้งต้นทำทางตอนนี้ โดยจริงต่อเมื่อเดือนพฤศภาคม ร.ศ. ๑๒๑ ทางผ่านไปกลางทุ่งนาที่เป็นทำเลดี แต่เป็นที่ ๆ ห่างจากแม่น้ำทั้งสิ้น ด้วยเหตุฉะนี้เมื่อมีทางรถไฟผ่านไปแล้ว มิใช่แต่กระทำให้ผลในนามีราคายิ่งขึ้นอย่างเดียว ย่านไม่ที่มีตามรายทางโดยมาก คงจะกลายเป็นนาขึ้นทั่วไป เป็นการคาดหมายล่วงหน้าได้แน่ว่า รถไฟสายนี้จะมีผลประโยชน์ดียิ่งขึ้นเสมอ

ที่แผ่นดินตอนนี้ก็เป็นที่ลาดตลอด มีที่สูงบ้างแต่เล็กน้อย จึงเป็นหนทางดีที่สามารถจะทำการอย่างใหญ่ รับบรรทุกคนโดยสารและสินค้าได้มาก

ราคาที่ดินที่ต้องซื้อคิดปานกลางเป็นกิโลมิเตอร์ละ ๖๐ บาทเท่านั้น ส่วนสายเพ็ชร์บุรีเป็นราคาเงินถึงกิโลมิเตอร์ละ ๒,๐๔๑ บาท

<u>การพูนดิน</u> การพูนดินตามทางต้องใช้ดินและศิลา๑,๖๐๐,๐๐๐กิวบิกเมเตอร์ มีการขุดทางแต่เพียง ๘๘,๖๐๐ กิวบิกเมเตอร์ ทางตอนนี้ก็ดี ทางตอนลพบุรีก็ดีได้ใช้ดินตามริมทางถมเป็นพื้น ส่วนทางที่ต้องขุดนั้นมีศิลาอยู่บ้าง เป็นต้นว่าที่ช่องแคต้องขุดผ่าเข้าไปในเขาศิลาทั้งแท่ง ได้ระเบิดศิลาถึง ๑๐,๓๘๒ กิวบิกเมเตอร์ แต่ทางในระหว่างหลัก ๑๕๘ กับ ๑๖๐ กิโลมิเตอร์ รวมทั้งที่สะเตชั่นปากน้ำโพด้วยนั้น มีความลำบากในการพูนดินอยู่บ้าง แม้แต่พูนทางขึ้นสูงบางแห่งถึง ๔ วาแล้ว น้ำเหนือยังหลากขึ้นเกือบเสมอทางได้ ทางพังลงเพราะน้ำเนือง ๆ กว่าที่ ๆ ถมนั้นจะแน่นได้ดีคงจะกินเวลาอีกหลายปี

ที่สะเตชั้นปากน้ำโพแห่งเดียวต้องพูนดินถึง ๘๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร ได้เริ่มใช้ขนดินด้วยรถรางเล็ก แล้วใช้รางใหญ่ มีรถบรรทุก ๑๕ รถ ค่าถมดินและค่าศิลาตอนสายปากน้ำโพสิ้นเงิน ๑๒๐๐,๐๐๐ บาท คิดเป็นราคากิโลเมตรละ ๑๐,๑๗๐ บาท แพงกว่าค่าพูนดินทางสายเพชรบุรี ซึ่งคิดราคาได้กิโลเมตรละ ๙,๒๐๓ บาท สพาน สพานในตอนนี้เป็นสพานไม้ ๘๒ สพาน มีสพานเหล็กอยู่สพานเดียวใกล้ปากน้ำโพ ซึ่งต้องทำกว้างถึง ๕๔ เมตร สพานเหล็กแห่งนี้ต้องจำเป็นทำให้แข็งแรง เพราะที่ตรงนั้นเป็นที่ลุ่ม ที่น้ำหลั่งไปขังอยู่เป็นอันมาก ต้องเผื่อช่องที่ตรงสพานไว้เพื่อจะให้น้ำนั้นไหลลงแม่น้ำได้ เครื่องเหล็กสพานนี้สั่งจากเยอรมัน ราง รางเหล็กตอนนี้ก็เท่ากันกับรางสายนครราชสีห์มา และศิลาที่ถมทางนั้นก็ได้จากเขาตามระยะทางทั้งสิ้น

จำนวนรางทั้งสิ้นซึ่งได้สั่งสำหรับสายเหนือจนถึงเมืองนครเชียงใหม่เป็นจำนวน ๓๐,๐๐๐ ตัน รวมราคา ๒๐๒,๐๐๐ ปอนด์ ในจำนวนเงินนี้เมืองอังกฤษรับส่งเป็นค่าราง ๑๗๒,๐๐๐ ปอนด์ เหลือเครื่องเหล็กต่าง ๆ ที่เมืองเบลเยียมรับส่งเป็นราคา ๓๐,๐๐๐ ปอนด์

ได้เริ่มวางรางจากเมืองลพบุรีเมื่อวันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๓ ข้างปากน้ำโพก็ได้วางรางลงมาบรรจบติดต่อกันได้เมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม ที่ล่วงมานี้

สะเตชั้นต่าง ๆ ทั้งตอนลพบุรีและตอนปากน้ำโพเป็นสะเตชั้น ทำด้วยไม้มุงหลังคาเหล็กซุบสังกะสีทั้งสิ้น มีโรงเก็บรถจักรและที่กลับรถที่เมืองลพบุรีแห่งหนึ่งที่ปากน้ำโพแห่งหนึ่ง

เครื่องล้อเลื่อนสำหรับทางลพบุรีที่ใช้อยู่แล้ว ใช้ปนกันกับสายนครราชสีห์มาจึงแยกไม่ออก แต่รวมด้วยกันมีรถจักร ๑๘ รถ รถคนโดยสาน ๓๖ รถ รถบรรทุกสินค้า ๑๕๑ รถ เมื่อคิดบาญชีแบ่งกันกับสายนครราชสีห์มาได้ตีราคาค่าเครื่องล้อเลื่อนสำหรับสายลพบุรีเป็นเงิน ๓๕๗,๐๐๐ บาท เหลือสำหรับสายนครราชสีห์มาเป็นราคาเงิน ๑,๖๐๐.๐๐๐ บาท

ส่วนเครื่องล้อเลื่อนที่ได้ซื้อไว้สำหรับสายตอนปากน้ำโพ มีรถจักร ๑๒ รถ รถบรรทุกคนโดยสานและสินค้า ๑๘๗ รถ

รถจักรซื้อจากเมืองเยอรมันเป็นราคาเงิน ๕๑,๒๐๐ ปอนด์ แต่รถคนโดยสานและรถบรรทุก ๑๘๗ รถนั้น ได้ว่าราคาประมูลตกเป็นเมืองเบลเยียมได้รับทำส่งประมาณราคา ๓๙,๐๐๐ ปอนด์

การพิเศษซึ่งจะต้องทำต่อไป เพราะเหตุที่จะได้เดินรถไฟสายนี้มากขึ้นนั้น จำจะต้องขยายอาณาเขตร์สะเตชั่นต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วในระหว่างลพบุรีกับกรุงเทพ ฯ ให้กว้างออกไปอีก ทั้งจะต้องจัดการให้มีทางหลีกเพิ่มเติมขึ้นตามสะเตชั่นบางแห่งด้วย ประมาณดูเมื่อการเสร็จ จะสิ้นเงินประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ บาท

จำนวนเงินที่ได้จำหน่ายทำทางสายลพบุรี รวมเป็นเงิน ๒,๐๕๐,๐๐๐ บาท คิดเป็นราคากิโลมิเตอร์ละ ๔๘,๐๐๐ บาท แต่สายตอนปากน้ำโพนั้นยังคิดราคาเสร็จไม่ได้ เพราะการก่อสร้างยังไม่แล้วหมด เจ้ากรมรถไฟประมาณดูว่า จะเป็นจำนวนถึง ๖,๘๐๐,๐๐๐ บาท คิดเป็นราคากิโลมิเตอร์ละ ๕๗,๖๐๐ บาท เปรียบเทียบกันดูได้จำนวนตามลำดับไปว่าราคาสายนครราชสีห์มาเป็นเงินกิโลมิเตอร์ละ ๖๗,๐๐๐ บาท สายปากน้ำโพ ๕๗,๖๐๐ บาท

สายเพ็ชรบุรี ๕๓,๓๐๐ บาท สายลพบุรี ๔๘,๒๐๐ บาท รวมเข้าด้วยกันแล้ว คิดเฉลี่ยเป็นกลางได้เป็นราคาเงินกิโลมิเตอร์ละ ๖๐,๙๐๓ บาท โดยทั่วไป

ข้าพระพุทธเจ้าได้กราบบังคมทูลรายงานในการสร้างทางรถไฟพอเป็นสังเขปเช่นนี้แล้ว ยังมีต่อไปก็แต่จะกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ในความดีที่กระทรวงมหาดไทยและข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่าและมณฑลนครสวรรค์ได้มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อหนุนในสิ่งสรรพการทั้งปวงเมื่อเวลาต้องการทุกครั้งทุกคราว หมกรมรถไฟได้ทำการสนองพระเดชพระคุณได้สำเร็จประโยชน์โดยสะดวกตามพระราชประสงค์นั้นด้วย

ทางรถไฟในระหว่างบ้านพาชีกับปากน้ำโพเป็นอันใช้ได้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าและเจ้าพนักงานในกระทรวงโยธาธิการมีความยินดีเป็นล้นเกล้า ฯ ในการที่ได้ผ่าละอองธุลีพระบาทได้ทรงพระอุสาหะดำเนินมาให้เป็นมหามงคลในพิธีการอันนี้ ข้าพระพุทธเจ้าและเจ้าพนักงานทั้งหลายในกระทรวงโยธาธิการได้เตรียมการพร้อมแล้วที่จะได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดการให้มหาชนได้ตั้งต้นใช้รถไฟสายนี้ ตั้งแต่วันพรุ่งนี้ไปด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ.

พระราชดำรัสตอบ
ในการเปิดทางรถไฟสายเหนือ

เราได้ฟังแล้วด้วยความพึงใจในถ้อยคำซึ่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการได้กล่าวชัดเจน ว่าด้วยจำนวนเงินที่ใช้ว่าด้วยความยากลำบากและข้อความพิสดารอื่นๆ ของการสร้างรถไฟตั้งแต่บ้านพาชีถึงปากน้ำโพ เราขอบใจในการที่กรมรถไฟหลวงและกรมอื่นๆ ที่กล่าวอ้างว่าได้ช่วยกันกระทำการอันนี้สำเร็จบริบูรณ์แล้วด้วย

เราเป็นแต่กล่าวซ้ำความตามที่ท่านว่ามาอยู่ดีแล้ว ว่าการสร้างทางรถไฟนั้นไม่เป็นแต่จะชักนำทำให้เกิดความเจริญในบ้านเมืองอย่างเดียวเท่านั้นเลย หากจะเป็นสิ่งสำคัญอันเป็นพยานให้เห็นชัดว่าความเจริญนั้นเองมีขึ้นแล้ว ในบรรดาการโยธาก่อสร้างทั้งหลายอันมนุษย์ได้คิดค้นคว้าทำขึ้นทำได้นั้น ไม่มีสิ่งใดๆ ที่จะเป็นผลใหญ่ยิ่งในการปกครองบ้านเมือง และในอาการกิริยาและความเจริญของอาณาประชาชนให้เห็นได้ชัดเจนเสมอเหมือนเช่นทางรถไฟนี้ ด้วยเหตุว่าในการที่ทางรถไฟชักนำทำให้ตำบลต่างๆ ไปมาถึงกันได้ ใกล้ชิดนั้น ก็ทำให้เป็นหนทางที่จะดูแลตรวจการซึ่งเป็นประโยชน์และสนิทกัน อันเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องมีในการที่ปกครองเพื่อให้เป็นผลได้จริงด้วย และเพราะเหตุที่รถไฟกระทำให้อาณาประชาชนซึ่งอยู่ในตำบลต่างๆ ตามทางรถไฟไปได้มีทางอย่างเร็วอย่างสดวกสำหรับพากันไปมาได้ง่ายนั้น ก็กระทำให้ที่ดินและสิ่งที่เกิดจากแผ่นดินนั้นมีราคายิ่งขึ้นอีก และโดยเหตุที่ชักนำทำให้อาณาประชาชนสนิทติดต่อถึงซึ่งกัน

และกัน และสามารถที่จะให้ได้ทำได้เห็นเพียงน้อยวันในการซึ่งเคยทำเคยเห็นได้แต่ก่อนมาตั้งเดือนนั้น รถไฟไม่ว่ามีไปทางใด ก็ย่อมนำพาความเจริญและย่อมเกื้อกูลให้คนทั้งปวงมีความรู้สึกรักชาติของตนยิ่งขึ้นอีก ความข้อนี้และเปนหัวข้อสำคัญนักที่จะให้เกิดความเจริญของบ้านเมืองได้

เพราะเหตุนี้ เราจึงมีความชื่นชมพอใจ ที่ได้มาณพิธีนี้ซึ่งเปนการสำคัญอีกชั้นหนึ่งในความเจริญของการงานสาธารณประโยชน์ยิ่งใหญ่ ซึ่งยังไม่เคยจะได้ทำขึ้นในกรุงสยาม เรามีความไว้ใจว่าการทำรถไฟนี้จะได้ทำให้สำเร็จโดยเร็วสืบไป เพราะเหตุดังได้กล่าวมาแล้ว ว่าความสำเร็จในทางรถไฟนี้ ก็คือความสำเร็จในความเกิดผลรุ่งเรืองของบ้านเมือง และสำเร็จในความเจริญทรัพย์สมบัติของอาณาประชาชน ซึ่งเรามีใจหวังจะให้เป็นขึ้นอยู่มากนัก

บัดนี้เรามีความยินดีอย่างยิ่งที่จะให้ประกาศเปิดทางรถไฟสายนี้ให้คนใช้ทั่วกัน ตั้งแต่วันพรุ่งนี้สืบไป

แจ้งความกระทรวงโยธาธิการ

พแนกกรมรถไฟ

ตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๕ เป็นต้นไปจะไม่ยอมให้ผู้หนึ่งผู้ใด เข้าไปในที่ชานสำหรับขึ้นรถไฟตามบรรดาสะเตชั่นใหญ่ต่างๆ เว้นไว้แต่ผู้นั้นจะมีตั๋วสำหรับที่จะเข้าไปในที่นั้น ซึ่งจะซื้อเอาได้ ณ ที่ช่องขายตั๋วเป็นราคาใบละ ๒ อัฐ เว้นแต่ผู้ที่มีตั๋วค่าโดยสารแล้วไม่ต้องเสีย

แจ้งความมา ณ วันที่ ๒๘ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๕

โดยบัญชาสั่งเลขานุการกระทรวงโยธาธิการ

(ลงนาม) พระยาเสถียรฐาปนกิตย์

ปลัดทูลฉลอง

ประกาศพระราชกฤษฎีกาเพิ่มเติม
ห้ามการแลกเปลี่ยนเจ้าของที่ดิน ซึ่งต้องการสร้างทางรถไฟแยก จากสายตะวันออก ไปตั้งสะเตชั่นสินค้าริมแม่น้ำเจ้าพระยา

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาเพิ่มเติมให้ทราบทั่วกันว่า สะเตชั่นรถไฟกรุงเทพ ฯ ซึ่งตั้งอยู่ที่ฝั่งเหนือคลองผดุงกรุงเกษม ในเวลานี้คับแคบไม่พอกับที่จะทำการรับส่งสินค้าไปมาทางรถไฟให้สดวกเรียบร้อยได้ เพราะว่าการรับส่งสินค้าเวลานี้ทวีขึ้นกว่าแต่ก่อนหลายเท่า ใช่แต่เท่านั้นเมื่อทางรถไฟสายเหนือ และสายตะวันออกแล้วตลอดเดินได้ถึงกัน การนี้ก็คงจะทวีขึ้นอีกเปนอันมาก

เพราะเหตุฉะนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กระทรวงโยธาธิการจัดการสร้างทางรถไฟ แยกจากสายตะวันออกที่ระยะกิโลมิเตอร์ ๕,๕๐๐ ตำบลทุ่งบางกระสันตัดลงไปถึงลำน้ำเจ้าพระยา ตำบลช่องนนทรีแขวงเมืองนครเขื่อนขันธ์กรุงเทพ ฯ จัดสร้างสะเตชั่นขึ้นอีกแห่งหนึ่ง เพื่อให้สดวกแก่การเดินรถบรรทุกสินค้าต่อไป และให้ใช้ความในประกาศพระราชกฤษฎีกา ห้ามการแลกเปลี่ยนเจ้าของที่ดินสร้างทางรถไฟสายตะวันออก ซึ่งลงวันที่ ๒๐ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๔ นั้น ตลอดไปถึงการทำทางรถไฟสายแยกนี้ด้วยจงทุกประการ เว้นแต่ที่ดินซึ่งต้องการทำสะเตชั่นซึ่งได้กำหนดไว้ในประกาศพระราชกฤษฎีกาจสร้างทางรถไฟสายตะวันออก แต่เพียง ๔๐ วานั้นหาเพียงพอแก่ความต้องการไม่ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ขยายเขตรออกไปดังนี้ คือ

บรรดาที่ดินตามลำน้ำเจ้าพระยา จากคลองวัดใหม่ช่องลมขึ้นไป ๓๒๐ วาและลงไป ๓๓๐ วายืนขึ้นไป ๑๕๐ วา ห้ามมิให้เจ้าของที่ดินซึ่งอยู่ในกำหนดเขตร ที่ว่ามานี้เปลี่ยนที่ดินให้เปนของผู้อื่นด้วยอาการต่างๆ ตามความในพระราชกฤษฎีกา ที่อ้างมาแต่ข้างต้นนั้นด้วยจงทุกประการ

ประกาศพระราชกฤษฎีกามาณวันที่ ๑๑ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ เปนวันที่ ๑๓๙๐๙ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ ฯ

ประกาศเพิ่มเติมขยายเขตรที่ดิน
สร้างโรงงานใหม่ในทางรถไฟสายตวันออก

เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศเพิ่มเติมมาให้ทราบทั่วกันว่า โรงงานของกรมรถไฟซึ่งตั้งอยู่ที่สะเตชั่นกรุงเทพฯ ตำบลถนนหัวลำโพงเวลานี้คับแคบไม่เพียงพอกับที่จะทำการงานให้สะดวกได้ เพราะว่าการรถไฟได้ขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก จึงคิดจะรื้อย้ายไปปลูกสร้างใหม่ในที่ตำบลทุ่งบางกระสัน หรือทุ่งสามเสน ฝั่งใต้ริมทางรถไฟสายตะวันออก เพื่อให้เป็นการสดวกกับการงานที่จะทำต่อไป แต่ตามความในประกาศพระราชกฤษฎีกาห้ามการแลกเปลี่ยนที่ดินสร้างทางรถไฟสายตวันออกลงวันที่ ๒๐ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๔ ซึ่งได้กำหนดเขตรทางไว้แต่เพียงข้างละ ๔๐ วานั้นหาเพียงพอกับที่จะปลูกสร้างกับโรงงานนี้ไม่

เพราะเหตุฉนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ขยายเขตรที่ดินในประกาศพระราชกฤษฎีกาซึ่งกล่าวมาข้างบนนี้ แต่เฉภาะที่ในระหว่างระยะกิโลมิเตอร์ ๔.๓ ถึงระยะกิโลมิเตอร์ ๕.๖ แห่งทางรถไฟสายตะวันออก ด้านข้างเหนือตำบลทุ่งบางกระสัน หรือทุ่งสามเสนฝั่งใต้นอกจากที่ได้กำหนดไว้เดิมอีก ๑๘๐ วาส่วนความอื่นไม่มีแก้ไขให้คงเป็นไปตามนั้นและให้ใช้ข้อความในประกาศจัดซื้อที่ดินสร้างทางรถไฟสายตวันออก ซึ่งลงวันที่ ๒๐ สิงหาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๔ มาจัดซื้อที่ดินสำหรับสร้างโรงงานนี้ด้วยจงทุกประการ

ประกาศมาณวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๒๕

(ลงนาม) **พระยาสุขุมนัยวินิต**

เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ

รายงานการสร้างทางรถไฟ

สายตวันออกกับตอนต่อปากน้ำโพ ถึงพิษณุโลก

ขอเดชะฝ่าลอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยบัดนี้กระทรวงโยธาธิการ ได้สร้างทางรถไฟสำเร็จตามกระแสพระบรมราชโองการแล้ว ต่อออกไปอีกสองตอน ตามกำหนดวิธีที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต สำหรับทางรถไฟทั่วไปในพระราชอาณาจักร์

ทางรถไฟสองตอนนี้ ตอนที่หนึ่งทางรถไฟสายทิศตวันออก ตั้งแต่กรุงเทพ ฯ ไปยังเมืองฉเชิงเทรา กับตอนที่สามของทางรถไฟสายใหญ่แต่กรุงเทพ ฯ ไปข้างทิศเหนือ คือ ต่อตั้งแต่ปากน้ำโพถึงเมืองพิษณุโลก

ทางรถไฟที่ขยายต่อออกไปเหล่านี้ คงเปนที่ต้องพระราชหฤทัย เพราะว่าเปนที่ชักนำกระทำให้อาณาประชาชนซึ่งอยู่ห่างไกลนั้น ติดเนื่องชิดเข้ามาอีกได้ ให้เปนที่เกื้อกูลความสวามิภักดิ์ต่อใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท และกระทำให้พนักงานในราชการ สามารถที่จะจัดการในหน้าที่ต่าง ๆ ได้สดวกดียิ่งขึ้น

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาศกราบบังคมทูลพระกรุณา ข้อสำคัญบางอย่าง เปนรายงานของการก่อทางรถไฟทั้งสองตอนนี้สืบไป

สายตวันออกกรุงเทพ ฯ ถึงเมืองฉเชิงเทรา

ทางสายนี้ได้ลงมือทำเมื่อเดือนพฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๔ มีระยะยาว ๖๓.๔ กิโลมิเตอร์ และเปนขนาดใหญ่กว้างเท่ากับทางสายนครราชสีมา

และสายเหนือ ทางสายนี้ทำผ่านไปในตำบลที่นาอันอุดมดีต่อเนื่องกันในระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำบางปะกง ทั้งเป็นที่อยู่แห่งประชาชนเป็นอันมาก

การจัดซื้อที่ดิน ได้จัดแล้วไปด้วยเป็นที่พอใจเจ้าของที่ดินทั้งปวง รวมราคาทั้งสิ้นเป็นเงินประมาณ ๔๕,๐๐๐ บาท หรือไร่ละ ๒๙ บาท

การเสริมดิน เป็นการยากลำบากมาก โดยเหตุว่าพื้นที่ดินตำบลนั้นอ่อน เป็นต้นว่า คันเนินสูงซึ่งใกล้เชิงสพาน พื้นที่ดินเหล่านี้เหลวอ่อน มิอาจจะทนน้ำหนักของคันถนนที่เสริมขึ้นด้วยดินธรรมดา เพราะฉนั้นจึงจำเป็นต้องใช้เท่าแกลบแทน เพราะว่าเป็นของเบา จึงสำเร็จพ้นความยากลำบากการเสริมดินทั้งหมดด้วยกันเป็นจำนวน ๗๕๒,๐๐๐ กิวบิกเมเตอร์ เป็นราคา ๕๐๐,๐๐๐ บาท หรือกิวบิกเมเตอร์ละ ๖๗ สตางค์

การทำสพานต่างๆ มีอยู่ ๓ ชะนิด คือ

๑ สพานไม้ทอดบนเสาไม้

๒ สพานรอดเหล็กทอดบนฐานอิฐ

๓ สพานรอดเหล็กทอดบนเสาเหล็กสะตรู

สพานชนิดที่ ๑ ทำไปเพียง ๒ สพานเท่านั้น โดยเหตุที่ต้องใช้เสาตะม่อยาว ซึ่งมีราคาเท่าเทียมกับสพานรอดเหล็ก สพานชนิดที่ ๒ มีอยู่ ๑๐ สพาน ทุกๆ สพาน มีช่องระยะเสาห่างกัน ๑๐ เมเตอร์ ได้ทำขึ้นอย่างแข็งแรงและมั่นคงดี สพานชะนิดที่ ๓ มีอยู่หลายสพาน ซึ่งนับว่าเป็นอันสำเร็จแน่นอนไม่ได้ โดยเหตุที่ว่าพื้นที่เหล่านี้เป็นที่ลุ่ม เสาเหล็กที่บ๊กลงไปหมายว่าพอเพียงตามแบบวิธีแล้ว กลับทรุดลงไปมีอยู่หลายเสา จำเป็นต้องจัดการเปลี่ยนแปลงลงคอนกรีตต่อกับอิฐกำลังจัดการทำอยู่ บัดนี้ซึ่งจะไม่ให้เป็นที่ติดขัดกับการเดินรถ

ทางม้นคงของทางรถไฟ การทุกสิ่งทุกอย่างทำเช่นเดียวกันกับทางสายเหนือ ส่วนไม้หมอนได้เอามาจากแขวงพระนครราชสีห์มาและศิลาย่อยถมทับหมอนได้เอามาจากตำบลปากเพรียวและช่องแค

โรงสะเตชั่นต่าง ๆ ได้สร้างสะเตชั่นขึ้นหลังหนึ่งก่อด้วยอิฐหลังคากระเบื้อง ที่เมืองฉเชิงเทรา และมีโรงไว้รถจักรหลังหนึ่ง พร้อมกับเครื่องกลับรถ นอกจากนี้ได้ก่อสร้างที่พัก สำหรับพนักงานกองเดินรถและกองบำรุงรักษาทางด้วย

การสั่งเครื่องล้อเลื่อน เครื่องล้อเลื่อนสำหรับทางทั้งสองสาย ได้เรียกประมูลบรรดาห้างต่าง ๆ และได้ตกลงสั่งมาจากประเทศซึ่งแจ้งต่อไปนี้

รถจักร์ ๑๖ คัน รถตรวจงาน ๑ คัน กับรถบรรทุกสินค้า ๘๕ คัน จากประเทศเยอรมันนี ราคาเงิน ๕๖,๗๑๔ ปอนด์

รถคนโดยสานและรถบรรทุกเครื่องภาชนะต่าง ๆ ๓๓ คัน จากประเทศอังกฤษ ราคาเงิน ๓๗,๓๗๕ ปอนด์

รถบรรทุกเข้าและรถบรรทุกอัยเฉา ๑๘๐ คัน จากประเทศเบลเยียม ราคาเงิน ๒๕,๑๓๐ ปอนด์

ราคารวมยอดเงิน งบประมาณที่ได้กะไว้แต่เดิม ๓,๒๐๐,๐๐๐ บาท แต่ราคาที่สิ้นจริงจะกล่าวแน่ยังไม่ได้ เพราะเหตุว่ายังทำไม่สำเร็จบริบูรณ์ และจะอย่างไรก็ดีคงจะไม่เกินไปกว่างบประมาณที่กะไว้ ถึงเป็นจำนวนมากและราคาทำในกิโลมิเตอร์หนึ่งประมาณคงราว ๕,๐๐๐ บาท

ทางไปมาในระหว่างกรุงเทพ ฯ กับเมืองฉเชิงเทรานี้ มีหนทางสดวกทั้งลำคลองและทะเล เพราะฉนั้นเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่าส่วนผลประโยชน์ในการส่งสินค้าเข้าโดยทางรถจะไม่มาก แต่คงจะมีผู้โดยสานและมีสินค้าเบา ๆ มาก

ด้วยว่าแต่ก่อนผู้ที่จะไปเมืองฉเชิงเทราต้องเสียเวลาถึง ๒ วัน บัดนี้ไปได้เพียง ๒ ชั่วโมงเท่านั้น ทั้งเป็นรถไฟสายใหญ่ตอนต้นของทางสายตะวันออกไปถึงมณฑลปราจิณและมณฑลจันทบุรีนั้น เป็นสิ่งสำคัญไม่ใช่เล็กน้อย

สายตอนปากน้ำโพถึงพิษณุโลก สายตอนนี้มีระยะยาว ๑๓๘ กิโลมิเตอร์ ได้ลงมือทำการเมื่อเดือนมกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ ทางสายนี้ออกจากปากน้ำโพตรงไปทางทิศเหนือ ซึ่งนับว่าเป็นอันสำเร็จบริบูรณ์ได้อีกตอนหนึ่งแห่งทางสายใหญ่จากกรุงเทพ ฯ ถึงเมืองเชียงใหม่ ทางสายเหนือนี้ทำสำเร็จไปแล้วเป็นระยะยาว ๓๓๘ กิโลมิเตอร์ ยังคงจะต้องทำต่อไปอีก ๓๓๔ กิโลมิเตอร์ ให้การทำแล้วเสร็จบริบูรณ์ทางนี้เลียบไปใกล้แม่น้ำใหญ่ผ่านไปในที่ราบมีพื้นหญ้าและป่าซึ่งเป็นที่น้ำท่วมสูงขึ้นมาตั้งแต่ ๒ เมเตอร์ทุกๆ ปี

การเสมอดินทางนี้เป็นการยากลำบากและเปลืองค่าใช้จ่ายมาก เพราะเป็นที่น้ำท่วม จำเป็นต้องทำคันถนนสูงตั้งแต่ ๒ ถึง ๓ เมเตอร์ และมีหลายแห่งซึ่งเป็นที่ลุ่มต้องทำคันถนนสูงถึง ๖ เมเตอร์ก็มี ในฤดูฝนกระทำให้คันถนนเหล่านี้ทรุดเคลื่อนมาก ต้องใช้ดินแข็งถมเพิ่มเติม ขนเอามาโดยรถพ่วงจากตำบลที่ดินอันสูงใกล้ปากน้ำโพ ทั้งต้องหยุดการในฤดูที่แผ่นดินชื้นไปหลายเดือน ด้วยเหตุทั้งหลายนี้กระทำให้ต้องใช้จ่ายเงินมาก ซึ่งต้องเสมอดินถึง ๕.๑๘๗.๔๖๑ กิวบิกเมเตอร์ เป็นจำนวนเงิน ๔,๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือกิโลมิเตอร์ละ ๓๐,๐๐๐ บาท เมื่อคิดเฉลี่ยการเสมอดินแห่งทางรถไฟทั้งปวงในกรุงสยามเป็นกิโลมิเตอร์ละ ๑๑,๐๐๐ บาทเท่านั้น

การทำสพาน ในจำนวน ๙๓ สพาน มีสพานเหล็กอยู่ ๔ สพาน นอกนั้นเป็นสพานไม้อย่างธรรมดา

ทางม้นคงของทางรถไฟ ทางนี้ใช้แบบวิธีอย่างเคยทำมาแล้ว มีขนาด ๑.๔๓๕ เมเตอร์ รางเหล็กมีน้ำหนักเมเตอร์ละ ๒๕ กิโลแกรม ไม้หมอนได้ตัดที่บ่าใต้ปากน้ำโพ ส่วนศิลาย่อยถมหมอนได้ขนเอามาจากที่ย่อยศิลาใต้ปากน้ำโพบ้าง และจากเขาในตำบลใกล้เมืองพิจิตร์บ้าง

โรงสะเตชั่น ที่เมืองพิจิตร์และเมืองพิษณุโลกนั้น ได้กำลังทำโรงสะเตชั่นก่อด้วยอิฐ ส่วนสะเตชั่นเล็ก ๆ ใช้แบบธรรมดาตามเคย โรงไว้รถจักร์พร้อมทั้งเครื่องกลับรถก็ได้ทำขึ้นแล้วเสร็จ ที่เมืองพิษณุโลกและมีที่พักเจ้าพนักงานอีกหลายแห่ง

รวมราคาทั้งสิ้น ด้วยว่าการทั้งปวงยังจะทำต่อไป เช่นการเสิมดิน การถมศิลาย่อย และการอื่น เพราะเช่นนั้นราคาที่จ่ายจริงจึงยังแจ้งไม่ได้ แต่ตามงบประมาณเจ้ากรมเปนเงินประมาณ ๑๐,๕๐๐,๐๐๐ บาท หรือกิโลมิเตอร์ละ ๗๖,๐๐๐ บาท เมื่อคิดตามจำนวนนี้เงินเกินไปกว่าราคาที่เฉลี่ยในการสร้างทางรถไฟทุกสายที่มีอยู่ประจุบันนี้เปนเงิน ๑๒,๕๐๐ บาท ก็เพราะการเสิมดิน ซึ่งต้องทำโดยมากมาย ทางสายนี้ยังทรายไม่ได้แน่อีกนานว่า จะได้เพิ่มผลประโยชน์แห่งการเดรรถอยู่ในทุกวันนี้ขึ้นอีกมาก เพราะว่าทำผ่านไปในที่ดินอันอัดตะคัดและมีราษฎรน้อย ข้อสำคัญของทางตอนนี้ ก็คือเปนทางติดต่อกับทางสายอุตรดิษฐ์ซึ่งกำลังทำอยู่ (ด้วยว่าเปนที่กลางแห่งสินค้าฝ่ายเหนือ) และนับได้ว่าเปนทางอันแล้วเสร็จบริบูรณ์อีกตอนหนึ่ง ซึ่งเปนทางติดต่อกับทางสายใหญ่ ถึงเชียงใหม่และเมืองฝ่ายเหนือนั้น

ตามข้อความซึ่งข้าพระพุทธเจ้ากราบบังคมทูลพระกรุณามาข้างต้นนี้ พอที่จะทรายใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทได้ว่า การที่ได้ขยายทางออกไปเพียงใด กับทั้ง

ราคาที่ได้สร้างทางจนสำเร็จในสมัยนี้ และข้าพระพุทธเจ้าได้เตรียมการพร้อมอยู่แล้ว ที่จะรับพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เปิดทางรถไฟทั้ง ๒ สายนี้ เดินรถให้อาณาประชาชนไปมาได้ตั้งแต่พรุ่งนี้เป็นต้น

ในที่สุดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า กระทรวงมหาดไทย และข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลปาจิณ มณฑลนครสวรรค์และมณฑลพิษณุโลก ได้ช่วยเกื้อหนุนเป็นอันมากอยู่เสมอ จึงกระทำให้กระทรวงนี้สามารถทำการอันนี้สำเร็จได้ดังกระแสพระบรมราชโองการ ข้าพระพุทธเจ้ากับเจ้าพนักงานในกระทรวงโยธาธิการ มีความยินดีโสมนัสรู้สึกเห็นพระเดชพระคุณเป็นล้นเกล้า ฯ ที่ได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับ เป็นสวัสดิมงคลในพระราชพิธีการอันนี้ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

สถานีสะเตชั่นรถไฟ

กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๒๔ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๖

พระราชดำรัสตอบ
ในการเปิดทางรถไฟ

ฉันมีความยินดีและขอบใจ ที่ได้ฟังรายงานที่เธอได้อ่านเมื่อกี้นี้แล้ว ไม่มีสิ่งไรที่จะถูกใจฉันยิ่งขึ้นไปกว่าที่ได้เห็นความเจริญที่ได้มีขึ้นในการขยายทางรถไฟของเมืองเรา ทางรถไฟย่อมเปนพยาน แห่งความรุ่งเรืองของบ้านกับทั้งเปนหนทางที่จะช่วยให้เกิดความเจริญเช่นนี้ได้อย่างยิ่ง รถไฟทำให้เกิดเปนยานเปนพาหนะอย่างสดวก และอย่างเร็วด้วยและชักนำทำให้ตำบลต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกลเข้าใกล้ชิดติดถึงกัน เหตุฉนั้นจึงให้เกิดความสุขและความเจริญของประชาชนพลเมืองยิ่งขึ้น รถไฟทำให้รัฐบาลสามารถที่จะจัดการเอาใจใส่ดูแลให้ยิ่งขึ้นได้อย่างหนึ่ง ซึ่งเปนการจำเปนที่จะรักษาบ้านเมืองที่จะมีผลดีได้

เพราะเหตุฉนี้ ฉันจึงมีความรู้สึกพอใจอย่างยิ่งแล้ว และมาในการพิธีวันนี้ ในการที่ได้ขยายทางรถไฟออกไปสำเร็จได้นี้ ก็เปนพยานสำคัญอย่างหนึ่งว่า เราได้ทำการใหญ่อันเปนประโยชน์ของเมืองเราล่วงไปได้อีกชั้นหนึ่งแล้ว

ฉันขอบใจในการที่กระทรวงโยธาธิการได้กระทำการอันสำเร็จตลอดจนเปนที่พอใจทั้งสองตอนแล้ว และฉันหวังใจว่าการงานของกระทรวงนี้ คงจะทำอยู่ต่อไปให้สำเร็จได้เร็วเหมือนเช่นได้ทำมา เพื่อว่าจะได้ชักนำทำให้เกิดความเจริญแก่อาณาประชาชน ซึ่งเปนการที่ฉันได้มีใจจะให้เปนเช่นนี้อยู่เสมอ

ฉันมีความยินดี ที่จะแสดงว่าทางรถไฟทั้งสองตอนนี้ ให้เปิดให้อาณาประชาชนใช้ได้ตั้งแต่พรุ่งนี้สืบไป

ประกาศ
แผนกกรมรถไฟ

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงนเรศรวรฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศแก่มหาชนทราบทั่วกันว่า

ทางรถไฟสายเหนือ ตอนตั้งแต่เมืองพิศณุโลกถึงตำบลบ้านดารา เป็นระยะทางยาว ๙๙ กิโลมิเตอร์นั้น บัดนี้ได้ทำสำเร็จแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เปิดทางเดินรถรับส่งคนโดยสารและสิ่งของทุกสิ่งทุกอย่าง ในวันงานพระราชพิธีรัชมังคลาภิเศกแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติมาบรรจบครบ ๔๐ ปีเต็มบริบูรณ์ ในวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๗ เป็นต้นไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๗

(ลงพระนาม) นเรศร์วรฤทธิ์
เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ.

การเปิดรถไฟสายเหนือแต่เมืองพิษณุโลก ไปยังเมืองอุตรดิษฐ์แลเมืองสวรรคโลก

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กระทรวงโยธาธิการสร้างทางรถไฟสายเหนือต่อไปอีกสองตอน ในทางสองตอนนี้เป็นทางสายใหญ่ต่อขึ้นไปข้างเหนือ แต่บ้านดาราถึงด่านลานางต้นผึ้งโดยทางเมืองอุตรดิษฐ์ตอนหนึ่ง กับทางสาขาอีกตอนหนึ่ง แยกที่บ้านดาราไปเมืองสวรรคโลก แล้วเสร็จบริบูรณ์ สมควรมีการมงคลฤกษ์เปิดทางรถไฟสองตอนนั้น เพื่อให้สาธารณชนสัญจรไปมาได้โดยสดวก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มกุฎราชกุมาร เสด็จขึ้นไปทรงเปิดทางรถไฟสองตอนนั้นต่างพระองค์

๔๒

วันที่ ๓ ธันวาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๘ เวลาเช้า ๒ โมงเศษ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร เสด็จจากสถานีหัวลำโพงกรุงเทพ ฯ โดยรถไฟกระบวนพิเศษขึ้นไปทางสายเหนือ หยุดที่สถานีกรุงเก่าแห่งหนึ่ง ลพบุรีแห่งหนึ่ง นครสวรรค์แห่งหนึ่ง รถพระที่นั่งเดิรต่อไป เวลาบ่าย ๕ โมง ๔๕ นาที ถึงสถานีเมืองพิษณุโลก พระยาอุทัยมนตรีกับข้าราชการในมณฑลนี้ พร้อมด้วยทหารยกและกรมตำรวจภูธร กำนันผู้ใหญ่บ้านและราษฎรมารับเสด็จ สมเด็จพระบรมราชโอรสาธิราช เสด็จทรงรถม้าพระที่นั่ง ไปประทับแรมที่พลับพลาที่หอ

ทะเบียนที่ดิน ซึ่งข้าราชการเทศาภิบาลในมณฑลนี้จัดการรับเสด็จ

วันที่ ๔ ธันวาคม เสด็จไปประพาสในที่ต่างๆ แล้ว เสด็จมาประทับที่พระวิหารวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสมโภชพระพุทธชินราช มีสวดมนต์ ๑๐ รูปแลมีการมโหรศพด้วย

วันที่ ๕ ธันวาคม เสด็จไปประทับในพระวิหาร ทรงประเคนอาหารบิณฑบาต พระสงฆ์ฉันแล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้พราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระพุทธชินราช มีการมโหรศพอีกวันหนึ่ง

วันที่ ๖ ธันวาคม เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ทรงเครื่องครึ่งยศขาวทหารบก เสด็จทรงรถม้าพระที่นั่งไปประทับณโรงพระราชพิธีข้างสถานีรถไฟเมืองพิษณุโลก ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระไชยวัฒน์หลังช้างทรงศีล พระสงฆ์ในกรุงแลหัวเมืองรวม ๑๐ รูป มีพระอมราภิรักขิต เปนประธานเจริญพระพุทธมนต์สัตตปริต ในการเบิดทางรถไฟสายเหนือ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จกลับพลับพลาที่ประทับแรมยำค่ำเศษ

วันที่ ๗ ธันวาคม เวลาเช้าโมงเศษ เจ้าพนักงานจัดการเลี้ยงพระสงฆ์ซึ่งเจริญพระพุทธมนต์เมื่อวานนี้ พระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วรออยู่ ครั้นเวลาเช้า ๓ โมงเศษ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร ทรงเครื่องเต็มยศขาวทหารบก ทรงประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ สายสพายนพรัตน์ราชวราภรณ์ เสด็จทรงรถม้าพระที่นั่ง แห่เปนกระบวนไปประทับณโรงราชพิธี ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ ทรงศีลแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงนเรศร์วรฤทธิ์ เสนา

บดีกระทรวงโยธาธิการ ทรงอ่านรายงานการสร้างทางรถไฟกราบบังคมทูลจบแล้ว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มกุฎราชกุมาร มีพระราชดำรัสตอบแล้ว พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แก่ข้าราชการกรมรถไฟ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา เวลาใกล้พระฤกษ์ เจ้าพนักงานเชิญพระไชย กับบาตร์น้ำมนต์ บาตร์ทราย กับพระสงฆ์ขึ้นรถน่า ๆ รถพระที่นั่งแล้ว เมื่อได้ฤกษ์เวลาเช้า ๓ โมงเช้า ๔๐ นาที โหรลั่นฆ้องไชย ชาวประโคม ๆ สังข์แตรพิณพาทย์ พระสงฆ์สวดไชยมงคลคาถา ทหารกองเกียรติยศทำเพลงสรรเสริญพระบารมี ทหารปืนใหญ่ยิงปืนใหญ่ถวายคำนับ กำนันผู้ใหญ่บ้านราษฎรโห่ถวายไชย สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มกุฎราชกุมาร เสด็จขึ้นประทับรถพระที่นั่ง เจ้าพนักงานใช้จักรรถไฟเดิรกระบวนรถขึ้นไปถึงเชิงสพานข้ามแม่น้ำน่านตำบลบ้านดารา เวลาเช้า ๕ โมงเศษ หยุดประทับรถพระที่นั่งที่เชิงสพานด้านใต้ ทรงชักสายยนตร์เปิดผ้าคลุมนามสพาน ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามว่า "สพานปรมินทร์" เจ้าพนักงานล้นฆ้องไชย ประโคมสังข์แตรพิณพาทย์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร เสด็จไปประทับที่พลับพลา ทรงฉายรูปสพานแล้วเสด็จขึ้นรถพระที่นั่ง เจ้าพนักงานเคลื่อนรถพระที่นั่ง ถึงสถานีบ้านดาราที่แยกสายสวรรคโลก หยุดรถพระที่นั่ง เจ้าพนักงานเชิญพระไชยวัฒน์กับบาตร์น้ำ บาตร์ทราย พระพุทธมนต์ แลพระสงฆ์ลงจากรถน่าในกระบวนเสด็จไปขึ้นรถน่ากระบวนที่จะเดิรไปยังเมืองสวรรคโลก เสด็จลงประทับที่พลับพลา มีพระราชดำรัสให้กระบวนรถเดิรแล้ว ชาวประโคม ๆ สังข์ แตร พิณพาทย์ฆ้องไชย เจ้าพนักงานรถไฟใช้จักรเดิรรถไปยังเมืองสวรรคโลก พระสงฆ์ประน้ำพระพุทธมนต์

โปรยทรายตลอดทาง จนถึงเมืองสวรรคโลก มีประโคมสังข์แตรทิณพาทย์ฆ้องไชยอีกครั้งหนึ่ง เมื่อกระบวนรถเดิรจะไปยังเมืองสวรรคโลก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร เสด็จขึ้นประทับรถพระที่นั่งเดินกระบวนต่อไปจนถึงสถานีอุตรดิษฐ์ประทับแรมแลประพาศในเมืองแลตามทางรถไฟถึงเขาพริง แล้วเสด็จไปประพาศเมืองสวรรคโลก เสด็จกลับกรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๘

คำกราบบังคมทูลรายงาน
การเปิดทางรถไฟอุตรดิษฐ์แลสวรรคโลก

ขอเดชะ ฝ่าพระบาทโปรดเกล้า ฯ

ด้วยบัดนี้กระทรวงโยธาธิการ ได้สร้างทางรถไฟสายเหนือตามพระกระแสพระบรมราชโองการสำเร็จ ต่อไปอีกสองตอนในทางสองตอนนั้น เป็นทางสายใหญ่ต่อขึ้นไปข้างเหนือ แต่บ้านดารารังตำบลปางต้นผึ้งโดยทางเมืองอุตรดิษฐ์ตอนหนึ่งกับทางสาขาอีกตอนหนึ่ง แยกที่บ้านดารา ไปเมืองสวรรคโลก ทางสาขานี้เป็นส่วนทางตอนต้น ที่ควรเรียกว่าทางสายตวันตกไปยังเมืองตาก เพื่อในที่สุดสืบไปภายน่า จะได้ติดต่อทำเลน่านน้ำแม่น้ำน่านกับแม่พิงให้ไปมาถึงกัน

การสร้างทางรถไฟสำเร็จบริบูรณ์ ในทางที่ได้ขยายต่อออกไปนี้ตามกำหนดวิธีสร้างทางรถไฟ ที่ได้รับพระบรมราชานุญาต เพื่อจะได้เป็นที่ชักนำให้เขตรแขวงที่อยู่ห่างไกลนั้น เหมือนใกล้เข้ามาติดเนื่องด้วยพระนคร แลให้เป็นที่เกื้อกูลในความบำรุงบ้านเมืองแลในกิจการ ความเจริญของประชาชนนั้นด้วย ไม่น่าสงไสยเลยในการที่ขยายทางออกไปนี้ คงจะเป็นที่ต้องพระราชหฤทัย เพราะว่าพาหนะที่ช่วยให้เดินสดวกเช่นนี้ ใช่แต่จะช่วยรัฐบาลในการปกครองฝ่ายเดียว ยังเป็นทางที่อุดหนุนให้เจริญสินค้าและทั้งการค้าขายนั้นด้วย

ในการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ฝ่าพระบาทเสด็จขึ้นมายังเมืองพิษณุโลก ตลอดทางรถไฟตอนเมืองอุตรดิษฐ์เพื่อทรงเปิดทางรถไฟแทนพระองค์ทั้ง ๒ สายนี้

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชวโรกาส กราบทูลข้อสำคัญบางอย่างของการงานที่ได้ทำแล้วสำเร็จไป

ทางรถไฟในส่วนตั้งแต่เมืองพิษณุโลก ถึงเมืองอุตรดิษฐ์เป็นระยะยาว ๑๐๐.๖ กิโลมิเตอร์ เป็นทางขนาดใหญ่และอยู่ในส่วนหนึ่งของทางสายใหญ่ที่ขึ้นไปข้างเหนือ ได้เปิดให้รถเดินรับคนโดยสารและสินค้าแล้วเป็น ๒ ตอน คือตั้งแต่พิษณุโลกถึงบ้านดารา เปิดทางเดินรถเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๗ และตั้งแต่บ้านดาราถึงอุตรดิษฐ์ เดินรถเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๘ ตอนต้นได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ออกประกาศเปิดทางเดินรถ และตอนหลังนี้เป็นแต่เดินรถชั่วคราว

ทางสายนี้ทำไปตามลำแม่น้ำน่านฝั่งซ้ายตั้งบ้านดารา ที่บ้านดารามีสพานเหล็กข้ามแม่น้ำยาว ๒๖๐ เมเตอร์ และทางต่อไปเลียบตามฝั่งแม่น้ำข้างขวาผ่านไปทางตำบลที่ราบ อันเป็นท้องที่น้ำท่วมขึ้นมาจากแม่น้ำรวดเร็วกว่าท้องที่ตอนใต้เมืองพิษณุโลก

การเสิมดิน

โดยเหตุที่พื้นเมืองเป็นที่ลุ่ม คันทางรถไฟจึงต้องเสิมขึ้นให้สูงประมาณ ๓ เมเตอร์ ถึง ๔ เมเตอร์จากพื้นดินตลอดทาง ซึ่งกระทำให้การเสิมดินมีจำนวนเป็นอันมากถึง ๒,๑๐๗,๑๙๓ กิวบิกเมเตอร์ คิดเป็นเงินค่าแรง ๑,๔๕๐,๐๐๐ บาท

การสร้างสพานต่าง ๆ

การสร้างสะพานมีจำนวนต้องทำมากมาย รวมความระยะยาวของสพานทั้งสิ้นได้ ๙๒๔ เมเตอร์ หรือพันละ ๙.๒ ของทางรถไฟ สพานเหล่านี้มีจำนวนสพานเหล็กอยู่ ๖ สพาน ทอดบนฐานก่ออิฐถือปูน นอกนั้นเป็นสพานไม้ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบทูลเฉพาะสพานข้ามแม่น้ำบ้านดารา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามว่า "สพานปรมินทร์" สพานนี้มีช่องกลางยาว ๑๐๐ เมเตอร์ ช่องลองข้างยาวข้างละ ๘๐ เมเตอร์ เป็นสพานใหญ่ยาวที่สุดที่ได้สร้างขึ้นในกรุงสยาม นับว่าเป็นสพานอันสำคัญสพานหนึ่งในการก่อสร้างสพานในประเทศนี้ เครื่องเหล็กนั้นได้คิดตั้งขึ้นตามวิธีอันชัง วางพาดบนฐานซึ่งรับก่อด้วยอิฐและศิลารวมในเสาคู่ทั้ง ๒ ข้าง ยื่นออกมาจากกลาง การก่อรากของเสานี้ ได้กระทำโดยใช้วิธีเครื่องอัดลมลงไปขุดพื้นแม่น้ำผังถึงเหล็กรับเสาฐานสพาน ให้จมลึกลงไปใต้พื้นแม่น้ำถึง ๑๔ เมเตอร์ หรือประมาณ ๑๙ เมเตอร์ ใต้ระดับน้ำในลำแม่น้ำอย่างต่ำ ฐานที่ก่อจมลงไปใต้พื้นท้องแม่น้ำ ซึ่งเป็นทรายกับดินสลับกัน

การสร้างสพานด้วยวิธีชนิดนี้ เป็นการที่ได้ทำขึ้นเป็นครั้งแรกในกรุงสยามและข้าพระพุทธเจ้ามีความยินดีที่จะกราบทูลว่า ไม่ได้เกิดเหตุการณ์บ่วยเจ็บในเวลาที่ทำอย่างใดอย่างหนึ่งเลย

ทางมั่นคงของทางรถไฟ

ทางมั่นคงของทางรถไฟนี้ เป็นแบบทางชนิดกว้าง ตามที่ได้ทำมาใน

ทางรถไฟสายเหนือนั้น รางเหล็กหนัก ๒๕ กิโลแกรม วางพาดไปบนไม้หมอน มีไม้เดงไม้รังเป็นต้น ได้ตัดมาจากป่าตอนใต้เมืองนครสวรรค์ หรือในท้องที่ที่ใกล้เคียงกับทางรถไฟ การถมทางบางระยะใช้ทราย บางระยะใช้ศิลา

การสร้างสถานีต่าง ๆ

ที่เมืองอุตรดิษฐ์ได้ก่อสถานีขึ้นด้วยอิฐอย่างเรียบร้อยดี แลตามสถานีที่ไม่สู้สำคัญ ได้ปลูกสร้างด้วยไม้ เช่นแบบอย่างตามเคย

สถานีที่มีถังน้ำสำหรับรถจักรนั้น ได้จัดทำขึ้นที่บ้านดารา แลที่เมืองอุตรดิษฐ์แลโรงสำหรับไว้รถจักรจุได้ ๔ คัน ได้ทำขึ้นที่เมืองอุตรดิษฐ์

เรือนสำหรับเจ้าพนักงานแลคนงานอาไศรยนั้น ได้ทำขึ้นณะสถานีต่าง ๆ ตามที่ต้องการ

โดยเหตุที่ไม่เป็นการสมควรที่จะทำทางรถไฟไปให้ใกล้กับลำแม่น้ำอุตรดิษฐ์ จึงได้ทำทางแยกจากสถานี ไปหาตลาดท่าอิฐเป็นระยะทางยาว ๒ กิโลมิเตอร์ครึ่งเพื่อจะให้เป็นประโยชน์แก่พวกพ่อค้าทั้งปวง

เครื่องล้อเลื่อน

กระบวนเครื่องล้อเลื่อนนั้นมีรถจักร ๙ คัน รถสำหรับรับคนโดยสาน ๑๙ คัน แลรถบรรทุกสินค้า ๕๐ คัน กับตั้งเพลาแลโครงเหล็กตัวรถ เพื่อทำไม้ประกอบในเมืองนี้อีก ๒๘ คัน เครื่องล้อเลื่อนเหล่านี้ ได้จัดการเรียกแข่งขันลงโดยลดราคากันเป็นการเปิดเผย แลได้รับราคาอย่างเป็นที่พอใจ ซึ่งได้แบ่งให้แก่ห้างในประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน แลประเทศฮอลแลนด์เป็นผู้ส่ง

ราคา

รวมราคาค่าทำซึ่งยังงบบาญชีสุดสิ้นยังไม่ได้ในบัดนี้ เป็นจำนวนประมาณราวลัก ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท หรือกิโลมิเตอร์ละ ๕๐,๐๐๐ บาท ซึ่งเป็นราคาที่ต่ำลงมามาก เมื่อเทียบกับราคาเฉลี่ยสายอื่นๆ ในประเทศนี้เป็นจำนวนกิโลเมตอร์ละ ๖๓,๐๐๐ บาทนั้น

ทางตอนปางต้นผึ้ง

ทางตอนนี้เป็นส่วนหนึ่งอยู่ในทางสายใหญ่ มีระยะยาว ๑๙ กิโลมิเตอร์ แลได้เปิดให้รถเดินรับคนโดยสารและบรรทุกสินค้าชั่วคราว เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๘ เป็นทางส่วนหนึ่งของตอนอุตรดิษฐ์ไปนครลำปาง เป็นทางที่จะทำต่อขึ้นไปข้างเหนือถึงนครเชียงใหม่ ทางนี้แยกจากเลียบลำแม่น้ำที่ท่าเสาเหนือเมืองอุตรดิษฐ์ แล้วเดินไปตามลุ่มน้ำลำห้วยแม่ฤทธิ์ พื้นที่ค่อยสูงขึ้นทีละน้อยลงถึงปางต้นผึ้ง จากปางต้นผึ้งขึ้นไปข้างเหนือเป็นตอนเริ่มทำแลพื้นที่เป็นภูเขา แลการสร้างทางแต่นี้ไป จะเป็นราคาแพงมากขึ้น แลลำบากขึ้นทุกที

ราคา

ราคาค่าสร้างทางจะทราบได้ต่อเมื่อทางทำสำเร็จแล้ว ถึงตำบลแม่พวกด้วยว่าไม่ได้แยกบาญชีทางตอนนี้ไว้ต่างหากกัน

การที่ได้เปิดให้รถเดินตอนนี้ ก็เพื่อจะกระทำความสดวกแก่การสร้างทางแลให้ได้รับประโยชน์จากการเดินสินค้าไปมากับเมืองแพร่นั้นด้วย

สายสวรรคโลก

ทางสายนี้ทำไปทางทิศตะวันตก แต่บ้านดาราถึงเมืองสวรรคโลก มีระยะทางยาว ๒๘.๙ กิโลมิเตอร์ เป็นแบบทางขนาดใหญ่ และได้เปิดให้รถเดินชั่วคราว เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๘ ทางสายนี้เดินไปในป่าทึบพื้นที่ราบไม่มีบ้านผู้คน

การเสิมดิน

โดยเหตุที่ทำคันทางต่ำได้ การเสิมดินจึงมีแต่น้อย รวมจำนวนทั้งสิ้น ๓๑๐,๑๐๔ ลูกบาศก์เมเตอร์ เป็นราคาเงิน ๑๙๔,๐๐๐ บาท คิดเป็นกิโลมิเตอร์ละ ๖,๔๐๐ บาท เป็นราคาที่ต่ำมากกว่าราคาที่คิดเฉลี่ยในสายอื่นๆ

การสร้างสพานต่าง ๆ

การสร้างสพานต่างๆ มีจำนวน ๕ สพาน เป็นสพานเหล็กวางพาดบนเสาก่ออิฐถือปูน ไม่ได้ใช้สพานไม้เลย

ทางมั่นคงของทางรถไฟ

เป็นทางขนาดกว้างใช้ถมด้วยทราย ซึ่งเอามาจากแม่น้ำยม

การสร้างสถานีต่าง ๆ

โดยเหตุที่ไม่มีผู้คนมาก การสร้างสถานีจึงไม่ได้ทำขึ้นตามระยะทาง แต่ที่เมืองสวรรคโลก ได้สร้างทำขึ้นด้วยไม้กับทำโรงไว้รถจักร ๑ หลัง และตั้งถังที่เติมน้ำด้วย

เพื่อจะให้เป็นที่ชักน้ำ แก่ผู้ไปตั้งทำมาหากินตามทางตลอดไป จึงได้ทำที่สำหรับหยุดรถที่คลองมะพลับแห่งหนึ่ง ให้รถไฟหยุดณะตำบลนั้น

เครื่องล้อเลื่อน

กระบวนเครื่องล้อเลื่อน รวมอยู่กับสายอุตรดิษฐ์

ราคา

บาญชีนั้นยังหาได้คิดให้เป็นราคาให้เด็ดขาดลงไม่ แต่รวมราคาทั้งสิ้นจะได้สัก ๘๔๐,๐๐๐ บาท หรือกิโลมิเตอร์ละ ๒๘,๐๐๐ บาท ราคานี้ใช่ว่าจะต่ำกว่าจำนวนเฉลี่ยอย่างเดียว แต่ทั้งเป็นที่กล่าวได้ด้วยว่า ในการที่สร้างได้ถูกราคามากมาย เพราะเหตุที่มีการเสมอดินน้อย มีสพานแต่น้อยสพาน แลทั้งทำเลพื้นที่ก็ทำง่ายด้วย

ทางเหล่านี้พึ่งทำแล้วสำเร็จ แต่ก็เป็นทางสำคัญอยู่ในทางนั้นเอง ที่เป็นส่วนหนึ่งของทางรถไฟแห่งประเทศ แม้ถึงว่าทางตัดผ่านไปตามตำบลที่มีราษฎรเบาบาง จะหมายเอาผลประโยชน์ให้มากของทางรถไฟ อย่างรวดเร็วนั้นไม่ได้ก็ดี ก็ทางที่จะเป็นได้แท้ ที่ได้ทำการติดต่อตลาดสินค้าที่สำคัญ ๒ ตำบล คือเมืองอุตรดิษฐ์กับเมืองสวรรคโลกให้ถึงกัน ทั้งจะได้นำสินค้าทั้ง ๒ ตลาดนั้นได้ตรงไปยังกรุงเทพฯ โดยวิธีบรรทุกรับส่ง ทำให้เป็นความสดวกแก่พลเมืองมากขึ้น ตามพระบรมราชประสงค์ สินค้าตามตำบลเหล่านี้คงจะเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่วนการเพาะปลูกทั่วไปก็จะดีขึ้น แลเมืองอุตรดิษฐ์ซึ่งเป็นตลาดกลางของสินค้า ฝ่ายเหนือแลฝ่ายตวันออกอยู่แล้วนั้น ก็คงจะเป็นตลาดสินค้าสำคัญยิ่งขึ้น

ในที่สุดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูล ในนามของข้าราชการในกระทรวงโยธาธิการ กับทั้งข้าพระพุทธเจ้าที่ได้มีความรู้สึกในพระกรุณาธิคุณที่พระราชทานแก่ข้าราชการในกระทรวงนี้ให้ มีเกียรติยศอันใหญ่ยิ่งที่ฝ่าพระบาทได้เสด็จมาประทับในการพระราชพิธีวันนี้ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมของเดชะ ฯ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
มีพระราชดำรัสตอบ

หม่อมฉันมีความยินดีเปนอันมากที่ได้ยินรายงานอันน่าฟังอย่างยิ่ง ว่าด้วยการสร้างรถไฟฝ่ายเหนือ แผ่ออกไปอีกสองตอน ที่ได้กระทำสำเร็จในเมื่อเร็ว ๆ นี้นั้น แลหม่อมฉันจะไม่ละเลยที่จะรีบนำความอันนี้ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ให้ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เพราะหม่อมฉันมีความปลื้มใจยิ่งนักที่ได้รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ให้มาเปนผู้ต่างพระองค์ในมงคลสมัยเบิดการเดินรถไฟเปนสาธารณประโยชน์วันนี้

ในมงคลสมัยเช่นนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเคยทรงแสดงพระบรมราชนิยมเปนนิจ ถึงสาธารณประโยชน์อันใหญ่ยิ่ง ซึ่งย่อมบังเกิดแต่ความคิดของรัฐบาล ในการแผ่ความสัญจรโดยอาไศรยใช้ทางรถไฟให้มากขึ้นทุกขั้น พระบรมราชนิยมอันนี้ก็ย่อมซึมทราบอยู่ดีแล้ว จึงมิเปนการจำเปนที่จะต้องกล่าวซ้ำอีกในขณะนี้

แต่ถึงกระนั้นก็ดี หม่อมฉันเห็นว่าไม่ควรจะละทิ้งโอกาศอันดีณวันนี้ ที่จะขอแสดงความพอใจอย่างยิ่ง ที่มาได้ฟังพระองค์ท่านทรงชี้แจงในการที่ได้สร้างทางรถไฟของประเทศของเรา เพิ่มเติมในตอนที่สำคัญเช่นนี้ ออกไปอีกถึงสองตอน อันเปนที่แน่แก่ใจของหม่อมฉันว่าจะเปนสาธารณประโยชน์ แลทำให้บังเกิดความผาสุกแก่อาณาประชาราษฎร แลความเจริญแก่พระราชอาณาจักรของพระเจ้าอยู่หัว โดยสำเร็จบริบูรณ์ดี

หม่อมฉันได้รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าใส่กระหม่อมมาให้แสดงความพอพระราชหฤทัยให้ปรากฏแก่พระองค์ท่าน ในการที่พระองค์ท่านแลกระทรวงซึ่งพระองค์ท่านทรงอำนวยการ ได้กระทำการสาธารณประโยชน์ใหญ่ยิ่งอันนี้ โดยมั่นคงน่าสรรเสริญ

แลขอประกาศโดยทางราชการว่า ทางรถไฟใหม่สองตอนนี้เป็นอันเปิดใช้เป็นทางสาธารณสัญจรแต่บัดนี้ไป แลทั้งหม่อมฉันจะได้โดยสารรถไฟแต่เมืองพิษณุโลกจนถึงเมืองอุตรดิษฐ์เป็นมงคลฤกษ์ด้วย

ในที่สุดนี้ ขอนำพระพรไชยซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประสาทมา สำแดงขึ้นให้ปรากฏ ขอการที่ได้กระทำมาสำเร็จโดยเรียบร้อยแล้วนี้ จงมีผลอันดีให้บังเกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่รัฐมณฑลแลนิกรชนทั่วกัน เทอญ ฯ

ประกาศพระราชกฤษฎีกา
กำหนดจัดที่ดินสร้างทางรถไฟหลวงสายใต้

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพรงปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาให้ทราบทั่วกันว่า ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กระทรวงโยธาธิการสร้างทางรถไฟต่อทางสายเพ็ชร์บุรีลงไปข้างทักษิณทิศ ตั้งแต่เมืองเพ็ชร์บุรี ไปถึงเมืองปราณบุรี เมืองชุมพร เมืองหลังสวน เมืองไชยา เมืองตรัง เมืองนครศรีธรรมราช เมืองพัทลุง เมืองสงขลา ตลอดไปจนถึงเมืองระแงะ เรียกว่า "รถไฟหลวงสายใต้" บัดนี้กระทรวงโยธาธิการได้จัดให้เจ้าพนักงานกองสร้างทางรถไฟหลวงสายใต้ออกตรวจทาง ปักหลักกรุยทางรถไฟซึ่งจะได้ลงมือจับการสร้างในท้องแขวงตามที่กล่าวแล้วนั้น

บรรดาที่ดินซึ่งเนื่องออกไปจากแนวหลักสูนย์กรุยทางรถไฟข้างละสี่สิบวา กับที่ดินในตำบลที่ตั้งสถานีรถไฟแต่แนวหลักสูนย์กรุยข้างละสี่สิบวาตลอดทางที่กรุยไว้แล้ว หรือที่จะได้กรุยต่อไปนั้น เป็นกำหนดเขตร์ที่ดินเพื่อการสร้างทางรถไฟ เมื่อได้ตรวจทางปักหลักสูนย์กรุยแนวทางลงแล้ว ห้ามไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดจับจองที่ดิน ซึ่งยังเป็นที่ว่างเปล่าไม่มีเจ้าของไว้เป็นของ ๆ ตน

ส่วนที่ดินซึ่งมีเจ้าของแล้ว ห้ามไม่ให้เจ้าของที่ดินเอาที่ดินซึ่งอยู่ใน

กำหนดเขตร์การสร้างทางรถไฟสายนี้ ไปยกให้หรือซื้อขายแลกเปลี่ยนกันกับผู้หนึ่งผู้ใด แลห้ามไม่ให้ปลูกสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นในที่เหล่านี้ก่อนได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงาน

ถ้าเจ้าของที่เดิมจะต้องการขายที่ดินของตน หรือจะปลูกสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดในที่ดินแห่งใด ภายในกำหนดเขตร์สร้างทางรถไฟนี้ ก็ให้นำความแจ้งต่อข้าหลวงเทศาภิบาลให้ทราบก่อน ข้าหลวงเทศาภิบาลจะได้ปรึกษาด้วยเจ้าพนักงานรถไฟ เพื่อว่าเจ้าพนักงานจะจัดซื้อไว้สำหรับทำการสร้างทางรถไฟ หรือจะปลูกสร้างสิ่งใด ๆ ซึ่งเกี่ยวแก่การรถไฟนั้น เจ้าพนักงานจะได้รับซื้อไว้เปนของหลวง ถ้าเจ้าพนักงานเห็นว่าไม่จำเปนจะต้องใช้ที่นั้นทำการรถไฟแล้ว ก็จะได้อนุญาตให้ซื้อขาย หรือปลูกสร้างแล้วจึงจะซื้อขาย หรือปลูกสร้างได้ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเอาที่ดินในกำหนดเขตร์สร้างทางรถไฟนี้ ไปลักลอบยกให้ หรือขายซื้อแลกเปลี่ยนกับผู้ใด โดยไม่ได้รับอนุญาตจากข้าหลวงเทศาภิบาล ที่ได้ปฤกษากับเจ้าพนักงานรถไฟ ให้ยินยอมด้วยเปนหลักฐานก่อน ให้ถือว่าการยกให้ หรือการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันนั้นเปนอันใช้ไม่ได้ ต้องถือว่าที่ดินนั้นยังคงเปนของเจ้าของเดิมอยู่

อนึ่งถ้าผู้หนึ่งผู้ใดปลูกสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใด ขึ้นในที่กำหนดเขตร์สร้างทางรถไฟภายหลังกำหนดเขตร์ที่ซึ่งได้ประกาศนี้ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากข้าหลวงเทศาภิบาล ที่ได้ปฤกษากับเจ้าพนักงานรถไฟให้เห็นชอบด้วยก่อน ถ้าเจ้าพนักงานรถไฟจะต้องการที่นั้นทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเกี่ยวแก่การรถไฟนี้ เจ้าพนักงานก็ไม่ต้องใช้ค่าสิ่งของเหล่านั้นให้ เพราะผู้ปลูกสร้างเปนผู้เลมิดประกาศนี้ ของเหล่านั้นก็ต้องเปนภัพแก่เจ้าของ

ส่วนการที่เจ้าพนักงานรถไฟจะได้รัดซื้อที่ดิน แลจ่ายเงินทำขวัญในค่าสิ่งเรือนโรงแลค่าต้นผลไม้ต่าง ๆ นั้น จะมีแจ้งในประกาศเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการต่อไป

ประกาศพระราชกฤษฎีกามาณวันที่ ๒๑๙ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๘ เปนวันที่ ๑๔๘๗๐ ในรัชกาลบัดยุบันนี้[๔๒]

บันทึกการขยายทาง

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ ทางการได้ดำเนินการก่อสร้างทางสายใต้ต่อจากสถานีเพชรบุรี และในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ ก็ได้รับอนุมัติให้ขยายต่อไปได้อีก รวมเป็นระยะทางทั้งสิ้น ๑,๒๐๐ กิโลเมตร คือ

ในทางสายประธาน

จาก	เพชรบุรี	ถึง อุตะเภา	๗๗๖ กิโลเมตร
,,	อุตะเภา	,, สุไหงโกลก	๒๑๗ ,,
,,	อุตะเภา	,, ปาดังเบซาร์	๔๘ ,,

ในทางสายแยก

จาก	กันตัง	ถึง ทุ่งสง	๙๓ กิโลเมตร
,,	เขาชุมทอง	ถึง นครศรีธรรมราช	๓๕ ,,
,,	อุตะเภา	ถึง สงขลา	๓๑ ,,

โดยที่ทางการมีความประสงค์จะให้เปิดการเดินรถรับส่งผู้โดยสาร และสินค้าโดยเร็ว การก่อสร้างทางสายฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาจึงได้แบ่งแยกเป็นแขวงๆ และลงมือกระทำพร้อมๆ กันไป เมื่อทางตอนใดแล้วเสร็จทางการก็จะได้ประกาศเปิดการเดินรถเป็นระยะๆ ไป ดังปรากฏอยู่ในบัญชีแสดงวัน เดือน ปี ที่เปิดการเดินรถสำหรับรับส่งผู้โดยสารและสินค้าซึ่งแนบท้ายนี้

การก่อสร้างทางรถไฟสายฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา (นอกจากสายละพานพระราม ๖) ได้เริ่มลงมือตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๔๓ จากสถานีบางกอกน้อย และสำเร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๔ ซึ่งเป็นวันที่เปิดการเดินรถ (จากสถานีตันหยงมาศ) ถึงสถานีสุไหงโกลก เป็นระยะทางยาวทั้งสิ้น ๑,๓๔๗ กิโลเมตร รวมเงินค่าใช้จ่ายเป็นทุนในการก่อสร้างนี้เป็นเงิน ๗๒,๕๔๗,๙๓๐ บาท

ประกาศกระทรวงคมนาคม

แผนกรถไฟ

ด้วยทางรถไฟสายเหนือที่จะทำขึ้นไปยังเมืองนครเชียงใหม่นั้น ในเวลานี้ได้เดินรถรับส่งคนและสินค้าแต่กรุงเทพ ฯ ขึ้นไปได้เพียงตำบลปากบ้นแขวงเมืองแพร่นั้น บัดนี้เจ้าพนักงานกรมรถไฟหลวงสายเหนือได้จัดการก่อสร้างทางสายนี้ต่อขึ้นไปแต่ตำบลปากบ้นถึงตำบลปากต้า เปนระยะทางยาวอีก ๑๓ กิโลมิเตอร์ครึ่งแล้วเสร็จใช้รถเดินได้

กระทรวงคมนาคมจึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กรมรถไฟหลวงสายเหนือเดินรถรับส่งคนโดยสารและสินค้าจากตำบลปากบ้นต่อขึ้นไปยังตำบลปากต้า ตั้งแต่วันที่ ๑ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ นี้เปนต้นไป

ประกาศมาณวันที่ ๑๔ ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๖

(ลงนาม) วงษานุประพัทธ์

เสนาบดีกระทรวงคมนาคม.

ประกาศ
ห้ามมิให้บรรทุกผักตบชวาไปในรถไฟ

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศจงทราบทั่วกันว่า เมื่อ ณ วันที่ ๒๔ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติสำหรับกำจัดผักตบชวา แลให้จัดการใช้พระราชบัญญัตินั้น เริ่มต้นแต่ในมณฑลที่มีผักตบชวาน้อยโดยลำดับมา แต่เหตุที่ทรงพระราชดำริห์ว่า ผักตบชวาแพร่หลายออกไปตามหัวเมือง เพราะมีผู้เอาผักตบชวาคลุมตะกล้ากุ้ง ปลาขึ้นรถไฟพาไปตามหัวเมืองนี้ประการ ๑ สมควรจะต้องห้ามมิให้ทำต่อไป จึงจะป้องกันมิให้ผักตบชวาแพร่หลายเข้าไปในที่ห้ามแห่งอื่นๆ ในพระราชอาณาจักร์ได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกัน ดังนี้

ข้อ ๑ ตั้งแต่วันได้ตราพระราชบัญญัติกำจัดผักตบชวานี้เป็นต้นไป ห้ามมิให้ผู้ใดเอาผักตบชวาขึ้นรถไฟไปทางหนึ่งทางใดเป็นอันขาด ถ้าผู้ใดเอาผักตบชวาไปในรถไฟ ผู้นั้นมีความผิดฐานลหุโทษ ปรับครั้งหนึ่งเป็นเงินไม่เกิน ๑๐ บาท หรือจำคุกครั้ง ๑ ไม่เกิน ๗ วัน หรือทั้งปรับแลจำด้วยทั้ง ๒ สถาน

ข้อ ๒ ให้เป็นน่าที่เสนาบดีกระทรวงคมนาคม เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย แลเสนาบดีกระทรวงนครบาล ที่จะรักษาการให้เป็นไปตามประกาศนี้

ประกาศมาณวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ เป็นวันที่ ๑๒๐๒ ในรัชกาลบัตยุบันนี้.

ประกาศกระทรวงคมนาคม

แผนกรถไฟ

ด้วยการสร้างทางรถไฟหลวงสายเหนือ ตอนแต่ระยะ กิโลมิเตอร์ ๔๓๓ ณ ตำบลบ้านบึนขึ้นไปถึงระยะกิโลมิเตอร์๔๙๑,๖ ณตำบลผาคอ แขวงนครลำปางตอนหนึ่งนั้น บัดนี้เจ้าพนักงานกรมรถไฟหลวงสายเหนือได้ทำการก่อสร้างจะเปนอันแล้วสำเรจ ใช้รถเดินได้ในวันที่ ๑ พฤษภาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘

กระทรวงคมนาคมจึงได้นำความกราบบังคมทูล พระกรุณาทราบฝ่าลอองธุลีพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กรมรถไฟหลวงสายเหนือเดินรถรับส่งคนโดยสาน และสินค้าจากบ้านบึนต่อไปยังตำบลผาคอแขวงนครลำปาง ตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘ เปนต้นไป

ประกาศมาณวันที่ ๒๕ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗

(ลงนาม) เจ้าพระยาวงษานุประพัทธ์

เสนาบดีกระทรวงคมนาคม.

ประกาศพระราชกฤษฎีกา
กำหนดจัดที่ดินสร้างรถไฟสายเหนือ

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาให้ทราบทั่วกันว่า การสร้างทางรถไฟสายเหนืออันได้ตั้งต้นทำทางแยกจากทางรถไฟสายนครราชสีมาที่ตำบลบ้านภาชี ซึ่งได้มีประกาศห้ามมาแล้วแต่ก่อน มิให้เจ้าของที่ดินซึ่งถูกทางรถไฟเปลี่ยนที่ดินให้เป็นของผู้อื่นด้วยอาการต่าง ๆ ตั้งแต่เมืองอุตรดิษฐ์จนถึงเมืองนครลำปางตอนหนึ่ง ตามประกาศพระราชกฤษฎีกาลงวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ นั้น

บัดนี้การสร้างรถไฟหลวงสายเหนือตอนแต่นครลำปางถึงนครเชียงใหม่นั้น เจ้าพนักงานกรมรถไฟได้ขุดรุยตัดทางเสร็จแล้ว เวลานี้กำลังทำการก่อสร้างอยู่ เพราะฉะนั้นบรรดาที่ดินสองข้างรถไฟที่กล่าวมาแล้วนี้ วัดแต่สูญกลางของทางรถไฟนั้นออกไปข้างละ ๒๐ วา ถ้าที่ทำสถานีข้างละ ๔๐ วา ถ้าเป็นที่ว่างเปล่าไม่มีเจ้าของห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดจับจอง ถ้าที่มีเจ้าของ ห้ามมิให้ยกให้แลซื้อขายแลกเปลี่ยนแก่ผู้หนึ่งผู้ใดก่อนที่ได้รับใบอนุญาตจากสมุหเทศาภิบาล ถ้าหากว่าเจ้าของที่นั้นมีประสงค์จะยกที่ดิน ของตนให้หรือขายหรือ แปลกเปลี่ยนแก่ผู้หนึ่งผู้ใดแล้วก็ให้นำความแจ้งต่อสมุหเทศาภิบาลให้ ทราบก่อน เมื่อสมุหเทศาภิบาลได้ปฤกษาด้วย เจ้าพนักงานกรมรถไฟเห็น ไม่ จำเปนจะต้องใช้ที่นั้น ใน การรถไฟแล้ว ก็อนุญาตให้ซื้อขายแลกเปลี่ยนได้ ถ้าต้องการ ไว้ใช้ในการรถไฟ เจ้าพนักงานจะได้รับซื้อไว้เปนของหลวง ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเอาที่ดิน ในกำหนดเขตร์ทางรถไฟนั้น

ไปลักลอบยกให้หรือขายซื้อแลกเปลี่ยนกับผู้ใด หรือปลูกสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นโดยไม่ได้รับอนุญาตจากสมุหเทศาภิบาลแลเจ้าพนักงานรถไฟก่อนแล้ว ให้ถือว่าการที่กระทำนั้นเป็นอันใช้ไม่ได้ตามประกาศนี้ แลจะไม่ได้รับเงินใช้ค่าที่ดินแลค่าสิ่งของเหล่านั้นตามประกาศเสนาบดีจัดซื้อที่ดินที่จะได้ประกาศต่อไป

ประกาศพระราชกฤษฎีกามาณวันที่ ๒๙ พฤษภาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘ เป็นวันที่ ๑๖๕๙ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศกระทรวงคมนาคม

แผนกรถไฟ

กำหนดเดินรถจากตำบลผาคอไปยังตำบลแม่จางแขวงนครลำปาง

ด้วยการสร้างทางรถไฟหลวงสายเหนือ ตอนแต่ระหว่างระยะกิโลมิเตอร์ ๔๙๐ ณตำบลผาคอขึ้นไปถึงระยะกิโลมิเตอร์ ๕๘๐ ณตำบลแม่จางแขวงนครลำปางเป็นระยะทางยาว ๑๘ กิโลมิเตอร์ตอนหนึ่งนั้น บัดนี้เจ้าพนักงานกรมรถไฟหลวงสายเหนือ ได้ทำการก่อสร้างจะเป็นอันแล้วสำเร็จใช้รถเดินได้ ในวันที่ ๑๕ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘

กระทรวงคมนาคมจึงได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กรมรถไฟหลวงสายเหนือเดินรถรับส่งคนโดยสารและสินค้าจากตำบลผาคอไปยังตำบลแม่จางแขวงนครลำปาง ตั้งแต่วันที่ ๑๕ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘ เป็นต้นไป

ประกาศมาณวันที่ ๖ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๘

(ลงนาม) มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาวงษานุประพันธ์

เสนาบดีกระทรวงคมนาคม

ประกาศกระทรวงคมนาคม

แพนกรถไฟ

เปิดเดินรถไฟตอนแต่แม่จางถึงเมืองนครลำปาง

ด้วยการสร้างทางรถไฟสายเหนือตอนแต่หลักกิโลมิเตอร์ ๕๐๙ ณตำบลแม่จางแขวงเมืองนครลำปางขึ้นไปถึงหลักกิโลมิเตอร์ ๕๕๑ ณเมืองนครลำปาง เปนระยะทางยาว ๔๒ กิโลมิเตอร์ตอนหนึ่งนั้น บัดนี้เจ้าพนักงานกรมรถไฟสายเหนือได้ทำการก่อสร้างจะเปนอันแล้วสำเร็จใช้รถเดินได้ในวันที่ ๑ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๙

กระทรวงคมนาคมจึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กรมรถไฟสายเหนือเดินรถรับส่งคนโดยสารและสินค้าในทางตอนแต่ตำบลแม่จางไปถึงเมืองนครลำปาง ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๙ เปนต้นไป

ประกาศมาณวันที่ ๔ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘

(ลงนาม) มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาวงษานุประพัทธ์

เสนาบดีกระทรวงคมนาคม.

แจ้งความกระทรวงคมนาคม

พแนกรถไฟ

ด้วยเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง พระบิยมหาราชสวรรคตแล้ว บรรดาข้าราชการในกรมรถไฟหลวงสายเหนือแลสายใต้ ต่างพากันเศร้าโศกระฤกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงปกเกล้า ฯ ให้เปนที่ร่มเย็นเปนศุขเสมอมา เพื่อแสดงความจงรักภักดี ต่อใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท จึงได้บริจาคทรัพย์จัดสร้างอนุสาวรีย์เปนที่น้ำพุตั้งขึ้นที่ลานน่าสถานีรถไฟหลวงสายเหนือสำหรับให้สาธารณชนได้อาไศรยใช้สรอยบริโภค เปนสาธารณประโยชน์ทั่วไป เพื่ออุทิศส่วนกุศลถวายแด่พระบาทสมเด็จพระบิยมหาราช

บัดนี้การนั้นได้ทำสำเร็จบริบูรณ์เบิดน้ำให้สาธารณชนใช้ได้ ตั้งแต่วันที่ ๒๕ มิถุนายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๙ เปนต้นไปแล้ว ได้ใช้จ่ายเงินสิ้นไปรวม ๙,๒๒๔ บาท ๓๖ สตางค์ บรรดาผู้ที่บริจาคทรัพย์สร้างอนุสาวรีย์นี้มีความยินดีขอพระราชทานถวายพระราชกุศล

กระทรวงคมนาคมได้นำความขึ้นกราบบังคมทูล พระกรุณาทราบฝ่าลอองธุลีพระบาท ทรงอนุโมทนาในส่วนกุศลนี้ด้วยแล้ว

แจ้งความมาณวันที่ ๖ กรกฎาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๙

(ลงนาม) มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาวงศานุประพัทธ์

เสนาบดีกระทรวงคมนาคม

ประกาศกระทรวงคมนาคม
พแนกรถไฟ

ด้วยการสร้างทางรถไฟสายเหนือตอนแต่นครลำปางขึ้นไปถึงตำบลปางห้วยพง จังหวัดนครลำปางเปนระยะทางยาว ๓๒ กิโลมิเตอร์ ตอนหนึ่งนั้น บัดนี้เจ้าพนักงานกรมรถไฟได้ทำการก่อสร้างจะเปนอันแล้วลำเร็จใช้ การ ได้ ในวันที่ ๒๐ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๙

กระทรวง คมนาคม จึง ได้นำความขึ้นกราบ บังคมทูล พระกรุณา ทราบฝ่า ลอองธุลีพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้กรมรถไฟเดินรถรับส่งคนโดยสานและสินค้า ในทางตอนแต่นครลำปางไปถึงตำบล ปางห้วยพง ตั้งแต่วันที่ ๒๐ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๙ เปนต้นไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๒ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๙

(ลงนาม) มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาวงศานุประพัทธ์

เสนาบดีกระทรวงคมนาคม

ประกาศตั้งผู้บัญชาการช้วัคราว

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้นายพลโท พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนกำแพงเพ็ชร์อรรคโยธิน เปนผู้บัญชาการรถไฟช้วัคราว เพิ่มขึ้นจากตำแหน่งเดิมของพระองค์ท่านอีกตำแหน่งหนึ่ง

ประกาศมาณวันที่ ๕ มิถุนายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๐ เปนวันที่ ๒๓๙๙ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศรวมกรมรถไฟสายเหนือ กับสายใต้เปนกรมเดียวกัน แลตั้งผู้บัญชาการกรมรถไฟหลวง

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ นายพลโท พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนกำแพงเพ็ชร์อรรคโยธิน เปนผู้บัญชาการรถไฟช้วคราว ดังแจ้งอยู่ในประกาศพระบรมราชโองการลงวันที่ ๕ เดือนนี้แล้ว การที่ได้ทรงพระราชดำริห์ให้จัดการในกรมรถไฟหลวงเช่นนี้ ก็เพื่อพระราชประสงค์จะให้รวมกรมรถไฟสายเหนือกับสายใต้ ซึ่งบัดนี้แยกกันยังคับบัญชาอยู่นั้นเข้าเปนกรมเดียวกัน เพื่อจะได้สดวกแก่การบังคับบัญชา และเปนประโยชน์แก่การประหยัดพระราชทรัพย์ยิ่งขึ้น บัดนี้ได้ทรงรับรายงานนายพลโท พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนกำแพงเพ็ชร์อรรคโยธิน กราบบังคมทูลว่า ได้ทรงจัดการในกรมรถไฟให้เปนรูปพอจะรวมกันได้แล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้รวมกรมรถไฟสายเหนือกับสายใต้เข้าเปนกรมเดียวกัน เรียกว่ากรมรถไฟหลวง ให้นายพลโท พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนกำแพงเพ็ชร์อรรคโยธินเปนผู้บัญชาการกรมรถไฟหลวง ให้นายกิตติณ์คงเปนที่ปฤกษาในกรมรถไฟหลวง แลให้เลิกตำแหน่งเจ้ากรมรถไฟหลวงสายเหนือเสีย ให้นายไวเลอร์เปนหัวน่าพแนกวิชาในกรมรถไฟหลวงรับราชการฉลองพระเดชพระคุณตั้งแต่บัดนี้ไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๗ มิถุนายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๐

ประกาศรวมกรมทางเข้าอยู่ในกรมรถไฟหลวง

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม สั่งว่าการงานของกรมทางกับกรมรถไฟหลวงซึ่งอยู่ในเวลานี้ สมควรจะทำการรวมกันได้ เพื่อให้ราชการสดวกดียิ่งขึ้น ทั้งจะประหยัดการใช้จ่ายให้น้อยลงอีกได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้รวมกรมทางเข้าอยู่ในกรมรถไฟหลวง ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๓๐ กรกฎาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๐ เป็นวันที่ ๒๔๕๔ ในรัชกาลบัดยุบันนี้

ประกาศใช้เวลารถไฟแลโทรเลข

ด้วยมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า การใช้นับเวลาในกรมรถไฟหลวงแล การรับส่งโทรเลขของกรมไปรสนีย์โทรเลขแลของกรมรถไฟหลวงนั้น ยังหาตรงกับที่นิยมใช้อยู่ในนานาประเทศซึ่งต้องทำการติดต่อกันนั้นไม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมรถไฟหลวงใช้นับเวลาสำหรับการเดินรถไฟแลการรับส่งโทรเลข กับให้กรมไปรสนีย์โทรเลขใช้นับเวลาในการรับส่งโทรเลขในวันหนึ่งกับคืนหนึ่งเรียงลำดับกันไป ตั้งแต่ ๑ นาฬิกาถึง ๒๔ นาฬิกา ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นต้นไป ดังที่มีตัวอย่างเทียบให้เห็นต่อไปนี้

๑ นาฬิกา ก.ท.	เป็น ๑ นาฬิกา
๒ นาฬิกา ก.ท.	เป็น ๒ นาฬิกา
๓ นาฬิกา ก.ท.	เป็น ๓ นาฬิกา
๔ นาฬิกา ก.ท.	เป็น ๔ นาฬิกา
๕ นาฬิกา ก.ท.	เป็น ๕ นาฬิกา
๖ นาฬิกา ก.ท.	เป็น ๖ นาฬิกา
๗ นาฬิกา ก.ท.	เป็น ๗ นาฬิกา
๘ นาฬิกา ก.ท.	เป็น ๘ นาฬิกา
๙ นาฬิกา ก.ท.	เป็น ๙ นาฬิกา
๑๐ นาฬิกา ก.ท.	เป็น ๑๐ นาฬิกา
๑๑ นาฬิกา ก.ท.	เป็น ๑๑ นาฬิกา

เที่ยงวัน	เป็น ๑๒ นาฬิกา
๑ นาฬิกา ล.ท.	เป็น ๑๓ นาฬิกา
๒ นาฬิกา ล.ท.	เป็น ๑๔ นาฬิกา
๓ นาฬิกา ล.ท.	เป็น ๑๕ นาฬิกา
๔ นาฬิกา ล.ท.	เป็น ๑๖ นาฬิกา
๕ นาฬิกา ล.ท.	เป็น ๑๗ นาฬิกา
๖ นาฬิกา ล.ท.	เป็น ๑๘ นาฬิกา
๗ นาฬิกา ล.ท.	เป็น ๑๙ นาฬิกา
๘ นาฬิกา ล.ท.	เป็น ๒๐ นาฬิกา
๙ นาฬิกา ล.ท.	เป็น ๒๑ นาฬิกา
๑๐ นาฬิกา ล.ท.	เป็น ๒๒ นาฬิกา
๑๑ นาฬิกา ล.ท.	เป็น ๒๓ นาฬิกา
เที่ยงคืน	เป็น ๒๔ นาฬิกา

ในระหว่างเที่ยงคืนกับ ๑ นาฬิกา ก.ท. เป็น ๐ นาฬิกา

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๐ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๐ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชกฤษฎีกา
กำหนดเขตร์สร้างทางรถไฟหลวง ต่อจากฉะเชิงเทรา ถึง อารัญประเทศ

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกามาให้ทราบทั่วกันว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เสนาบดีกระทรวงคมนาคม สั่งกรมรถไฟหลวงให้สร้างทางรถไฟสายตวันออกต่อจากฉะเชิงเทรา (แปดริ้ว) ไปยังอารัญประเทศอีกตอนหนึ่ง

แต่ในเวลาที่ เจ้าพนักงานยังไม่ได้ตรวจแลวางแนวทางรถไฟในมณฑลปราจิณบุรีให้แน่นอนได้นั้น ให้กำหนดเขตร์แนวทางรถไฟตอนที่กล่าวนี้ตั้งต้นแต่ฉะเชิงเทราเลียบตามฝั่งตวันตกแห่งแม่น้ำบางปะกงไป เมื่อใกล้จะถึงบ้านปลายคลองบางหอม จึงเปลี่ยนแนวไปทางทิศตวันออกจนถึงจันตะคาม แลจากจันตะคามต่อไปยังกระบินทร์บุรี บ้านด่านพระปรง สระแก้ว วัฒนา แลอารัญประเทศ

โดยเหตุนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมรถไฟหลวงเริ่มลงมือตรวจแลวางแนวทางรถไฟอันแน่นอนให้แล้วเสร็จภายใน ๒ ปีนับแต่วันที่ได้ประกาศนี้เป็นต้นไป

เพื่อให้สดวกแก่การตรวจวางแนวทาง แลการจัดซื้อที่ดินตามความจำเป็นสำหรับการก่อสร้างแลการเดินรถนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายพลเอก

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนกำแพงเพ็ชร์อรรคโยธิน ผู้บัญชาการกรมรถไฟหลวง แลจางวางตรี หม่อมเจ้าธำรงศักดิ์ สมุหเทศาภิบาลลำเร็จราชการมณฑลปราจิณ เป็นข้าหลวงพิเศษจัดการที่ดินในเขตร์ที่ว่ามาแล้วนี้มีกำหนด ๒ ปี

ในระหว่างเวลา ๒ ปีที่ได้กำหนดไว้นี้ ห้ามไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดจับจองที่ดินซึ่งเป็นที่ว่างเปล่าไม่มีเจ้าของ ส่วนที่ดินที่มีเจ้าของก่อนวันประกาศพระราชกฤษฎีกานี้ ห้ามไม่ให้เจ้าของเอาที่ดินซึ่งอยู่ในเขตร์ทางรถไฟนี้ไปยกให้หรือขายซื้อแลกเปลี่ยนกับผู้หนึ่งผู้ใด แลห้ามไม่ให้สร้างบ้านเรือนหรือปลูกต้นผลไม้แลทำไร่ในที่เหล่านี้ก่อนได้รับอนุญาตจากข้าหลวงพิเศษจัดการที่ดิน หรือผู้แทนเป็นลายลักษณอักษร ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเอาที่ดินในเขตร์แนวทางรถไฟนี้ไปลอบลักยกให้หรือขายซื้อแลกเปลี่ยนกับผู้ใดหรือให้เช่าก็ดี โดยมิได้รับอนุญาตจากข้าหลวงพิเศษหรือผู้แทนก่อนแล้ว ให้ถือว่าการยกให้หรือขายซื้อแลกเปลี่ยนแลให้เช่านั้น เป็นอันใช้ไม่ได้ ต้องถือว่าที่ดินนั้นยังคงเป็นของเจ้าของเดิมอยู่

เมื่อกรมรถไฟหลวงต้องการที่ดินแห่งใด ๆ ที่อยู่ในเขตร์ทางรถไฟภายหลังวันประกาศพระราชกฤษฎีกานี้แล้ว ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดสร้างบ้านเรือนหรือปลูกต้นผลไม้ แลทำไร่ขึ้นในเขตร์แนวทางรถไฟนี้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากข้าหลวงพิเศษ หรือผู้แทนเป็นลายลักษณอักษรก่อนแล้ว กรมรถไฟหลวงจะไม่ต้องใช้ค่าทำขวัญสำหรับสิ่งของที่ว่ามาแล้วนั้นให้แต่อย่างหนึ่งอย่างใด

ในระหว่างเวลา ๒ ปีที่ได้กำหนดไว้นี้ เจ้าพนักงานของกรมรถไฟหลวงหรือผู้ซึ่งมีน่าที่เกี่ยวข้องกับการทำทางรถไฟหลวงนี้ก็ดี มีสิทธิที่จะเข้าไปในเขตร์ทางรถไฟที่ได้กำหนดไว้นี้ได้ทุกเมื่อ เพื่อประโยชน์แห่งกิจการที่เกี่ยวแก่การ

ตรวจทำแผนที่ กะวางแนวทางรถไฟอันบริบูรณ์ แลเปนครั้งที่สุดสำหรับ ทางรถไฟสายที่กล่าวมานี้ เช่นในการวัดระยะบ้ักกรุย เก็บตัวอย่างศิลา ทรายแลวัตถุอื่นๆ แต่ให้พึงเข้าใจว่าผู้ที่อยู่ในที่ดินนั้นโดยชอบด้วยกฎหมาย มีสิทธิที่จะได้รับค่าทำขวัญ เพื่อทดแทนการเสียหายอันเกิดขึ้นจากการตรวจทำแผนที่สร้างทางรถไฟนั้น

ประกาศพระราชกฤษฎีกามาณวันที่ ๗ เดือนพฤษภาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๒ เปนปีที่ ๑๐ ในรัชกาลบัดยุบันนี้

พระราชกฤษฎีกา

กำหนดเขตร์สร้างทางรถไฟต่อสายรถไฟหลวงฝั่งตวันออก และฝั่งตวันตกแห่งแม่น้ำเจ้าพระยา

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกามาให้ทราบทั่วกันว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เสนาบดีกระทรวงคมนาคม สั่งกรมรถไฟหลวง ก่อสร้างทางรถไฟเชื่อมสายรถไฟหลวงซึ่งอยู่ฝั่งตวันออกและฝั่งตวันตกแห่งแม่น้ำเจ้าพระยา ให้เดินติดต่อกันได้

แต่ในเวลาที่เจ้าพนักงานยังไม่ได้ตรวจตลวางแนวทางรถไฟให้แน่นอนได้นั้น ให้กำหนดเขตร์ประมาณแนวทางรถไฟตอนใหม่ ซึ่งกล่าวนี้ตั้งต้นแต่กิโลเม็ตร์ ๕ แห่งทางรถไฟสายใต้ เดินเฉียงไปทางตวันออกเฉียงเหนือข้ามคลองบางกอกน้อยเหนือวัดไก่เตี้ย ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเหนือวัดละมุด วัดส้วยทอง เปลี่ยนแนวเดินมุ่งไปตวันออกเข้าต่อกับทางรถไฟหลวงสายเหนือที่กิโลเม็ตร์ ๘/๕๐๐ ดังได้ประมาณไว้ในแผนที่ซึ่งมีอยู่ที่หอทะเบียนที่ดินกระทรวงเกษตราธิการ ในพระนครณะที่ว่าการกรมรถไฟหลวงและที่ข้าหลวงพิเศษจัดการที่ดิน

โดยเหตุฉะนี้จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมรถไฟหลวงเริ่มลงมือตรวจแนวทางรถไฟอันแน่นอนให้แล้วเสร็จภายใน ๑ ปี นับตั้งแต่วันที่ได้ประกาศนี้เป็นต้นไป

เพื่อให้สดวกแก่การตรวจ วางแนวทางแลการ จัดซื้อที่ดินตามความจำเปน สำหรับการก่อสร้างแลการเดินรถนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มหาอำมาตย์ตรี หม่อมเจ้าฉลาดลบเลอสรร ผู้ช่วยผู้บัญชาการกรมรถไฟหลวง ๑ อำมาตย์เอก พระยาสุรเกษตร์โสภณกระทรวงเกษตราธิการ ๑ อำมาตย์เอก พระยานครานุรักษ์กระทรวงนครบาล ๑ อำมาตย์เอก พระยาคีนิลันทนานุการกรมรถไฟหลวง ๑ เปนข้าหลวงพิเศษจัดการที่ดินในเขตร์ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นมีกำหนด ๑ ปี

ในระหว่างเวลา ๑ ปีที่ได้กำหนดไว้นั้น ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดจับจองที่ดินซึ่งเปนที่ว่างเปล่าไม่มีเจ้าของ ส่วนที่ดินที่มีเจ้าของก่อนวันประกาศพระราชกฤษฎีกานี้ ห้ามมิให้เจ้าของเอาที่ดินซึ่งอยู่ในเขตร์ทางรถไฟตามปรากฏในแผนที่ซึ่งกล่าวมาแล้ว ไปยกให้หรือขายซื้อแลกเปลี่ยนกับผู้หนึ่งผู้ใด แลห้ามมิให้สร้างบ้านเรือนหรือปลูกต้นผลไม้ ในที่เหล่านี้ ก่อนได้รับอนุญาตเปนลายลักษณ์อักษรจากข้าหลวงพิเศษจัดการที่ดินหรือผู้แทน ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเอาที่ดินในเขตร์แนวทางรถไฟนี้ไปลอบลักยกให้หรือขายซื้อแลกเปลี่ยนกับผู้หนึ่งผู้ใดหรือให้เช่าก็ดี โดยมิได้รับอนุญาตจากข้าหลวงพิเศษจัดการที่ดินหรือผู้แทนแล้ว ให้ถือว่าการยกให้หรือขายซื้อแลกเปลี่ยนแลให้เช่านั้นเปนอันใช้ไม่ได้ ต้องถือว่าที่ดินนั้นยังคงเปนของเจ้าของเดิมอยู่

เมื่อกรมรถไฟหลวงต้องการที่ดินแห่งใด ๆ ที่อยู่ในเขตร์ทางรถไฟภายหลังวันประกาศพระราชกฤษฎีกานี้แล้ว ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดสร้างบ้านเรือนหรือปลูกต้นผลไม้ ในเขตร์แนวทางรถไฟนี้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากข้าหลวงพิเศษจัดการที่ดินหรือผู้แทนเปนลายลักษณ์อักษรก่อนแล้ว กรมรถไฟหลวงจะไม่ต้องใช้ค่าทำขวัญสำหรับสิ่งของที่ว่ามาแล้วนั้น อย่างหนึ่งอย่างใด

ในระหว่างเวลา ๑ ปีที่ได้กำหนดไว้นี้ เจ้าพนักงานของกรมรถไฟหลวงหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการทำทางรถไฟนั้นก็ดี มีสิทธิที่จะเข้าไปในเขตร์ทางรถไฟที่ได้กำหนดไว้นี้ได้ทุกเมื่อ เพื่อประโยชน์แห่งกิจการที่เกี่ยวแก่การตรวจทำแผนที่กะวางแนวทางรถไฟอันบริบูรณ์ และเป็นครั้งที่สุดสำหรับทางรถไฟสายที่กล่าวมานี้ เช่นในการวัดระยะบ๊กกรุย เก็บตัวอย่างดิน ทราย แลวัดถุอื่น ๆ แต่ให้พึงเข้าใจว่าผู้ที่อยู่ในที่ดินนั้นโดยชอบด้วยกฎหมาย มีสิทธิ์จะได้รับค่าทำขวัญเพื่อทดแทนการเสียหายอันเกิดขึ้นจากการตรวจทำแผนที่สร้างทางรถไฟนั้น

ประกาศพระราชกฤษฎีกามาณวันที่ ๑๖ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๒ เป็นปีที่ ๑๐ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

บันทึกการแปลงราง

ถึงแม้ว่าทางการได้ดำริสร้างสะพานพระราม ๖ เพื่อเชื่อมทางรถไฟสายฝั่งตะวันออกและสายฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาแล้วก็จริง แต่ทางรถไฟสายฝั่งตะวันออกเป็นทางขนาด ๔ ฟุต ๘ นิ้วครึ่ง หรือ ๑.๔๓๕ เมตร แต่ทางสายฝั่งตะวันตกมีขนาด ๑.๐๐๐ เมตร ฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องทำให้รางเป็นขนาด ๑.๐๐๐ เมตร เพื่อให้กระบวนรถเดินติดต่อกันได้ตลอดในเมื่อการสร้างสะพานพระราม ๖ ได้แล้วเสร็จ

การแปลงรางนี้ได้เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๓ และได้เริ่มในทางสายตะวันออกก่อน แล้วต่อมาจึงลงมือทำสายตะวันออกเฉียงเหนือและสายเหนือเป็นลำดับไป และได้แล้วเสร็จบริบูรณ์ใน พ.ศ. ๒๔๗๓ ค่าใช้จ่ายในการแปลงรางนี้รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน ๑,๕๔๘,๑๔๔ บาท

บันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับพระราชบัญญัติ จัดวางการรถไฟและทางหลวง พุทธศักราช ๒๔๖๔

ใน พ.ศ. นี้ มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ด้วยมีเหตุสมควรที่จะจัดวางการรถไฟแผ่นดิน รถไฟราษฎร์ และทางหลวง ให้เรียบร้อยดียิ่งขึ้น และเพื่อรวบรวมบทกฎหมายข้อบังคับในเรื่องนี้เข้าไว้ให้เป็นหมวดหมู่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติจัดวางการรถไฟและทางหลวง พุทธศักราช ๒๔๖๔ ขึ้น

(หมายเหตุ พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้แก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ หนึ่งฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๕ สองฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๖ หนึ่งฉบับ และ พ.ศ. ๒๔๗๗ หนึ่งฉบับ)

พระราชดำรัสตอบ
พระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทผ้ายน่า

ข้าพเจ้ามีความปีติยินดียิ่งนักที่ท่านทั้งหลายได้มาพร้อมกันในโอกาสนี้ อันข้าพเจ้าถือเปนมงคลวิเศษส่วนหนึ่งในขวบปีทุกรอบมา

เหตุที่ข้าพเจ้ารู้สึกดังนั้นก็เพราะวันเช่นนี้ นอกจากที่ท่านได้มาอำนวยพรแก่ข้าพเจ้าโดยเฉภาะ ยังได้มีโอกาศยกเอากิจการที่ได้ปฏิบัติมาแล้วในระหว่างปีขึ้นกล่าวเตือนใจ เพื่อให้บังเกิดความยินดี กับทั้งส่งเสริมความพยายามสำหรับปีข้างหน้าต่อไปให้เปนผลยิ่งขึ้นอีกโดยลำดับ

สิ่งที่เปนปัญหาสำคัญของโลกและของเมืองเราในเวลานี้ก็คือ ข้อที่ว่าทำอย่างไรจะให้ฐานะการอยู่กินฟื้นได้โดยดีจากการบ้นย่วนอันเปนผลแห่งมหาสงครามที่แล้วมา จริงอยู่ถ้าจะเปรียบกับนานาประเทศแล้ว ต้องนับว่าเราได้ดำรงอยู่ในสันติสุขยิ่งกว่าเขาทั้งหลายโดยมาก แต่ถึงกระนั้นก็ดีใช่เหตุที่เราจะตั้งตนอยู่ในความประมาท และเมื่อพิจารณาให้เลอียดจริง ๆ จะเห็นได้ว่าเมืองเราได้รับความชอกช้ำในทางนี้มิใช่น้อย อันเปนเหตุให้รัฐบาลต้องเข้ารักษาเยียวยาลำบากอยู่ การเยียวยาดังนี้ย่อมแซกแซงอยู่ทุกน่าที่ในรัฐบาล จะหยิบยกสิ่งใดมาเปนอุทาหรณ์ก็จะไม่สู้เห็นชัดตามส่วนนัก แต่ถึงกระนั้นก็ต้องยกอุทาหรณ์บ้าง เช่น ได้ให้ประกาศงดการเก็บภาษียางรับเบอร์ในมณฑลบูรพ์ใต้ และช่วยอุดหนุนทุนทรัพย์แก่พวกพ่อค้านายเหมืองในขณะที่ราคายางนั้นแร่ตกต่ำ

อีกอุทาหรณ์หนึ่งก็คือที่ได้ให้เร่งรีบจัดการรถไฟและทดน้ำ อันเปนบัจจัยในทางบำรุงการหากินของพลเมือง ในแผนกนี้ข้าพเจ้าได้ตราพระราชบัญญัติจัดวางการรถไฟและทางหลวงขึ้น เพื่อวางระเบียบการบรรทุกและการปราศภัยแห่งประชาชนผู้โดยสารเปนต้น ส่วนการทำทางและเดินรถไฟนั้น สายใต้ที่แยกจากชุมทางหาดใหญ่ถึงสถานีสุไหงโกโล๊ค เจ้าหน้าที่ได้สร้างพอจะเดินรับส่งได้ ได้เปิดใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ พฤศจิกายนแล้ว สายเหนือตั้งแต่นครลำปางถึงเชียงใหม่ก็สร้างแล้วเสร็จ ได้ให้ถือเอาวันที่ ๑ มกราคมนี้เปนมงคลฤกษ์เปิดใช้รถไฟสำคัญนี้แล้วด้วย สายตวันออกได้สำรวจทางวางแนวไปจนตลอดถึงอรัญประเทศ ซึ่งได้ให้เริ่มทำการก่อสร้างได้ตลอดทั้งสาย สายตวันออกเฉียงเหนือก็ได้สร้างมูลดินและวางรางไปถึงแม่น้ำมูลตำบลท่าช้างแล้ว เมื่อเร็วๆ นี้ข้าพเจ้าได้มีโอกาศไปตรวจดูการนี้เปนที่พอใจในความสามารถรวดเร็วของเจ้าหน้าที่และทหารช่างเปนอันมาก การเดินรถเพื่อให้สดวกติดต่อกับต่างประเทศทางสายใต้ในชั้นนี้ ได้เปิดรถเดินกลางวันกลางคืนจากกรุงเทพฯ ถึงปีนัง ไปมาเพียงสัปดาหะละครั้งก่อน

การก่อสร้างที่ทดน้ำแควย่าสักได้รับรายงานว่าใกล้ผลสำเร็จอยู่แล้ว ประตูระบายใหญ่และคลองใหญ่น้อยสำหรับระบายน้ำเข้านาจะเสร็จในปี ๒๔๖๕ แต่ในปีนี้ก็ได้ระบายน้ำช่วยเหลือในการทำนาอยู่หลายแห่ง

การสาธารณสุขมีการรักษาป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ เช่นโรคระบาทวัวต่าง ๆ เปนต้นก็ได้ดำเนินต่อมาโดยมิได้ละลด จริงอยู่การงานพแนกนี้ระกล่าวว่าได้ดำเนินไปแล้วอย่างข้าพเจ้าพอใจยังนั้นไม่ได้ แต่ถึงกระนั้นก็ดี ข้าพเจ้า

ได้พยายามผ่อนผัน เมื่อเร็ว ๆ นี้ได้สั่งให้เจ้าหน้าที่ในราชการรวมกำลังเข้าช่วยกันกับสภากาชาดสยามขยับขยายโครงการตามแต่จะทำได้ แต่ในส่วนนี้ก็ดีหรือในการสาธารณะประโยชน์อื่น ๆ ก็ดี เราท่านทั้งหลายคงต้องเข้าใจดีอยู่ด้วยกันแล้วว่าการทำจริงไม่ง่ายเหมือนปากพูด และที่ทวีความยากก็เพราะเป็นเวลาที่ค่นแค้น การจะสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดย่อมอาศัยทุนทรัพย์เป็นที่ตั้ง

อาการอันหนึ่งซึ่งข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะยกมาพูดได้ก็คือ ในปีนี้ฝนกลางปีอยู่ข้างจะดีมาก แม้ว่าตอนปลายค่อนข้างจะแล้งลักหน่อย แต่ก็ยังเป็นที่เชื่อได้ว่าการเพาะปลูกคงมีผลงอกงามกว่าที่เป็นมาหลายปีแล้ว ถ้าตลาดของโลกและตลาดที่ใกล้เคียงเดินดี ก็เป็นที่หวังได้อย่างแน่ใจว่าฐานะของการค้าขายเมืองเราจะฟื้นคืนดีขึ้น

ในส่วนการประจำพื้น ทางราชการที่เกี่ยวข้องกับนานาประเทศทั้งหลายก็เป็นไมตรีกันอย่างยิ่งสืบมาอยู่เสมอมิได้ขาด

เมื่อปีกลายนี้ข้าพเจ้าได้กล่าวว่า สัญญาใหม่ฉบับ ๑ ซึ่งได้ทำกับสหปาลีรัฐอเมริกานั้นได้ลงชื่อกันแล้ว ตั้งแต่นั้นมาข้าพเจ้ากับประธานาธิบดีแห่งสหปาลีรัฐอเมริกาได้กระทำสัตยาบัน และได้แลกเปลี่ยนกันที่กรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ ๑ กันยายนที่ล่วงแล้วมา ในหนังสือสัญญานี้สหปาลีรัฐอเมริกาได้พิสูจน์ให้เห็นอีกครั้งหนึ่งว่ามีความไมตรีอันจริงแท้แก่ประเทศของเรา โดยยอมรับว่าฝ่ายเรามีอำนาจเต็มในเรื่องภาษีอากร กับโดยได้ยกเลิกสัญญาใหญ่น้อยแต่ก่อนอันพ้นสมัยเสียทั้งสิ้น การที่เขายอมรับนับถือโดยความอารีที่รัฐบาลเราได้แสดงไปให้เห็นใจนั้น สัญญาใหม่นี้จึงเป็นข้อมั่นแห่งความยุติธรรมอันหนึ่งซึ่งสหปาลีรัฐ

อเมริกาให้แก่เรา แลเพราะเหตุนี้จึงเป็นความสำเร็จในเบื้องต้นของความพยายามที่เราคิดแก้ไขข้อสัญญาเก่าอันเป็นอุปสัคอยู่ในทางรัฐประศาสโนบายของเรานั้น เป็นที่หวังว่าในที่สุดมหาประเทศทั้งหลายจะช่วยปลดเปลื้องอุปสัคนี้โดยความอารีเช่นเดียวกัน

ส่วนการศึกษาได้ดำเนินความคิดที่จะให้พลเมืองทุกคนได้เป็นผู้ที่สมเป็นประโยชน์ตามอัตตภาพของตนตามฐานานุรูป ในลำดับนี้จึงได้ให้ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้น ผ่อนใช้ไปเป็นท้องที่ ๆ ข้าพเจ้าขอชมเชยเจ้าน่าที่บางมณฑลที่ได้พากเพียรขยายการได้รวดเร็วสมความปรารถนา หวังว่าท้องที่อื่น ๆ ก็จะทวีความขวนขวายให้ได้ขยายออกไปทั่วถึง

อนึ่งได้ออกพระราชบัญญัติป้องกันภยันตรายอันเกิดแต่การเล่นมหรศพ เพราะโรงมหรศพในพระนครแพร่หลายยิ่งขึ้น จำเป็นที่จะบัญญัติระเบียบการตรวจตราจัดสถานที่เช่นนั้นให้ต้องด้วยลักษณะเพื่อปราศจากภัยแห่งคนดูและคนเล่นทั้งปวง นอกจากนี้ยังได้วางหลักกำหนดระเบียบการนครภิบาลที่เป็นส่วนย่อยขึ้นอีกหลายอย่าง

เพื่ออนุโลมตามรัฐประศาสโนบายของรัฐบาลสยามแต่เดิมมา และตามความประสงค์ของสันนิบาตชาติซึ่งได้ทำสัญญาแก่กันไว้ มุ่งหมายพยายามห้ามการใช้ฝิ่นและเครื่องยาอย่างอื่น ๆ ที่มีประเภทเช่นเดียวกันอย่างเกินกว่าสมควรให้หมดลงเป็นลำดับนั้น ได้ให้ตราพระราชบัญญัติฝิ่นขึ้นใช้แต่ต้นศกนี้แล้ว

ในส่วนบุคคลและเหตุการณ์พิเศษ ข้าพเจ้าเว้นเสียไม่ได้ที่จะต้องแสดงความเคร้าโศรกอาลัยในสมเด็จพระมหาสมณะเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ผู้

เป็นพระราชปิตุลาและอุปัชฌายาจารย์ที่เคารพนับถืออย่างยิ่งของข้าพเจ้าซึ่งได้สิ้นพระชนม์ลงเมื่อเดือนสิงหาคมที่แล้วมา ไม่จำเป็นข้าพเจ้าจะต้องพรรณนาพระคุณสมบัติของพระองค์ในที่นี้ ขอพูดแต่เพียงว่าการที่มาสิ้นพระชนม์ลงนี้ นอกจากสำหรับตัวข้าพเจ้าแล้ว ยังทำให้ขาดบุคคลสำคัญในบ้านเมืองไปเสียพระองค์หนึ่ง

เมื่อเร็วๆ นี้ รัฐบาลฝรั่งเศสได้แต่งคณะทูตทหารมาเจริญทางพระราชไมตรีเป็นพิเศษ ด้วยความยินดีข้าพเจ้าได้ต้อนรับคณะทูตนี้ และยิ่งเต็มใจที่จะรับมากขึ้น ด้วยเหตุว่าผู้เป็นประธานนั้นก็คือจอมพลจอฟฟร์ แม่ทัพผู้มีชื่อเสียงปรากฏแก่โลกมหาสงครามครั้งนี้ และที่รัฐบาลฝรั่งเศสจัดสรรท่านจอมพลมายังราชสำนักนี้เป็นที่แสดงอัธยาศัยไมตรีอันดีของประเทศนั้นอย่างเห็นชัด

ในที่สุด ขออำนวยพรตอบแทนท่านทั้งหลายซึ่งได้ให้พรแก่ข้าพเจ้าด้วยความรักใคร่ไมตรีจิตร์ ความย่อมประจักษ์อยู่แก่ใจข้าพเจ้าดังทูลหม่อมอาได้รับสั่งแทนพระบรมวงศานุวงศ์เมื่อกี้ ว่าท่านทั้งหลายย่อมรู้สึกร่วมทุกข์ร่วมสุขกับข้าพเจ้าตามมากน้อยโดยฐานะของบุคคล ส่วนตัวข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าเห็นจะไม่ต้องพูดยืดยาวอย่างใด นอกจากรับความว่าข้าพเจ้าพเจ้าก็รู้สึกต่อท่านอย่างเดียวกัน . ข้าพเจ้าไม่ได้เคยเข้าใจเป็นอย่างอื่นนอกจากที่ว่าความทุกข์สุขของข้าแผ่นดินของข้าพเจ้าก็เป็นทุกข์สุขของข้าพเจ้าเสมอ ข้อสำคัญที่ข้าพเจ้าอยากจะเตือนก็คืออย่าหลงว่าความปฏิบัติน่าที่ของท่านถึงขีดที่สุดแล้ว ท่านทั้งหลายควรที่จะความรู้สึกรับผิดชอบในน่าที่ของตนให้ยิ่งกว่าที่แล้วมา ข้าพเจ้าเชื่อว่า ถ้าอำมาตย์ของประเทศสยามต่างพากันรู้สึกน่าที่ทั่วไปดังนี้ ก็ไม่ต้องสงสัยในการที่ชาติเราจะก้าวหน้าเทียมทันความเจริญของโลก ข้าพเจ้าผู้มีน่าที่เป็นประมุขแห่งท่านเต็มไปด้วยความหวังอันนี้จึงขออวยพรชัยแก่ท่านอีกครั้ง ๑

บันทึกการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา

การสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา (สะพานพระราม ๖) ได้เริ่มเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ และแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ได้เสด็จทรงกระทำพิธีเปิด เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๙ ซึ่งเป็นวาระคล้ายวันพระราชสมภพในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชกฤษฎีกา
กำหนดเขตร์สร้างทางรถไฟแผ่นดินต่อจาก นครราชสีมา ไปยัง จังหวัดขอนแก่น

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกา มาให้ทราบทั่วกันว่า

ด้วยได้ทรงพระราชดำริห์ว่า การไปมาระหว่างมณฑลนครราชสีมา กับมณฑลอุดร ตามที่ได้เป็นอยู่ในเวลานี้ เป็นที่ลำบากเพราะขาดการคมนาคมที่จะติดต่อถึงกันได้สดวก และโดยที่มีพระราชหฤทัยประสงค์จะทรงทำนุบำรุงการคมนาคมระหว่างสองมณฑลนี้ดียิ่งขึ้น ไปมาสดวกถึงกันยิ่งขึ้น จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมรถไฟแผ่นดิน สร้างทางรถไฟต่อจากนครราชสีมา ไปยังจังหวัดขอนแก่นอีกตอนหนึ่ง

แต่ในเวลาที่เจ้าพนักงานกรมรถไฟแผ่นดินยังมิได้สำรวจและวางแนวทางรถไฟอันแน่นอนได้นั้น ให้กำหนดเขตร์แนวทางรถไฟดังกล่าวนี้ ตั้งต้นแต่สถานีถนนจิระ ผ่านไปทางด้านตวันออกแห่งนครราชสีมา เข้าบรรจบทางหลวงของแผ่นดินภาคกลางสายที่ ๑๐ แล้วตรงไปทางทิศเหนือ ผ่านเข้าเขตร์อำเภอโนนวัด อำเภอบัวใหญ่ ในจังหวัดนครราชสีมา ผ่านเขตร์ในอำเภอชนบท อำเภอพล อำเภอพระลับในจังหวัดขอนแก่น มีเขตร์แนวทางกว้างยาวดังได้ประมาณไว้ในแผนที่ท้ายประกาศพระราชกฤษฎีกานี้แล้ว และซึ่งมีอยู่ที่หอ

ทะเบียนที่ดินกระทรวงเกษตราธิการ ที่ว่าการกรมรถไฟแผ่นดิน ศาลารัฐบาลมณฑลนครราชสีมา ศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา กับที่ศาลากลางจังหวัดขอนแก่น

โดยเหตุฉะนี้จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมไฟแผ่นดินเร่งลงมือสำรวจแนวทางรถไฟอันแน่นอนให้แล้วเสร็จภายในกำหนด ๒ ปี นับตั้งแต่วันที่ได้ประกาศนี้เป็นต้นไป

ในระหว่างเวลา ๒ ปีตามที่ได้กำหนดไว้นี้ ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดจับจองที่ดินซึ่งเป็นที่ว่างเปล่าไม่มีเจ้าของ ส่วนที่ดินที่มีเจ้าของอยู่ก่อนวันที่ออกประกาศพระราชกฤษฎีกานี้ ห้ามมิให้เจ้าของที่ดินซึ่งอยู่ในเขตร์แนวทางรถไฟตามที่มีปรากฏในแผนที่ซึ่งกล่าวมาแล้วไปยกให้ขายขันแลกเปลี่ยนกับผู้หนึ่งผู้ใด และห้ามมิให้ปลูกสร้างบ้านเรือน หรือปลูกต้นผลไม้ หรือทำไร่ ทำสวนขึ้นใหม่ลงในที่เหล่านี้ ก่อนได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าน่าที่ผู้สำรวจแนวทางของกรมรถไฟแผ่นดิน ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเอาที่ดินในเขตร์แนวทางรถไฟนี้ไปลอบลักยกให้หรือขายขันแลกเปลี่ยนกับผู้หนึ่งผู้ใดหรือให้เช่าก็ดี โดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าน่าที่ซึ่งกล่าวมาแล้วให้ถือว่าการยกให้ขายขันแลกเปลี่ยนแลให้เช่านั้นเป็นอันใช้ไม่ได้ ต้องถือว่าที่ดินนั้นยังคงเป็นของเจ้าของเดิมอยู่

เมื่อกรมรถไฟแผ่นดินต้องการที่ดินแห่งใด ๆ ซึ่งอยู่ในเขตร์แนวทางรถไฟภายหลังวันประกาศพระราชกฤษฎีกานี้แล้ว ถ้าและผู้หนึ่งผู้ใดได้ปลูกสร้างบ้านเรือนหรือปลูกต้นผลไม้ หรือทำไร่ทำสวนขึ้นใหม่ลงในแนวเขตร์ทางรถไฟนี้โดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าน่าที่ผู้สำรวจแนวทาง ของกรมรถไฟแผ่นดินเป็นลายลักษณ์อักษรก่อนแล้ว กรมรถไฟแผ่นดินจะไม่ต้องใช้เงินค่าทำขวัญสำหรับสิ่งที่

ปลูกสร้างดังกล่าวมาแล้วนั้น แม้แต่สักอย่างหนึ่งอย่างใดเลย ให้เจ้าน่าที่ผู้สำรวจแนวทางของกรมรถไฟแผ่นดินพยายามผ่อนผันเป็นอย่างดีที่สุด อย่าให้เจ้าของที่ดินต้องได้รับความเดือดร้อนเกินสมควรเนื่องในการสำรวจแนวทางรถไฟนี้ และถ้าแห่งใดตำบลใดเมื่อได้ทราบเป็นที่แน่นอนว่าไม่จำเป็นต้องหวงห้ามไว้สำหรับใช้ในกิจการรถไฟแล้ว ให้รีบแจ้งความเป็นลายลักษณ์อักษรไปยังสมุหเทศาภิบาลและผู้ว่าราชการจังหวัดในท้องที่นั้น ๆ เพื่อบอกให้ทราบว่าเป็นที่ซึ่งไม่ต้องการแล้ว อนุญาตให้เจ้าของที่ดินมีสิทธิในที่ดินเพื่อแลกเปลี่ยนหรือขายบ้างหรือเพื่อทำประโยชน์อย่างใด ๆ ได้ตามความประสงค์

ในระหว่างเวลา ๒ ปีที่ได้กำหนดไว้นี้ เจ้าพนักงานของกรมรถไฟแผ่นดิน หรือผู้มีน่าที่เกี่ยวข้องกับการทำทางรถไฟนี้ก็ดี มีสิทธิที่จะเข้าไปในเขตร์แนวทางรถไฟซึ่งได้กำหนดไว้นั้นได้ทุกเมื่อ เพื่อประโยชน์แห่งกิจการอันเกี่ยวข้องกับการสำรวจแผนที่กะวางแนวทางรถไฟอันบริบูรณ์ แลหมายแนวทางที่แน่นอนอันสิ้นสุดสำหรับทางรถไฟสายที่กล่าวมานั้น เป็นต้นว่าทำการวัดระยะทาง ปักกรุย เก็บตัวอย่างศิลา ดินทรายแลวัตถุอื่น ๆ แต่ทั้งนี้ให้พึงเข้าใจว่าผู้ที่อยู่ในที่ดินนั้นโดยชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิที่จะได้รับเงินค่าทำขวัญ เพื่อทดแทนการเสียหายอันเกิดขึ้นจากการสำรวจทำแผนที่สร้างทางรถไฟนั้น

ประกาศพระราชกฤษฎีกามาณวันที่ ๒๐ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๖ เป็นปีที่ ๑๔ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ประกาศเปลี่ยนนามแห่งกรมรถไฟ

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า

นามแห่งกรมรถไฟตามที่ใช้อยู่ในกาลบัดนี้ยังไม่มีสง่าเพียงพอ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ใช้นามว่า "กรมรถไฟหลวงแห่งกรุงสยาม" ส่วนตัวสายรถไฟก็ให้เรียกอนุโลมตามนามของกรมว่า "รถไฟหลวงแห่งกรุงสยาม" หรือจะเรียกสั้น ๆ ว่า "รถไฟหลวง" ก็ได้ ส่วนอักษรย่อสำหรับนามรถไฟก็ให้ใช้ ว่า "ร.ฟ.ล."

ทั้งนี้ให้ใช้ได้ตั้งแต่วันประกาศนี้เป็นต้นไป

ประกาศมาณวันที่ ๒๐ ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ เป็นปีที่ ๑๕ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศพระบรมราชโองการ

พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้รถไฟหลวง ทางขนาดย่อมที่ตำบลหัวหวาย เพื่อรับส่งสินค้า

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้า ฯ เจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกามาให้ทราบทั่วกันว่า จำเดิมที่กรมรถไฟหลวงแห่งกรุงสยามได้สร้างทางรถไฟขนาด ๑๐ ซ.ม. เป็นทางแยกไปในบ่ายาว ๒๘ กิโลเมตร์ จากสถานีหัวหวายนั้น ก็โดยมุ่งประโยชน์แห่งการขัดบรรทุกไม้เพื่อใช้ในกิจการของกรมรถไฟหลวงโดยเฉภาะ

บัดนี้ บรรดาพ่อค้าในตำบลนั้นได้แสดงความประสงค์ร้องขออนุญาตใช้รถไฟขนาดย่อมเพื่อบรรทุกส่งสินค้า ผู้บัญชาการรถไฟหลวงแห่งกรุงสยามได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

จึงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้รถไฟสายย่อมที่สถานีหัวหวายนี้รับส่งสินค้า เพื่อเป็นประโยชน์แก่สาธารณะชนได้ แต่วันที่ ๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๖๗ นี้เป็นต้นไป

ประกาศมาณวันที่ ๒๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๖๗ เป็นปีที่ ๑๕ ในรัชกาลปัจจุบัน

คำกราบบังคมทูลรายงานในการเปิด

สะพานพระราม ๖

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

การคมนาคมในสยามประเทศนี้ แต่เดิมมาใช้แม่น้ำลำคลองในที่ราบและทางต่างทางเกวียนในที่ภูเขา สมเด็จพระบรมชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรเห็นการล่วงหน้า ว่าการคมนาคมสำหรับผู้โดยสารและการบรรทุกส่งสินค้าถ้าได้รวดเร็ว ทันเวลาสินค้าราคาขึ้น ทั้งเมื่อได้ลดค่าระวางบรรทุกส่งน้อยลงแล้ว จะเป็นโอกาสให้การค้าขายของพ่อค้าในประเทศเจริญยิ่งขึ้น จึงได้เริ่มประกาศรัฐประศาสโนบายตั้งแต่งเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เริ่มก่อสร้างทางรถไฟหลวงตั้งแต่ปีพระพุทธศักราช ๒๔๓๔

ครั้นในรัชสมัยแห่งสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเปลี่ยนกระทรวงโยธาธิการเป็นกระทรวงคมนาคม เมื่อปีพระพุทธศักราช ๒๔๕๕ ปลดเปลื้องกิจการโยธาอื่น ๆ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ในกระทรวงสอดส่องการคมนาคมโดยฉะเพาะ พระราชอาณาจักรภาคใดที่การบรรทุกสินค้ายังแพงเงินอยู่ ก็ให้รีบรัดจัดให้ดำเนินได้รวดเร็วและถูกเงินลง ครั้นต่อมาได้ทรงตั้งสภาเผยแผ่พาณิชย์ขึ้น ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีเจ้าหน้าที่คมนาคมประจำตำแหน่งเป็นกรรมการในสภานั้นด้วย โดยที่ทรงตระหนักในพระราชหฤทัยว่า การคมนาคมเป็นเครื่องมืออันใหญ่ของรัฐบาลที่

เผยแผ่พาณิชย์ เป็นพะยานแห่งยรมราโชบายอันสุขุม ที่จะนำไปสู่ประโยชน์ของประเทศและประชาชนทั้งสิ้น

ในปลายรัชกาลที่ ๕ มีทางรถไฟหลวงที่เปิดให้ประชาชนใช้เดินทางและบรรทุกส่งสิ่งของไปมายาว ๙๓๒ กิโลเมตร์ และในระหว่างก่อสร้างอีก ๖๙๐ กิโลเมตร์ ในปลายรัชกาลที่ ๖ มีทางรถไฟที่เปิดให้ประชาชนใช้ถึง ๒๕๘๑ กิโลเมตร์ คือเพิ่มขึ้นจากในรัชกาลก่อน ๑๖๔๙ กิโลเมตร์ และในระหว่างก่อสร้างอีก ๔๙๗ กิโลเมตร์ เพื่อให้กิจการดำเร็จไป ดังนี้ต้องเพิ่มทุนขึ้น ๑๐๑ ล้านบาท และเมื่อสมทบกับทุนเก่าที่มีอยู่ ๕๙ ล้านบาท จึงเป็นเงินทุนค่าใช้จ่ายสร้างรถไฟ ๑๖๐ ล้านบาท เมื่อเทียบเงินทุนซึ่งเพิ่มขึ้นเป็น ๑๗๑ เปอร์เซนต์จากทุนเดิม กับทางซึ่งเปิดเป็นประโยชน์เพิ่มขึ้น ๑๗๗ เปอร์เซนต์ และเมื่อเทียบรายรับเมื่อต้นรัชกาลที่ ๖ เคยได้ ๔,๕๒๖,๗๖๕ บาท และปลายรัชกาลที่ ๖ ได้ ๑๖,๑๑๗,๒๐๗ บาท เพิ่มขึ้น ๒๕๖ เปอร์เซนต์ และรายรับเมื่อหักรายจ่ายแล้วเพิ่มขึ้น ๗,๐๖๒,๓๒๒ บาท หรือ ๒๕๘ เปอร์เซนต์ ก็แลเห็นได้ว่าการที่เพิ่มทุนทำทางขึ้นนั้นนำมาซึ่งผลประโยชน์ให้แก่รัฐบาลและประชาชนที่ได้รับความสะดวกมากยิ่งขึ้นโดยไม่ต้องลงทุนแพงเกินส่วน และได้ผูกโยงแว่นแคว้นแดนพระราชอาณาจักรทั่วทุกทิศให้ติดต่อกับพระมหานคร ก็ผูกพันธ์ทางพระราชไมตรีกับประเทศใกล้เคียงเดินขบวนรถติดต่อกันโดยความสะดวกแผ่พระบารมีและพระมหากรุณาธิคุณไปนอกประเทศ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้ทรงพระราชดำริห์ว่าทางรถไฟในสองฟากฝั่งแม่น้ำเจ้าพะยาขนาดกว้างของทางผิดกัน รูปล่วนของรถจักร์และล้อเลื่อนซึ่งใช้บนทางผิดกันอยู่ทั้งสิ้น ทำให้จำเป็นต้องสะสมเครื่องอาไหล่ไว้หลายสิ่ง

หลายอย่างมากนัก และการใช้เครื่องอาไหล่นี้ก็เป็นเงินยี่สิบหลายล้านบาท ถ้าแม้ได้ใช้รถจักรและล้อเลื่อนให้เป็นขนาดเดียวกัน แล้วการสะสมเครื่องอาไหล่ก็จะน้อยลง และนอกจากนั้นโรงงานสำหรับซ่อมแก้ไขเครื่องใช้ก็จะตั้งอยู่ในศูนย์กลาง คือในกรุงเทพพระมหานครแห่งเดียว ไม่จำเป็นต้องมีสองแห่งสำหรับรถ ๒ ชะนิด ๒ ขนาด

แต่เพื่อดำเนินพระบรมราโชบายให้สำเร็จจำเป็นที่จะต้องเชื่อมทางรถไฟในฝั่งตะวันออกแห่งแม่น้ำเจ้าพระยากับรถไฟสายใต้ให้ติดต่อกันโดยวิธีสะดวกที่สุด

เจ้าหน้าที่ได้รับพระบรมราชโองการมาคำนวณถึงหนทางดำเนินการต่างๆ ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาว่าการสร้างสะพานเป็นถาวร และสะดวกที่สุด จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานข้ามลำน้ำเจ้าพระยาที่ตำบลบางซ่อนนี้ สะพานนี้มี ๕ ช่อง เรียงตามลำดับกันไป ช่องที่ ๑ ยาว ๗๗.๘๐ เมตร ช่องที่ ๒ ยาว ๘๔ เมตร ช่องที่ ๓ ยาว ๑๒๐ เมตร ช่องที่ ๔ ยาว ๘๔ เมตร ช่องที่ ๕ ยาว ๗๗.๘๐ เมตร รวมความยาวของสะพาน ๔๔๓.๖๐ เมตร ขนาดกว้างของสะพานนั้น ๑๐ เมตร บันเตรียมไว้ส่วนหนึ่งสำหรับเป็นทางหลวง ให้ยวดยานทุกชะนิดผ่านได้กว้าง ๕ เมตร อีกส่วนหนึ่งเป็นทางรถไฟ กับนอกจากนี้มีทางคนเดินข้าวสองข้างสะพานข้างหนึ่งกว้าง ๑ เมตรครึ่ง รากสะพานก่อด้วยวิธีห้องอัดลมโดยลึกวัดจากระดับน้ำปรกติ ๒๔.๐๒ เมตร บริษัท Les Etablissements Daydé ซึ่งตั้งอยู่ที่ปารีส และโรงงานอยู่เครยล์ในประเทศฝรั่งเศสได้รับเหมาทำการก่อ

สร้างด้วยนายงานและเครื่องมืออันพิสดาร ได้เริ่มลงมือก่อสร้างเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ แล้วเสร็จบริบูรณ์เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๙ ส่วนการดินถมทางเชื่อมต่อสายรถไฟทั้งสองนั้น เจ้าพนักงานในกรมรถไฟหลวงได้สร้างและวางรางตั้งแต่ชุมทางบางซื่อ ถึงชุมทางตลิ่งชัน เป็นระยะทาง ๑๔ กิโลเมตร์ รวมทั้งสะพานและทางติดต่อ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมนามาภิธัย เป็น นามสะพานนี้ไว้ตั้งแต่เริ่มการก่อสร้างว่า สะพานพระราม ๖ เพื่อเป็นที่ระลึกแห่งรัชสมัย พระราชปรารภมุ่งหมายที่พระราชทานความสะดวกแก่อาณาประชาราษฎร์ในการคมนาคม

ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ทรงพระราชดำริห์สอดคล้องกับพระราชดำริห์ของสมเด็จพระมหากษัตริราธิราชทั้งสองพระองค์ ในการบำรุงประชาราษฎร์ ได้เสด็จพระราชดำเนิรมาทอดพระเนตรสะพานนี้ในเวลาก่อสร้าง ตั้งแต่ก่อนเสวยราชสมบัติตลอดจนเวลาที่ได้เสวยราชสมบัติแล้ว ก็ได้ทรงพระราชอุตสาหะเสด็จมาทอดพระเนตรเวลาเคลื่อนเหล็กสะพานออกสุดท้าย แสดงให้เห็นว่าได้ทรงสอดส่องกิจการแผ่นดินและทรงมุ่งหวังถึงความเจริญมั่งคั่งผาสุกแห่งประชาชน เป็นเบื้องต้น เป็นที่หวังร่มเย็นแก่ชนชาวสยามและชาวต่างประเทศซึ่งมาอาศัยพระบรมโพธิสมภาร

วาระนี้คล้ายวันพระราชสมภพในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าหน้าที่เตรียมการ และเสด็จพระราชดำเนิรมาถึงสะพานนี้เพื่อเปิดให้เริ่มใช้ในราชการตั้งแต่บัดนี้ไป

ข้าพระพุทธเจ้าและเจ้าหน้าที่ทั้งหลายมีความชื่นชมโสมนัสในเหตุการณ์

ต่าง ๆ ซึ่งแสดงประจักษ์แก่ตาโลกว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของชนชาวสยามได้ทรงสอดส่องสุขทุกข์ของราษฎร และความเจริญของแผ่นดินโดยพระองค์เอง มิได้ทรงย่อท้อที่จะดำเนินกิจราชการไปเพื่อสันติสุขของประชาชน ด้วยผลานิสงส์แห่งพระราชหฤทัยอันมั่นคง ขอคุณพระรัตนตรัยจงคุ้มครองรักษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอให้สิ่งซึ่งเป็นประธานในสกลโลกจงดลพระราชหฤทัย ให้พระปรีชาญาณสอดส่องไปในทางซึ่งล้วนชอบด้วยทางการ เพื่อความสุขความสำราญแห่งสยามรัฐชนบทราชกิจทั้งหมดจงเป็นผลสำเร็จสมดังพระราชประสงค์ ขอจงมีพระชนม์ยืนยาวทรงพระสิริสวัสดิ์ยั่งยืนในราชสมบัติปราศจากอุปัทวันตรายทั้งปวง ราชศัตรูหมู่ดัษกรจงเกรงขามพ่ายแพ้พระยาบารมีทุกเมื่อ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

พระราชดำรัสในการเปิดสะพานพระราม ๖

เรามีความยินดีเป็นอันมากที่ได้มาในการพิธีเปิดสะพานพระราม ๖ ในวันนี้ ซึ่งนับว่าเป็นวันสำคัญของบ้านเมืองวันหนึ่ง ตามที่เสนาบดีผู้บัญชาการกรมรถไฟได้ทรงกล่าวว่า การคมนาคมนั้นเป็นพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ที่ทรงทอดพระเนตรเห็นการล่วงหน้า ได้โปรดเกล้า ฯ ให้สร้างทางรถไฟขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลของพระองค์ อันนับเป็นปฐมแห่งการคมนาคมส่วนใหญ่ของกรุงสยาม และมีความเจริญขึ้นเป็นลำดับมาจนถึงรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทวีการยิ่งขึ้นอีก จนได้ทางยาวกว่าเก่าหลายเท่า ทั้งโปรดเกล้า ฯ ให้สร้างสะพานพระราม ๖ นี้ขึ้นเพื่อเชื่อมต่อทางรถไฟสายเหนือสายใต้ทุกทาง ให้เดินติดต่อกันได้ทุกทิศนั้น เราเห็นเป็นพระราชกรณียกิจและพระราโชบายอันประเสริฐยิ่งของพระองค์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมุ่งพระราชหฤทัยที่จะสถาปนาบ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้นนั้นหลายอย่างหลายประการเหลือที่จะพรรณา การสร้างสะพานพระราม ๖ ซึ่งพึ่งแล้วเสร็จลงและจะเปิดให้ใช้ในวันนี้นั้น เป็นแต่เพียงพยานอย่าง ๑ ในพระราชกรณียกิจของพระองค์เท่านั้น

อนึ่งพระบรมราโชบายที่ให้กรมรถไฟจัดแก้ทางให้ได้ขนาดเดียวกันนั้น ก็เป็นพระราชดำริห์อันเฉียบแหลมลึกซึ้ง เหมาะกับประโยชน์ในทางประหยัดที่ทำให้ไม่ต้องสะสมเครื่องอาไหล่หลายอย่าง ไม่ต้องมีโรงงาน ๒ แห่ง และรถก็เดินถึงกันได้ตลอด เป็นการยังความสะดวกทั่วไปตลอดจนการบังคับบัญชา

ของกรมรถไฟ ทั้งเป็นประโยชน์แก่ประชาชนที่จะเดินทางไปมา และส่งสินค้าได้รวดเร็วมากกว่าแต่ก่อน นอกจากนี้ยังเป็นทางผูกพันการคมนาคมกับประเทศใกล้เคียงให้สะดวกดียิ่งขึ้นอีกด้วย

การสร้างสะพานพระราม ๖ นี้ ควรนับได้ว่าเป็นการงานใหญ่อย่าง ๑ ที่มีเป็นครั้งแรกในเมืองไทย และไม่ฉะเพาะแต่เชื่อมทางรถไฟเท่านั้น ยังได้มีทางสำหรับคนเดิน และสำหรับยวดยานพาหนะอย่างอื่นสัญจรไปมา เตรียมไว้ด้วย ต่อไปเมื่อได้สร้างถนนหนทางขึ้นแล้ว ยานพาหนะอื่น ๆ ก็จะเดินติดต่อถึงกันได้สะดวกทั้งสองฟากลำน้ำระหว่างพระนครกับธนบุรี เมื่อได้ระฤกถึงพระราโชบายอันเป็นสาธารณประโยชน์แก่อาณาประชาราษฎร์ดังนี้แล้ว กระทำให้เป็นที่เพิ่มพูนพระบารมีแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าผู้ทรงโปรดให้เริ่มริการสร้างสะพานนี้เป็นอันมากประการ สะพานพระราม ๖ นี้ต้องนับว่าเป็นสิ่ง ๑ ในงานอันสำคัญที่สุดแห่งรัชกาลของพระองค์ จึงสมควรเป็นพระราชอนุสสาวรีย์ที่ระฤกถึงพระองค์ได้โดยแท้ เหตุฉะนั้นเราจึงกำหนดให้ทำพิธีเปิดใช้ในวันที่ ๑ มกราคม อันเป็นวันตรงกันกับวันพระราชสมภพ เพื่อให้พสกนิกรชาวสยามระฤกถึงพระมหากรุณาธิคุณ และเพิ่มพูนความจงรักภักดีในพระองค์พระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชของเราในโอกาสนี้

อนึ่ง เราจะละเว้นมิได้ที่จะขอชมเชยเสนาบดีผู้บัญชาการกรมรถไฟและข้าราชการ กับนายช่างฝรั่งเศส ที่ได้มีส่วนจัดสร้างสะพานนี้จนแล้วเสร็จสมกับพระราชประสงค์ทุกประการ นอกจากสาธารณประโยชน์ดังกล่าวมาแล้วสะพานนี้ยังเป็นสง่างามแก่พระนครอีกด้วย การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าได้ทรง

พระราชดำริห์เลือกสรรผู้ชำนาญการกรมรถไฟที่ทรง พระปรีชา สามารถ อย่างยอดเยี่ยมพระองค์หนึ่ง และทรงไว้วางพระราชหฤทัยให้ดำเนินการตลอดมาจนได้ผลดีถึงปานนี้ ก็อาศัยเหตุที่ทรงเลือกใช้คนถูกกับงาน ทั้งนี้ย่อมเป็นพยานแห่งพระปรีชาญาณอันสุขุมคัมภีรภาพของพระองค์ที่ได้ทรงนำกรุงสยามและประชาชนไปสู่ความเจริญ อันเราได้กล่าวแล้วข้างต้นว่าเป็นความมุ่งพระราชหฤทัยของพระองค์เป็นนิจ เพราะฉะนั้นขอท่านทั้งหลายผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดสร้างสะพานนี้จงได้รับความชอบใจของเราโดยทั่วกัน และขอให้ทุกคนระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นเครื่องเตือนใจในเมื่อได้มาพบเห็นฤาผ่านสะพานนี้ทุกเมื่อ เราเชื่อว่าถ้าแม้พระองค์ได้ทรงทราบด้วยพระญาณวิถีทางใด ว่าการสร้างสะพานนี้สำเร็จได้เปิดใช้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองและอาณาประชาราษฎรสมตามพระราชประสงค์ของพระองค์แล้วเช่นนี้ คงจะทรงพอพระราชหฤทัยหาน้อยไม่

เราขอเปิดสะพานนี้เป็นฤกษ์ให้เริ่มใช้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ด้วยอำนาจคุณพระรัตนตรัยประกอบกับพระบารมีแห่งสมเด็จพระมหาราชเจ้าที่ได้กล่าวพระนามมาแล้ว ขอให้สะพานพระราม ๖ นี้จงมั่นคงถาวรอยู่ตลอดกาลผู้ใดได้อาศัยผ่านไปมาขอจงประสพโชคดีทั่วกันสมความมุ่งหมายทั่วกัน เทอญ

พระราชกฤษฎีกา

กำหนดเขตต์สร้างทางรถไฟหลวงแยกจาก สายตะวันออกเฉียงเหนือที่บ้านบุ่งหวายไปบ้านโพธิ์มูล กับว่าด้วยการจัดซื้อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่น เพื่อสร้างทางรถไฟแยกสายนี้

มีพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ พระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ทราบทั่วกันว่า ตามซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๔ และลงวันที่ ๒๗ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๖๕ ให้จัดซื้อที่ดินสร้างทางรถไฟต่อจากจังหวัดนครราชสีมาถึงจังหวัดสุรินทร์ และตั้งแต่จังหวัดสุรินทร์ถึงจังหวัดอุบลราชธานีนั้น บัดนี้ทรงพระราชดำริเห็นว่าเป็นการสมควรที่จะต้องทำทางรถไฟหลวงแยกจากที่บ้านบุ่งหวายไปยังบ้านโพธิ์มูลริมแม่น้ำมูลจังหวัดอุบลราชธานีอีกตอนหนึ่งเพื่อประโยชน์ในทางคมนาคม และเพื่อสะดวกในการรับส่งสินค้าของประชาชน จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมรถไฟหลวงสร้างทางรถตั้งต้นแยกจากบ้านบุ่งหวายทางสายตะวันออกเฉียงเหนือฝ่านบ้านปากกุดหวายไปถึงบ้านโพธิ์มูลริมแม่น้ำมูลจังหวัดอุบลราชธานีตามซึ่งเจ้าหน้าที่ของกรมรถไฟหลวงได้สำรวจแนวทางโดยแน่นอนไว้แล้ว ดังปรากฏอยู่ในแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้ และตามแผนที่อย่างเดียวกันซึ่งมีอยู่ที่กระทรวงเกษตราธิการ ที่ว่าการกรมรถไฟหลวง กับที่ศาลารัฐบาลมณฑลนครราชสีมา

โดยเหตุฉะนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกามาให้ทราบทั่วกันว่า

๑) ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดจับจองที่ดินซึ่งเป็นที่ว่างเปล่าไม่มีเจ้าของก่อนวันประกาศพระราชกฤษฎีกาภายใน เขตต์ซึ่งกำหนดไว้ว่าเป็น เขตต์ที่ดินรถไฟดังปรากฏอยู่ในแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้ กับห้ามไม่ให้เจ้าของที่ดินเอาที่ดินซึ่งอยู่ในเขตต์ทางรถไฟ ตามแผนที่ ๆ กล่าวแล้วไป ยกให้ขายซื้อแลกเปลี่ยนกับผู้หนึ่งผู้ใด และห้ามมิให้สร้างบ้านเรือนหรือปลูกต้นผลไม้ หรือทำไร่ในที่เหล่านั้นก่อนได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณอักษรจากข้าหลวงพิเศษจัดซื้อที่ดินหรือผู้แทนเป็นอันขาด ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเอาที่ดินในเขตต์แนวทางรถไฟนี้ไปยกให้หรือขายซื้อแลกเปลี่ยนกับผู้หนึ่งผู้ใดหรือให้เช่าโดยมิได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณอักษรจากข้าหลวงพิเศษจัดซื้อที่ดินก่อนแล้ว ให้ถือว่าการยกให้ขายซื้อแลกเปลี่ยนหรือให้เช่านั้นเป็นการใช้ไม่ได้ ต้องถือว่าที่ดินนั้นยังคงเป็นของเจ้าของเดิมอยู่ และเมื่อกรมรถไฟหลวงต้องการที่ดินแห่งใด ๆ อันอยู่ในเขตต์ทางรถไฟภายหลังวันประกาศพระราชกฤษฎีกานี้แล้ว ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดปลูกสร้างบ้านเรือนหรือปลูกต้นผลไม้หรือทำไร่ขึ้นในเขตต์แนวทางรถไฟนี้โดยมิได้รับอนุญาตจากข้าหลวงพิเศษกรมรถไฟหลวงจะไม่ต้องใช้ค่าทำขวัญสำหรับสิ่งของที่ว่ามานั้นแต่อย่างหนึ่งอย่างใดเลย

๒) นับแต่วันที่ได้ประกาศพระราชกฤษฎีกานี้เป็นต้นไป เจ้าพนักงานของกรมรถไฟหลวงหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องแก่การทำทางรถไฟสายนี้มีสิทธิจะเข้าไปในเขตต์ทางรถไฟที่ได้กำหนดไว้นั้นได้ทุกเมื่อ เพื่อประโยชน์แห่งกิจการที่เกี่ยวแก่การสร้างทางแยกสายนี้ แต่ให้พึงเข้าใจว่า ผู้ซึ่งอยู่ในที่ดินโดยชอบ

ด้วยกฎหมายและเป็นผู้เสียหาย มีสิทธิที่จะได้รับค่าทำขวัญหรือแสดงความเสียหายอันเกิดขึ้นจากการที่เข้าไปนั้นโดยสมควร

๓) ให้กรมรถไฟหลวงเป็นธุระในเรื่องจัดซื้อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นตามที่เห็นว่าจำเป็นจากผู้เป็นเจ้าของอยู่ก่อนประกาศพระราชกฤษฎีกานี้ โดยชอบด้วยกฎหมายเพื่อสร้างทางรถไฟจากบ้านปุ่งหวาย ถึงบ้านโพธิ์มูลจังหวัดอุบลราชธานี ส่วนการที่จะพิจารณาถึงเรื่องสิทธิค่าทำขวัญที่จะพึงคิดให้นั้นให้ใช้ข้อความทั้งปวงตามที่มีปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติจัดวางการรถไฟและทางหลวง พุทธศักราช ๒๔๖๔ ส่วนที่ ๒ ว่าด้วยการจัดซื้อที่ดิน

๔) ที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นซึ่งจะต้องจัดซื้อนั้น มีระบุไว้ในท้ายพระราชกฤษฎีกานี้ และให้นับเป็นส่วนหนึ่งแห่งพระราชกฤษฎีกานี้ด้วย

๕) เพื่อให้สะดวกแก่การจัดหาซื้อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นและเพื่อจัดการตามที่จำเป็นเพื่อกำหนดและใช้เงินค่าทำขวัญ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งให้ ๑. มหาอำมาตย์โท พระยาเพ็ชรดา สมุหเทศาภิบาลลำเจียราชการมณฑลนครราชสีมา ๒. อำมาตย์โท พระประกาศกลศิลป์ แทนนายช่างด้านก่อสร้างสายตะวันออกเฉียงเหนือกรมรถไฟหลวง ๓. มหาอำมาตย์ตรี พระยาสุรเกษตรโศภณ กระทรวงเกษตราธิการ เป็นกรรมการจัดซื้อที่ดิน

ประกาศมาณวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๗๐ เป็นปีที่ ๓ ในรัชชกาลปัจจุบัน

พระราชกฤษฎีกา

ขยายเขตต์ที่ดินรถไฟ เพื่อทำการก่อสร้างสถานีรถไฟ โคราชในทางสายโคราชและสายตะวันออกเฉียงเหนือ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า

สถานีโคราชเป็นสถานีรวมการงานสำหรับทางรถไฟหลวงที่จะแยกไปสายตะวันออกเฉียงเหนือ สายบุรีรัมย์ และสายขอนแก่น เขตต์ที่ดินรถไฟเท่าที่มีอยู่แล้วแต่เดิมยังไม่พอที่จะขยายการก่อสร้างให้เหมาะกับการเป็นอยู่แห่งการงาน ทรงพระราชดำริเห็นสมควรที่จะต้องขยายเขตต์ที่ดินรถไฟให้มากออกไปอีก เพื่อประโยชน์กรมรถไฟหลวงจะได้ทำการก่อสร้างสถานีต่าง ๆ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกามาให้ทราบทั่วกันว่า

๑) ที่ดินในแนวเขตต์ซึ่งกำหนดไว้เป็นเขตต์ที่ดินรถไฟตามแผนที่ท้ายประกาศพระราชกฤษฎีกานี้ เป็นแผนที่อย่างเดียวกับที่มีอยู่ในกระทรวงเกษตราธิการและที่ว่าการกรมรถไฟหลวง กับที่ศาลารัฐบาลมณฑลนครราชสีมานั้น

ก. ที่ดินใดซึ่งเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าโดยไม่มีเจ้าของที่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ตกเป็นที่หลวงหวงห้ามไว้สำหรับใช้ในราชการกรมรถไฟหลวง นับตั้งแต่วันที่ได้ประกาศพระราชกฤษฎีกานี้เป็นต้นไป

ข. ที่ดินใดอยู่ในเขตต์ที่จะขยายการก่อสร้างตามแผนที่ที่กล่าวแล้ว เป็นที่ซึ่งมีเจ้าของหวงห้ามอยู่ก่อนโดยชอบด้วยกฎหมาย ห้ามมิให้เจ้าของนำที่ดินของตนไปขาย ให้บัน แลกเปลี่ยน จำนอง ขายฝาก และให้เช่าแก่ผู้หนึ่งผู้ใด และห้ามมิให้ปลูกสร้างบ้านเรือน หรือทำไร่ ทำสวน ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดฝ่าฝืนโดยมิได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณอักษร จากกรรมการแล้ว กรมรถไฟจะไม่ต้องชดใช้ค่าเสียหาย หรือค่ารื้อถอน สำหรับสิ่งนั้น ๆ เลย แม้จะต้องใช้ที่นั้นเพื่อประโยชน์แก่การนี้

๒) กรรมการหรือเจ้าพนักงานของกรมรถไฟหลวงมีสิทธิที่จะเข้าไปในเขตต์ตามแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้ได้ในเวลาอันสมควรเพื่อประโยชน์แก่การขยายเขตต์และก่อสร้าง

๓) ให้กรมรถไฟหลวงเป็นเจ้าหน้าที่จัดซื้อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นตามที่เห็นว่าจำเป็นจากผู้เป็นเจ้าของที่ดินอันชอบด้วยกฎหมาย ส่วนจะพิจารณาถึงเรื่องสิทธิค่าทำขวัญที่จะพึงคิดให้นั้น ให้ใช้ข้อความทั้งปวงที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติจัดวางการรถไฟและทางหลวง พุทธศักราช ๒๔๖๔ ส่วนที่ ๒ ว่าด้วยการจัดซื้อที่ดิน

๔) เพื่อสะดวกแก่การจัดซื้อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ตามที่จำเป็นสำหรับการที่จะกำหนดเงินค่าทำขวัญ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งให้ ๑. มหาอำมาตย์โท พระยาเพ็ชรดา สมุหเทศาภิบาลลำเร็จราชการมณฑลนครราชสีมา ๒. อำมาตย์โท พระประกาศกลกิลป์ แทนนายช่างด้านก่อสร้างสายตะวันออก

เฉียงเหนือแห่งกรมรถไฟหลวง ๓. มหาอำมาตย์ตรี พระยาสุรเกษตรโคภน กระทรวงเกษตราธิการ เป็นกรรมการจัดซื้อที่ดิน

ประกาศมา ณ วันที่ ๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๗๒ เป็นปีที่ ๕ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระราชกฤษฎีกา
กำหนดเขตต์สร้างทางรถไฟหลวงต่อจากขอนแก่น ไปจังหวัดหนองคายและนครพนม

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัส เหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศ พระราชกฤษฎีกา มาให้ทราบทั่วกันว่า

โดยที่ทรงพระราชดำริว่า การเดินทางไปหนองคาย และ นครพนม ในมณฑลอุดรตามที่เป็นอยู่ในเวลานี้ ยังกันดาร เพราะขาดการคมนาคมที่จะติดต่อถึงกันโดย สะดวก และรวดเร็วทุกฤดู และโดยมีพระราชหฤทัย ประสงค์จะทรงทำนุบำรุงการคมนาคมในพระราชอาณาจักร ให้ต่อเชื่อม ไปมาถึงกันสะดวกยิ่งขึ้น

จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้การรถไฟหลวงสร้างทางรถไฟต่อจากสายขอนแก่น ไปจังหวัดหนองคายและจังหวัดนครพนมอีกตอนหนึ่ง แต่ในเวลาที่เจ้าพนักงาน กรมรถไฟหลวงยังมิได้สำรวจทางแนว ทางรถไฟอันแน่นอน ได้นั้น ให้กำหนดแนวทางรถไฟดังกล่าวนี้ ตั้งต้นต่อจากสายขอนแก่นผ่านเข้าเขตต์อำเภอพอง อำเภอกุมภวาปี ไปทางบ้านลิงล่อง ผ่านจังหวัดอุดร บ้านน้ำสวยไปถึงจังหวัดหนองคายและแยกจากบ้านลิงล่อง อำเภอกุมภวาปี ผ่านเขตต์อำเภอหนองหาร อำเภอบ้านผือ อำเภอพรรณานิคม และบ้านโพนสวรรค์ไปจังหวัดนครพนม มีเขตต์ แนวทาง กว้างยาว ดังได้ประมาณไว้ในแผนที่ ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้ และในแผนที่อย่างเดียวนั้นมีอยู่ที่หอทะเบียนที่ดินกระทรวงเกษตราธิการกับที่ที่ว่าการกรมรถไฟหลวง และที่ศาลารัฐบาลมณฑลอุดร ศาลากลางจังหวัดหนองคาย ศาลากลางจังหวัดนครพนมด้วยแล้ว

ให้กรมรถไฟหลวงสำรวจแนวทางรถไฟอันแน่นอนให้แล้วเสร็จภายในกำหนด ๒ ปี นับแต่วันประกาศพระราชกฤษฎีกานี้เป็นต้นไป

ในระวางเวลา ๒ ปีที่ได้กำหนดไว้นี้ ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดจับจองหรือเข้าปกครองที่ดินซึ่งเป็นที่ว่างเปล่าไม่มีเจ้าของภายในแนวเขตต์ทางรถไฟ ดังปรากฏอยู่ในแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้ ส่วนที่มีเจ้าของอยู่ก่อนวันที่ออกพระราชกฤษฎีกานี้ก็ห้ามไม่ให้เจ้าของที่ซึ่งอยู่ในแนวเขตต์ทางรถไฟตามแผนที่ที่กล่าวมานั้นนำเอาที่ดินของตนไปขาย ยกให้ แลกเปลี่ยน จำนองและขายฝากแก่ผู้ใด กับห้ามมิให้ ๆ เช่า และทั้งห้ามมิให้ปลูกสร้างบ้านเรือนหรือปลูกสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือปลูกต้นผลไม้ หรือทำไร่ทำสวนขึ้นใหม่ลงในที่เหล่านี้ก่อนได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าหน้าที่ผู้สำรวจแนวทางของกรมรถไฟหลวง ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนข้อห้ามนี้ ระดับว่าที่ดินนั้นยังเป็นของเจ้าของเดิมอยู่โดยปราศจากภาระติดพัน และสิ่งซึ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่เมื่อกรมรถไฟหลวงต้องการที่นั้น กรมรถไฟหลวงจะไม่ต้องใช้ราคาให้แทนอย่างหนึ่งอย่างใดให้เลย

อนึ่ง ให้เจ้าหน้าที่ผู้สำรวจแนวทางของกรมรถไฟหลวงพยายามผ่อนผันเป็นอย่างดีที่สุดอย่าให้เจ้าของที่ดินต้องได้รับความเดือดร้อนเกินสมควร เนื่องในการสำรวจแนวทางรถไฟ และถ้าแห่งใดตำบลใดได้ทราบเป็นที่แน่นอนว่าไม่จำเป็นต้องหวงห้ามไว้สำหรับใช้ในราชการรถไฟแล้ว ก็ให้รีบแจ้งความเป็นลายลักษณ์อักษรไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดในท้องที่นั้น ๆ ให้ทราบว่าเป็นที่ซึ่งไม่ต้องการแล้ว ผู้ว่าราชการจังหวัดจะได้แจ้งให้เจ้าของทราบและอนุญาตให้ทำการซื้อขาย ยกให้แลกเปลี่ยน จำนอง ขายฝาก และให้เช่าได้ตามความประสงค์

ในระวางเวลา ๒ ปีที่ได้กำหนดไว้นี้ เจ้าพนักงานของกรมรถไฟหลวง

หรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการทำทางรถไฟมีสิทธิที่จะเข้าไปในเขตแนวทางรถไฟซึ่งกำหนดไว้ได้ทุกเมื่อ เพื่อประโยชน์อันเกี่ยวข้องกับการสำรวจแผนที่กะวางแนวทางรถไฟและหมายแนวทางที่แน่นอน เป็นต้นว่าทำการวัดระยะ ปักกรุย เก็บตัวอย่างดินทราย และวัตถุต่าง ๆ หรือเข้าไปโดยธุระอื่นเพื่อจะอนุวรรตน์การกะวางแนวทางที่แน่นอนให้ลุล่วงไป แต่ทั้งนี้ให้พึงเข้าใจว่าผู้ที่อยู่ในที่ดินนั้นโดยชอบด้วยกฎหมาย และเป็นผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับสินไหมทดแทนความเสียหายอันเกิดจากการที่เข้าไปนั้นโดยสมควร

ประกาศพระราชกฤษฎีกามา ณ วันที่ ๒๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๒ เป็นปีที่ ๕ ในรัชชกาลปัจจุบัน

พระราชกฤษฎีกา

ว่าด้วยการจัดซื้อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่น เพื่อสร้างสถานที่สำหรับทางรถไฟตอนสถานีบางซื่อ

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัส เหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศ พระราชกฤษฎีกามาให้ทราบทั่วกันว่า

ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการจัดซื้อที่ดิน และ อสังหาริมทรัพย์อย่างอื่น เพื่อสร้างทางรถไฟต่อสายรถไฟหลวงฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก ตอนที่ ๑ ตั้งแต่ทางรถไฟสายเหนือที่กิโลเมตร ๘.๕๐๐ ถึงแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก ลงวันที่ ๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๖๓ ซึ่งกรมรถไฟหลวงได้จัดซื้อไว้บ้างและได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ปลดปล่อยให้เจ้าของครอบครองถือกรรมสิทธิ์ไปตามเดิม เพื่อพ้นจากการยังคับซื้อไปบ้างบางรายนั้น

บัดนี้ปรากฏว่า จำนวนที่ดินเท่าที่ได้จัดซื้อไว้ แล้วที่ตำบลบางซื่อยังไม่พอกับความต้องการ ทรงพระราชดำริเห็นว่า สมควรจะให้กรมรถไฟหลวงจัดการซื้อเพิ่มเติมอีกเพื่อให้พอแก่การที่จะดำเนินแก่การต่อไป

โดยเหตุนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกานี้ไว้ มีข้อความดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชกฤษฎีกานี้ ให้เรียกว่าพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการ

จัดซื้อที่ดิน และอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่น เพื่อสร้างสถานีสำหรับทางรถไฟตอนสถานีบางซื่อ พุทธศักราช ๒๔๗๓

มาตรา ๒ ให้กรมรถไฟหลวงเป็นธุระในเรื่องจัดหาซื้อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นตามที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อก่อสร้างสถานีสำหรับทางรถไฟดังที่กล่าวมาแล้ว

มาตรา ๓ ที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่น และนามเจ้าของที่ดินที่จะต้องจัดซื้อนั้น มีระบุไว้ในบัญชีท้ายพระราชกฤษฎีกานี้ และให้กรมรถไฟหลวงทำแผนที่แสดงเขตต์ที่ดินที่ต้องประสงค์ กล่าวคือเส้นหมายและกำหนดเขตต์ที่ดินทุกรายที่ต้องการซื้อไว้หมดทั้งแปลงหรือแต่ส่วนใดส่วนหนึ่งติดไว้ในท้ายพระราชกฤษฎีกานี้ด้วย

บัญชีรายชื่อเจ้าของที่ดินกับแผนที่แสดงเขตต์ที่จะต้องซื้อซึ่งติดไว้ท้ายพระราชกฤษฎีกานั้น ให้นับว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งพระราชกฤษฎีกานี้

มาตรา ๔ ให้กรมรถไฟหลวงคัดสำเนาบัญชีรายละเอียดที่มีอยู่ข้างท้ายพระราชกฤษฎีกานี้ โดยมีเจ้าหน้าที่รับรองพร้อมด้วยแผนที่ มอบไว้ณที่ทำการกรมรถไฟหลวง จังหวัดพระนคร ที่กระทรวงเกษตราธิการ และที่หอทะเบียนที่ดินกับที่ว่าการอำเภอซึ่งที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นที่ต้องการซื้อนั้นตั้งอยู่

บรรดาบุคคลผู้เกี่ยวข้องมีทางได้ทางเสียอยู่ในที่ดินที่จะต้องจัดซื้อนั้น อนุญาตให้ตรวจดูแผนที่ได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม

มาตรา ๕ ตั้งแต่วันที่ได้ออกประกาศพระราชกฤษฎีกานี้เป็นต้นไป ให้กรมการอำเภอในตำบลและจังหวัดซึ่งที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นที่ต้องจัด

หาซื้อนั้นตั้งอยู่ ออกโฆษณาให้ราษฎรทราบโดยปิดประกาศแจ้งความหรือโดยวิธีหนึ่งวิธีใดตามแต่ที่มีอำนาจจะทำได้

กรมการอำเภอพึงแจ้งให้ทราบทั่วกันว่า ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดจะอ้างตนว่ามีสิทธิหรือผลประโยชน์ในที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นอันจะต้องจัดซื้อไว้อย่างไร ให้ผู้นั้นร้องขอต่อกรรมการจัดซื้อที่ดินภายในกำหนด ๑ เดือน นับแต่วันประกาศแจ้งความให้ทราบนั้น

อนึ่ง นับแต่วันที่ได้ออกประกาศพระราชกฤษฎีกานี้แล้ว เจ้าพนักงานของกรมรถไฟหลวงหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องแก่การนี้มีสิทธิที่จะเข้าไปในเขตต์ตามแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้ได้ทุกเมื่อ แต่ให้พึงเข้าใจว่าผู้ซึ่งอยู่ในที่ดินโดยชอบด้วยกฎหมายและเป็นผู้เสียหาย มีสิทธิที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนความเสียหายอันเกิดจากการที่เข้าไปนั้นโดยสมควร

มาตรา ๖ จำเดิมแต่วันที่ได้ออกประกาศพระราชกฤษฎีกานี้ในหนังสือราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป กรรมสิทธิที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นซึ่งอยู่ในเขตต์พระราชกฤษฎีกานี้ และวิธีจัดซื้อตลอดจนในเรื่องเงินค่าทำขวัญ ให้ปฏิบัติตามบทบังคับแห่งพระราชบัญญัติจัดวางการรถไฟและทางหลวง พุทธศักราช ๒๔๖๔ ส่วนที่ ๒ ว่าด้วยการจัดซื้อที่ดินทุกประการ

มาตรา ๗ เพื่อสะดวกแก่การจัดซื้อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นและเพื่อจัดการตามที่จำเป็นเพื่อกำหนดและใช้เงินค่าทำขวัญ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้ ๑. มหาอำมาตย์ตรี พระยาสุรเกษตรโสภณ อธิบดีกรมทะเบียนที่ดิน

๒. มหาอำมาตย์ตรี พระยาประชากิจกรจักร์ ผู้รักษาราชการจังหวัดพระนคร

๓. ร้ามาตย์ตรี หลวงประกอบยันตรกิจ นายช่าง ภาคกรมรถไฟหลวง เป็นกรรมการจัดซื้อที่ดิน

ประกาศมา ณ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๓ เป็นปีที่ ๖ ในรัชชกาลปัจจุบัน

บันทึกการใช้รถดีเซลไฟฟ้า

ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ กรมรถไฟได้เริ่มใช้รถดีเซลไฟฟ้าขนาด ๙๐๐ แรงม้า ลากขบวนรถด่วนสายใต้ จากกรุงเทพ ฯ ไปบ้านดัง และได้รับผลเป็นที่พอใจ เพราะนอกจากจะประหยัดเวลาลงได้เที่ยวละเกือบ ๕ ชั่วโมงแล้ว การใช้รถดีเซลไฟฟ้ายังประหยัดค่าใช้จ่ายในการลากจูงกระบวนรถอีกด้วย ทั้งความสกปรกที่เกิดจากเถ้าถ่านของการใช้ฟืนก็หมดไป ทำให้ผู้โดยสารได้รับความสะดวกสบายในการเดินทางยิ่งขึ้น

เมื่อก่อนหน้าใช้รถดีเซลไฟฟ้านี้ การเดินทางโดยรถด่วนสายใต้ซึ่งลากจูงด้วยรถจักรไอน้ำ จากกรุงเทพ ฯ ถึงบ้านดัง ก็นเวลาถึง ๓๑ ชั่วโมง ๒๖ นาที และเที่ยวกลับจากบ้านดัง ๓๑ ชั่วโมง ๔๐ นาที แต่เมื่อทางการได้ใช้รถจักรดีเซลไฟฟ้าลากจูงกระบวนรถด่วนแล้ว เที่ยวไปจากกรุงเทพ ฯ คงใช้เวลาเพียง ๒๖ ชั่วโมงกับ ๓๐ นาที และเที่ยวกลับจากบ้านดัง ๒๖ ชั่วโมงกับ ๕๕ นาที เท่านั้น การที่รถจักรไอน้ำต้องใช้เวลานานกว่า เป็นเพราะต้องเสียเวลาหยุดรับน้ำและฟืนตามทาง แต่รถดีเซลไฟฟ้าไม่ต้องเสียเวลาด้วยเหตุเหล่านี้

รถไฟสายปากน้ำ

เมื่อหนังสือสัญญาอนุญาตทำทางรถไฟสายปากน้ำ ซึ่งทำขึ้นเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน จุลศักราช ๑๒๔๘ (พ.ศ. ๒๔๒๙) ในระหว่างพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วะโรประการ ผู้แทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามฝ่ายหนึ่ง กับแอลเฟรด ยอนลอบเตอด เอฟ.อาร์.ยี.เอส. กับแอนดริยา ดู เปลลิส เดริชลู ฝ่ายหนึ่ง ได้ครบกำหนด ๕๐ ปีเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๙ แล้ว รัฐบาลได้ซื้อทรัพย์สินของรถไฟนี้ ตลอดจนการเดินรถรางไฟฟ้าด้วย และกรมรถไฟได้อำนวยการจัดการเดินรถไฟและรถรางสายนี้ต่อไปดังเดิมนับแต่วันนั้นมา

รถไฟสายนี้มีความยาว ๒๑ กิโลเมตร และเริ่มเปิดการเดินรถในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ นับว่าเป็นทางรถไฟสายแรกในประเทศไทย

พระราชกฤษฎีกา

กำหนดเขตต์ที่ดินในบริเวณที่ที่จะเวนคืน ในท้องที่อำเภอท่าข้าม อำเภอท่าขนอน กิ่งอำเภอท้ายเหมือง อำเภอทับปุด อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา และอำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ พุทธศักราช ๒๔๘๑

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร

ลงวันที่ ๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐)

อาทิตย์ทิพอาภา

พล. อ. เจ้าพระยาพิชเยนทรโยธิน

ตราไว้ณวันที่ ๒๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๘๑

เป็นปีที่ ๕ ในรัชชกาลปัจจุบัน

โดยที่เห็นสมควรกำหนดเขตต์ที่ดินในบริเวณที่ที่จะเวนคืนในท้องที่อำเภอท่าข้าม อำเภอท่าขนอน กิ่งอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอเมืองพังงา กิ่งอำเภอท้ายเหมือง อำเภอทับปุด อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา และอำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ เพื่อสร้างทางรถไฟแยกจากทางรถไฟสายใต้ไปยังจังหวัดพังงาและจังหวัดกระบี่

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พุทธศักราช ๒๔๙๗ จึงให้ตราพระราชกฤษฎีกาขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชกฤษฎีกานี้ให้เรียกว่า "พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตต์ที่ดินในบริเวณที่ที่จะเวนคืน ในท้องที่อำเภอท่าข้าม อำเภอท่าชนอน กิ่งอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอเมืองพังงา กิ่งอำเภอท้ายเหมือง อำเภอทับปุด อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา และอำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ พุทธศักราช ๒๔๘๑"

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชกฤษฎีกานี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ พระราชกฤษฎีกานี้ให้ใช้ได้มีกำหนดห้าปี นับตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๔ ให้อธิบดีกรมรถไฟเป็นเจ้าหน้าที่เวนคืนอสังหาริมทรัพย์ตามพระราชกฤษฎีกานี้

มาตรา ๕ ที่ดินในบริเวณที่ที่จะเวนคืนตามพระราชกฤษฎีกานี้อยู่ในท้องที่อำเภอท่าข้าม อำเภอท่าชนอน กิ่งอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอเมืองพังงา กิ่งอำเภอท้ายเหมือง อำเภอทับปุด อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา และอำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ ภายในเส้นแนวเขตต์ตามแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้

มาตรา ๖ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการมีหน้าที่รักษาการให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกานี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

ประกาศผู้อำนวยการป้องกันภัยทางอากาศแห่งราชอาณาจักร
เรื่องการปฏิบัติของรถไฟ รถยนต์รางและรถราง ซึ่งเดินไปมาระหว่างจังหวัด

อาศัยความในข้อ ๑๘ แห่งกฎกระทรวงกลาโหม ออกตามความในพระราชบัญญัติป้องกันภัยทางอากาศ พุทธศักราช ๒๔๘๒ (ฉบับที่ ๑) ผู้อำนวยการป้องกันภัยทางอากาศแห่งราชอาณาจักร จึงกำหนดการปฏิบัติของรถไฟ รถยนต์รางและรถรางซึ่งเดินไปมาระหว่างจังหวัดไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ในเวลาที่มีการลดแสงไฟเป็นการประจำให้บรรดารถไฟรถยนต์รางและรถรางซึ่งเดินไปมาระหว่างจังหวัดใช้ความเร็วได้ตามปกติ เว้นแต่เมื่อผ่านเขตต์เทศบาลหรือหมู่บ้านซึ่งจำต้องใช้ทางร่วมกับยานพาหนะทางบกอื่น ๆ ให้ใช้ความเร็วไม่มากกว่าชั่วโมงละ ๒๐ กิโลเมตร

ข้อ ๒ ในเวลาที่มีสัญญาณอันตรายห้ามมิให้รถไฟ รถยนต์รางและรถราง ซึ่งเดินไปมาระหว่างจังหวัดเคลื่อนที่เข้าหรือออกจากสถานี จนกว่าจะมีสัญญาณหมดอันตรายจึงให้เคลื่อนที่ต่อไปได้

ประกาศมาณวันที่ ๒๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๒

(ลงนาม) นายพันเอก พรหมโยธี

(นายพันเอก หลวงพรหมโยธี)

ผู้อำนวยการป้องกันภัยทางอากาศแห่งราชอาณาจักร

บันทึกย่อ

การก่อสร้างทางรถไฟ

ตอนชุมทางถนนจิระ (จังหวัดนครราชสีมา) ถึงจังหวัดอุดร

การสำรวจแนวทางได้เริ่มต้นตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๖ และแล้วเสร็จบริบูรณ์เมื่อเดือนมีนาคม ปีเดียวกัน

ระยะทางที่จะต้องทำการก่อสร้างยาวประมาณ ๓๐๒ กิโลเมตร ได้เริ่มลงมือก่อสร้างเมื่อเดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ โดยแบ่งงานก่อสร้างออกเป็นประเภทดังนี้

งานถางป่าและงานพูนดินถนนจากสถานีถนนจิระถึงสถานีขอนแก่น ได้เริ่มแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ และแล้วเสร็จบริบูรณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ประมาณดินที่ต้องใช้ ๒,๐๖๕,๐๗๔ เมตรลูกบาศก์

การวางราง, การสะพาน และการโรยหิน ได้เริ่มลงมือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๙ และได้จัดการวางรางถึงสถานีขอนแก่นเพื่อให้กระบวนรถทำงานก่อสร้างเดินได้ตลอดจากชุมทางถนนจิระเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๓

การวางราง การโรยหิน, การสร้างสะพานถาวร และอาคารต่างๆ ที่จำเป็นจะต้องใช้ในการเดินรถนั้น ได้จัดทำเป็นตอนๆ และเมื่อตอนใดสำเร็จเรียบร้อยบริบูรณ์แล้ว ก็ได้จัดให้มีการรับส่งคนโดยสาร ดังนี้

ตอนที่ ๑. จากสถานีชุมทางถนนจิระถึงสถานีโนนวัด ระยะทางยาวประมาณ ๒๘ กิโลเมตร ได้เปิดการเดินรถเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๒

ตอนที่ ๒. จากสถานีโนนวัดถึงสถานีบัวใหญ่ ระยะทางยาวประมาณ ๕๐ กิโลเมตร ได้เปิดการเดินรถเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๔

ใน พ.ศ. ๒๔๗๔ นี้ ถึงแม้ว่าจะได้เปิดการเดินรถแต่เพียงสถานีบัวใหญ่เท่านั้นก็จริง แต่การก่อสร้างจากสถานีบัวใหญ่ถึงสถานีขอนแก่นนั้น ได้ดำเนินก้าวหน้าไปมาก พอที่จะให้กระบวนรถสินค้าเดินได้ กรมรถไฟจึงได้อนุญาตให้มีการรับส่งสินค้าระหว่างสถานีบัวใหญ่กับสถานีขอนแก่นได้ เป็นครั้งคราวไปพลางก่อนเป็นพิเศษ

ตอนที่ ๓ จากสถานีบัวใหญ่ถึงสถานีขอนแก่น ระยะทางยาวประมาณ ๑๐๔ กิโลเมตร ได้เปิดการเดินรถเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ และนับว่าการก่อสร้างทางรถไฟตอนสถานีชุมทางถนนจิระ และสถานีขอนแก่นได้แล้วเสร็จบริบูรณ์ตั้งแต่บัดนั้นไป

ค่าใช้จ่ายตั้งแต่เริ่มงานสำรวจทางจนงานก่อสร้างแล้วเสร็จบริบูรณ์เป็นจำนวนเงิน ๑๑,๑๒๒,๖๕๒.๐๐ บาท

ส่วนการก่อสร้างทางรถไฟจากสถานีขอนแก่นถึงสถานีอุดรนั้น ได้เริ่มงานเมื่อเดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ระยะทางที่จะต้องก่อสร้างยาวประมาณ

๑๑๙ กิโลเมตร โดยให้มีการถางป่าและงานพูนดินเป็นตอน ๆ ไปประมาณจำนวนดินที่ต้องใช้ ๓,๖๕๓,๒๖๗ เมตรลูกบาศก์ และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้เริ่มลงมือวางรางต่อจากสถานีขอนแก่น การวางรางพอที่จะให้กระบวนรถงานเดินได้ถึงอุดรนั้น ได้แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑

ทางรถไฟตอนขอนแก่น—อุดรนี้ ถึงแม้ว่าทางราชการจะยังมิได้เปิดการเดินรถโดยสารก็จริง แต่เพื่อจะให้เป็นโอกาสได้ระบายสินค้าทางภาคอีสาณและเพื่อส่งเสริมการขนส่งสินค้าตามคำขอร้องของพ่อค้าประชาชน กรมรถไฟจึงได้เปิดการรับส่งสินค้าประเภทเหมาหลังขึ้นเป็นระยะ ๆ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑. จากสถานีขอนแก่นถึงสถานีเขาสวนกวาง ระยะทางยาว ๕๑ กิโลเมตร ได้เปิดเมื่อเดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๐

ตอนที่ ๒. จากเขาสวนกวางถึงสถานีห้วยเก้ง ระยะทางยาว ๒๒ กิโลเมตร ได้เปิดเมื่อเดือน มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑

ตอนที่ ๓. จากสถานีห้วยเก้งถึงสถานีห้วยสามพาด ระยะทาง ๒๐ กิโลเมตร ได้เปิดเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๑

ตอนที่ ๔. จากสถานีห้วยสามพาด ถึงสถานีอุดร ระยะทางยาว ๒๖ กิโลเมตร ได้เปิดเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

ส่วนกำหนดเปิดการเดินรถโดยสารและสินค้านั้น หวังเป็นอย่างมากว่าคงจะได้จัดการใน พ.ศ. ๒๔๘๔ นี้ เพราะเวลานี้สะพานเหล็กต่าง ๆ ซึ่ง

ต้องการใช้ในทางตอนนี้ได้เข้ามาถึงหมดแล้ว และเจ้าหน้าที่กำลังเร่งรัดจัดตั้งอยู่

โดยที่ทางรถไฟตอนขอนแก่น—อุดรนี้ยังไม่เสร็จบริบูรณ์โดยแท้ ราคาค่าก่อสร้างจึงยังทราบแน่นอนไม่ได้ แต่ค่าใช้จ่ายตั้งแต่เริ่มดำเนินงานจนถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นจำนวนเงิน ๖,๕๘๓,๒๔๖ บาท

บันทึกเรื่องการเชื่อมทางรถไฟสายอรัญญประเทศ กับสายพนมเป็ญ–มงคลบุรี

ใน พ.ศ. ๒๔๘๒ รัฐบาลอินโดจีนและรัฐบาลไทยได้ตกลงจะสร้างทางรถไฟต่างฝ่ายต่างต่อจากสายของตนซึ่งมีอยู่แล้ว ไปยังชายเขตต์แดนในระยะเวลาอันเร็วที่สุด โดยมีสถานีร่วมอยู่ที่นั้น กล่าวคือฝ่ายไทยจะสร้างต่อจากสถานีอรัญญประเทศไปยังชายเขตต์แดน และฝ่ายอินโดจีนจะสร้างต่อจากสถานีมงคลบุรีในทางรถไฟสายพนมเป็ญ–มงคลบุรี มายังชายเขตต์แดน เพื่อความสะดวกในการส่งสินค้าและการคมนาคมต่อไป

ทางการกรมรถไฟได้เริ่มลงมือ หาแนวทาง และถมดิน จากสถานีอรัญญประเทศ เมื่อถมดินแล้ว ก็ได้ดำเนินงานวางรางต่อไป การวางรางในทางสายประธานได้แล้วเสร็จถึงชายเขตต์แดนเมื่อเดือนตุลาคม ๒๔๘๓ เป็นระยะทางประมาณ ๖ กิโลเมตร

บัญชีแสดง วัน, เดือน, ปี, ที่เปิดการเดินรถ
สำหรับรับส่งผู้โดยสารและสินค้า

จากสถานี		วัน, เดือน, ปี, เปิดการเดินรถ.		ระยะทาง ก.ม.
กรุงเทพฯ	ถึง อยุธยา	๒๖ มีนาคม	ร.ศ. ๑๑๕ (๒๔๓๙)	๗๑.๗๘
อยุธยา	,, แก่งคอย	๑ พฤศจิกายน	ร.ศ. ๑๑๖ (๒๔๔๐)	๕๓.๓๓
แก่งคอย	,, นครราชสีมา	๒๑ ธันวาคม	ร.ศ. ๑๑๙ (๒๔๔๓)	๑๓๘.๖๘
บ้านภาชี	,, ลพบุรี	๑ เมษายน	ร.ศ. ๑๒๐ (๒๔๔๔)	๔๒.๕๕
บางกอกน้อย	,, เพ็ชร์บุรี	๑๙ มิถุนายน	ร.ศ. ๑๒๒ (๒๔๔๖)	๑๕๐.๔๙
ลพบุรี	,, ปากน้ำโพ	๑ พฤศจิกายน	ร.ศ. ๑๒๔ (๒๔๔๘)	๑๑๗.๖๓
ปากน้ำโพ	,, พิษณุโลก	๒๔ มกราคม	ร.ศ. ๑๒๖ (๒๔๕๐)	๑๓๘.๗๓
กรุงเทพฯ	,, แปดริ้ว	๒๔ มกราคม	ร.ศ. ๑๒๖ (๒๔๕๐)	๖๐.๙๘

จากสถานี		วัน, เดือน, ปี, เปิดการเดินรถ.	ระยะทาง ก.ม.
พิษณุโลก	ถึง บ้านดารา สวรรคโลก	๑๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๗ (๒๔๕๑)	๖๙.๐๐
บ้านดารา	,, ปางต้นผึ้ง	๑๕ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๘ (๒๔๕๒)	๗๘.๙๓
มักกะสัน	,, แม่น้ำ	๑๕ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๘ (๒๔๕๒)	๔.๘๖
ปางต้นผึ้ง	,, แม่พวก	๑ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๐ (๒๔๕๔)	๑๘.๙๑
เพ็ชรบุรี	,, ชะอำ	๑๙ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๐ (๒๔๕๔)	๓๖.๕๗
ชะอำ	,, หัวหิน	๒๕ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๐ (๒๔๕๔)	๒๕.๘๙
แม่พวก	,, ปากปาน	๑๕ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๑ (๒๔๕๕)	๑๐.๒๖
กันตัง	,, ห้วยยอด	๑ เมษายน ๒๔๕๖	๔๙.๒๗
ปากปาน	,, ปากต้า	๑ พฤจิกายน ๒๔๕๖	๑๒.๒๔
หัวหิน	,, วังก์พง	๑ มกราคม ๒๔๕๖	๑๙.๙๗
ห้วยยอด	,, ทุ่งสง	๑ มกราคม ๒๔๕๖	๔๓.๗๑

จากสถานี		วัน, เดือน, ปี, เปิดการเดินรถ.		ระยะทาง ก.ม.
สงขลา	ถึง พัทลุง	๑ มกราคม	๒๔๕๖	๑๑๒.๐๔
วังก์พง	,, ประจวบคีรีขันธ์	๑ มิถุนายน	๒๔๕๗	๖๙.๔๒
ปากต้า	,, บ้านปิน	๑๕ มิถุนายน	๒๔๕๗	๑๓.๐๔
ทุ่งสง	,, พัทลุง	๑ ตุลาคม	๒๔๕๗	๘๘.๘๙
เขาชุมทอง	,, นครศรีธรรมราช	๑ ตุลาคม	๒๔๕๗	๓๔.๙๔
บ้านปิน	,, ผาคอ	๑ พฤษภาคม	๒๔๕๘	๑๗.๓๖
ประจวบคีรีขันธ์	,, บ้านกรูด	๑ ธันวาคม	๒๔๕๘	๕๘.๒๐
ผาคอ	,, แม่จาง	๑๕ ธันวาคม	๒๔๕๘	๑๙.๑๑
ทุ่งสง	,, บ้านนา	๑๔ กุมภาพันธ์	๒๔๕๘	๙๔.๗๗
บ้านกรูด	,, บางสะพานใหญ่	๑๕ มีนาคม	๒๔๕๘	๑๕.๙๙
แม่จาง	,, ลำปาง	๑ เมษายน	๒๔๕๙	๔๑.๙๖
บ้านนา	,, ชุมพร	๑๗ กรกฎาคม	๒๔๕๙	๑๙๓.๘๑
บางสะพานใหญ่	,, ชุมพร	๑ ตุลาคม	๒๔๕๙	๙๒.๐๐
ลำปาง	,, ปางหัวพง	๒๐ ธันวาคม	๒๔๕๙	๓๒.๗๐
อุ่ตะเภา	,, นาประดู่	๑ เมษายน	๒๔๖๐	๙๐.๙๓
นาประดู่	,, คลองทราย		๒๔๖๐	๙.๓๔
ปางหัวพง	,, ปางยาง	๑ กรกฎาคม	๒๔๖๑	๔.๓๐
หาดใหญ่	,, ปาดังเบซาร์	๑ กรกฎาคม	๒๔๖๑	๔๕.๒๖
คลองทราย	,, บาลอ	๑ พฤศจิกายน	๒๔๖๓	๓๕.๖๑

จากสถานี		วัน, เดือน, ปี, เปิดการเดินรถ.	ระยะทาง ก.ม.
บาลอ	ถึง ต้นหยงมาศ	๑ มีนาคม ๒๔๖๓	๓๗.๘๕
ต้นหยงมาศ	,, สุไหงโกลค	๑๗ กันยายน ๒๔๖๔	๔๓.๔๖
ปางยาง	,, เชียงใหม่	๑ มกราคม ๒๔๖๔	๗๓.๔๒
นครราชสีมา	,, ท่าช้าง	๑ พฤศจิกายน ๒๔๖๕	๒๑.๕๖
แปดริ้ว	,, กระบินทร์บุรี	๑ มกราคม ๒๔๖๗	๑๐๐.๒๗
ท่าช้าง	,, บุรีรัมย์	๑ เมษายน ๒๔๖๘	๙๐.๖๗
บุรีรัมย์	,, สุรินทร์	๑ พฤษภาคม ๒๔๖๙	๔๓.๗๓
กระบินทร์บุรี	,, อรัญญประเทศ	๘ พฤศจิกายน ๒๔๖๙	๙๓.๒๕
สายพระราม ๖	,,	๑ มกราคม ๒๔๖๙	๑๔.๓๔
สุรินทร์	,, ห้วยทับทัน	๑ พฤษภาคม ๒๔๗๐	๗๑.๗๕
ห้วยทับทัน	,, ศรีสะเกษ	๑ สิงหาคม ๒๔๗๑	๓๓.๕๙
ถนนจิระ	,, โนนวัด	๑ พฤษภาคม ๒๔๗๒	๒๘.๗๙
ศรีสะเกษ	,, วารินทร์	๑ เมษายน ๒๔๗๓	๖๐.๐๑
โนนวัด	,, บัวใหญ่	๑ พฤษภาคม ๒๔๗๔	๕๐.๕๐
ทางคู่ บางซื่อ	,, คลองรังสิต	๑ กรกฎาคม ๒๔๗๔	๒๑.๐๗
บัวใหญ่	,, ขอนแก่น	๑ เมษายน ๒๔๗๖	๑๐๔.๒๒
ทางคู่ คลองรังสิต	,, บางปะอิน	๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๓	๒๙.๔๕

วัน เดือน ปี ที่เปิดการเดินกระบวนรถด่วน

ก) ติดต่อกับรถไฟสหรัฐมะลายู

๑. จากบางกอกน้อย-ปาดังเปซาร์-ไปร (ปีนัง) วันที่ ๒ มกราคม ๒๔๖๔

ข) ภายในประเทศ

๑. กรุงเทพฯ—เชียงใหม่ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๔๖๕

๒. กรุงเทพฯ—นครราชสีมา—วารินทร์ (อุบล) วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๔๘๐

๓. กรุงเทพฯ-หาดใหญ่ วันที่ ๓ เมษายน ๒๔๘๒

๔. กรุงเทพฯ—นครราชสีมา—ขอนแก่น วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๔๘๒

บัญชีแสดงเงินทุนในการสร้างทางรถไฟสายผึ่งตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา

สาย	ระยะทาง ก.ม.	ราคาค่าก่อสร้างทั้งสิ้น	เฉลี่ยราคาค่าก่อสร้างต่อ ๑ ก.ม.	หมายเหตุ
สายผึ่ง ตะวันออก		บาท	บาท	
บ้านภาชี–เชียงใหม่	๖๖๑.๒๒	๔๖,๘๑๗,๔๙๒	๗๐,๘๐๕	รวมค่าอุโมงค์ ๒,๒๓๑,๓๐๙ บาทด้วย
บ้านดารา–สวรรคโลก	๒๙.๐๐	๘๑๖,๕๘๒	๒๘,๑๕๘	
กรุงเทพ ฯ–นครราชสีมา	๒๖๓.๗๙	๑๗,๖๗๓,๑๘๙	๖๖,๙๙๗	
นครราชสีมา–วารินทร์	๓๑๑.๙๑	๑๗,๑๔๐,๓๑๔	๕๔,๙๕๓	
ถนนจิระ–ขอนแก่น	๑๘๔.๒๑	๑๑,๑๒๒,๖๕๓	๖๐,๓๘๐	
กรุงเทพ ฯ–อรัญญประเทศ	๒๕๔.๘๐	๑๗,๒๖๙,๗๖๘	๖๗,๗๗๘	
มักกะสัน–แม่น้ำ	๔.๘๖	๖๑๔,๑๕๐	๑๒๖,๓๖๘	
บางซื่อ–ตลิ่งชัน	๑๔.๓๔	๖.๐๐๘,๙๓๙	๔๑๙,๐๓๓	รวมราคาค่าก่อสร้างสะพานพระราม ๖ ซึ่งเป็นเงินประมาณ ๓,๐๐๐,๐๐๐ บาทด้วย
สายผึ่ง ตะวันตก				
บางกอกน้อย–สุไหงโกลก	๑๑๔๔.๓๘	๖๒,๔๓๕,๑๙๕	๕๔,๕๕๘	รวมค่าอุโมงค์ ๑๗๖,๒๑๐ บาทด้วย
หาดใหญ่–ปาดังเบซาร์	๔๔.๒๔	๓,๐๙๐,๑๕๗	๖๙,๘๕๐	
สามแยก–กันตัง นครศรีธรรมราช และสงขลา	๑๕๘.๖๘	๗.๐๒๒,๕๗๘	๔๔,๒๕๖	

แก้คำผิด

หน้า	บันทัดที่	คำว่า	แก้เป็น
๓	๑	มหาวิทยาลย	มหาวิทยาลัย
๗	สุดท้าย	พระราชาน	พระราชทาน
	,,	ราชทานุญาต	ราชานุญาต
๑๖	,,	จงทรง	จ่งทรง
๕๖	๑๒	ลงชื่อซอ	ลงชื่อสั้อซอ
๖๓	๑๐	ให้กิด	ให้เกิด
๖๗	ข้อ ๗ บันทัดต้น	หรอ	หรือ
๖๘	๔	ทนัง	ท่นัง
	๑๗	วลา	เวลา
๗๔	๑๗	ซงเกิด ซงผุก	ซึ่งเกิด ซึ่งผุก
	๑๘	ซอตำบล	ซ่อตำบล
	๑๙	ซง	ซึ่ง
๘๔	๖	เก่	แก่
๙๑	๔	ซง	ซึ่ง
๑๐๓	๗	มียง	เมียง
	๑๒	คียง	เคียง
	๑๙	เลิก็	เลิ็จ
๑๐๕	๑๐	นค	นคร
๑๐๖	๑๓	ปะทับ	ประทับ

หน้า	บันทัดที่	คำว่า	แก้เป็น
๑๐๘	๗	สมด็จพะเจ้าอยู่หัว	สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
๑๑๗	๗	ครุงเก่า	กรุงเก่า
๑๑๘	๑๗	ประกาศพระราชกฤษ	
		ให้เปนฎีกา	เอาคำว่าให้เปนออก
๑๒๖	๒	ปกกระะหม่อม	ปกกระหม่อม
๑๔๔	๓	ถ้วยคำ	ถ้อยคำ
๑๕๐	๖	ทัว	ท้ัว
	๙	พิษณุโลน	พิษณุโลก
๑๕๒	๓	จก	จาก
๑๕๓	๓	ล็ก	เล็ก
๑๕๙	๓	รัตนมมาธาตุ	รัตนมหาธาตุ
๑๖๐	๑	กระทวง	กระทรวง
๑๖๓	๑๔	ท้ธง	ท้อง
๑๙๙	๑๗	ใ การ	ในการ
๒๐๒	๑๔	ข้าพเจ้าพเจ้า	เอาคำว่า พเจ้า ออก
๒๑๔	๑๔	พ็	พ็ง
๒๑๘	๗	หรอ	หร็อ
๒๒๐	๗	เหนอ	เหน็อ
๒๒๕	๖	ป็น	เป็น
๒๒๖	๑๑	จาการ	จากการ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์กรมรถไฟ ถนนรองเมือง ซอย ๒
นายอุดม กัลยาณมิตร ผู้พิมพ์โฆษณา ๑๘/๓/๘๔